अन्तिम मस्यौदा

म्यागङ गाउँपालिका
प्रथम आवधिक योजना
(२०७८/७९-२०८२/८३)

म्यागङ गाउँपालिकाको कार्यालय

देउराली

२०७८ असोज

म्यागङ गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

देउराली, नुवाकोट
बागमती प्रदेश, नेपाल

धन्यवाद ज्ञापन

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम यस गाउँपालिकाले पहिलो पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरी सार्वजनिक गर्न पाएकोमा गौरवान्वित महसुस भएको छ। नेपालको संविधानमा व्यवस्था भएबमोजिम स्थानीयतहको कार्यजिम्मेवारी र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा व्यवस्था भएको कार्यक्षेत्र, पन्ध्रौं योजना, बागमती प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना, दिगो विकासका राष्ट्रिय लक्ष्यलाई तथा विषयगत एवं अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रलाई आधारमा लिई स्थानीयकरण गर्ने कार्यका साथै सान्दर्भिक विषयलाई आधारमा लिँदै यो योजना तर्जुमा गरिएको छ। राष्ट्रिय योजना आयोगबाट स्थानीय तहको लागि जारी भएको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ (नमुना) मा उल्लिखित निर्दिष्ट प्रक्रिया अवलम्बन गरी तयार गरिएको छ।

म्यागङ गाउँपालिकाले योजनाबद्ध विकासद्वारा समस्त म्यागङबासीको जीवनस्तर सुधारको लागि "**सुन्दर, सुखी, सुसंस्कृत र समृद्ध म्यागङ**" भन्ने दीर्घकालीन सोच सहित आर्थिक वर्ष २०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्मका लागि गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता गरेको छ।

आवधिक योजना तर्जुमामा गाउँ कार्यपालिकाका उपाध्यक्ष श्रीमती शान्ति लामा गुरुङ, सबै वडाका अध्यक्षज्यूहरू लगायत सबै कार्यपालिका सदस्यज्यूहरू, राजनीतिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, गाउँ सभाका सदस्य, शिक्षक, बुद्धिजीवी एव अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय गैरसरकारी, निजी र सहकारी क्षेत्र, विभिन्न संघ–संस्थाहरू एवं नागरिक समाजका प्रतिनिधिप्रति वहाँहरूको सक्रिय सहभागिता, सुझाव र योगदानका लागि आभार व्यक्त गर्दछु । यसैगरी आवधिक योजना तर्जुमामा महत्वपूर्ण जिम्मेवारी निर्वाह गर्नु हुने प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री पवनकुमार प्याकुरेल तथा योजना तर्जुमामा संयोजन गर्नु हुने शिक्षा शाखा प्रमुख श्री शेरसिंह रावत लगायत गाउँपालिकाका सबै शाखा प्रमुख एवं सबै कर्मचारीहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु।

यस महत्वपूर्ण कार्यमा सहयोग प्रदान गरेर स्थानीय सरकारको विकास प्रयासमा योगदान पुऱ्याउनु भएकोमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, बागमती प्रदेश नीति योजना आयोगका पदाधिकारीज्यूहरू तथा विज्ञ, पूर्णिमा परियोजना (Mott Mac Donald) का सिनियर गभर्नान्स मेनेजर श्री सन्तोष विष्ट, श्रीमती सीमा रजौरिया, परियोजनाका क्षमता विकास विशेषज्ञ श्री सरोज श्रेष्ट, योजना सल्लाहकार श्री विशनदेव जोशी र इन्जिनियर श्री विष्णु पाठक र अन्य विज्ञहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु। यसै गरी गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्न विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने सेमिड नेपाल (CEMID Nepal) सबै विज्ञहरूलाई लाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु।

अन्तमा यस गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक विकास योजना कार्यान्वयनमा सबै क्षेत्र, समुदाय, निकाय तथा साझेदारहरूका सद्भाव, सहयोग र क्रियाशीलताको अपेक्षा गरेको छु।

आशा तामाङ
अध्यक्ष
म्यागङ गाउँपालिका

मंसिर, २०७८

म्यागङ गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

देउराली, नुवाकोट

बागमती प्रदेश, नेपाल

कृतज्ञता ज्ञापन

आफूले निर्वाचित गरेका जनप्रतिनिधिले आफ्नो संविधान लेख्ने करिव ६५ वर्ष पुरानो चाहनाको प्राप्तिपश्चात् प्राप्त नेपालको संविधान २०७२ ले नेपाललाई सङ्घीय संरचनामा पुनःसंरचित गरेर स्थानीय तहहरूलाई एक स्वशासित, अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला संस्थाका रूपमा स्थापित गरेको छ। नयाँ पुनर्संरचना सँगसँगै स्थानीयस्तरको समग्र विकासको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा आएको छ। यो एक ऐतिहासिक अवसर हो भने यस अवसरको सदुपयोग गरेर समग्र पालिकाको सकारात्मक रूपान्तरण हाम्रो दायित्व, जिम्मेवारी र कर्तव्य हो। तीनतहको सरकारमध्ये जनताको दिनानुदिनका अवस्थासँग प्रत्यक्षरूपमा सरोकार र साझेदारी गर्ने सरकारका रूपमा रहेको स्थानीय सरकारसामु स्थानीय नागरिकका चाहना र प्राकता अनुसारको सेवा प्रवाह, विकास र समृद्धिका लागि महत्वपूर्ण जिम्मेवारीहरू रहेका छन्।

नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को अधीनमा रही यस गाउँपालिकाले आफ्नो प्रथम पाँच वर्षे आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरि कार्यान्वयनको प्रतिबद्धतासहित प्रकाशन गर्न लागेकोमा मलाई खुशी लागेको छ। यस आवधिक विकास योजना तर्जुमाका बिभिन्न चरणमा संलग्न सबै वडा अध्यक्षहरू कार्यपालिकाका सबै सदस्यहरू, विषयगत समितिहरू, विषयगत शाखा प्रमुख लगायत सम्पूर्ण कर्मचारीहरू र पुर्णिमा परियोजनाका तर्फबाट यस पालिकामा योजना तथा सुशासन सल्लाहकार र इन्जिनियर सबैलाई उहाँहरूको सहयोग र सहकार्यका लागि धन्यवाद दिन चाहन्छु। प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग र सहकार्य गर्ने सम्बद्ध सम्पूर्ण पक्षहरूप्रति मेरो व्यक्तिगत तथा पालिकाको तर्फबाट आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

"सुन्दर, सुखी, सुसंस्कृत र समृद्ध म्यागङ" को दीर्घकालीन सपनासहित निर्माण भएको यस आवधिक योजनाको सफल कार्यान्वयनले समग्र पालिकाको मुहार फेर्ने कुरामा हामी सबै आशावादी छौं यसको सफल कार्यान्वयनमा यहाँहरूको भूमिका अझै महत्वपूर्ण र सकारात्मक रहने विश्वास लिएको छु। यसका लागी सबैको सहयोग, सहकार्य र सदभाव हाम्रा लागी अपरिहार्य छ। अन्तमा, यो आवधिक विकास योजना दस्तावेज निर्माणमा सहयोग गर्ने पूर्णिमा परियोजना (Mott Mac Donald) को सम्पूर्ण टिम र परामर्शदाता सिमेड नेपालको प्राविधिक टिमलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मंसिर, २०७८

(शान्ति लामा गुरुङ)
उपाध्यक्ष

म्यागङ गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

देउराली, नुवाकोट
बागमती प्रदेश, नेपाल

आभार ज्ञापन

म्यागङ गाउँपालिकाको योजनाबद्ध विकासका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम यस गाउँपालिकाले पहिलो पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरी सार्वजनिक गर्न पाएकोमा गौरवान्वित महसुस भएको छ। म्यागङ गाउँपालिकाले योजनाबद्ध विकासद्वारा समस्त म्यागङबासीको जीवनस्तर सुधारको लागि "सुन्दर, सुखी, सुसंस्कृत र समृद्ध म्यागङ" भन्ने दीर्घकालीन सोच सहित आर्थिक वर्ष २०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्मका लागि गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता गरेको छ ।

यस योजनाले नयाँ र परिवर्तित अवस्थाका राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक, विज्ञान तथा प्रविधि र मानव संसाधनमा अन्तरनिहित सम्भावनाहरू प्रष्फुटन गरी द्रुत तथा दिगो विकासको मार्ग कोरेको छ जसले गर्दा नयाँ उत्साह र उमङ्ग सिर्जना भएको छ। यस आवधिक योजना निर्माणका लागि नेतृत्वदायी भूमिका खेल्नु हुने गाउँपालिकाका अध्यक्ष्य, उपाध्यक्ष्य, वडा अध्यक्ष्यहरू लगायत सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी मित्रहरू धन्यवादका पात्र छन्। यस योजना निर्माणका सन्दर्भमा गाउँपालिकालाई निरन्तरर सहयोग र सहजीकरण गर्ने पूर्णिमा परियोजनाको समग्र टिम र परामर्शदाता विज्ञ समूहका सदस्यहरूप्रति आभार प्रकट गर्न चाहन्छु।

अन्तमा यस गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक विकास योजना कार्यान्वयनमा सबै क्षेत्र, समुदाय, निकाय तथा साझेदारहरूका सद्भाव, सहयोग र क्रियाशीलताको अपेक्षा गरेको छु।

मंसिर, २०७८

(पवनकुमार प्याकुरेल)

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषयसूची

क्र.सं.	शीर्षक	पेज नम्बर
१.	**परिच्छेद - १ : परिचय**	१
१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	आवधिक योजना तर्जुमाको उद्देश्य	१
१.३	आवधिक योजना तर्जुमाको विधि र प्रक्रिया	२
१.४	योजना तर्जुमाका आधारहरू	५
१.५	हालसम्मको विकास समीक्षा	५
१.६	सीमाहरू	९
१.७	आवधिक योजना दस्तावेजको संरचना	९
२.	**परिच्छेद - २ : गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था**	१०
२.१	परिचय	१०
२.२	भौगोलिक अवस्था	१०
२.३	जनसंख्या	१०
२.४	जीवनस्तर	११
२.५	आर्थिक अवस्था	११
२.६	भौतिक पूर्वाधार	१३
२.७	सामाजिक क्षेत्र	१३
२.८	वन तथा वातावरण	१४
२.९	संस्थागत सुशासन	१४
	खण्ड - एक : आवधिक योजना तर्जुमा	
३.	**परिच्छेद - ३ : दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य**	१५
३.१	पृष्ठभूमि	१५
३.२	सबल, कमजोर पक्ष तथा अवसर र चुनौती विश्लेषण	१५
३.३	दीर्घकालीन सोच	१७
३.४	समष्टिगत लक्ष्य	१८
३.५	समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य	१८
३.६	समष्टिगत उद्देश्य	१९
३.७	समष्टिगत रणनीति	१९

३.८	विकासमा क्षेत्रगत भूमिका	१९
४.	**परिच्छेद– ४ : समष्टिगत आर्थिक नीति**	२२
४.१	कुल गार्हस्थ उत्पादन र क्षेत्रगत योग	२२
४.२	कुल गार्हस्थ उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि र लगानी	२३
४.३	स्रोत साधनको अनुमान	२४
४.४	सार्वजनिक खर्च	२४
४.५	सार्वजनिक खर्च बेहोर्ने स्रोतहरू	२६
५.	**परिच्छेद - ५ : आर्थिक विकास**	२९
५.१	पृष्ठभूमि	२९
५.२	समष्टिगत आर्थिक विकास	२९
५.३	कृषि तथा पशुपालन	३०
५.४	पर्यटन तथा संस्कृति	३६
५.५	उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	३९
५.६	वित्तीय तथा सहकारी क्षेत्र	४३
५.७	श्रम, रोजगारी तथा सुरक्षित आप्रवासन	४६
६.	**परिच्छेद - ६ : सामाजिक विकास**	५०
६.१	शिक्षा	५०
६.२	आधारभूत स्वास्थ्य र पोषण	५७
६.३	लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित वर्ग	६२
६.४	युवा तथा खेलकुद	६९
७.	**परिच्छेद - ७ : पूर्वाधार विकास**	७३
७.१	यातायात	७३
७.२	आवास, भवन तथा बस्ती विकास	७७
७.३	सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण	८०
७.४	विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा	८३
७.५	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	८६
७.६	खानेपानी तथा सरसफाइ	९०
८.	**परिच्छेद - ८ : वन, वातावरण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन**	९४
८.१	वन, वातावरण, जैविक विविधता तथा फोहरमैला व्यवस्थापन	९४
८.२	जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन	१०१

९.	**परिच्छेद - ९ : सुशासन तथा संस्थागत विकास**	१०९
९.१	सुशासन तथा संस्थागत विकास	१०९
९.२	तथ्याङ्क तथा योजना	११५
९.३	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	११९
९.४	आन्तरिक राजस्व परिचालन	१२६
१०.	**परिच्छेद - १० : नतिजा खाका**	१३३
१०.१	पृष्ठभूमि	१३३
१०.२	विषयगत तर्कबद्ध खाका	१३४

खण्ड - दुई : पुनरुत्थान योजना

१.	पृष्ठभूमि	१६०
२.	म्यागङ गाउँपालिकाको अवस्था	१६२
३.	अवसर तथा चुनौती	१६४
४.	लक्ष्य	१६५
५.	उद्देश्य	१६५
६.	रणनीति	१६६
७.	कार्यनीति	१६६
८.	प्रमुख कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	१६८
९.	अपेक्षित उपलब्धि	१७१

खण्ड - तीन : मध्यकालीन खर्च संरचना

१.१	परिचय	१७२
१.२	मध्यकालीन खर्च संरचना लक्ष्य	१७३
१.३	विषयगत उद्देश्य	१७७
१.४	विषयगत मध्यकालीन नतिजा खाकाहरू	१७८

अनुसूचीहरू

अनुसूची १	गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि पूर्व तयारी गोष्ठीका उपस्थिति सहभागीहरूको विवरण	१९०
अनुसूची २	गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि विद्युतीय तथ्यांक संकलन सम्बन्धी तालिमका उपस्थित सहभागीहरूको विवरण (गणक तालिम)	१९१

अनुसूची ३	गाउँपालिका स्तर फोकस ग्रुप छलफल कार्यक्रमका उपस्थित सहभागीहरूको विवरण	१९३
अनुसूची ४	नगर विकास र गाउँ विकास योजना तथा वस्तुगत विवरण सम्वन्धी जिल्लास्तर सुझाव संकलन तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रमका उपस्थित सहभागीहरूको विवरण	१९५
अनुसूची ५	गाउँपालिका स्तरमा दुई दिने प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालीन सोच निर्धारण सम्वन्धी कार्यशाला गोष्ठीका उपस्थित सहभागीहरूका विवरण	१९७
अनुसूची ६	आवधिक विकास योजना तर्जुमाः बिषयक्षेत्रगत समूहको उपस्थित सहभागीहरूको विवरण	१९९
अनुसूची ७	आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी परिमार्जित कार्ययोजना	२००
अनुसूची ८	परियोजना बैंक	२०१
अनुसूची ९	आवधिक योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित तस्बिर	२०२
अनुसूची १०	स्थानीय क्षेत्रगत (Spatial) योजना	२०६

तालिका विवरण

क्र.सं.	विवरण	पेज नम्बर
तालिका २.१	गाउँपालिकाको संक्षिप्त जानकारी	१०
तालिका ४.१	कुल गार्हस्थ उत्पादन	२२
तालिका ४.२	कुल गार्हस्थ उत्पादनमा वृद्धि प्रतिशत	२२
तालिका ४.३	कुल गार्हस्थ उत्पादनमा क्षेत्रगत योगदान प्रतिशत	२३
तालिका ४.४	मूल्य अभिवृद्धि	२३
तालिका ४.५	योजनामा आवश्यक लगानी	२४
तालिका ४.६	विभिन्न क्षेत्रको लगानी	२४
तालिका ४.७	क्षेत्रगत सार्वजनिक खर्च	२६
तालिका ४.८	सार्वजनिक खर्च बेहोर्ने स्रोतहरू	२८
तालिका ९.१	आन्तरिक राजस्व प्रक्षेपण	१३१
तालिका १०.२	तर्कबद्ध खाकाहरू (१ देखि १९ सम्म)	१३४
	ख.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना ख(३.१) देखि ख(३.५) सम्म	१७४
	ख.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना विषयक्षेत्रगत तालिकाहरू ३(१.४) देखि (३.१९) सम्म	१७८

ग्राफचित्र विवरण

क्र.सं.	विवरण	पेज नम्बर
चित्र २.१	गाउँपालिकाको प्रशासनिक विभाजन	१०
चित्र ४.१	बजेट खर्च	२५
चित्र ४.२	विकास खर्चको क्षेत्रगत खर्च	२५
चित्र ४.३	सार्वजनिक खर्चको स्रोत	२८

परिच्छेद - १
प्रारम्भिक

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्था अंगीकार गरी राज्यको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रहने व्यवस्था गरेको छ। राज्यका तीनवटै तहले एकल तथा साझा अधिकारको प्रयोग संविधान तथा कानून बमोजिम गर्न पाउँदछन्। संविधानले नै आफ्नो अधिकारभित्रको विषयमा कानून बनाउने, वार्षिक बजेट बनाउने, नीति तथा योजना तयार गर्ने र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी पनि तत्-तत् सरकारलाई प्रदान गरेको छ। संविधानले प्रत्याभूत गरेका मौलिक हक तथा राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्वमा उल्लिखित प्रावधानलाई योजनाबद्ध रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनुपर्ने सबै तहका सरकारको दायित्व रहेको छ । राज्यले अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धतानुरूप वि. सं. २०८७ सालसम्ममा दिगो विकासको लक्ष्य समेत हासिल गर्नुपर्ने र स्थानीय सरकारले पनि यी लक्ष्यलाई स्थानीयकरण गरी तदनुरूप लक्ष्यमा योगदान पुऱ्याउनुपर्ने व्यवस्थासमेत रहेको छ।

२०७४ सालमा तीनै तहको निर्वाचनपश्चात् जन निर्वाचित प्रतिनिधिहरू संविधानबाट परिलक्षित दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्न क्रियाशील रहेका छन्। यसै सिलसिलामा स्थानीय तहमा संवैधानिक दायित्वलाई प्रणालीगत रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याउन स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा रहेको छ। यस ऐनले सम्बन्धित गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकारक्षेत्रभित्रका विषयमा विकासका लागि आवधिक विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। यस्तो योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्ने समेत व्यवस्था गरिएको छ। तसर्थ राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना), २०७५, पन्धौं योजना र बागमती प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाको मूलभूत पक्षलाई समेत सन्दर्भमा राखी गाउँपालिकाका विभिन्न सरोकारवालासँगको चरणबद्ध अन्तरक्रिया पश्चात म्यागङ गाउँपालिकाले यो आवधिक विकास योजना (२०७८/७९- २०८२/८३) तर्जुमा गरी लागू गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको छ।

१.२ आवधिक योजना तर्जुमाको उद्देश्य

"सम्बृद्ध नेपाल सुखी नेपाली" र "स्वस्थ, सुसंस्कृत र सुखी जनता र समाजवाद उन्मुख समृद्ध प्रदेश" स्थापना गर्ने क्रमशः राष्ट्रिय तथा बागमती प्रदेशको सोचलाई यस गाउँपालिकामा उपलब्ध आफ्नो स्व-आर्जन, संघ, प्रदेश तथा विभिन्न विकास साझेदार, निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रबाट उपलब्ध हुने स्रोत साधनलाई योजनाबद्ध, दिगो एवं विवेकपूर्ण रूपमा परिचालित गर्दै गाउँपालिकाले लिएको **"सुन्दर, सुखी, सुसंस्कृत र समृद्ध म्यागङ"** को दीर्घकालीन सोचलाई योजनाबद्ध रूपमा कार्यान्वयन गरी म्यागङवासीको आर्थिक तथा सामाजिक जीवनस्तरमा सुधारका लागि विकास प्रक्रियालाई संस्थागत गर्नु यस आवधिक योजनाको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ।

१.३ आवधिक योजना तर्जुमाको विधि र प्रक्रिया

क) प्रारम्भिक चरण

गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा निम्न प्रक्रिया अवलम्बन गरिएको छ:

१. आवधिक योजनालाई बागमती प्रदेश सरकार र संघीय सरकारबाट प्राप्त मार्गदर्शनका आधारमा संघीय सरकार र बागमती प्रदेश सरकार सँग समन्वय गरी तर्जुमा गर्ने कार्य गरिएको छ। यसै सिलसिलामा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र प्रदेश सुशासन केन्द्रमा (PCGG) प्रदेश नीति तथा योजनाका विज्ञ एवम् अन्य पदाधिकारी सँग क्रमश: मिति २०७७.१०.२० गते र २०७७।१०।२८ गतेका दिन बैठक आयोजन भएको थियो र उक्त बैठकमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न विषयमा विशेष ध्यान पुऱ्याउने निर्देशन प्राप्त भएको थियो;

अ) आवधिक योजनालाई स्थानीय वास्तविक वस्तुस्थिति झल्किने गरी (spatial) तर्जुमा गर्ने र रुपान्तरणकारी कार्यक्रममा स्रोत साधनलाई सके सम्म केन्द्रित गर्ने,

आ) मध्यकालीन खर्च संरचना (MTEF) समेत तयार गरी वार्षिक योजना र आवधिक योजना बीच तादाम्यता मिलाउने,

इ) दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई गाउँपालिका अनुकूल स्थानीयकरण गरी योजनामा प्रतिबिम्बित गर्ने,

ई) आवधिक योजनाले लिएका लक्ष्य र उद्देश्यलाई हासिल हुने गरी वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने,

उ) प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले जिल्लास्तरीय र प्रादेशिक विषयक्षेत्रगत कार्यालयहरूसँग समन्वय स्थापनामा सहजीकरण गर्नुका साथै आवश्यक सन्दर्भ सामग्री समेत उपलब्ध गराउन सहयोग पुऱ्याउने,

२. आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने प्रारम्भिक चरणमा मिति २०७७.१०.२१ गतेका दिन म्यागङ गाउँपालिकामा आयोजन गरिएको परिचयात्मक बैठक बसी आवधिक योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य र चरणहरूका बारेमा गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरूसँग छलफल गरिनुका साथै योजना तर्जुमाको प्रारम्भिक कार्ययोजना निर्धारण गरिएको थियो । (उपस्थिति अनुसूची-१ मा संलग्न)

उक्त बैठकमा निम्न निर्णयहरू लिइएका थिए:

अ) योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई सहजीकरण गर्न सम्पर्क व्यक्तिका रूपमा शिक्षा शाखाका प्रमुख श्री शेरसिंह रावतलाई तोकिएको,

आ) योजना आयोगबाट जारी गरिएको नमूना दिग्दर्शन बमोजिमका निर्देशक समिति, पाँचवटा विषयक्षेत्रगत समिति र प्रावधिक समितिको गठन गर्ने,

इ) गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार गर्ने कार्यको समन्वय र सुपरिवेक्षण गर्न योजना शाखा र सूचना शाखा प्रमुखहरूलाई जिम्मेवारी तोकिनुका साथै उक्त दुवै अधिकृतहरूलाई संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट तयार गरिएको सफ्टवेयर एप (Ko BO Collect) को प्रयोग सम्बन्धी काठमाडौंमा सञ्चालन हुने तालिममा भाग लिन पठाउने,

ई) गाउँपालिकाले एक महिनाभित्र घरधुरी सर्वेक्षण र संस्थागत सर्वेक्षण गरी तथ्यांक संकलन गर्न आवश्यकतानुसार सर्वेक्षक छनौट गर्ने र CEMID-Nepal का सफ्टवेयर विज्ञले ती सर्वेक्षकलाई मोबाइलका माध्यमबाट तथ्यांक संकलन गर्ने सम्बन्धी तालिम गाउँपालिकामा नै दिने।

३. २०७७.११.१३ र १४ गतेका दिन CEMID-NEPAL ले काठमाण्डौमा आयोजना गरिएको गोर्खा, नुवाकोट र रसुवा जिल्लाका एउटा नगरपालिका र ५ वटा गाउँपालिका गरी कुल ६ वटा तयार गरिने वस्तुगत विवरणको मोबाइल एप-सफ्टवेयरका माध्यमबाट संकलन गरिने तथ्यांक र सूचना सम्बन्धी

तालिममा म्यागङ गाउँपालिकाका तोकिएका दुवै अधिकृत र पूर्णिमाका योजना सल्लाहकारहरूले भाग लिई उक्त तयार गरिएको सफ्टवेयरलाई स्थानीयकरण समेत गरिएको थियो। उक्त तालिममा स्रोत व्यक्तिका रूपमा MoFAGA सहसचिव, PLGSP प्राविधिक टिमका सूचना प्रविधि विज्ञ, सफ्टवेयर विज्ञ, तथा CEMID-NEPAL का विज्ञहरूले तालिम प्रदान गर्नु भएको थियो। उक्त तालिममा ३५ जनाको सहभागिता रहेको थियो।

ख) तथ्यांक संकलन तथा विश्लेषण तथा अभिमुखीकरण चरण

१. मिति २०७७.११.२५ र २६ गते (मार्च ९ र १०, २०२१) मध्ये आधा दिन स्थानीय जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूलाई योजनाको अवधारणा, आवधिक र वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी तालिम दिइनुका साथै बाँकी डेढ दिन गाउँपालिकाबाट छनौट भएका सर्वेक्षकहरूलाई मोबाइल सफ्टवेयरको प्रयोगबारे विस्तृत प्रयोगात्मक तालिम समेत दिई प्रत्येक सर्वेक्षकको मोबाइलमा सफ्टवेयर समेत डाउनलोड गरिएको थियो। (सहभागीको सूची अनुसूची २ मा संलग्न)

२. घरधुरी र संस्थागत सर्वेक्षण कार्य मिति २०७७।१२।१ गतेदेखि एक महिनाभित्र सम्पन्न गर्ने सहमति समेत गरिएको थियो र कुनै समस्या देखिएमा गाउँपालिकाका सम्बन्धित अधिकृत तथा CEMID-N का GIS विज्ञसँग सम्पर्क गर्ने र सर्वेक्षणको सूचनालाई मंत्रालयको स्थानीय प्रोफाइल (LG profile) प्रणालीमा link गर्ने व्यवस्था समेत गरिएको।

३. CEMID-N का सबै विषय विज्ञहरूको टोली २०७७।१२।१ गते देखि १० गते सम्म विभिन्न योजना तयार गरिने पालिकाहरूमा मुख्य स्रोत व्यक्ति, जिल्लास्थित जिल्ला/प्रदेशस्तरिय कार्यालयहरू र गाउँपालिकाका पदाधिकारीसँग अन्तरक्रिया गरी द्वितीय स्रोतको सूचना (secondary data/ information) र वस्तुगत विवरण संकलन गर्ने गरी कार्यस्थलमा रहेको थियो। यसै सिलसिलामा प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले सहजिकरण गरी २०७७।१२।०३ गते रसुवाको धुन्चेमा र २०७७।१२।०९ गते नुवाकोटको विदुरमा जिल्ला र प्रदेशस्तरीय कार्यालयसँग सूचना आदान प्रदान सम्बन्धी छुट्टाछुट्टै बैठक आयोजन गरिएको थियो। उक्त बैठकमा सम्बन्धित पालिकाकाका जिम्मेवार निर्वाचित पदाधिकारी र पूर्णिमा कार्यक्रमका योजना सल्लाहकार र वरिष्ठ क्षमता विकास विशेषज्ञ, नुवाकोट समेतको उपस्थिति रहेको थियो। (उपस्थिति-अनुसूची ३)

४. मिति २०७८।१२।४ र ५ गतेका दिन विज्ञ टोलीले म्यागङ गाउँपालिकाका सम्बन्धित निर्वाचित पदाधिकारी, शाखा प्रमुखहरूका साथै वडा/बस्ती तहमा विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग छलफल गरी विविध सूचना संकलन गरिएको थियो। (उपस्थिति-अनुसूची ४)

५. वस्तुगत विवरणको प्रारम्भिक दस्तावेज पेश गरिएको: मिति २०७८।४।१५ गतेका दिन गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्यांक र सूचनाका आधारमा म्यागङ गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणको प्रारम्भिक दस्तावेज गाउँपालिकामा पेश गरी प्राप्त पृष्टपोषणलाई समावेश गरी परिमार्जित वस्तुगत विवरण गाउँपालिकाका पदाधिकारी बैठकबाट पुष्टीकरण गर्ने गरी मिति २०७८।५।२ मा पेश गरिएको थियो।

ग) आवधिक योजना तर्जुमा चरण

सोच कार्यशाला

अ) मिति २०७८.५.१ गतेका दिन गाउँपालिकामा पदाधिकारी र कर्मचारीहरूसँग छलफल गरी छुट भएका थप तथ्यांक र सूचना संकलन गरिएको र वस्तुगत विवरणलाई सोच कार्यशालामा प्रस्तुत गर्ने गरी परिमार्जन गरिएको थियो।

आ) मिति २०७८.५.२ र ३ गते म्यागङ गाउँपालिकामा सोच कार्यशालाको आयोजना गरिएको थियो। जसमा ५० जना पदाधिकारीको उपस्थिति रहेको थियो। उपस्थिति अनुसूची ५ मा छ।

उक्त कार्यशाला दुई भागमा बाँडिएको थियो, पहिलो दिन औपचारिक शुभारम्भ सत्रपछि प्राविधिक सत्रको शुरुवात CEMID-N का विज्ञहरूबाट गरिएको थियो। दुई दिने सोच कार्यशालाको विस्तृत समय तालिका प्रस्तुति र छलफल पश्चात समय-सारिणि स्वीकृत गर्दै कार्यशाला सञ्चालनको आचारसंहिता समेत जानकारी गराइएको थियो। तत्पश्चात वस्तुगत विवरण प्रस्तुत गरिएको थियो र त्यसमा छलफलपछि त्यसको पुष्टीकरण गर्दै नपुग भएको द्वितीय तहको छुट भएको सूचना तथा तथ्यांक समावेश गरी वस्तुगत विवरणमा अन्तिम रूप दिने गरी पारित गरिएको थियो। त्यसपछि विभिन्न सबै सरोकारका विषयमा जस्तै GESI, Environment/climate change, MTEF र पूर्वाधार सम्बन्धी विषय प्रस्तुत गरी छलफल गरिएको।

पहिलो दिनको अन्तिम सत्रमा सोचको अवधारणा र सहभागितामूलक विधिबाट सोच निर्धारण गर्ने तरिका प्रस्तुत गर्दै सबै सहभागी लाई एक-एकवटा विचार मेटाकार्डमा लेखी प्रस्तुत गर्न अनुरोध गरी सहभागीहरूका विचार संकलन गरी छलफल गरिएको थियो। उक्त विचारलाई छलफलमा ल्याई कार्डहरूलाई विभिन्न समूहमा छुट्ट्याई यी विचारहरूलाई संयोजन गरी चारवटा सोचको कार्ड तयार गर्न गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष ज्यूको संयोजकत्वमा सात सदस्यीय कार्यदल गठन गरी अर्को दिनको बिहान ८ बजे प्रस्तुत गर्न अनुरोध गर्दै पहिलो दिनको सत्र समापन भएको थियो।

दोस्रो दिनको छलफलबाट यस गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकासको सोच **"सुन्दर, सुखी, सुसंस्कृत र समृद्ध म्यागङ"** निर्धारण गरिएको थियो। दोस्रो दिनको दोस्रो सत्रमा गाउँपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण कसरी गर्ने भन्ने अवधारणात्मक प्रस्तुतिपछि, म्यागङ गाउँपालिकाको ५ बर्षे लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण गरिएको थियो। तत्पश्चात् सबै सहभागीहरूलाई ५ वटा विषयक्षेत्रगत समूहमा विभाजन गरी निम्नानुसारका कार्य गरिएका थिए: (समूह विभाजन विवरण अनुसूची ६) साथै विभिन्न चरणमा सहभागीहरूको फोटो संलग्न (अनुसूची ९) मा राखिएको छ।

- आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकास, वन, वातावरण विकास, सुशासन र संस्थागत विकास गरी पाँच विषयक्षेत्रगत समितिले आ-आफ्नो विषयक्षेत्र/उपक्षेत्रको सबल, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौतीको बिश्लेषण समेत गर्ने विषयक्षेत्र/उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनिति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रम, पाँच वर्षको सूचकहरूको आधारमा लक्ष्य (target) र क्षेत्र/उपक्षेत्रगत बजेट समेत प्रस्तुत गर्ने गरी समूहमा विभाजन गरियो ।
- सबै समूहले आ-आफ्नो समूहको प्रस्तुति पूर्ण बैठक (plenary) मा प्रस्तुत गरी अनुमोदन गरियो ।
- प्राविधिक सत्रको अन्त्यमा आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी परिमार्जित कार्ययोजना (अनुसूची ७) समेत अद्यावधिक गरिएको थियो।
- अन्त्यमा कार्यशालामा सहभागी प्रतिनिधिहरूको मन्तव्यसहित गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष, अध्यक्षज्यूबाट आवधिक योजना कार्यान्वयन हुने प्रतिबद्धतासहित कार्यशालाको समापन गरिएको थियो।

१.४ योजना तर्जुमाका आधारहरू

म्यागङ गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न दस्तावेजको अध्ययन गरिएको थियोः

- नेपालको संविधान,
- पन्ध्रौं योजनाको दस्तावेज,
- नेपालको दीर्घकालीन सोचपत्र २१०० (सन् २०४३),
- दिगो विकासका लक्ष्यहरू तथा तिनले निर्धारण गरेका प्रमुख क्षेत्रहरू,
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४,
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४,
- सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७
- नेपाल सरकारका क्षेत्रगत नीतिहरू, विषयगत रणनीतिहरू,
- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नेपाल सरकारका नीति तथा रणनीतिहरू,
- नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका निर्देशनहरू,
- आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमुना), २०७५
- गाउँ/नगर वस्तुगत विवरण तयारी कार्यविधि, २०७४
- बागमती प्रदेश सरकारको पहिलो आवधिक योजना, वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा क्षेत्रगत नीति तथा कार्यक्रमहरू,
- स्थानीय तहमा क्रियाशील प्रमुख राजनीतिक दलको घोषणापत्र,
- स्थानीय राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, बुद्धिजीवी, निजि, गैरसरकारी तथा नागरिक समाजबाट प्राप्त सुझावहरू
- प्रदेश तथा जिल्लास्तरीय कार्यालयका कार्यक्रम तथा अन्तरक्रियाबाट प्राप्त सुझावहरू
- सहकारी, वन उपभोक्ता समूह तथा नागरिकबाट प्राप्त सुझावहरू
- गाउँपालिकाका गत विगत वर्षका वार्षिक कार्यक्रम, बजेट, नीति, निर्देशिका तथा कानूनहरू
- गाउँपालिकाबाट स्वीकृत राजस्व सुधार कार्ययोजना
- गाउँपालिकाबाट अध्ययन गराइएका विभिन्न कार्यक्रम, नीति, बजेट तथा सम्बन्धित दस्तावेजहरू

१.५ हालसम्मको विकास समीक्षा

नेपालको संविधान अनुसार राज्यको पुनःसंरचना भएपश्चात गठित यस पालिकामा संघीय गणतान्त्रिक व्यवस्था अन्तर्गत पहिलो पटक २०७४ सालमा सम्पन्न आम निर्वाचन बमोजिम निर्वाचित जनप्रतिनिधिले कार्यभार सम्हालेको झण्डै ४ वर्ष नाघेको छ। यसरी निर्वाचित जनप्रतनिधिको कार्यकालको यो अन्तिम वर्ष भई यसै आर्थिक वर्षभित्र स्थानीय तहको नयाँ निर्वाचन समेत हुने व्यवस्था रहेको छ। यस गाउँपालिकाको यो नै प्रथम आवधिक योजना भएकोले आर्थिक वर्ष २०७७/७८ आधार वर्षसम्म प्राप्त उपलब्धिलाई सूचकको रूपमा लिई समीक्षा गरिएको छ।

१. समीक्षा अवधिमा प्राप्त आय

यस अवधिमा निम्नानुसारको कुल यथार्थ आय प्राप्त भएको पाइएको छ।

सि. नं.	आयका स्रोत	आ.व.				
		२०७४/७५ रकम रु ००० मा	२०७५/७६ रकम रु ००० मा	२०७६/७७ रकम रु ००० मा	२०७७/७८ रकम रु ००० मा	कुल जम्मा रकम रु ००० मा
१	आफ्नो स्रोत, संघ, प्रदेश बाट वित्तीय हस्तान्तरण (समानीकरण, सशर्त, सम्पूरक र विशेष अनुदान) र राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त रकम	११३००	२४५३२९	२९२६२७	३४२२९१	८९१५४७
२	पुँजीगत बजेट	-	-	१९४८	१८६२	
३	पुँजीगत खर्च	-	-	१०६२	१५६४	
४	खर्च प्रतिशतमा			५४.५	८४	

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा जम्माजम्मी रु १३ लाख आन्तरिक स्रोत परिचालन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा रु १८ लाख प्राप्त भएको देखिन्छ। यसरी गाउँपालिकाको कूल प्राप्तिमा आन्तरिक राजस्वको योगदान करिब १ प्रतिशतभन्दा पनि कम रहेको आँकडाले यस तथ्यलाई प्रष्ट्याउँदछ। कोभिड—१९ को कारणले आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि बन्दाबन्दी तथा अन्य प्रतिकूलताको कारणहरूले गर्दा गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधिहरू सीमित हुन गई राजस्व संकलनमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न गएको छ । विद्यमान स्थितिमा बाह्य स्रोतहरूमाथिको अत्यधिक निर्भरतालाई क्रमिक रूपमा घटाउँदै लैजान आन्तरिक राजस्व संकलनको स्थितिमा व्यापक सुधारको खाँचो छ। यसै सन्दर्भमा, राजस्व प्राप्तिमा संरचनागत, प्रक्रियागत तथा कार्यात्मक सुधार ल्याउन राजस्व सुधार कार्ययोजना गाउँपालिकाले पारित गरिसकेको छ। पुँजीगत खर्चतर्फ ७६।७७ मा ५४% रहेको थियो भने ७७।७८ मा केही सुधार भई ८४ प्रतिशत सरदर खर्च भएको पाइएको छ।

२. समष्टिगत आर्थिक र सामाजिक सूचक तथा उपलब्धि

यस गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्य रूपमा कृषिमा आधारित रहेको र जीविकोपार्जनमा विप्रेषण आयको उल्लेख्य भूमिका रहेको छ। यहाँका करिब ७४% घरपरिवार कृषिमा संलग्न रही यसमध्ये ४०% ले कृषि उपज बिक्री गर्ने गरेको पाइएको छ।

कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. १ अर्ब ८० करोड ७९ लाख ४७ हजार रहेकोमा कृषि क्षेत्रको ४७.२९%, उद्योग क्षेत्रको ९.०५% र सेवा क्षेत्रको ४३.६६% योगदान रहेको छ। कुल वार्षिक निर्यात रु. ३ करोड ९६ लाख र कुल वार्षिक आयात रु. ६८ करोड ४२ लाख १६ हजार रहेको छ। विप्रेषण आय रु. ६३ करोड र कुल आय रु. २ अर्ब, ४३ करोड ७९ लाख ४७ हजार

रहेको छ। जनसंख्याको ८.१३% वैदेशिक रोजगारीमा छन्। यीमध्ये भारत र न्यून आय भएका मुलुकमा जानेको संख्या अधिक छ।

५७% घरपरिवारको वार्षिक आम्दानी रु. एक लाखभन्दा कम छ। आधा घरपरिवारको आम्दानी रु. ८८,१४५ भन्दा कम छ। पालिकाको प्रतिव्यक्ति गार्हस्थ उत्पादन रु. ९३,३७६ छ भने प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय २०७७/७८ को मूल्यमा रु. १२५९१० रहेको छ।

३. उद्योग व्यवसाय

हाल ४०४ व्यवसायमा करिब १४०४ जना संलग्न भएको पाइएको छ।जम्मा ५ वटा बैंक तथा वित्त कम्पनीका शाखाहरू र १९ वटा सहकारी संस्था रहेका छन्। ६१% घरपरिवारको बैंकमा खाता रहेको पाइएको छ। बैंक तथा वित्तीय संस्था र सहकारीहरूसँग सहकार्य गरी कृषि, उद्योगमा लगानी गर्न सकिन्छ ।

४. गरिबी निवारण

आफ्नो उत्पादनले ९ महिनाभन्दा बढी खान पुग्ने परिवार २९% मात्र छ भने २५.१७% लाई ३ महिनाभन्दा कम र ५३.२४% लाई ६ महिनाभन्दा कम खान पुग्छ। बहुआयामिक गरिबीमा रहेका घरपरिवार ५४% छन् भने २५.१७% घरपरिवार अति गरिब छन्। यसकारण गाउँपालिकाले आर्थिक क्षेत्रमा आत्मनिर्भर हुन निकै मेहनत गरी व्यावसायिक खेतीका माध्यमबाट सबै परिवारको आय र रोजगारीमा वृद्धि गर्नु एवं खाद्य सुरक्षातर्फ ध्यान दिनुका साथै निर्यात बढाउनुपर्ने समेत देखिएको छ।

५. शिक्षा

शिक्षातर्फ हाल २२ वटा सामुदायिक र २ वटा संस्थागत गरी २४ वटा विद्यालय रहेका छन् । साक्षरता दर ८०.८२% (पुरुष ८६.२१% र महिला ७५.११%) रहेको छ। युवा साक्षरता ४२.७४% रहेको छ। आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर ९२.३% र माध्यमिक तहमा ४३.९% रहेको छ।

६. स्वास्थ्य तथा पोषण

स्वास्थ्यतर्फ १५ शय्याको अस्पताल निर्माणाधीन रहेको छ र प्रत्येक वडामा स्वास्थ्य केन्द्र र चौकी र बर्थिङ केन्द्रबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भैरहेको छ।यी स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यक प्राविधिक जनशक्तिका साथै मापदण्ड बमोजिमका उपकरण, ल्याब आदि सामग्री आपूर्ति गर्नुपर्ने नितान्त आवश्यकता देखिएको छ।

७. सडक यातायात

भौतिक पूर्वाधारतर्फ हाल पालिकाभित्र ४५ मिनेटको हिंडाइमा नजिकको बाह्रै महिना चल्ने सडकसम्म पुग्न सकिन्छ। ५३ किमि सर्बयाम सडक छ जसमध्ये २७ कि.मि. ग्राभेल र २६ कि.मि. धुले सडक छ। ३५१ कि.मि. स-सानो र ठूलो गरी ३७ वटा धुले सडकहरू छन्। यसबाट गाउँपालिकाको केन्द्रसँग सबै वडा र मध्य पहाडी लोकमार्ग समेत जोडिएका छन् भने यी सडकलाई सर्वयाम बनाउन प्राथमिकता समेत दिनुपर्ने देखिएको छ।

८. सिंचाइ

सिंचाइयोग्य जमिन झण्डै २५६८ हेक्टरमध्ये सतह सिंचाइ र वैकल्पिक उन्नत प्रविधिको सिंचाइबाट ७५० हेक्टर (करिब २९%) मा मात्र सिंचाइ सुविधा पुगेको छ। सिंचाइको स्रोतको रूपमा १३ खोलाहरू र एउटा पोखरी छन्। पालिकामा ३३ वटा सिंचाइ योजनाहरू संचालनमा रहेका छन् जसबाट सिञ्चित क्षेत्र बढ्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ। यस पालिकामा उन्नत प्रविधि अवलम्बन गरी ग्रीन हाउस (टनेल) मा बेमौसमी तरकारी उत्पादन गर्ने, उच्च मूल्य पर्ने किवी जस्ता फलफूल, चिया आदि समेत उत्पादन गर्ने गरेको कृषिलाई व्यावसायिकतातर्फ लैजान सकिने सम्भावना रहेको छ।

९. ऊर्जा

सर्बयाम विद्युत् उपलब्ध हुने गरी राष्ट्रिय प्रशारण लाइन उपलब्ध रहेकोमा उक्त सुविधाको उपयोग गरी उद्योग व्यवसायमा लगानीबाट स्वरोजगारी र आय बढाउन सकिने प्रशस्त सम्भावना रहेका छन्। यस गाउँ पालिकामा खाना पकाउने इन्धनको रूपमा दाउराको प्रयोग गर्ने घरपरिवार ७३.०४% छन्। ९७.३०% ले बत्ती बाल्न जलविद्युतको प्रयोग गरिरहेका छन्। विद्युत वा अन्य वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोग खाना पकाउने इन्धनको रूपमा गरी बहुमूल्य वन, जंगल जोगाउन सक्ने प्रशस्त सम्भावना रहेका छन्।

१०. खानेपानी तथा सरसफाइ

५७% घरपरिवारको साधारण शौचालय छ। ६८.१८% ले व्यवस्थित पिउने पानीको सुविधा उपभोग गरिरहेका छन् । नेपाल सरकारको नीति बमोजिम एक घर एक धारा र एक चर्पीको व्यवस्था गरी सबैलाई स्वच्छ खानेपानी र शौचालयको पहुँच पुऱ्याउनु अत्यावश्यक देखिएको छ।

११. संस्थागत विकास

संविधान र प्रचलित ऐन, कानून बमोजिम गठन भएको नयाँ स्वीकृत संरचना अनुसार गाउँपालिका आ-आफ्नो कार्य जिम्मेवारी निर्वाह गर्दै आएका छन् । गाउँपालिकाले २८ वटा ऐन, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड र नीति तथा मार्गदर्शन स्वीकृत गरेको छ। गाउँ कार्यपालिका, गाउँसभा, न्यायिक समिति र वडा समितिहरू सहित १० वटा समितिहरू क्रियाशील रहेका छन्। सुशासनका सबै औजारहरू (नागरिक बडापत्र, सार्वजनिक एवं सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ आदि) को पालना गरी गराई भ्रष्टाचारमुक्त र जबाफदेहीयुक्त गाउँपालिका बनाउनुपर्ने देखिएको छ। गाउँपालिकाले स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन (LISA) मा कुल अंकभार ३४.२५ प्राप्त गरेको छ। गाउँपालिकाले नियमित रूपमा वार्षिक योजना र बजेट पारित गरी कार्यक्रम अनुसार प्राप्त रकमको करिब ९०% खर्च गर्ने गरेको पाइएको छ।

हाल गाउँपालिकामा आधारभूत भौतिक तथा संस्थागत संरचना कायम रहेको छ। सूचक अनुसारका कमजोर पक्षलाई विशेष ध्यान दिई विगतका प्राथमिकताका आधारमा लगानी बढाउनुका साथै कमी कमजोरी हटाउने र सुशासनयुक्त गाउँपालिकाका माध्यमबाट नागरिकलाई समयमा नै प्रभावकारी सेवा सुविधामा सहज पहुँच बढाउँदै नागरिकको जीवनस्तर उठाउनुपर्नेमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ।

१.६ सीमाहरू (Limitations)

१. आवधिक योजना तर्जुमाका क्रममा कोभिड १९ ले बन्दाबन्दीको अवस्था सृजना भएकाले छलफल र अन्तरक्रियाका कार्यहरू सीमित मात्र हुन सक्यो।
२. बन्दाबन्दी र सीमित संख्यामा मात्र उपस्थित हुन सक्ने सरकारी मापदण्डको परिवेशमा योजना तर्जुमा गोष्ठीहरूको समय सीमा र उपस्थितिमा सीमितता रह्यो ।
३. संक्रमणका कारण घरधुरी सर्वेक्षण समेत प्रभावित हुँदा अपेक्षित तथ्याङ्कको कमी रह्यो ।
४. पुराना गाविस एक आपसमा गाभिएर गाउँपालिका बनेकाले पुराना तथ्याङ्कहरू प्राप्त हुन सकेन र जिल्लास्थित कार्यालयहरूका तथ्याङ्कहरू समेत पालिकागत रूपमा तयार हुन नसकेकाले सीमित सूचनाका आधारमा योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने अवस्था सृजना भयो ।
५. गाँउपालिकामा कोभिड -१९ को कारणले, स्थानीय तहमा हुन गएको सार्वजनिक स्वास्थ,स्थानीय आर्थिक अवस्ञा तथा जिविकोपार्जनमा परेको क्षतिबारे तथ्यांक र सुचनाको नितान्त अभाव हुनुका साथै अनुलबधताका कारणले सामाजिक आर्थिक पुनरउत्थान योजनालाई बिस्तृत रुपमा प्रस्तुत गर्न कठिनाई महसूस गरिएको थियो।

१.७ आवधिक योजना दस्तावेजको संरचना

आवधिक योजना यस दस्तावेजलाई तीन भागमा बाँडिएको छ।

भाग-१ मा १० वटा परिच्छेद रहेका छन्। जुन निम्नानुसार राखिएका छन्ः

- परिच्छेद-१ मा पृष्ठभूमि, उद्देश्य, प्रक्रिया, आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरू, विगत पाँच वर्षको विकास प्रयासको समीक्षा
- परिच्छेद-२ मा म्यागङ गाउँपालिकाको संक्षिप्त वस्तुगत विवरण
- परिच्छेद-३ मा आवधिक योजनाको दूरदृष्टि समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू
- परिच्छेद-४ मा समष्टिगत आर्थिक नीति
- परिच्छेद-५ मा आर्थिक विकास क्षेत्र तथा उपक्षेत्रगत योजना
- परिच्छेद-६ मा सामाजिक विकास क्षेत्र तथा उपक्षेत्रगत योजना
- परिच्छेद-७ मा भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्र तथा उपक्षेत्रगत योजना
- परिच्छेद-८ मा वन, वातावरण जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन विकास क्षेत्र तथा उपक्षेत्रगत योजना
- परिच्छेद-९ मा सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्र तथा उपक्षेत्रगत योजना
- परिच्छेद-१० मा उपलब्धिको तर्कबद्ध खाकाहरू

भाग- २ मा सामाजिक आर्थिक पुनर्स्थापना योजना

भाग- ३ मा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको खाकाहरू

परिच्छेद- २
गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था

२.१ परिचय

म्यागङ गाउँपालिका प्रदेश नं. ३ को नुवाकोट जिल्लाको पश्चिम दक्षिण दिशामा रहेको छ । साविकका बर्सुन्चेत, किम्ताङ, देउराली, बुङताङ र सामरी गाविस मिलेर बनेको म्यागङ गाउँपालिकाको क्षेत्रफल ९७.८४ वर्ग किमि रहेको छ। गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय ३ नं. वडाको चिउरीभञ्ज्याङमा रहेको छ ।

तालिकाः २.१ गाउँपालकाको संक्षिप्त जानकारी

समावेश भएका साविक गावसहरू	बुङताङ, देउराली, किम्ताङ सामरी र वर्सुन्चेत गा.वि.स.हरु	स्वीकृत केन्द्रः देउराली
क्षेत्रफल	९७.८४ वर्ग कि.मी.	
केन्द्र	म्यागङ गाविसको कार्यालय वार्ड ३	
वडा संख्या	६	
सीमाना		
पूर्व	किस्पाङ गा.पा., विदुर नगरपालिका	
पश्चिम	धादिङ जिल्लाको नेत्रावती गाउँपालिका,	
उत्तर	धादिंग जिल्लाको खनियवास गाउँपालिका	
दक्षिण	विदुर नगरपालिका र तारकेश्वर गाउँपालिका	

स्रोतः नेपाल सरकार, नेपाल राजपत्र २०७३ फागुन २७ गते संख्या ५८ र म्यागङ गाउँपालिकाको भूकम्प पश्चात्को पुनर्निर्माण योजना विवरण भाग १, नुवाकोट, २०७४

२.२ भौगोलिक अवस्था

चित्र २.१ गाउँपालिकाको प्रशासनिक बिभाजन

गाउँपालिका समुद्र सतहबाट करिब तीन हजार फिटदेखि करिब १२ हजार फिटसम्मको उचाइमा अवस्थित रहेको छ। गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल ९७.८४ वर्ग कि.मि. रहेको छ। जसमध्ये ४७.२३ प्रतिशत (४६.२१ वर्ग कि.मि.) कृषियोग्य छ। करिब एक-चौथाइ भू-भाग अर्थात् २४.६० प्रतिशत (२४.०७ वर्ग कि.मि.) वन जंगलले ढाकेको छ भने २७.५६ वर्ग कि.मि. अन्य क्षेत्र छ। गाउँपालिकामा केही भिरालो भूभाग पनि रहेको कारण भू-क्षयको सम्भावना रहेको छ। यहाँ समशीतोष्ण र लेकाली हावापानी पाइन्छ।

२.३ जनसंख्या

यस गाउँपालिकामा कुल ४५१३ घरपरिवार बसोबास गर्छन् । करिब ७८.२४ प्रतिशत घरपरिवारको घरमूली पुरुष, २१.६५ प्रतिशतको महिला र ५ घर परिवारको घरमूली तेस्रो लिंगी छन्। कुल जनसंख्या १९३६२ रहेको छ भने प्रतिवर्ग कि.मि. जन घनत्व करिब १९८ जना रहेको छ। औसत परिवार संख्या ४.२९ जना रहेको छ। पुरुषको जनसंख्या ५१.४१ प्रतिशत, महिलाको ४८.५ प्रतिशत र तेस्रो लिंगीको ०.०९ प्रतिशत रहेको छ। कुल जनसंख्याको वृद्धि दर

वार्षिक ४.११ प्रतिशत छ। प्रजनन उमेरका महिला ८६.६% छन्। आर्थिक रूपले सक्रिय उमेर समूह (१५ देखि ५९ वर्ष) का करिब दुई-तिहाई (६६%), बालबालिका (१४ वर्षसम्म)) २२% र ६० वर्षभन्दा बढी उमेरका जनसंख्या ११% छन्।

तामाङहरूको बाहुल्य रहेको (८४.१२%), ब्राम्हण (३.१४%), दलित समुदाय, घले, नेवार, मगर र क्षत्रीको पनि बसोबास रहेको छ। तामाङ भाषी ८५.६५%, नेपाली भाषा बोल्ने १२.१०% र अन्य घले, नेवारी र मगर भाषाहरू बोलिन्छ। मुख्यतया चारवटा धर्म मान्ने नागरिकहरूको बसोबास रहेको छ। बुद्ध धर्म मान्ने नागरिकहरू ६३.८४%, हिन्दु धर्म २७.७७%, क्रिस्चियन धर्म ८.२९% र बोन धर्म मान्नेहरू ०.०८% छन्। करिब ७०.७०% पालिकाभित्र नै बसिरहेका छन् । बाँकी १९.४०% देशको अन्य भूभागमा र ९.८०% विदेशमा छन्।

२.४ जीवनस्तर

टिनको छानो भएका घर ८६.८८%, आरसिसी ११.९४%, ढुंगाको छानो भएका घर २७ वटा र फुस्को छानो भएका १८ वटा छन्। त्यस्तैगरी घरको जग सिमेन्ट र बालुवा मिसाएर बनाइएको ५६.१७%, बालुवा र ढुंगा मिसाएर बनाएको ४३.३६%, दश वटा घर फ्रेम स्ट्रक्चरमा बनेका र एउटा घरमात्र लोड बियरिङ छ। तर ९२.८९% घरहरू गाउँपालिकाले तोकेको मापदण्ड अनुसारका बनेका छन्। खाना पकाउने इन्धनको रूपमा दाउरा र गुइँठा प्रयोग गर्ने घरपरिवार ७३.०४% छन्। ५७% घरपरिवारको साधारण शौचालय छ। ६८.१८% ले व्यवस्थित पिउने पानीको सुविधा उपभोग गरिरहेका र ९७.३०% ले बत्ती बाल्न जलविद्युतको प्रयोग गरिरहेका छन्। तर ५४% घरपरिवारसँग बहुआयामिक गरिवी मापनका लागि तोकिएको सम्पत्तिहरूमध्ये एक प्रकारको वा सो भन्दा कम सम्पत्तिको स्वामित्व छ तसर्थ बहुआयामिक गरिबीमा रहेका घरपरिवार ५४% छन्। २५.१७% घरपरिवार अति गरिब छन्।

२.५ आर्थिक अवस्था

यो गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्य रूपमा कृषिमा आधारित रहेको र जीविकोपार्जनमा विप्रेषण आयको उल्लेख्य भूमिका रहेको छ। गाउँपालिकाको कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. एक अर्ब ८० करोड ७९ लाख ४७ हजार रहेको छ। जसमा कृषि क्षेत्रको ४७.२९%, उद्योग क्षेत्रको ९.०५% र सेवा क्षेत्रको ४३.६६% योगदान रहेको छ। कुल वार्षिक निर्यात रु. ३ करोड ९६ लाख र कुल वार्षिक आयात रु. ६८ करोड ४२ लाख १६ हजार रहेको छ। विप्रेषण आय रु. ६३ करोड र कुल आय रु. दुई अर्ब, ४३ करोड ७९ लाख ४७ हजार रहेको छ। तसर्थ पालिकाको प्रतिव्यक्ति गार्हस्थ उत्पादन रु. ९३,३७६ छ।

क. कृषि तथा पशुपालन

गाउँपालिकाका नागरिकहरूको मुख्य पेशा कृषि हो। खाद्यान्न, तरकारी र पशुपालन यहाँको जीविकोपार्जनको मुख्य आधार हो। यहाँका करिब ७३.७६% घरपरिवार कृषिमा संलग्न छन्। यीमध्ये ४०% ले कृषि उपज बिक्री गर्छन्। हाल १३८ वटा कृषि तथा पशु व्यवसाय र ४० वटा कृषक समूह गाउँपालिकामा दर्ता छन्। यहाँ मुख्यतया तरकारीका अतिरिक्त धान, मकै, कोदो, गहुँ

र जौ खाद्यान्न वाली, गोलभेंडा, आलु, काउली, हरियो सागपात लगायतका तरकारी वाली र केहीमात्रामा सुन्तला, किवी र एभोकार्डो जस्ता फलफूल र नगदे बालीको रूपमा चिया खेति भइरहेको छ। पशुपालन तर्फ गाई, भैंसी, बाख्रा र कुखुरा पालन गरिएको छ। गाउँपालिकाको तर्फबाट उन्नत जातको बोका वितरण गर्ने गरिएको छ।

कृषियोग्य जमिन ४६२३ हेक्टर रहेको छ। प्रतिपरिवार औसत १.०२ हेक्टर कृषि योग्य जमिन छ। सिंचाइ योग्य जमिन झण्डै २५६८ हेक्टर र ७५० हेक्टरमा सिंचाइ सुविधा पुगेको छ। सिंचाइको स्रोतको रूपमा १३ खोलाहरू र एउटा पोखरी छन्। पालिकामा ३३ वटा सिंचाइ योजनाहरू सञ्चालनमा छन्। करिब १०० हेक्टरमा स्प्रीङ्कल प्रणालीबाट ग्रिन हाउस (टनेल) मा बेमौसमी तरकारी उत्पादन गर्ने, उच्च मूल्य पर्ने किवी जस्ता फलफूल, चिया आदि उत्पादन गर्ने गरेकोछ। कुलो नहर बाहेक थोपा सिंचाइ, प्लाष्टिक पोखरीबाट सिंचाइ गरी कृषि उत्पादन गरेको छ।

ख. उद्योग व्यवसाय

यहाँ ४०४ वटा व्यवसायमा १४०४ जना संलग्न भएका छन्। आलु चिप्स, सस, लालीगुराँसको जुस, नेपाली कागज, सिस्नोको रेसा निकाल्ने जस्ता लघु तथा प्लाई र चिया प्रशोधन जस्ता घरेलु तथा साना उद्योग सञ्चालनमा रहेका छन्। यहाँको चिया विदेशमा पनि निर्यात हुने गरेको छ।

ग. खाद्य सुरक्षाको अवस्था

आफ्नो उत्पादनले ९ महिनाभन्दा बढी खान पुग्ने परिवार २९% मात्र छ। २५.१७% लाई ३ महिनाभन्दा कम र ५३.२४% लाई ६ महिनाभन्दा कम खान पुग्छ। गाउँपालिकामा वार्षिक कुल रु ३५ करोड २१ लाख ४७ हजारको खाद्यान्न आयात हुन्छ।

घ. पर्यटन

यस पालिकामा शिव मन्दिर, राजाको इनारसहितको दरबारको भग्नावशेष रहेको ऐतिहासिक स्थलसहितको टुँडिपार्क रहेको छ जसका वरिपरि फुल्ने लालीगुराँसले पर्यटक आकर्षण गर्न सौन्दर्य बढाएको छ। काठमान्डौ उपत्यका देखिने २५०० मिटर अग्लो बुङ्ताङ क्षेत्र, राष्ट्रिय एकीकरणसँग जोडिएका सामरी जस्तो ऐतिहासिक स्थल, सामरी छ धादिङ र महादेव र पार्वतीको प्रख्यात मन्दिर नुवाकोटको सिमानामा पर्ने महादेवस्थान, ऐतिहासिक स्थल म्यागङ डाँडा आदि जस्ता पर्यटकीय स्थलहरू यसपालिकामा अवस्थित छन्। यस गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटक वार्षिक करिब १५ हजार आउने गरेका छन्। यस गाउँपालिका तामाङ मौलिक र विशिष्ट संस्कृतिको धनि छ।

ङ. वित्तीय पहुँच

जम्मा ५ वटा बैंक तथा वित्त कम्पनीका शाखाहरू सञ्चालित छन्। ६१% घरपरिवारको बैंकमा खाता छ।

च, आम्दानी र खर्च

जनसंख्याको ८.१३% वैदेशिक रोजगारीमा छन्। यीमध्ये भारत र न्यून आय भएका मुलुकमा जानेको संख्या अधिक छ। ५७% घरपरिवारको वार्षिक आम्दानी रु. एक लाखभन्दा कम छ। आधा घरपरिवारको आम्दानी रु. ८८,१४५ भन्दा कम छ। नागरिकहरूको आम्दानीमा ठूलो अन्तर छ। Palma ratio ३.३३६ र Gini Coefficient ०.४८ छ। ४६% घरपरिवारको वार्षिक खर्च रु. एक लाखभन्दा कम छ। आधा घरपरिवारको वार्षिक खर्च रु. १११,१७० भन्दा कम छ।

२.६ भौतिक पूर्वाधार

पालिकाभित्र ४५ मिनेटको हिंडाइमा नजिकको बाह्रै महिना चल्ने सडकसम्म पुग्न सकिन्छ। ५३ कि.मि. सर्वयाम सडक छ जसमध्ये २७ कि.मि. ग्राभेल र २६ कि.मि. धुले सडक छ। ३५१ कि.मि. स-सानो र ठूलो गरी ३७ वटा धुले सडकहरू छन्। गाउँपालिका केन्द्रबाट ६ वटै वडा केन्द्रसम्म सडक ट्र्याक निर्माण भइसकेको छ, जसको कुल लम्बाइ ४७ कि.मि. छ। धुले सडकहरू को सञ्जाल लगभग तयार भइसकेको अवस्था छ। २ वटा पक्की पुलहरू, १४ वटा झो. पुलहरू सञ्चालित छन्। पालिका भएर मध्यपहाडी लोकमार्ग गएको छ र प्रदेश अन्तर्गत ३९ की मी लामो ३ वटा सडकहरू निर्माणाधीन रहेका छन्। पालिकामा ४७ कि.मि. लामो १३ वटा घोडेटो बाटोहरू सञ्चालित छन्।

२.७ सामाजिक क्षेत्र

क. शिक्षा

पालिकामा साक्षरता दर ८०.८२% (पुरुष ८६.२१% र महिला ७५.११%) रहेको छ। विद्यालय जाने उमेर नपुगेका बालबालिका ४.५८ प्रतिशत छन्। युवा साक्षरता ४२.७४% रहेको छ। कुल २४ वटा विद्यालयमध्ये २२ वटा सामुदायिक विद्यालय, २ वटा संस्थागत विद्यालय रहेका छन्। आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर ९२.३% र माध्यमिक तहमा ४३.९% रहेको छ। आधारभूत तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात २३ र माध्यमिक तहमा ३३ रहेको छ। आधारभूत तहमा विद्यालय छाड्ने दर १३% र माध्यमिक तहमा ८% रहेको छ।

ख. स्वास्थ्य

एउटा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र छ वटा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन्। स्वास्थ्य संरचना अस्थायी रूपका रहेका छन् भने स्वास्थ्य कार्यकर्ताहरू पनि धेरै करारमा रहेका छन् र ६६ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू कार्यरत छन्। सबै वडामा एम्बुलेन्सको व्यवस्था छैन। परिवार नियोजनको प्रयोग दर ११%, चार पटक गर्भवती जाँच गराउने महिला ३०.५%, सुत्केरीपश्चात् ३ पटक जाँच गराउने महिला ५.६%, तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मीहरूबाट सुत्केरी गराउने महिलाहरू १५.२% र संस्थागत सुत्केरी ६२% रहेको छ। मातृमृत्यु संख्या, नवजात शिशु तथा ५ वर्ष मुनिका बालबालिका मृत्यु र कुपोषणको संख्या शून्य रहेको छ। करिब ६९.६% बालबालिकाले हेपाटाइटिस बी सहितको पेन्टाभ्यालेन्ट खोपको तीनवटै मात्रा लगाएका छन्। सम्पूर्ण खोप लगाएका बालबालिका ५४.३% छन्, तर उमेरको हिसाबले पाउनुपर्ने खोप सबै बालबालिकाहरूले पाएका छन्।

२.८ वन तथा वातावरण

यस गाउँपालिकामा २४ वटा सामुदायिक वन रहेका छन् जसमा जम्मा २१५८ घरधुरी सदस्यको रूपमा समेटिएका छन्।

२.९ संस्थागत सुशासन

गाउँसभाले २८ वटा ऐन, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड र नीति तथा मार्गदर्शन स्वीकृत गरेको छ। गाउँ कार्यपालिका, गाउँसभा, न्यायिक समिति र वडा समितिहरूसहित १० वटा समितिहरू आफ्नो जिम्मेवारी अनुसार क्रियाशील रहेका छन् । गाउँपालिकाले स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन (LISA) मा कुल अंकभार ३४.२५ प्राप्त गरेको छ।

परिच्छेद- ३
दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानमा प्रत्येक तहका सरकारले तहगत रूपमा प्राप्त अधिकारलाई स्वायत्ततापूर्वक सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्न पाउने व्यवस्था छ। संविधान प्रदत्त अधिकारलाई आ-आफ्नो तहमा कार्यान्वयन गर्दा तीनै तहका सरकार बीच आपसी सहकार्य, सहअस्तित्व र समन्वयका आधारमा गर्नुपर्ने व्यवस्था समेत रहेको छ। यसरि सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्दा प्रत्येक तहगत सरकारले आ-आफ्नो तहमा नीति, ऐन, कानून, योजना, कार्यक्रम, मापदण्ड निर्धारण गर्न सक्ने व्यवस्था समेत रहेको छ।

यसै सन्दर्भमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ ले "गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषयक्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोले म्यागङ गाउँपालिकाले सहभागितात्मक प्रक्रिया अवलम्बन गरी यो आवधिक योजना तर्जुमा गरेको छ ।

३.२ सबल, कमजोर पक्ष तथा अवसर र चुनौती (SWOC) विश्लेषण

यस गाउँपालिकाको सबल, कमजोर पक्ष तथा अवसर र चुनौती (SWOC) निम्न बमोजिम रहेकाछन् ।[1]

सबल पक्ष	कमजोर पक्ष
• आफ्नो क्षेत्राधिकारको विषयमा नीति, कानून, योजना, मापदण्ड आदि बनाउने अधिकार गाउँपालिकामा रहेको, • निर्वाचित जनप्रतिनिधिलाई गाउँपालिका सञ्चालनको विगत चार वर्षको अनुभव हाँसिल भएको • गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार भएको • वस्तुगत विवरण तयार रहनु • आवधिक योजना तयार हुने क्रममा रहनु • संघीय सडक र प्रदेशले सडक यातायात लगायतका पूर्वाधारमा लगानी गर्दै गर्नु • राष्ट्रिय विद्युत् प्रशारणलाइनबाट विद्युत् सेवा उपलब्ध भइरहेको	• राजस्व सुधार योजनामा व्यवस्था भए अनुसार राजस्व असुली गर्न नसकिनु • संगठन संरचनानुसार कर्मचारी दरबन्दी सबै परिपूर्ति गर्न नसकिनु • गाउँपालिकाका आफ्ना बाहेक अन्य निकायहरूबाट सञ्चालित सबै आयोजनाहरू योजना प्रक्रियामा नसमेटिनु • सर्वयाम चल्ने सडक सञ्जाल तयार भइनसक्नु • कमजोर नेटवर्कका कारण इन्टरनेट सेवा प्रभावकारी नहुनु • गाउँपालिकामा सबै समितिहरू गठन हुन नसक्नु र भएका समितिहरू पनि सकृय हुन नसक्नु • विद्युत् सेवाको वहु उपयोग (उद्योग, व्यवसाय र खाना पकाउन आदि) हुन नसक्नु

[1] गाउँपालिकामा आयोजना गरिएको कार्यशालाको छलफलमा आधारित

• गाउँपालिकामा इन्टरनेट सुविधा पहुँच हुनु • केही सेवाहरूमा विद्युतीय सेवा (online services) लागू हुनु • लेखाप्रणाली SUTRA सँग आबद्ध रहनु • गाउँपालिकामा ५१.९ प्रतिशत युवा जनशक्ति रहनु • गैरसरकारी संस्था र विकास साझेदारको सहकार्य रहिरहनु	• विदेशबाट फर्किएका सीपयुक्त जनशक्तिको उपयोग गर्न नसक्नु • सुशासनका सबै औजारको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसक्नु • टुक्रे योजनाको बाहुल्यता रहनु, • योजना तथा अनुगमन प्रणाली व्यवस्थित हुन नसक्नु, • सिंचाइका सम्भाव्य स्रोतको उपयोग गर्न नसकिनु, • सबै परिवारमा स्वच्छ खानेपानी तथा शौचालय सुबिधा पुऱ्याउन नसकिनु • प्राविधिक जनशक्तिको आवश्यकता अनुसार व्यवस्था गर्न नसकिनु • कार्य प्रकृति अनुसार जनशक्तिको क्षमता विकास गर्न नसकिनु, • आवश्यकता अनुसार नीति, कानून र मापदण्डहरू बनिनसक्नु
अवसर	**चुनौती**
• गाउँपालिकाको भू बनौट, माटो हावापानीको कारण बहुकृषि उत्पादनको उच्च सम्भावना हुनु, • ब्यावसायिक पशुपंक्षी पालनको उपयुक्त वातावरण हुनु, • नगदे बालीतर्फ कृषकको आकर्षण बढ्दै जानु, • विदेशबाट फर्किएका नागरिकहरूको कृषिमा आकर्षण बढ्नु, • चिया, किवी, च्याउ जस्ता उच्च मूल्यका कृषि खेतीको सम्भावना रहेको र बाख्रा पालन, कुखुरापालन तथा ट्राउट माछापालन आदिबाट कृषिलाई व्यवसायीकरण गर्न सकिने संभावना हुनु • स्थानीय उत्पादनमा आधारित लघु, साना तथा घरेलु उद्योगको सम्भावना रहनु, • एक पालिका एक औद्योगिक ग्रामको नीति रहनु, • मनोरम प्राकृतिक सुन्दरता, सामरी र म्यागङजस्ता ऐतिहासिक स्थलहरूको अवस्थिति रहनु,	• स्थानीय भूपरिस्थिति अनुसार कृषिको विविधीकरणका साथै कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण गर्नु • पर्याप्त सिंचाइको सम्भावनाको उपयोग हुन नसक्नु • कृषि उत्पादनलाई मूल्य शृङ्खलामा आबद्ध गर्नु, • पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्नु • औद्योगिक पूर्वाधारको निर्माण गर्नु • निर्माण भएका सडकहरूलाई मर्मत सम्भार र स्तरोन्नति गरी सर्वयाम सडकमा रुपान्तरण गर्नु • युवामा रोजगारमूलक सीप विकास गरी रोजगारी सृजना गर्नु • स्थानीय स्रोत, साधन र सीपमा आधारित उद्योगको विकास र विस्तार गर्नु • मापदण्ड अनुसारका स्वास्थ्य उपकरण, पूर्बाधार, चिकित्सक लगायत स्वास्थ्य सम्बन्धी जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु, स्वास्थ्य बीमाको पहुँच विस्तार गर्नु, • अन्तरतह र अन्तर निकाय समन्वय गर्नु

• तामाङ जातिको विशिष्ट संस्कृति सहितको सांस्कृतिक विविधता रहनु • बैंक तथा वित्तीय सस्थाहरूको उल्लेख्य उपस्थिति रहनु। • विप्रेषण आय उल्लेख्य रहनु, • २ वटा प्राविधिक धारका विद्यालय, १५ शय्याको अस्पताल र स्वास्थ्य चौकीको उपस्थिति हुनु, • शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता सामाजिक सेवा र कृषि, उद्योग व्यवसायमा संघ तथा प्रदेश सरकारको लगानी वृद्धि हुँदै प्राथमिकतामा पर्नु • पालिकाको केन्द्र र सबै वडा कार्यालय सम्म कच्ची सडक यातायातको मौसमी पहुँच रहनु • जिल्ला सदरमुकामसँग जोडिएकोले बजारसँगको सहज पहुँच हुनु, • मध्य पहाडी लोकमार्ग गाउँपालिका भएर जाने हुँदा निकट भविष्यमा सर्वयाम यातायात सहज हुने सम्भावना रहनु • भूकम्प पुनर्निर्माण परियोजनाबाट, सार्वजनिक, निजी र सरकारी पूर्वाधार निर्माणमा सहयोग रहनु • एउटा पोखरी लगायतका १३ वटा खोलाबाट विद्युत, सिंचाइ, खानेपानी र अन्य जल उपयोगको सम्भावना रहनु, • २४ वटा सामुदायिक वन रहनु, जडिबुटीको खेतीको लागि उपयुक्त माटो र वातावरण रहनु ।	• वित्तीय संस्थाबाट गरिने लगानीलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालित गराउनु • वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्नु, जलवायु परिवर्तन अनुकुलनता अभिवृद्धि गर्नु र विपद जोखिम न्यूनीकरण एवं व्यवस्थापन गर्नु • गरिब परिवारको संख्या घटाउनु र समष्टिगत मानव विकास सूचकांकमा बढोत्तरी गर्नु ।

३.३ दीर्घकालीन सोच

"सुन्दर, सुखी, सु-संस्कृत र समृद्ध म्यागङ"

उपरोक्त सोचलाई निम्न बमोजिम परिभाषित गरिएको छ -

सुन्दरः स्वच्छ, सफा, वातावरणीय दृष्टिले हराभरा, व्यवस्थित एवं मनोरम गाउँ, वस्ति तथा बजार क्षेत्र ।

सुखीः

१. परिस्कृत तथा मार्यादित जीवन (Well-being and decent standard of living)

२. सभ्य र न्यायपूर्ण समाज (Civilized and just society)

३. स्वस्थ र सन्तुलित पर्यावरण (Healthy and balanced ecology)

४. सुशासन (Good Governance)

५. सबल स्थानीय लोकतन्त्र (strong local democratic Values and principles)

६. आपसी एकता र सम्मान(mutual unity and dignity) (स्रोतः योजना आयोग, सोचपत्र)

सुसंस्कृतः शिक्षित, स्वस्थ, संस्कारयुक्त, साँस्कृतिक विविधताको सम्मान, समयको पालना, शिष्ट बोली र वचन, अर्काको व्यक्तित्वको सम्मान र आपसी सदभाव ।

समृद्धः

१. उच्च र समतामूलक आय वृद्धि

२. मानव विकास सूचकांकमा वृद्धि

३. प्राप्त अवसरको अधिकतम उपयोग गरी कृषि औद्यौगिक तथा सेवा क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धिका साथै, स्वच्छ व्यावसायिक प्रतिस्पर्धा

४. लगानीका अवसरमा वृद्धि र रोजगारी सृजना

५. भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधारमा सर्वकालिक सबैको सहज पहुँच र आबद्धता (Connectivity) ।

३.४ समष्टिगत लक्ष्य

सुशासनको प्रत्याभूतिसहितको समतामूलक दिगो सामाजिक, आर्थिक विकास भएको हुने ।

३.५ समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रम संख्या	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०८२/८३
१	कुल गार्हस्थ उत्पादन (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु करोडमा	१८०.७९	२७०.१९
२	प्रतिव्यक्ति गार्हस्थ उत्पादन (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु. हजारमा	९३.३८	११४.०९
३	कुल आय (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु करोडमा	२४३.७९	३९२.६३
४	प्रतिव्यक्ति आय (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु. हजारमा	१२५.९१	१६५.७९
५	वार्षिक आर्थिक वृद्धि दर	प्रतिशत	२.५	१०.३०
६	कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर	प्रतिशत	४	९.००
७	उद्योग क्षेत्रको वृद्धिदर	प्रतिशत	३	१८.००
८	सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर	प्रतिशत	५	१०.००
९	Gini Coefficient	सूचकांक	०.४८	०.४३५
१०	Palma Ratio	अनुपात	३.३६	२.६३४
११	अति गरिब घरपरिवार (आफ्नो कृषि उत्पादनले ३ महिनाभन्दा कम खान पुग्ने)	प्रतिशत	२५.१७	१५.
१२	आफ्नो कृषि उत्पादनले ६ महिना भन्दा बढी खान पुग्ने परिवार	प्रतिशत	४७.००	७०.००
१३	गाउँपालिका भ्रमण गर्ने बाह्य पर्यटक	संख्या	0	५००
१४	बेरोजगारी	प्रतिशत	२५.२	१८.०
१५	बैंकमा खाता भएका परिवार	प्रतिशत	६१	१००
१६	पूर्ण बेरोजगार जनसंख्या	प्रतिशत	२५.२४	२०.००
१७	विप्रेषण आय	रु करोडमा	६३.००	१२०.००
१८	विद्यालयमा अध्ययन गर्ने ५ देखि १५ वर्षका बालबालिका	प्रतिशत	८०.८२	१००.००
१९	आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९२.३०	९८.००
२०	साक्षरता दर	प्रतिशत	८०.	९०.

२१	स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने महिला	प्रतिशत	३०.५	७५.
२२	लैंगिक विकास सूचकांक	सूचकांक	०.९३१	०.९६०
२३	सर्वयाम सडक	कि.मि.	५३	९२
२४	सर्वयाम सडकमा पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत	२१.५८	३०
२५	सुरक्षित आवास तथा एकीकृत बस्ती विकास	संख्या	१	२
२६	भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार बनेका भवन	प्रतिशत	९२.८	१००
२७	सिंचाइ सुविधा पुगेको कृषियोग्य भूमि	प्रतिशत	१६.२२	५४
२८	विद्युत् उपयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९७.४७	१००
२९	खाना पकाउने इन्धनमा विद्युत् प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	१	२५
३०	खानेपानी तथा शौचालय सुविधा भएको घरधुरी	प्रतिशत	९५	१००
३१	LISA को औसत प्राप्तांक	प्रतिशत	३४.२५	८५

३.६ समष्टिगत उद्देश्य

१. म्यागङवासीको रोजगारी र आयमा वृद्धि गरी जीवनस्तर सुधार गर्नु,
२. शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत सामाजिक क्षेत्रको समतामूलक विकास गर्नु,
३. गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्नु,
४. वन वातावरण, जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धनका साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य प्रभावकारी रूपमा गर्नु,
५. संस्थागत सुदृढीकरण गर्दै सुशासनको प्रत्याभूत गर्नु ।

३.७ समष्टिगत रणनीति

१. कृषिलाई व्यवसायीकरण गरी मूल्य शृङ्खलामा आबद्ध गर्ने,
२. उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीय उत्पादनमा आधारित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने
३. आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा गुणस्तरीय र रोजगारीमूलक वनाउने,
४. आधारभूत स्वास्थ्यसेवा सर्वसुलभ बनाउने,
५. स्थानीय विकास तथा शासन प्रणालीमा समावेशीताको अभिवृद्धि गर्ने,
६. यातायात, विद्युत, सिंचाइ, भवन, सञ्चार जस्ता पूर्वाधारको निर्माण तथा विस्तार गर्ने
७. विकास र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्ने,
८. स्थानीय विकासलाई जलवायु परिवर्तन अनुकुलन बनाउने र विपद व्यवस्थापन गर्ने,
९. विकास र सेवा प्रवाहमा सुशासन अभिवृद्धि गर्ने ।

३.८ विकासमा क्षेत्रगत भूमिका

३.८.१ सार्वजनिक क्षेत्र

सुन्दर, सुखी, सु-संस्कृत र समृद्ध म्यागङ गाउँपालिकाको सोच सहितको विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न सार्वजनिक क्षेत्रले अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्ने गर्दछ। कृषिमा आधारित उद्योगको विकास र विस्तार मार्फत उच्च र दिगो आर्थिक वृद्धि गर्न निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रलाई लगानी र सहभागिताका लागि उत्प्रेरित गर्न यस क्षेत्रको अहम् भूमिका हुनेछ। यस क्षेत्रले आवश्यक नीति, योजना, रणनीति तथा मापदण्डको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने गर्दछ।

(क) गाउँपालिका

संविधानले संघ, प्रदेश र गाउँपालिकाबीचको सम्बन्ध सहकारिता, सह-अस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने व्यवस्था गरेको छ। आफ्नो सोच, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्त गर्न यस गाउँपालिकाले संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र अन्य स्थानीय तहसँग समन्वय, सहयोग र सहकार्य गर्ने गरेको छ । संघ र प्रदेश सरकारको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिसँग सामन्जस्य र परिपूरक हुने गरी स्थानीय अर्थतन्त्रको विकास र विस्तारबाट समृद्धिको आधार निर्माण गर्ने लक्ष्यका साथ् यो योजना तयार गरिएको छ । सो अनुसार प्रभावकारी सेवा प्रबाह र विकास व्यवस्थापनको आधार केन्द्रको रूपमा रही नागरिकलाई सार्वजनिक सेवा सुविधाको प्रत्याभूति दिन मुख्य भूमिका खेलिनेछ । यसको लागि निजी, सहकारी, गैरसरकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रसँग निरन्तर सहकार्य गरिनेछ ।

(ख) प्रदेश

गाउँपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयनमा प्रदेशको भूमिका समन्वय, सहकार्य सहजीकरण गर्ने हुनेछ । गाउँपालिकलाई तोकिएको विभिन्न अनुदान उपलब्ध गराउनुका साथै योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नीति तथा कानून निर्माण गर्ने हुनेछ। यसैगरी पालिकालाई जिल्ला सदरमुकामसम्म जोड्ने सर्वयाम सडक, सिंचाइ, कृषि, उद्योग, उच्च शिक्षा, विशिष्टीकृत सेवा प्रवाह, क्षमता विकास आदि क्षेत्रका कार्यक्रम र बजेटका साथै विभिन्न अनुदान, राजस्व बाँडफाँटबा बाट स्रोत, साधन उपलब्ध गराई प्राविधिक सहयोग पुरयाउनमा समेत प्रदेशको भूमिका महत्वपूर्ण हुनेछ ।

(ग) संघ

संघले संविधान कार्यान्वयनको सिलसिलामा आवश्यक बाँकी कानून निर्माण गर्ने र गाउँपालिकाले तय गरेको योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक सहजीकरण, समन्वय र सहकार्य गर्नेछ । पालिकाले माग गरेको आधारमा विशेष तथा सम्पूरक अनुदानका साथै राष्ट्रियस्तरका विभिन्न क्षेत्रगत कार्यक्रम समेत पालिका अन्तर्गत सञ्चालन गर्न सहयोग पुऱ्याउनुका साथै गाउँपालिकाको योजना कार्यान्वयन गर्न बैंकिंग क्षेत्र, निजी क्षेत्र साथै विकास साझेदार सँग आवश्यक समन्वय र निर्देशन गर्नेछ ।

३.८.२ निजी क्षेत्र

गाउँपालिकाको आर्थिक र सामाजिक विकासमा सहकार्य र सहयोग गर्न निजी क्षेत्रको अहम् भूमिका हुनेछ । निजी क्षेत्रले आफ्नो प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा अनुसार अथवा स्वतन्त्र ढंगले कृषि, उद्योग, निर्माण र सेवा क्षेत्रमा लगानी बढाउने अपेक्षा गरिएको छ। साथै गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा उत्पादन, सहज र सुलभ आपूर्ति व्यवस्थापन, गुणस्तरीय पूर्वाधार निर्माण तथा उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारी सिर्जना गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने छ ।

३.८.३ सहकारी क्षेत्र

सहकारी क्षेत्रले सहकारी संस्थामा सुशासन कायम गर्दै स्थानीय स्रोत-साधन, श्रम, सीप र पुँजीलाई ब्यापक रूपमा परिचालन गरी गाउँपालिकामा रोजगारी तथा आय वृद्धि र गरिवी निवारण गर्न

सहयोगीको भूमिका निर्वाह गर्नेछ । साथै यस क्षेत्रले मानवीय आवश्यकताका जस्तै कृषि सामग्री को सहज बिक्री एवं वस्तु तथा सेवा उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरण गर्दै नागरिकहरूको सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक रुपान्तरण तथा समावेशी आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सहयोग पुरयाउनेछ । सहकारी क्षेत्र गाउँपालिकाको विकासको महत्वपूर्ण सहयात्रीको रूपमा रहनेछ ।

३.८.४ गैरसरकारी संस्था र सामुदायिक क्षेत्र

गैरसरकारी संस्था र सामुदायिक क्षेत्रले गाउँपालिकाको विकास प्रक्रियामा सहयोगीको भूमिका खेल्ने छन् । यस क्षेत्रले गाउँपालिकाको विकास लक्ष्य तथा प्राथमिकताको क्षेत्रमा कार्यक्रम सञ्चालन तथा आफ्नोतर्फबाट योगदान गरी जनचेतना अभिवृद्धिका साथै स्थानीय विकास निर्माण, गरिवी निवारण तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग गर्ने छ । सामुदायिक संस्था, उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदाय सहितको सामुदायिक क्षेत्र स्थानीय शासन प्रक्रिया र विकास सहयात्री/साझेदारको रूपमा सक्रिय भूमिका निर्वाह गर्नेछन् । आवधिक विकास योजनाको कार्यान्वयन र विषयक्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा गैरसरकारी र सामुदायिक क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

परिच्छेद- ४
समष्टिगत आर्थिक नीति

४.१ कुल गार्हस्थ उत्पादन र क्षेत्रगत योगदान

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यस गाउँपालिकाको कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. १ अर्ब ८० करोड ७९ लाख रहेको र योजना अवधिमा वृद्धि भई अन्तमा रु. २ अर्ब ७० करोड १९ लाख पुग्ने अनुमान गरिएको छ। आधार वर्षमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान ४७.२९%, उद्योग क्षेत्रको ९.०५% र सेवा क्षेत्रको योगदान ४३.६६% रहेकोमा योजना अवधिको अन्तमा कृषि क्षेत्रको ४४.९८%, उद्योग क्षेत्रको १०.४९% र सेवा क्षेत्रको योगदान ४४.५३% रहने अनुमान छ। यो योजना अवधिमा कुल गार्हस्थ उत्पादन वार्षिक औसत ८.४% ले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ भने कृषि क्षेत्रको ७.३%, उद्योग क्षेत्रको ११.७% र सेवा क्षेत्रको ८.८% वृद्धि हुने अनुमान छ। विस्तृत रूपमा यी सूचकहरू तालिका ४.१, ४.२ र ४.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.१ : कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. लाख

क्षेत्र	योगदान %	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
कृषि	४७.२९	८,५५०	८,९७७	९,५१६	१०,२३०	११,१५०	१२,१५४
उद्योग	९.०५	१,६३६	१,७३४	१,८८२	२,०८९	२,४०२	२,८३४
सेवा	४३.६६	७,८९३	८,४४६	९,१२२	९,९४३	१०,९३७	१२,०३१
कुल		**१८,०७९**	**१९,१५७**	**२०,५२०**	**२२,२६२**	**२४,४८९**	**२७,०१९**

माथिको तालिकाले योजना अवधिमा हुने अपेक्षा गरिएको कुल गार्हस्थ उत्पादन र कृषि, उद्योग र सेवा क्षेत्रको गार्हस्थ उत्पादन देखाएको छ। जस अनुसार आ.व. २०७७/७८ बाट योजना अवधिको अन्तमा कृषि क्षेत्रको गार्हस्थ उत्पादन रु. ८५ करोड ५० लाखबाट रु. १ अर्ब २१ करोड ५४ लाख, उद्योग क्षेत्रको रु. १६ करोड ३६ लाखबाट रु. २८ करोड ३४ लाख र सेवा क्षेत्रको रु. ७८ करोड ९३ लाखबाट १ अर्ब २० करोड ३१ लाख पुग्ने अनुमान गरिएको छ।

तालिका ४.२: कुल गार्हस्थ उत्पादनमा वृद्धि प्रतिशत

	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	औसत
कुल गार्हस्थ उत्पादन	६.०	७.१	८.५	१०.०	१०.३	८.४
कृषि	५.०	६.०	७.५	९.०	९.०	७.३
उद्योग	६.०	८.५	११.०	१५.०	१८.०	११.७
सेवा	७.०	८.०	९.०	१०.०	१०.०	८.८

तालिका ४.२ मा कुल गार्हस्थ उत्पादन र विभिन्न क्षेत्रको गार्हस्थ उत्पादनको वृद्धिदर दिइएको छ। जस अनुसार योजना अवधिमा कुल गार्हस्थ उत्पादनको वार्षिक वृद्धि ६% देखि १०.३% सम्म, कृषि

क्षेत्रको वृद्धि ५% देखि ९% सम्म, उद्योग क्षेत्रको वृद्धि ६% देखि १८% सम्म र सेवा क्षेत्रको वृद्धि ७% देखि १०% सम्म रहने आकलन गरिएको छ। योजना कार्यान्वयनको तयारी गर्नु परेकाले योजनाको शुरुका वर्षहरूमा गार्हस्थ उत्पादनको वृद्धि केही कम र योजना पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा जाने भएकाले केही उच्च हुने अपेक्षा गरिएको छ।

तालिका ४.३ मा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा विभिन्न क्षेत्रको योगदानको प्रस्तुत गरिएको छ। तालिकामा देखाए अनुसार योजना अवधिमा कृषि क्षेत्रको योगदान हालको ४७.२९% बाट घटेर ४४.९८%, उद्योग क्षेत्रको ९.०५% बाट बढेर १०.४९% र सेवा क्षेत्रको योगदान ४३.६६% बाट बढेर ४४.५३% पुग्ने अनुमान गरिएको छ।

तालिका ४.३: कुल गार्हस्थ उत्पादनमा क्षेत्रगत योगदान प्रतिशत

	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
कृषि	४७.२९	४६.८६	४६.३८	४५.९५	४५.५३	४४.९८
उद्योग	९.०५	९.०५	९.१७	९.३८	९.८१	१०.४९
सेवा	४३.६६	४४.०९	४४.४५	४४.६६	४४.६६	४४.५३
	१००	१००	१००	१००	१००	१००

४.२ कुल गार्हस्थ उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि र लगानी

यस गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना अवधिमा हुने कुल गार्हस्थ उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि र त्यसको लागि गर्नुपर्ने लगानीलाई तालिका ४.४, ४.५ र ४.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ। जस अनुसार योजना अवधिमा कृषि क्षेत्रको मूल्य अभिवृद्धि आ.व. २०७७/७८ को मूल्यमा रु. ८९ करोड ३९ लाख हुने अनुमान गरिएको छ। जसमा कृषि क्षेत्रको मूल्य अभिवृद्धि रु. ३६ करोड, ४ लाख र गैर कृषि क्षेत्रको रु. ५३ करोड ३५ लाख रहेको छ।

सीमान्त पुँजी उत्पादन अनुपातको आधारमा यो योजना अवधिमा हुने मूल्य अभिवृद्धिका लागि कुल रु. ४ अर्ब, १५ करोड ५८ लाख लगानी आवश्यक पर्ने अनुमान छ। नेपालको पन्ध्रौं योजना र बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनामा लिइएको सीमान्त पुँजी उत्पादन अनुपातको आधारमा गणना गर्दा कृषि क्षेत्रका लागि रु. १ अर्ब १८ करोड ९३ लाख र गैरकृषि क्षेत्रका लागि रु. २ अर्ब ९६ करोड ६५ लाख लगानी आवश्यक पर्नेछ। उक्त आवश्यक लगानीमध्ये सार्वजनिक क्षेत्रबाट ६६%, निजी क्षेत्रबाट ६४.८%, सहकारी क्षेत्रबाट ६.५% र सामुदायिक क्षेत्रबाट २.७% लगानी हुने अपेक्षा गरिएको छ।

तालिका ४.४: मूल्य अभिवृद्धि रु. लाखमा

	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	योजना अवधिको जम्मा
क. कृषि	**४२७**	**५३९**	**७१४**	**९२१**	**१,००४**	**३,६०५**
ख. गैरकृषि						
उद्योग	९८	१४७	२०७	३१३	४३२	**१,१९७**
सेवा	५५३	६७६	८२१	९९४	१,०९४	**४,१३८**
गैरकृषि	**६५१**	**८२३**	**१,०२८**	**१,३०८**	**१,५२६**	**१,५२६**
जम्मा (क+ख)	**१,०७८**	**१,३६२**	**१,७४२**	**२,२२९**	**२,५३०**	**५,१३१**

तालिका ४.५: योजनामा आवश्यक लगानी रु. लाखमा

	सीमान्त पुँजी उत्पादन अनुपात	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	योजना अवधिको जम्मा
कृषि	३.३	१,४११	१,७७८	२,३५५	३,०३८	३,३१२	११,८९४
गैरकृषि	५.५६*	३,६१८	४,५७६	५,७१५	७,२७०	८,४८५	२९,६६४
जम्मा	**४.९५**	**५,०२९**	**६,३५४**	**८,०७०**	**१०,३०८**	**११,७९७**	**४१,५५८**

* बागमती प्रदेशको सीमान्त पुँजी उत्पादन अनुपातको आधारमा भारित औसत विधिबाट गणना गरिएको

४.३ स्रोत साधनको अनुमान

गाउँपालिकालाई अफ्नो कार्यजिम्मेवारी अनुसारको कार्यसम्पादन गर्न स्रोतको आवश्यकता पर्दछ। संविधानप्रदत्त अधिकारको सूचीको कार्यान्वयनमा खासगरी सार्वजनिक सेवा प्रवाह, आर्थिक सामाजिक विकास र अन्य क्षेत्रको परिचालन गरी गाउँपालिकाले लिएको विकासका लक्ष्य हासिल गर्न लगानी तथा खर्चको आवश्यकता पर्दछ । यस्तो खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरूमा सार्वजनिक, निजी, सहकारी, सामुदायिक क्षेत्र पर्दछन् ।

योजना अवधिमा कुल ४ अर्ब १७ करोड ४१ लाख लगानी आवश्यक पर्ने अनुमानित प्रक्षेपण रहेको छ। उक्त स्रोतमा सर्वाधिक ७४% लगानी सार्वजनिक क्षेत्रको रहेको छ भने निजी क्षेत्रबाट १८ प्रतिशत, सहकारी क्षेत्राट ६ र सामुदायिक क्षेत्रबाट २ प्रतिशत लगानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। आ.व. २०७८/७९ को गाउँपालिकाको खर्च प्रक्षेपण अघिल्लो बर्षको यथार्थ खर्चको तुलनामा अत्यधिक बढी भएकोले त्यसलाई आधार मान्नुपर्ने बाध्यात्मक अवस्थाको कारण आ.व. २०७८/७९ मा सार्वजनिक क्षेत्रको लगानी प्रक्षेपण कुल आवश्यक लगानीभन्दा बढी देखिन आएको छ ।

तालिका ४.६: विभिन्न क्षेत्रको लगानी रु. लाखमा

लगानी प्राप्त हुने क्षेत्र	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	योजना अवधि	लगानी प्रतिशत
सार्वजनिक	५२११	५६८६	६१४१	६५९९	७०९९	३०७३६	७४
निजी		२२३	११२३	२६७९	३५१८	७५४२	१८
सहकारी		३१८	५६५	७२२	८२६	२४३०	६
सामुदायिक		१२७	२४२	३०९	३५४	१०३२	२
जम्मा	५२११	६३५४	८०७१	१०३०८	११७९७	४१७४१	१००

४.४ सार्वजनिक खर्च

यस गाउँपालिकामा पहिलो योजना अवधिमा सार्वजनिक क्षेत्रबाट ३ अर्ब ७ करोड ३६ लाख खर्च हुने अनुमान गरिएको छ। सोमध्ये गाउँपालिकाको सञ्चित कोषबाट रु. २ अर्ब ५९ करोड ३६

लाख र संघ तथा प्रदेशबाट प्रत्यायोजित कार्यक्रमअन्तर्गत रु. ४८ करोड खर्च हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । उक्त खर्चका लगानीको क्षेत्र र सो को लागि जुटाइने स्रोतको विस्तृत विवरण तालिका ४.७ र ४.८ मा दिइएको छ। तालिकामा दिइए अनुसार योजना अवधिमा गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमार्फत हुने लगानी रु. २ अर्ब ५९ करोड ३६ लाखमध्ये पुँजीगततर्फ ५२% र चालुतर्फ ४८% खर्च हुने अनुमान गरिएको छ (चित्र ४.१)।

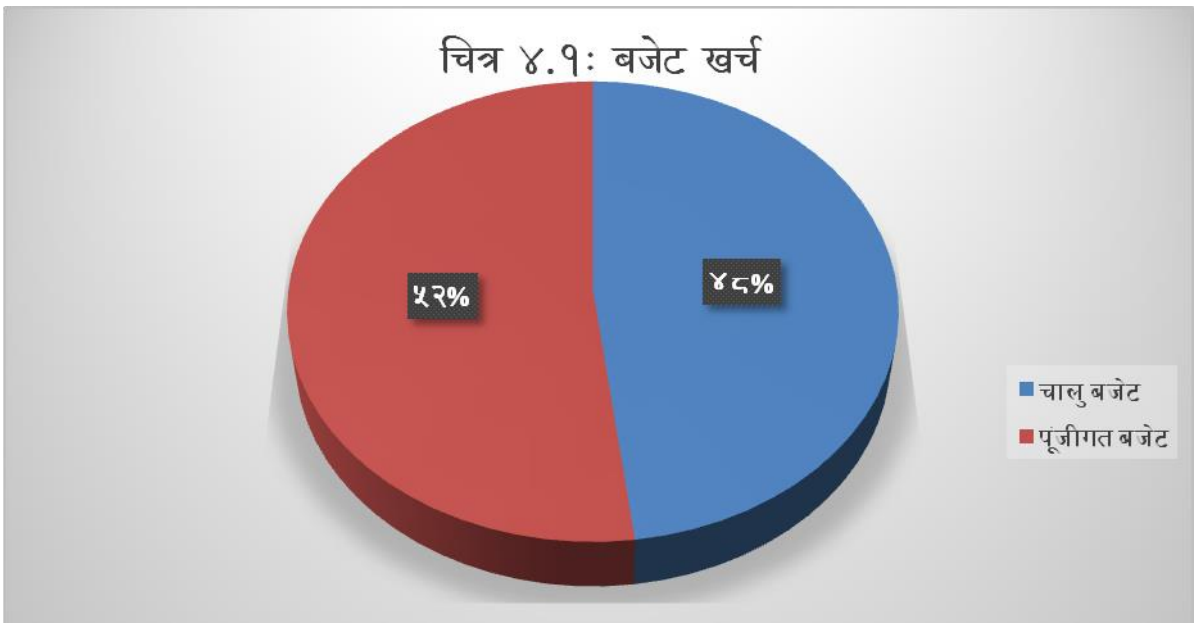

त्यस्तै गरी योजना अवधिमा गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमार्फत हुने कुल खर्चको सबैभन्दा बढी सामाजिक विकासमा ३८%, दोस्रोमा पूर्वाधारमा ३०%, कार्यसञ्चालनमा २२%, आर्थिक विकासमा ७%, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनमा २% र संस्थागत विकास र सुशासनमा १% खर्च हुने अनुमान गरिएको छ (चित्र ४.२)। प्रत्येक अन्तर्गत पर्ने उपक्षेत्रगत खर्चको प्रक्षेपण अनुसूची ४.१ मा दिइएको छ।

चित्र ४.२

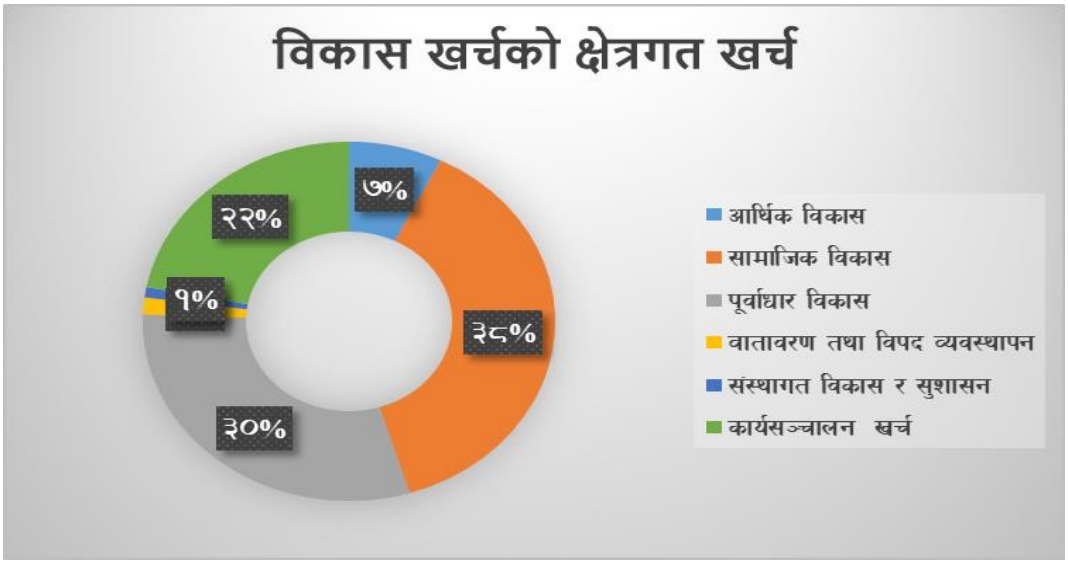

तालिका ४.७: क्षेत्रगत सार्वजनिक खर्च रु. लाखमा

क) स्थानीय सञ्चित कोष अन्तर्गत गाउँपालिकाको बजेट खर्च		आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	योजना अवधिको
१	**कूल बजेट खर्च**	**३०,०८**	**४४,९१**	**४८,४१**	**५१,७१**	**५५,२४**	**५९,०९**	**२,५९,३६**
१.१	चालु बजेट	१४,४४	२१,५६	२३,२४	२४,८२	२६,५२	२८,३६	१,२४,५०
१.२	पुँजीगत बजेट	१५,६४	२३,३५	२५,१७	२६,८९	२८,७२	३०,७३	१,३४,८६
२	**विकास बजेट खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँड**	**२४,५०**	**३४,४९**	**३७,४७**	**४०,२२**	**४३,१८**	**४६,४२**	**२,०१,७८**
२.१	आर्थिक विकास	९५	२,८०	३,२९	३,६८	४,१०	४,५९	१८,४६
२.२	सामाजिक विकास	१२,७४	१७,६९	१८,५३	१९,५४	२०,६१	२१,७६	९८,१३
२.३	पूर्वाधार विकास	१०,४४	१३,२९	१४,४९	१५,७०	१७,०२	१८,४६	७८,९६
२.४	वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	३०	३३	६४	७१	७९	८८	३,३५
२.५	संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन	७	३८	५२	५९	६६	७३	२,८८
२.६	कार्यसञ्चालन खर्च	५,५८	१०,४२	१०,९४	११,४९	१२,०६	१२,६७	५७,५८
ख. संघ र प्रदेशवाट स्थानीय सञ्चित कोषमार्फत सशर्त अनुदानको रूपमा वा सोझै उपलब्ध हुने प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरू								
३	**जम्मा प्रक्षेपित खर्च**	**५,८१**	**७,२०**	**८,४५**	**९,७०**	**१०,७५**	**११,९०**	**४८,००**
४	**कूल प्रक्षेपित खर्च**	**३५,८९**	**५२,११**	**५६,८६**	**६१,४१**	**६५,९९**	**७०,९९**	**३,०७,३६**

४.५ सार्वजनिक खर्च बेहोर्ने स्रोतहरू

म्यागङ गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि आवश्यक स्रोतहरूको व्यवस्थापन गर्न सार्वजनिक क्षेत्र अन्तर्गत मौजुदा तथा सम्भाव्य स्रोतहरूको आकलन एवं पहिचान गरी परिचालन तथा उपयोग गरिनेछ । संविधान एवं प्रचलित कानूनको दायरामा रहेर यस गाउँपालिकाले आवधिक योजना अवधीमा निम्न बमोजिमका वित्तीय स्रोतहरू परिचालन गर्नेछः

(क) आन्तरिक राजस्व

आवधिक योजनामा गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व परिचालनलाई क्रमिक रूपमा बढाउँदै लगिनेछ । बाह्य स्रोतहरूमाथिको अत्यधिक निर्भरतालाई क्रमिक रूपमा घटाउँदै लैजान आन्तरिक राजस्व संकलनको विद्यमान स्थितिमा व्यापक सुधार गरिनुपर्दछ। यसका लागि गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व परिचालनको सम्भावना एवं क्षमतामा वृद्धि हुनु अपरिहार्य देखिन्छ । गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा वृद्धि गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्य योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ । गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना अन्तर्गत आन्तरिक राजस्व परिचालनवाट रु. १०.५७ करोड (कूल प्राप्ति अनुमानको ४ प्रतिशत) प्राप्त गर्ने प्रक्षेपण रहेको छ ।

(ख) अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

गाउँपालिकालाई संघ र प्रदेशवाट विभिन्न अनुदानका रकमहरूमा समानीकरण (निशर्त), सशर्त, सम्पूरक र विशेष अनुदानहरू नियमित रूपमा उपलब्ध हुने अनुमान गरिएको छ । समानीकरण र सशर्तको अनुदानको रकम राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगद्वारा निर्दिष्ट आधारमा सिफारिस गरे बमोजिम संघ र प्रदेशबाट गाउँपालिकालाई प्राप्त हुनेछ । संघबाट उपलब्ध हुने सम्पूरक र विशेष अनुदानहरू गाउँपालिकाद्वारा पेश गरिने प्रस्तावहरूलाई राष्ट्रिय योजना आयोगद्वारा मूल्यांकन गरी सिफारिस गरे बमोजिम र प्रदेशको हकमा सम्बद्ध प्रदेशद्वारा निर्धारित प्रक्रिया बमोजिम गाउँपालिकालाई उपलब्ध गराइनेछ । गाउँपालिकाको आवधिक योजना अन्तर्गत रु. २ अर्ब ११ करोड ६ लाख (कूल प्राप्ति अनुमानको ८१ प्रतिशत) अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ। (तालिका ४.८)

(ग) प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरूबाट प्राप्ति

आवधिक योजनाको अवधिमा संघ र प्रदेशवाट प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरूका लागि करिव रु. ४८ करोड प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । संघ र प्रदेशवाट प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरूका लागि उपलब्ध हुने रकमहरू गाउँपालिकाको सञ्चित कोष मार्फत सशर्त अनुदानको रूपमा वा जिल्ला/प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयद्वारा सिधै भुक्तानी गरिनेछ ।

(घ) वैदेशिक सहायता

गाउँपालिकलाई वैदेशिक सहायता अन्तर्गत अनुदानतर्फ अर्थ मन्त्रालयको संयोजनमा क्षेत्रगत आधारमा प्राप्त हुन सक्ने र यस्तो रकम सम्भवतः संघको अनुदान रकमहरू अन्तर्गत समायोजन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । वैदेशिक ऋणको हकमा स्थानीय तहसँग सहायक ऋण सम्झौता गरेर मात्र गाउँपालिकालाई वैदेशिक ऋण उपलब्ध हुन सक्ने प्रावधान प्रावधान भएको र यसबाट पालिकालाई वित्तीय भार बढ्ने भएबाट आवधिक योजनामा वैदेशिक ऋण प्राप्त गर्ने अनुमान गरिएको छैन ।यसर्थ आवधिक योजनामा वैदेशिक सहायतालाई अलग्गै स्रोतको रूपमा उल्लेख गरिएको छैन ।

(ङ) बैंक मौज्दातको उपयोग

गाउँपालिकाले सञ्चित कोष अन्तर्गत हुने बजेट खर्चको न्यून पूर्तिका लागि अघिल्लो आर्थिक वर्षको बाँकी बैंक मौज्दातबाट आवश्यता अनुसार बेहोर्ने अनुमान गरिएको छ । आवधिक योजनाको अवधिमा बैंक मौज्दातबाट करिब रु. ३७ करोड ७३ लाख परिचालन गरिने अनुमान गरिएको छ ।

(च) ऋण

संविधानतः स्थानीय तहलाई आन्तरिक ऋण लिने अधिकार रहेको छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगलबाट स्थानीय तहले उठाउन सक्ने ऋणको सीमा समेत निर्धारण गरेको छ । कानूनतः नेपाल सरकारको सहमतिमा स्थानीय तहले आन्तरिक ऋण लिन सक्ने भए तापनि यस सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको अभावमा कार्यान्वयनमा आउन सकेको छैन । नगर विकास कोषबाट प्रवाह हुने ऋण हाल गाउँपालिकामा प्रवाह भएको नदेखिएकोले यसमा समावेश गरिएको छैन ।

तालिका ४.८: सार्वजनिक खर्च बेहोर्ने स्रोतहरू रु. लाखमा

क्र.सं	विवरण	०७७-७८ यथार्थ	०७८-७९	०७९-८०	०८०-८१	०८१-८२	०८२-८३	आवधिक योजनाको
१	**गाउँपालिकाको कुल प्राप्ति**	३४.२९	४४,९१	४८,४१	५१,७१	५५,२४	५९,०९	२,५९,३६
१.१	**अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**	**३४०५**	**३७४३**	**३९६९**	**४१९६**	**४४५८**	**४७४०**	**२११०६**
१.१.१	संघीय अनुदान	२२६३	२५२८	२६५८	२७७७	२९२१	३०७२	१३९५६
१.१.२	संघीय राजस्व बाँडफाँड	३९४	५४४	५९८	६५८	७२४	७९६	३३२०
१.१.३	प्रदेश अनुदान	५७७	५३०	५५८	५९०	६२५	६६५	२९६८
१.१.४	प्रदेश राजस्व बाँडफाँड	१७१	१४१	१५५	१७१	१८८	२०७	८६२
१.२	**आन्तरिक स्रोत**	२४	७,४८	८,७२	९,७५	१०,६६	११,६९	४८,३०
१.२.१	आन्तरिक राजस्व	**२४**	१,७१	१,९९	२,१४	**२,२९**	**२,४४**	**१०,५७**
१.२.२	नगद मौज्दात	–	५,७७	६,७३	७,६१	**८,३७**	**९,२५**	**३७,७३**
१.३	**संघ तथा प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरू**	**५८१**	**७२०**	**८४५**	**९७०**	**१०७५**	**११९०**	**४८००**

सार्वजनिक क्षेत्रबाट प्रथम आवधिक योजना अवधिमा लगानी गर्ने अनुमान गरिएको रकम रु. ३ अर्ब ७ करोड ३६ लाखमध्ये सबैभन्दा बढी अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट ६९%, संघ तथा प्रदेशबाट प्रत्यायोजित कार्यक्रमको रूपमा प्राप्त हुने स्रोतबाट १५% र नगद मौज्दात सहितको आन्तरिक स्रोतबाट १६% प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ (चित्र ४.३)।

चित्र ४.३ : सार्वजिनक खर्चको स्रोत

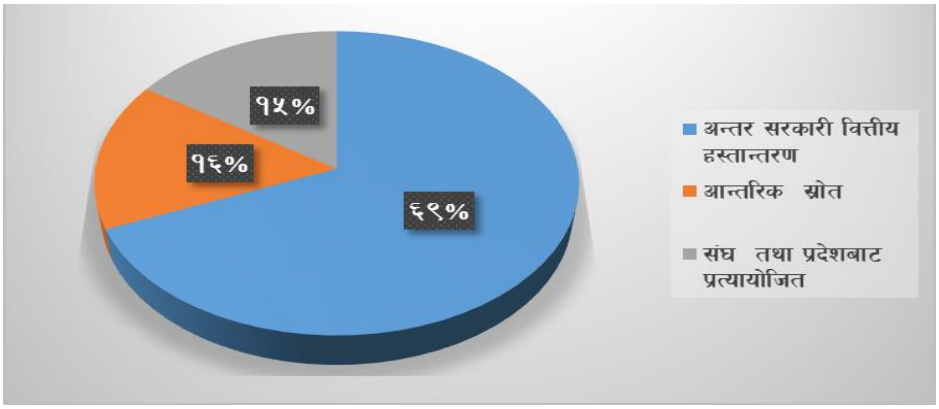

यस गाउँपालिकाको नेतृत्वमा तीनै तहको संयुक्त प्रयास तथा निजी, सहकारी गैसस एवं सामुदायिक क्षेत्रको लगानी तथा प्रयासबाट यस योजना अवधिमा गाउँपालिकाका आर्थिक, समाजिक विकास र सुशासनका परिसूचकहरूमा सकारात्मक प्रभाव पर्न गई अपेक्षित विकासको लक्ष्य प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ।

परिच्छेद- ५
आर्थिक विकास

५.१ पृष्ठभूमि

आर्थिक विकास मानव समृद्धिको महत्वपूर्ण आधार हो। यो उत्पादनका साधनको अधिकतम् उपयोग र प्रतिफल प्राप्तिमा आधारित हुन्छ। मानव संसाधन नै विकासको साधन र साध्य दुवै भएकाले विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा यसको अधिकतम उपयोग गरी बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नुका साथै आर्थिक क्षेत्रको विकासबाट नै आयको अभिवृद्धि र रोजगारी सिर्जना भई समष्टिगत आर्थिक विकासका सूचकहरूमा सुधार हुने भएकोले यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट तय गरिएका सूचकहरूमा गुणात्मक सुधार हुने अपेक्षा गरिएको छ। आर्थिक विकासको विषयगत क्षेत्रमा कृषि, पर्यटन, उद्योग व्यापार, व्यवसाय, सहकारी र वित्तीय तथा श्रम र रोजगार क्षेत्र लाई समेटिएको छ।

५.२ समष्टिगत आर्थिक विकास

यस गाउँपालिकाको कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. एक अर्ब ८० करोड ७९ लाख रहेको छ भने प्रति व्यक्ति गार्हस्थ उत्पादन रु. ९३,३७६ रहेको छ। नागरिकको आम्दानीको अन्तर देखाउने Gini Coefficient ०.४८ र अधिक आम्दानी हुने १०% नागरिकको कुल आम्दानी र न्युनतम आम्दानी हुने ४०% नागरिकको कुल आम्दानीको अनुपात (Palma Ratio) ३.३६ रहेको छ।

योजनाले परिकल्पना गरेका आर्थिक, सामाजिक लक्ष प्राप्ति हुने हो र पूर्वाधारमा लगानी भई सुशासन कायम गर्न सक्ने हो भने योजना अवधिको अन्तमा कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. २ अर्ब ७० करोड १९ लाख र प्रति व्यक्ति गाहर्स्थ उत्पादन १ करोड १४ लाख ९ हजार पुग्ने अनुमान गरिएको छ। उक्त समयमा वार्षिक आर्थिक वृद्धि दर १०.३%, कृषि क्षेत्रको वृद्धि दर ९%, उद्योग क्षेत्रको वृद्धि दर १८% र सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर १०% हुने आंकलन छ। त्यस्तै गरि Gini Coefficient ०.४३५ र Palma Ratio २.६३४ मा घट्ने अनुमान छ।

नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०८२/८३
कुल गार्हस्थ उत्पादन (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु. करोडमा	१८०.७९	२७०.१९
प्रतिव्यक्ति गार्हस्थ उत्पादन (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु. हजारमा	९३.३८	११४.०९
वार्षिक आर्थिक वृद्धि दर	प्रतिशत	२.५	१०.३
कृषि क्षेत्रको वृद्धि दर	प्रतिशत	४	९.०
उद्योग क्षेत्रको वृद्धि दर	प्रतिशत	३	१८.०
सेवा क्षेत्रको वृद्धि दर	प्रतिशत	५	१०.०
Gini Coefficient	सूचकांक	०.४८०	०.४३५
PALMA Ratio	अनुपात	३.३६	२.६३४

स्रोत : घरधुरी सर्भेक्षण २०७७, समुह छलफल, आर्थिक सर्वेक्षण २०७७/७८, मानव विकास प्रतिवेदन २०१४ बाट प्राप्त तथ्यांकको आधारमा गणना गरिएको

* *२०७८ असार मसान्तको विनिमय दर लिइएको, जनसंख्या वृद्धि दर हालको वार्षिक ४.११ प्रतिशत नै कायम रहने अनुमान गरिएको*

५.३ कृषि तथा पशुपालन

१. पृष्ठभूमि

नेपालको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा २०.१५ प्रतिशत योगदान गर्ने कृषि क्षेत्रमा जनसंख्याको ठुलो हिस्सा संलग्न रहनुका साथै नेपालीको जीवनयापनमा समेत यस क्षेत्रको अहम् भूमिका छ। संबिधानले कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य र सहकारीलाई स्थानीय तहको जिम्मेवारीमा राखेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमनका साथै कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सन्चालन र नियन्त्रणलाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ। यसै सिलसिलामा कृषिको उत्पादन बढाउनमा भूमिको उपयोगमा वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्न सबै स्थानीय तहले आ-आफ्नो क्षेत्रमा भू उपयोग योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था समेत गरेको छ।

भोकमरी अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्ने १५औ राष्ट्रिय योजनाको क्षेत्रगत सोच एवम् दिगो विकास लक्ष्य रहेको छ। बागमती प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले विशिष्टिकृत कृषिलाई विकासका प्रमुख चालकका रूपमा लिएको छ।

२. वस्तुगत अवस्था

यस गाउँपालिकाको जीविकोपार्जनको मुख्य आधार खाद्यान्न, तरकारी र पशुपालन हो। यहाँका करिब ७४ प्रतिशत घरपरिवार कृषिमा संलग्न छन्। हाल १३८ वटा कृषि तथा पशु व्यवसाय र ४० वटा कृषक समूह गाउँपालिकामा दर्ता छन्। यहाँ मुख्यतया तरकारीका अतिरिक्त धान, मकै, कोदो, गहुँ र जौ खाद्यान्न वाली, गोलभेंडा, आलु, काउली, हरियो सागपात लगायतका तरकारी वाली र केही मात्रामा सुन्तला, किवी र एभोकार्डो जस्ता फलफुल र नगदे बालीको रूपमा चिया खेती भइरहेको छ। पशुपालनतर्फ १७६३ गाई, ३२४१ भैंसी, १२,६०७ बाख्रा र कुखुरा पालन गरिएको छ। गाउँपालिकाको तर्फबाट उन्नत जातको बोका वितरण गर्ने गरिएको छ। गाउँपालिकाका कृषकहरूले पशुजन्य उत्पादनका साथै मह र रेशम बिक्री गरेर पनि आम्दानी गर्ने गरेका छन्।

३. प्रमुख समस्या

निर्वाहमुखी कृषि प्रणाली हुनु, सिंचाइको सुविधा कम हुनु, बिउ,बिजन तथा कृषि सामग्रीको आपूर्ति समयमा नहुनु र न्यून हुनु र कृषि प्राविधिकको कमी हुनु, कृषि उपज संकलन केन्द्रको अभाव हुनु, कृषि उपजको खरिद विक्रीमा सीमित व्यापारी रहनु, स्थानीय हवा, पानी र माटो सुहाउँदो कृषि र पशुपालनको विकास हुन नसक्नु, किसानको माग अनुसारको सेवा प्रबाह हुन नसक्नु, ,कृषि पकेटक्षेत्रमा पनि कृषि सामाग्रीको आपुर्ति तथा प्राविधिक सेवा पर्याप्त नहुनु, कृषिको व्यवसायीकरण गर्न नसकिनु, सीप सिकेका युवालाई कृषिमा आकर्षित गर्न नसकिनु, कृषि मूल्य श्रृखलामा जोडन नसकिनु, व्यावसायिक रूपमा पशुपालन हुन नसकिनु, भूउपयोग प्रणाली लागू हुन नसकिनु, अन्तर निकाय समन्वयको कमी हुनु आदि रहेका छन्।

४. अवसर तथा चुनौती

(क) अवसर

संघ, प्रदेश र स्थानीय तह सबैको कृषि क्षेत्रको विकास प्राथमिकतामा रहनु, अतिकम विकसित देशको कृषि क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनका कारणले पर्न सक्ने असर न्यूनीकरण गर्न अन्तर्राष्ट्रिय तथा वैश्विक ध्यान केन्द्रित रहनु, ध्यान संघ र प्रदेशबाट समेत विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालनमा रहनु, मध्य पहाडी सडकसँग जोडिएको हुनु, प्रादेशिक र स्थानीय मौसमी सडक सञ्जालको सबै वडामा पहुँच हुनु, सिंचाइको स्रोत यथेस्ट हुनु, लकडाउनपछि कृषि पेशामा आकर्षण बढ्नु, काठमान्डौ र नुवाकोट जिल्लाको सदरमुकाम बिदुर जस्ता बजार नजिक हुनु, पकेट क्षेत्रहरू जोनको रूपमा रुपान्तरण हुँदै जानु, कृषि र पशुपालन समूह/व्यवसायको सस्थागत विकास हुनु, कृषकहरू नगदेबाली र वेमौसमी तरकारी खेति तर्फ आकर्षित हुनु, चिया प्रशोधन, आलुचिप्स, कुटानी पिसानी मिल जस्ता कृषिमा आधारित उद्योग सञ्चालन हुनु, आदि यस क्षेत्रका अवसरको रूपमा रहेका छन्।

(ख) चुनौती

केन्द्रबाट स्थानीय आवश्यकता र सम्भाव्यता अनुसार सशर्त अनुदानको रूपमा कार्यक्रम र बजेट पठाउनु, कृषकलाई आवश्यक प्राविधिक सेवा/टेवा पुऱ्याउनु, मल बिउ लगायतको कृषि सामग्रीको सहज आपुर्ति गर्नु, कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्नु, मुल्य शृंखलालाई कायम राख्न कृषि उपज खरिद केन्द्र स्थापना र सञ्चालनमा ल्याउनु, युवाहरूलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गर्नु, निर्वाहमुखी कृषि तथा पशुपालनलाई ब्यबसायिकतामा रुपान्तरण गर्नु, बैज्ञानिक भू उपयोग प्रणाली लागू हुन नसक्नु, कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनको उचित मूल्य सुनिश्चित गर्नु, कृषि उपक्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको प्रभावको हिसाब राख्ने व्यवस्थाको सुरुवात गर्नु, संघीय तथा प्रादेशिक अनुदान एवं प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरू स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकतासँग जोड्नु र कृषि पेशामा आकर्षित युवालाई टिकाई राख्नु चुनौतीको रूपमा रहेका छन्।

५. लक्ष्य : कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुने।

६. उद्देश्य :

व्यावसायिक कृषि/पशुपालनको विकास र विस्तार गर्नु

७. रणनीति

(१) कृषिको आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने।

(२) उन्नत तथा व्यावसायिक पशुपक्षी पालनमा कृषकहरूलाई आकर्षित गर्ने

(३) आधुनिक कृषि प्रविधिमा किसानको पहुँच बढाउने

(४) कृषि उत्पादनको बजारीकरण गर्ने

५) पालिकामा भूउपयोग योजना लागू गरी कार्यान्वयन गर्ने

६) कृषि क्षेत्रलाई समेत केन्द्रित गरी स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) तर्जुमा गर्ने

८. कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीति
१. कृषिको आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने।	(१) उन्नत कृषि प्रणालीको प्रयोग गर्न सम्भावित पकेट क्षेत्रको विकास गरिनेछ। (२) कृषि/पशुपालनलाई व्यवसायिकतातर्फ उत्प्रेरित गर्न अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ। । (३) सहकारी र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी कृषकलाई आवश्यक मल, बीउ, कर्जा लगायत कृषि सामग्री र कीटनाशक औषधिको सुलभ उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिनेछ। (४) प्रांगारिक कृषि मल खादको उत्पादनका लागि व्यावसायिक कृषक र कृषक समूहसँग सहकार्य गरिनेछ। (५) उन्नत कृषि प्रविधिमा कृषकको पहुँच सुनिश्चित गरीनेछ। (६) कृषकलाई बीउबिजन सुलभ र सहज रूपमा उपलब्ध गराउन एग्रोभेट र सहकारी परिचालन गरिनेछ। (७) उन्नत प्रविधिको प्रयोग गर्ने किसानलाई त्यस्तो प्रविधि भित्र्याउन सहयोग पुऱ्याउन अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ। (८) किसानको वर्गीकरण गरी व्यावसायिक कृषक र निर्वाहमुखी कृषकको तथ्यांक अध्यावधिक गरी व्यवसायीकरण तर्फ आकर्षित गर्न आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। (९) सम्भावित क्षेत्रको पहिचान गरी उपयुक्त क्षेत्रहरूमा फलफूल तथा अन्य उच्च आय बालीहरूको खेती प्रवर्द्धन गरिनेछ। (१०) साना, सीमान्त र भूमिहीन किसानलाई जग्गा पट्टामा (lease) उपलब्ध गराई बाँझो जमिन लगायत कृषियोग्य भूमिको पूर्ण सदुपयोग गर्न सहजीकरण गरिनेछ। (११) जमिनको माटोको जाँच गरी माटो उपचारका साथै माटो अनुकूलको खेती प्रणाली लागू गरिनेछ। (१२) च्याउ खेतीतर्फ किसानलाई आकर्षित गरिनेछ। (१३) स्थानीय घास, स्याउला, गोबर आदिको प्रयोगबाट स्थानीय मलको व्यवस्था गरी प्राङ्गारिक कृषि खेतीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।
(२) उन्नत तथा व्यावसायिक पशुपक्षी पालनमा कृषकहरूलाई आकर्षित गर्ने ।	(१) स्थान विशेष अनुसार पशुपक्षीको पहिचान गरी उपयुक्त नश्लको पशुपक्षी पालनमा प्रोत्साहित गरिनेछ। (२) रैथाने जातका पशुको नश्ल सुधार गरिनेछ। (३) गाउँपालिकाभित्र चरन क्षेत्र र घाँस प्रशस्त हुने स्थानहरूमा व्यावसायिक बाख्रापालन क्षेत्रको रूपमा विकास गरिनेछ। (४) कृषकहरूमा सचेतना अभिवृद्धि गर्न कृषि प्रसार सेवालाई प्रभावकारी बनाइने छ। (५) निजी क्षेत्र र सहकारीसँगको सहकार्यमा पशुजन्य उत्पादनको बजार सूचना कृषकहरूलाई सहज उपलब्ध गराइनेछ। (६) ट्राउट लगायतका माछाको व्यावसायिक उत्पादन गर्न प्रोत्साहनात्मक

	कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। (७) हाँस, बंगुर, मौरी पालन पोल्ट्री फार्म सञ्चालनलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
(३) आधुनिक कृषि प्रविधिमा किसानको पहुँच बढाउने	(१) गाउँपालिकाका युवाहरूलाई कृषि प्राविधिक शिक्षामा आकर्षित गरी स्रोत व्यक्तिमार्फत प्राविधिक शिक्षा दिई कृषि प्राविधिकको यथेस्ट व्यवस्था गरिनेछ। (२) कृषि विषय अध्यापन गराउने शिक्षण संस्थासँग समन्वय गरी कृषि विषय अध्ययन गरिसकेका विद्यार्थीहरूलाई व्यावहारिक ज्ञान दिलाउन internship को रूपमा गाउँपालिकामा ल्याई कृषकलाई सेवा पुऱ्याउने व्यवस्था मिलाइनेछ। (३) कृषि ज्ञानकेन्द्रको सहकार्यमा घुम्ती कृषि पाठशाला कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। (४) अगुवा कृषक ज्ञान, सीप तथा अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। (५) कृषि ज्ञान केन्द्र, पशु सेवा केन्द्रसँग समन्वय गरी तालिम कार्यक्रम सञ्चालनको व्यवस्था मिलाइने छ। (६) हाल उत्पादनमा रहेको चिया, किवी, तथा बेमौसमी तरकारी उत्पादनलाई प्रोत्साहित गरी विस्तार गर्न सहुलियत दिई विस्तारित गरिनेछ।
(४) कृषि उत्पादनको बजारीकरण गर्ने	(१) स्थानीय उत्पादनको वर्गीकरण, प्रारम्भिक प्रशोधन गर्दै मूल्य शृंखलामा आबद्ध गरिनेछ। (२) कृषि वाली तथा पशु विमाको व्यवस्था गरिनेछ। (३) शीत भण्डार कृषि उपज संकलन केन्द्र निर्माण एवं सञ्चालनमा सहकारी र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरिनेछ। (४) गाउँपालिकामा उत्पादन हुने कृषि उपजहरूको उत्पादन क्यालेन्डर तयार गरिनेछ र सोको आधारमा प्रदेश सरकारसँग समन्वयमा कृषि उत्पादनको बजार पहिचान गरी कृषकलाई सूचना प्रदान गरिनेछ। (५) गाउँपालिकामा खाद्य बैंक सञ्चालन गरी कृषि उत्पादन सहज बिक्री गर्ने तथा खाध्य सुरक्षा सुनिश्चित गरिनेछ।
५) पालिकामा भूउपयोग योजना लागू गरी कार्यान्वयन गर्ने	(१) स्थानीय योजना, अवस्था र आवश्यकता अनुसार भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण गरिनेछ। (२) गाउँपालिका क्षेत्रको वस्तुस्थिति, जनसंख्या वृद्धिदर, खाद्यान्न तथा आवासको आवश्यकता, आर्थिक विकास तथा पूर्वाधार निर्माणको लागि भूमिको मागमा हुने वृद्धि लगायतका आधारमा दीर्घकालीन भूउपयोग योजनाको आधार पत्र तयार गरिनेछ। (३) भूउपयोग ऐन २०७६, मापदण्ड तथा कार्यविधि अनुसार गाउँपालिका भित्रको भूमिलाई स्थानीय आवश्यकता र अवस्थाको आधारमा वर्गीकरण गरिनेछ।

	(४) भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालयको प्राविधिक सहयोग लिई भूउपयोग क्षेत्र नक्शा अध्यावधिक गरिनेछ। (५) भूउपयोग क्षेत्र नक्शा तथा गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक र पूर्वाधार विकासको योजनाको आधारमा भूउपयोग योजना तयार गरिनेछ र उक्त योजना कार्यान्वयनका लागि स्थानीय कानून तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ। (६) गाउँपालिकाभित्रको भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा बमोजिम जग्गा धनी श्रेस्ता र प्रमाणपुर्जामा अद्यावधिक गरिनेछ।
६) कृषि क्षेत्रलाई समेत केन्द्रित गरी स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) तर्जुमा गर्ने	१. संघीय तथा प्रादेशिक सरकारहरूसँग, कृषि क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनका कारणले पर्न गएको प्रभावको हिसाब राख्ने ब्यवस्थामा सहयोग पुऱ्याउन सहकार्य गरिनेछ। २. कृषिलाई समेत केन्द्रित गरी स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) तर्जुमा गरिनेछ। ३. संघीय तथा प्रादेशिक सरकारहरूका साथै छिमेकी स्थानीय सरकारहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा समेत स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) कार्यान्वयन गरिनेछ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

(क) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने प्रमुख कार्यक्रमहरू

(१) कृषि पकेट क्षेत्र विकास तथा विस्तार कार्यक्रम

(२) कृषि प्रसार कार्यक्रम

(३) माटो विश्लेषण तथा सुधार कार्यक्रम

(४) व्यावसायिक पशुपालन प्रवर्द्धन तथा पशु नश्ल सुधार कार्यक्रम

(५) बाख्रा पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम

(६) डेरी प्रवर्द्धन कार्यक्रम

(७) मत्स्य विकास कार्यक्रम

(८) शीत भण्डार निर्माण तथा कृषि उपज बजारीकरण कार्यक्रम

(९) वैज्ञानिक भूउपयो योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन

(ख) प्रदेश तहबाट सञ्चालन हुने प्रमुख कार्यक्रमहरू

वैज्ञानिक भूउपयो योजना तर्जुमा

(ग) सङ्घीय तहबाट सञ्चालन हुने प्रमुख कार्यक्रमहरू

वैज्ञानिक भूउपयोग योजना तर्जुमा

१०. अपेक्षित उपलब्धि

कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान रु. १२१.५४ करोड पुगेको हुने, खाद्यान्नको उत्पादन २५०० मे.टन, तरकारी ६०० मे टन, फलफूल ८०० मे. टन र पशुजन्य उत्पादन (मासु, अण्डा, दूध) ४०० मे.टन पुगेको हुने कृषि उत्पादनले ३ महिनाभन्दा कम खान पुग्ने परिवार २५.१७ प्रतिशतबाट १५ प्रतिशत भएको हुने, ६ महिनाभन्दा बढी खान पुग्ने घरपरिवार ७० प्रतिशत पुगेको हुने। आयातित खाधान्नमा गरिने हालको पारिवारिक कुल खर्चको ३५ प्रतिशतबाट घटी २५ प्रतिशत भएको हुने।

५.४ पर्यटन तथा संस्कृति

१. पृष्ठभूमि

पर्यटन स्थानीय आय आर्जन र रोजगारी सृजनाका लागि महत्वपूर्ण क्षेत्र हो। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले पर्यटन क्षेत्रको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन, नवीन पर्यटकीय सेवाहरूको पहिचान, विकास तथा स्थानीय वन्यजन्तु पर्यटन र आयआर्जन, घरवास पर्यटन जस्ता कार्य गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ।

पर्यटन क्षेत्रलाई १५औं योजनाले आर्थिक वृद्धि र आयका अवसरसँग जोडेको छ भने बागमती प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले सम्पदा मैत्री पर्यटनलाई विकासका मुख्य चालकको रूपमा लिएको छ। दिगो विकास लक्ष्यले पर्यटनलाई रोजगारी सिर्जनाका साथै गार्हस्थ्य उत्पादन र आर्थिक वृद्धिको सूचकमा आबद्ध गरेको छ।

२. वस्तुगत अवस्था

यस पालिकामा शिवमन्दिर, राजाको इनारसहितको दरबारको भग्नावशेष रहेको ऐताहासिक स्थल सहितको टुँडिपार्क रहेको छ जसका वरिपरि फुल्ने लालीगुराँसले पर्यटक आकर्षण गर्न सौन्दर्य बढाएको छ। काठमाडौं उपत्यका देखिने २५०० मिटर अग्लो बुङ्ताङ क्षेत्र, राष्ट्रिय एकीकरणसँग जोडिएका सामरी जस्तो ऐतिहासिक स्थल, सामरी -६ धादिङ र महादेव र पार्वतीको प्रख्यात मन्दिर नुवाकोटको सिमानामा पर्ने महादेवस्थान, ऐतिहासिक स्थल म्यागङ डाँडा आदि जस्ता पर्यटकीय स्थल यसपालिकामा अवस्थित छन्। यस गाउँपालिकामा आन्तरिक पर्यटक वार्षिक करिब १५ हजार आउने गरेका छन् ।यो गाउँपालिका तामाङ मौलिक र विशिष्ट संस्कृतिको धनी छ।

३. प्रमुख समस्या

पर्यटन पूर्वाधारको विकास हुन नसक्नु, पर्यटन विकास सम्बन्धी गुरुयोजना नहुनु, पर्यटकीय उपजको पहिचान एवं बजारीकरण हुन नसक्नु, पर्यटकहरूलाई आवश्यक पर्ने होटल लगायतका सेवा सुविधा उपलब्ध नहुनु, पर्याप्त मात्रामा घरमा आधारित (home stay) नहुनु र स्थानीयस्तरमा उपलब्ध विशिष्ट कला संस्कृतिको प्रचार प्रसार हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

जिल्ला सदरमुकाम विदुरबाट नजिकको दूरीमा अवस्थित हुनु, मध्यपहाडी सडकको पहुँच हुनु, सडक सञ्जालको विस्तार हुनु, ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू रहनु, कृषि पर्यटनको सम्भावना हुनु, तामाङको विशिष्ट मौलिक संस्कृति हुनु, रूवीभ्याली जाने पर्यटकीय पदमार्गमा पर्नु आदि यस गाउँपालिकामा पर्यटन विकासमा अवसरको रूपमा रहेका छन्।

(ख) चुनौती

पर्यटकीय पूर्वाधार विकास गर्नु, पर्यटकीय गन्तव्य र उपजको बजारीकरण गर्नु, आधारभूत पर्यटकीय सुविधाहरूको व्यवस्था गर्नु, निजी क्षेत्रलाई पर्यटन व्यवसायतर्फ आकर्षित गर्नु, तामाङ संस्कृतिलाई पर्यटकीय आकर्षणको रूपमा विकास गर्नु, पर्यापर्यटनको विकासमा महिलाको सहभागितासमेत वृद्धि गर्नु, यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीको रूपमा रहेका छन्।

५. **लक्ष्यः** रमणीय पर्यटकीय गन्तव्य म्यागङ।

६. **उद्देश्य**

पर्यटन क्षेत्रबाट आय र रोजगारी अभिवृद्धि गर्नु ।

७. **रणनीति**

(१) पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्ने।

(२) पर्यटकीय लाभलाई स्थानीय आय र रोजगारीसँग आबद्ध गर्ने।

८. **कार्यनीति**

रणनीति	कार्यनीति
(१) पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्ने।	(१) पर्यटन विकास गुरुयोनना निर्माण गरिनेछ । (२) गुरुयोजनाको प्राथमिमकिता अनुसार पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गरिनेछ। (२) पर्यटन क्षेत्रमा सहुलियत तथा सहजीकरण गरी निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गरिनेछ। (४) बुङताङ क्षेत्रलाई हिल स्टेशनको रूपमा विकास गरिनेछ। ५) तामाङ संस्कृतिमा आधारित रही होमस्टेको विकास र प्रबर्ध्दन गरिनेछ । ६) स्थानीय पहिचान झल्किने सांस्कृतिक संग्रहालयको स्थापना गरिनेछ। ६) म्यागङको पर्यटकीय पहिचान र उपजहरूको प्रचार प्रसार गरिनेछ। ७) पर्यटकीय गन्तव्यसम्मका पहुँच मार्गहरूको निर्माण गरिनेछ ।
(२) पर्यटकीय लाभलाई स्थानीय आय र रोजगारीसँग आबद्ध गर्ने ।	(१) होमस्टे सञ्चालन गर्न आवश्यक तालिम तथा सहयोग उपलब्ध गराइनेछ। (२) अतिथि सत्कार सेवा सम्बन्धी अभिमुखीकरण गरिनेछ। (३) स्थानीय उत्पादनमा आधारित खानाको मेनुको विकास गरिनेछ । (४) स्थानीय उत्पादनमा आधारित कोशेलीघर सञ्चालनमा प्रोत्साहित गरिनेछ।

९. **प्रमुख कार्यक्रमहरू**

(क) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने

(१) म्यागङको पर्यटकीय विकास गुरुयोजना निर्माण,

(२) पर्यटकीय पूर्वाधार विकास,

(३) म्यागङ हिल स्टेशन विकास कार्यक्रम,

(४) सांस्कृतिक संग्रहालय,

(५) ऐतिहासिक स्थल तथा सांस्कृतिक संरक्षण र विकास,

(६) तामाङ संस्कृतिको होमस्टे विकास कार्यक्रम,

(७) क्षमता विकास ।

(ख) प्रदेश तहबाट सञ्चालन हुने

पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम

(ग) संघीय सरकारसँगको समन्वयमा गरिने

- पर्यटन बोर्डबाट पर्यटन प्रवर्द्धन
- तालिम तथा परचार प्रसार कार्यक्रम

१०. अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकाको सेवा क्षेत्रको गार्हस्थ क्षेत्रको हिस्सा १० प्रतिशत पुगेको हुने । म्यागङको पर्यटकीय विकास गर्न गुरुयोजना निर्माण भएको हुनेछ। गाउँपालिकामा तामाङ संस्कृतिको कम्तीमा एउटा होमस्टे सञ्चालनमा आएको हुनेछ। गाउँपालिका भ्रमण गर्ने बाह्य पर्यटकको सख्या ५०० पुगेको र आन्तरिक पर्यटकको संख्या १ लाख ५० हजार पुगेको हुनेछ। म्यागङमा हिल स्टेशन निर्माणको शुरुवात भएको हुनेछ।

५.५ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

१. पृष्ठभूमि

उद्योग तथा व्यापार स्थानीय आर्थिक विकासको एक मुख्य आधार हो। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहलाई उद्यमशीलता विकास गर्ने, लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको नियमन, विकास प्रवर्द्धन र व्यवस्थापन गर्ने, स्थानीय बजार तथा हाट व्यवस्थापनजस्ता अधिकार तथा जिम्मेवारी तोकेको छ। यसपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, लगानी र कच्चा पदार्थको उपलब्धता र बजारको अवस्था हेर्दा स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको सञ्चालन नै आर्थिक विकासको आधार बन्न सक्छ। १५औं योजनाले दिगो रोजगारमूलक र उच्चप्रतिफलयूक्त औद्योगिक विकास गर्ने सोच लिएको छ भने बागमती प्रदेशले औद्योगिक विकासलाई प्रदेशको समृद्धिसँग जोडेको छ। यसैगरी दिगो विकास लक्ष्यमा लघु साना र मझौला उद्योगहरूको स्थापना र वृद्धिलाई प्रोत्साहन गर्ने लक्ष्य समावेश छ।

२. वस्तुगत अवस्था

हाल यस गाउँपालिकामा आलु चिप्स, सस, लालीगुराँसको जुस, नेपाली कागज, सिस्नोको रेसा निकाल्ने जस्ता लघु तथा प्लाई र चिया प्रशोधन जस्ता घरेलु उद्योग सञ्चालनमा रहेका छन्। यहाँको चिया विदेशमा पनि निर्यात हुने गरेको छ। यस गाउँपालिकामा कुल ४०४ वटा व्यावसायिक संस्था रहेका छन् । यिनीहरूमध्ये कृषि वन तथा माछा पालन व्यवसाय ३४ वटा, उत्पादन उद्योग ६३ वटा, निर्माण सामग्री सम्बन्धी ३ वटा, थोक तथा खुद्रा व्यापार १६१ वटा, शिक्षा सम्बन्धी व्यवसाय २९ वटा, रेस्टुरेन्ट तथा लज ५० वटा र अन्य व्यावसायिक संस्था ६४ वटा रहेका छन्। यिनीहरूमा कुल १४०४ जना व्यक्तिहरू संलग्न भएका छन्।

३. प्रमुख समस्या

संघीय ऐनसँग प्रदेश कानून बाझिएकाले स्थानीय तहको अधिकार संकुचन हुनु, नागरिकमा उद्यमशीलताको कमी, वैदेशिक रोजगारी प्रतिको आकर्षणले औद्योगिक व्यावसायिक गतिविधि न्यूनता, औद्योगिक पूर्वाधारको अभाव, उद्योग खोल्न आबश्यक पुँजी र प्रविधिको अभाव हुनु, निजी क्षेत्रसँग दीर्घकालीन लगानी गरी प्रतिफल लिने धैर्यता नहुनु, स्थानीय उत्पादनको लागत महँगो पर्नु, विप्रेषणलाई औद्योगिक लगानीमा परिचालन गर्न नसकिनु, परम्परागत रूपमा मात्र व्यापार र व्यवसाय सञ्चालन गर्नु, सेवामूलक व्यवसायको महत्व कम बुझ्नु यस क्षेत्रको प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन्।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

नेपाल सरकारको एक गाउँपालिका एक औद्योगिक ग्रामको नीति रहनु, प्लाई उद्योगका लागि उत्तिस लगायतका बनजन्य कच्चा पदार्थको उपलब्धता, चिया एवं जडिबुटी खेतिको विस्तारले गर्दा सो सम्बन्धी प्रशोधन उद्योगको सम्भावना, राष्ट्रिय विद्युत् प्रशारण लाइनमा जोडिनु, विदेशबाट सीप र ज्ञान हासिल गरेका युवा जनशक्ति उपलब्ध रहनु, साना तथा लघु उद्योग व्यवसायमा सहुलियत पूर्ण

कर्जा उपलब्ध गराउन सरकारको नीति रहनु, मध्यपहाडी लोकमार्ग हुँदै राष्ट्रिय सडक सञ्जालसंग जोडिनु आदि यस क्षेत्रको अवसरहरू हुन्।

(ख) चुनौती

नागरिकमा उद्यमशीलताको विकास गर्नु, औद्योगीक ग्रामको स्थापना गर्नु, स्थानीय उत्पादनलाई मूल्यश्रृङ्खलामा आबद्ध गर्नु, उध्यमशील युवाहरूलाई सीप र पुँजीको उपलब्ध गराउनु, सेवामुलक व्यवसायको महत्व बुझाई सोको विकास र विस्तार गर्नु, विप्रेषण आयलाई औद्योगिक क्षेत्रमा परिचालन गर्नु जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन्।

५. लक्ष्य

गाउँपालिकाभित्र उद्योग, व्यापार तथा ब्यवसाय विस्तार भएको र औद्योगिक उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने।

६. उद्देश्य

(१) उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीय कच्चा पदार्थ, श्रम र सीपमा आधारित उद्योगको विकास गर्नु।

(२) व्यावसायिक क्रियाकलापको विस्तारका साथै आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज बनाउनु ।

७. रणनीति

(१) स्थानीय उद्यमशीलताको विकास गर्ने ।

(२) उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्र परिचालन गर्ने ।

(३) उत्पादित वस्तुको बजारको पहुँच विस्तार गर्ने ।

(४) आवश्यक उपभोग्य वस्तुको सहज आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने ।

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
(१) स्थानीय उद्यमशीलताको विकास गर्ने ।	(१) गाउँपालिकाका उद्यमी बन्न चाहने युवाहरूको पहिचान गरी उद्यमशीलता सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गरिनेछ। (२) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवाहरूका साथै गाउँका अन्य उद्यमशील युवाहरूलाई आवश्यक बीउ पुँजी सहज उपलब्ध गराउन सहजीकरणको व्यवस्था गरिनेछ। (३) उद्यमी व्यवसायीलाई आवश्यक पुँजीको उपलब्ध गराउन सम्बन्धित बैंक वित्तीय संस्थासँग समन्वय गरिनेछ। (४) रोजगारी सिर्जना गर्ने उद्यम व्यवसायलाई स्थानीय करमा छुट प्रदान गरी लगानी आकर्षित गरिनेछ । (५) सहुलियतपूर्ण कर्जा कार्यक्रममा लक्षित उद्यमीको पहुँच पुरयाउन आवश्यक सहजीकरण गरिनेछ। ६) स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित रोजगारमूलक उद्यम विकासमा स्टार्टअप पुजी लगायतको सहयोग गरिनेछ। (७) विभिन्न समूहमा रहेको बचतलाई परिचालन गरी लघु उद्यम, व्यवसाय सञ्चालन गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।

	८) उद्यमशीलता सम्बन्धी सीप सिकाउन तालिम आदिको व्यवस्था गरिनेछ।
(२) उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्र परिचालन गर्ने ।	(१) आधारभूत पूर्वाधारसहितको औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरिनेछ । (२) निजी क्षेत्रलाई उद्योग स्थापना गर्न विद्युत् सेवा र स्थानीय मार्गको विस्तार गरिनेछ । (३) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र औद्योगिक विकास गर्न औद्योगिक विकास गुरुयोजना तयार गरिनेछ। (४) जिल्लाको उद्योग वाणिज्य संघसँग सहकार्य गरी स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघको गठन गर्न सहजीकरण गरिनेछ।
(३) उत्पादित वस्तुको बजारको पहुँच विस्तार गर्ने ।	(१) सम्भाव्य बजारको पहिचान गर्न निजी क्षेत्रलाई सहजीकरण गरिनेछ । (२) स्थानीय उत्पादन तथा आपूर्तिको सहज व्यवस्थापनका लागि स्थानीय हाटबजारलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। (३) स्थानीय उत्पादनको खरिद र बजारीकरणमा सहकारीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। (४) स्थानीय उत्पादनलाई बजारश्रङ्खलामा आबद्ध गर्न अन्य उद्योग वाणिज्य संघसँग सहकार्य र औद्योगिक प्रदर्शनीहरूमा सहभागी गराइनेछ। (५) गाउँमा उत्पादित वस्तुहरूको बजार विस्तार गरी बजार सम्म पहुँच पुऱ्याउन प्रदेश र अन्य स्थानीय तहसँग सहकार्य र समन्वय गरिनेछ। (६) उद्योगलाई आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ र सीपयुक्त जनशक्ति उपलब्ध गर्न नजिकका स्थानीय तहसँग सहकार्य गरिनेछ। (७) लघु, साना तथा घरेलु उद्योगहरूले उत्पादन गरेको वस्तुहरूको नामकरण (Branding) गर्न गाउँपालिकाको तर्फबाट आवश्यक पहल गरिनेछ। (८) संघीय सरकारसँगको सहकार्यमा लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
(४) आवश्यक उपभोग्य वस्तुको सहज आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने ।	(१) गाउँपालिकामा खाद्यवस्तु लगायत अन्य आवश्यक वस्तुको आपूर्ति अवस्थाको लागि सार्वजनिक, सहकारी र निजी क्षेत्रवीच समन्वय र सहकार्य गरिनेछ। (२) सहकारीसँगको सहकार्यमा गाउँपालिकामा खाद्य बैंक स्थापना गरी गुणस्तरीय खाध्य सामग्री सुलभ दरमा सहज उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाइनेछ। (३) गाउँपालिकाभित्र सहज आपूर्ति व्यवस्थापनका साथै कालोबजार नियन्त्रण गर्न नियमित अनुगमन र नियमन गरिनेछ। (४) अस्वस्थ व्यापारमा स्थानीय प्रशासनसँग समन्वय गरी आवश्यक कारबाही गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

	(५) प्रयोगशालासँग समन्वय गरी अखाद्य वस्तुको बिक्री वितरण रोकिनेछ। (६) आवश्यक वस्तुको नियमित आपूर्ति व्यवस्था मिलाउन स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघसंग सहकार्य गरिनेछ । (७) उपभोक्ताको हितलाई ध्यानमा राखी म्याद नाघेका अखाद्यको बिक्री वितरणलाई नियमन गरिनुका साथै स्वच्छ खाद्यान्न, मासु, दुग्ध आदि खाद्य पदार्थको बिक्री वितरण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

(क) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने

१. लघु उद्यम प्रवर्द्धन कार्यक्रम

२. युवा उद्यमशील विकास कार्यक्रम

३. उत्पादनको बजारीकरण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम

४. व्यवसाय विस्तार कार्यक्रम

५. बजार नियमन तथा अनुगमन कार्यक्रम

(ख) प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा हुने कार्यक्रम

१. विविध सीप विकास तालिम

२. उद्योग, ब्यापार र व्यवसायमा सहजीकरण

३. उद्योग, व्यवसाय दर्ता तथा नियमन

(ग) संघीय सरकारसँगको सहकार्यमा सञ्चालन हुने

१. बजारीकरण

२. लगानी अभिवृद्धि

३. सीप विकास र उद्यमशीलता प्रबर्द्धन

४. अन्तर तह समन्वय र सहकार्य

१०. अपेक्षित उपलब्धि

कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान १०.४९ प्रतिशत पुगेको हुने । १० वटा निकासीजन्य उद्योग सञ्चालनमा आएको हुने । स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघ गठन भई सक्रिय रहेको हुने ।

५.६ वित्तीय तथा सहकारी क्षेत्र

१. पृष्ठभूमि

सहकारी क्षेत्र यस पालिकाको आर्थिक विकासमा एक आधारको रूपमा रहेको छ। पन्ध्रौं योजनाले सहकारीमार्फत स्वावलम्बी, उत्पादनमुखी, दिगो एवम् न्यायोचित आर्थिक विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ। नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई आफ्नो भौगोलिक क्षेत्रमा रहेका सहकारीको, दर्ता, प्रवर्द्धन विकास र नियमन गर्ने अधिकार तथा जिम्मेवारीको व्यवस्था गरेको छ।

२. वस्तुगत अवस्था

यस गाउँपालिकामा जम्मा ५ वटा वैङ्क तथा वित्तीय संस्था र १९ वटा सहकारी संस्था रहेका छन्। यी मध्ये बाणिज्य बैंक र विकास बैंकका दुई-दुई वटा र लघु वित्तको एउटा शाखा रहेका छन्। गाउँपालिकाका झन्डै आधा (४९.४१%) घरपरिवारका महिलाहरू सहकारी वा समूहमा संलग्न छन्। ति मध्ये अधिकांश (९८%) ले रु १०० भन्दा बढी नियमित बचत गर्ने गरेका छन्। यस गाउँपालिकाका करिब ६१ प्रतिशत घरपरिवारको बैंक खाता रहेको छ।

३. प्रमुख समस्या

गाउँपालिकामा सहकारी व्यवस्थापन र नियमन सम्बन्धी जिम्मेवार शाखा नहुनु, अधिकांश सहकारीहरू बचत तथा ऋणमा केन्द्रित हुनु, सहकारी सूचनाकेन्द्रको अभाव हुनु, सहकारी संस्थाहरू सहकारीको सिद्धान्त अनुसार सञ्चालन हुन नसक्नु, वित्तीय साक्षरताको कमी हुनु, बैंक तथा वित्तीय संस्था निश्चित क्षेत्रमा केन्द्रित हुनु र सबै वडामा उपलब्ध नहुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

सहकारीको बारेमा जनचेतना हुनु, महिलाको सहकारीमा उल्लेख्य सहभागिता हुनु, साना साना बचत भई पुँजीको निर्माण हुनु, महिला र कृषि उत्पादन समूहरू सहकारीमा आबद्ध हुने अवसर हुनु, बैंक तथा वित्तीय संस्थाको उल्लेख्य उपस्थिति रहनु, करिब दुईतिहाई घरपरिवारको बैंक खाता हुनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू रहेका छन्।

(ख) चुनौती

सहकारीको प्रभावकारी नियमन गर्नु, बचत तथा ऋणमा केन्द्रीत सहकारीहरूलाई उत्पादन र वितरणमा आकर्षित गर्नु, उत्पादन र बितरणमुलक सहकारीको विकास र विस्तार गर्नु, कृषि सामग्रीको आपूर्ति, कृषि उत्पादन र संकलन, बजारीकरणलाई सहकारीकरण गर्नु, बैंक तथा वित्तीय संस्थाको सेवा□सुविधा सबै वडामा विस्तार गर्नु, सहुलियतपूर्ण ऋणको सुविधामा आवश्यक पर्ने नागरिकको वृद्धि गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन्।

५. लक्ष्य

सहज वित्तीय पहुँच र उत्पादनमूलक लगानी भएको हुने ।

६. उद्देश्य

(१) सहकारी तथा वित्तीय संस्थाको विकास र विस्तार गर्नु।

(२) नागरिकको वित्तीय पहुँच वृद्धि गर्नु।

७. रणनीति

(१) उत्पादन र वितरण सहकारीलाई प्रोत्साहन गर्ने।

(२) कृषिक्षेत्रको विस्तार र विकासमा सहकारीको भूमिका वृद्धि गर्ने।

(३) सहकारी प्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने।

(४) वित्तीय सेवाको सहज पहुँच उपलब्ध गराउने ।

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
(१) उत्पादन र वितरण सहकारीलाई प्रोत्साहन गर्ने।	(१) गाउँपालिकामा उत्पादन र वितरणमूलक सहकारी स्थापना र सञ्चालनलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति ल्याइनेछ। (२) उत्पादन र वितरणमूलक सहकारीको सहज दर्ताको व्यवस्था गरीने छ। (३) उत्पादन र वितरणमूलक सहकारीको क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक तालिम तथा अध्ययन भ्रमणको व्यवस्था मिलाइनेछ। (४) कृषि सामग्री (मल, बीउको) साथै उत्पादनको खरिद बिक्री सहकारी मार्फत गराउन सहजीकरण गरिनेछ। (५) उत्पादन सहकारीको उत्पादनलाई बजारीकरण गर्न आवश्यक सहयोग गरिनेछ। (६) सहकारी पूजीबाट सृजित उद्यम व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गर्न सहजिकरण गरिनेछ । (७) कृषिमा आधारित औद्योगिक सहकारीको लागि आवश्यक मुख्य यन्त्र तथा उपकरणमा अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ र यस्ता सहकारीको उत्पादनको बजार प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गरिनेछ।
(२) कृषि क्षेत्रको विस्तार र विकासमा सहकारीको भूमिका वृद्धि गर्ने।	(१) साना किसानहरूलाई सहकारीको माध्यमबाट एकीकृत गरी ठूलो आकारको खेती गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ। (२) किसानहरूको सहकारीको माध्यमबाट किसानहरूलाई प्रांगारिक खेती गर्न गठन हुने कृषक सहकारीलाई सहुलियत तथा अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ। (३) सहकारीमार्फत उत्पादन भएको प्रांगारिक उत्पादनको बजारीकरण गर्न आवश्यक सहयोग गरिनेछ। (४) स्थानीय सहकारीहरूलाई जिल्ला, प्रदेश तथा केन्द्रीय सहकारी संघ संस्थासँग सञ्जालीकरण गरिनेछ।
(३) सहकारी प्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने।	(१) पालिकामा सहकारी सम्बन्धी इकाई र सूचना केन्द्रको स्थापना गरी सहकारी सम्बन्धी तथ्यांक अध्याबधिक गरिनुका साथै नियमनको व्यवस्था गरिनेछ। (२) नागरिकहरूलाई सहकारी शिक्षा प्रदान गरिनेछ।

	(३) सहकारी सदस्यहरूलाई सहकारी प्रवर्द्धन र सहकारीको योजना, उत्पादन र सेवाको बजारीकरण सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गरिनेछ।
(४) वित्तीय सेवाको सहज पहुँच उपलब्ध गराउने ।	(१) बैंक तथा वित्तीय संस्थाको सेवा विस्तार गर्न सहजीकरण गरिनेछ । (२) वित्तीय संस्थाहरूसँगको समन्वयमा नागरिकहरूलाई वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न गरिनेछ। (३) "एक घरः एक बैंक खाता" को नाराका साथ प्रत्येक परिवारको कम्तीमा एक बैंङ्क खाता खोल्ने कार्यक्रमलाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्न वित्तीय संस्थाहरूसंग सहकार्य गरिनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

(क) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने

(१) उत्पादन सहकारी विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम

(२) सहकारी प्रवर्द्धन कार्यक्रम

(३) कृषि सहकारी विस्तार कार्यक्रम

(४) एक घर एक खाता कार्यक्रम ।

(ख) प्रदेश तहबाट सञ्चालन हुने

१) सहकारी शिक्षा

२) अन्तर तह समन्वय

(ग) सङ्घीय तहबाट सञ्चालन हुने

१) सहकारी शिक्षा

२) अन्तर तह समन्वय र सञ्चालीकरण

१०. अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अवधिमा सहकारी क्षेत्रको लगानीको हिस्सा कुल लगानीको ६ प्रतिशत पुगेको हुने। बालिग नागरिक वित्तीय साक्षर भएको हुने, सहकारीहरूको सेवामा गुणात्मक सुधार आएका हुने, गाउँपालिकाका प्रत्येक परिवारको कम्तीमा एक बैंक खाता भएको हुने, कम्तीमा एक-एक वटा सहकारीमा आधारित विस्तारित खेती र प्रांगारिक खेतीको अभ्यास शुरु भएको हुने, प्रत्येक वडामा एक एकवटा सहकारीबाट कृषि सामग्री बिक्री वितरण भएको हुनेछ।

५.७ श्रम, रोजगारी तथा सुरक्षित आप्रवासन

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले रोजगारी तथा श्रमको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गर्नुका साथै वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जन भएको पुँजी, सीप, प्रविधि र अनुभवलाई स्वदेशमा उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगाउन प्रोत्साहन गर्ने नीति अङ्गीकार गरेको छ। पन्ध्रौं योजनाले विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक लगानीबाट तीव्र आर्थिक वृद्धि गरी स्वदेशमा रोजगारी सिर्जना गर्ने लक्ष्य राखेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहलाई बसाइँ सराइ दर्ता र पारिवारिक अभिलेखको व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी तोकेको छ। त्यस्तै गरी नागरिकहरूको रोजगारीको अवस्थाको अभिलेखीकरण र बेरोजगारको तथ्यांक संकलन र व्यवस्थापनका साथै सुरक्षित वैदेशिक रोजगारी र वैदेशिक रोजगारीमा रहेको श्रमशक्तिको सूचना र तथ्यांक संकलन र व्यवस्थापन गर्ने अहम् जिम्मेवारी तोकेको छ। स्थानीय आर्थिक सामाजिक विकासमा रोजगारीका अवसर वृद्धिले महत्वपूर्ण स्थान रहने गरेकोले योजना बद्ध विकासका माध्यमबाट यस क्षेत्रको विकास गर्नुपर्ने आवस्यकता महसुस गरिएको छ। १५ औं योजना र दिगो विकास लक्ष्यले पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित रोजगारीलाई प्रवर्द्धन गर्ने कुरामा जोड दिएको छ भने बागमती प्रदेश प्रथम आवधिक योजनाले गुणस्तरीय रोजगारीमा जोड दिएको छ।

२. वस्तुगत अवस्था

यस गाउँपालिकामा हाल कुल जनसंख्याको करिब ७१ प्रतिशत मात्र बसोबास गरिरहेका छन् भने देशको अन्य भागमा १९ प्रतिशत र बिदेशमा १० प्रतिशत बसिरहेका छन्। यस गाउँपालिकाका २५.२४ प्रतिशत नागरिकहरू पूर्ण बेरोजगार छन्। जीविकोपार्जनमुखी कृषि क्षेत्रमा ३४.२ प्रतिशत काम गरिरहेका छन्। यसरी यस गाउँ पालिकामा बेरोजगार, अर्धबेरोजगार जनसंख्याको हिस्सा करिब ६० प्रतिशत रहेको छ। रोजगारीमा रहेकामा वैदेशिक रोजगारमा ८.१३ प्रतिशत (१५७५ जना) छन्। जसमध्ये ठूलो हिस्सा भारतमा छन्। ५४९ जनाले कुनै न कुनै प्रकारको सीपमूलक तालिम लिएका छन्। यस गाउँपालिकामा वार्षिक रु. ६३ करोड विप्रेषण आय भित्रिने गरेको अनुमान छ। विप्रेषण आयको अधिकांश हिस्सा दैनिक उपभोगमा खर्च हुने गरेको छ। गाउँपालिकाभित्र न्यून मात्र रोजगारीको अवसर उपलब्ध छ। गाउँपालिकाभित्र विभिन्न व्यवसायमा १४०४ जना संलग्न भएका छन् (आर्थिक गणना, २०७५)।

३. प्रमुख समस्या

रोजगार तथा बेरोजगार श्रम शक्तिको अभिलेख नहुनु, स्थानीय स्तरमा रहेका बाह्य तथा विदेशी श्रमिकको लगत नहुनु, पूर्ण बेरोजगार र अर्धबेरोजगारको संख्या अत्यधिक हुनु, उल्लेख्य संख्यामा युवा वैदेशिक रोजगारीमा हुनु, भारतमा न्यून पारिश्रमिकयुक्त रोजगारमा जानेको हिस्सा ठूलो हुनु, नागरिकहरूमा सीपको अभाव हुनु, विप्रेषण आयमा आश्रित परिवार संख्या उल्लेख्य हुनु, विप्रेषण आयको अधिकांश रकम दैनिक उपभोगमा खर्च हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

नेपाल सरकारले गाउँपालिकामार्फत प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, नेपाल सरकारले रोजगार र उद्यमशीलता प्रवर्द्धन कार्यक्रम सरकारको प्राथमिकतामा पर्नु, पालिकामा उल्लेख्य मात्रामा विप्रेषण आय भित्रिनु, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका नागरिकहरूले सिकेको सीप र अनुभव प्रयोग गर्ने जोश जाँगर हुनु, प्रविधिको विकासले स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण सहज हुनु, विभिन्न उच्च प्राविधिक ज्ञानमा आधारित उत्पादन सजिलै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बिक्री गर्न सक्ने सम्भावना बढ्नु, सीप र स्किममा आधारित ऋण प्रवाहको अवसर हुनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

(ख) चुनौती

नागरिकहरूलाई सीपमूलक तालिममार्फत दक्ष बनाई रोजगारीको अवसर उपलब्ध गराउनु, वैदेशिक रोजगारीको लाभलाई अधिकतम बनाउनु, विप्रेषणबाट प्राप्त आयलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गराउनु, आप्रवासनका कारण समाजमा देखिने सामाजिक विकृतिको असर न्यून गर्नु, वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाको सीपलाई उद्यमशीलतामा रूपान्तरण गर्नु, पालिकामा रोजगारी र सीपको तथ्यांक प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन गरी नागरिकहरूका लागि उपयोगी बनाउनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन्।

५. लक्ष्य

मर्यादित रोजगारीको अवसर वृद्धि भएको हुने ।

६. उद्देश्य

रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्ने ।

७. रणनीति

(१) रोजगार सूचना प्रणाली व्यवस्थित बनाउने ।

(२) स्थानीय रोजगारी प्रवर्द्धन गर्ने ।

(३) वैदेशिक रोजगारी व्यवस्थित गर्ने।

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
(१) रोजगार सूचना प्रणाली व्यवस्थित बनाउने ।	(१) गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न सीपयुक्त र सीप नभएका श्रमिकको लागत संकलन तथा सूचना व्यवस्थापन गरिनेछ। (२) गाउँपालिकाभित्रको रोजगार तथा बेरोजगार श्रमशक्तिको तथ्यांक संकलनलाई पूर्णता दिई नियमित रूपमा अद्यावधिक गरिनेछ। (३) रोजगार सूचना केन्द्रलाई सुदृढ गरी रोजगार विनिमय केन्द्रको रूपमा क्रियाशील गरिनेछ। (४) रोजगार सम्बन्धी तथ्यांकलाई प्रशोधन गरी नियमित प्रवाह हुने सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ।

	(५) गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न विषयका दक्ष जनशक्तिको तथ्यांक संकलन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ। (६) संघीय सरकारसँगको सहकार्यमा रोजगार सम्बन्धी अभिलेख डिजिटलाइज गरी गाउँपालिकाको वेबसाइटमा राख्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।
(२) स्थानीय रोजगारी प्रवर्द्धन गर्ने ।	(१) स्थानीयस्तरका विकास कार्यक्रमलाई वातावरण मैत्री, श्रममूलक बनाउँदै रोजगारका अवसरहरूमा महिला तथा विपन्न वर्गको अधिकतम सहभागिता हुने गरी विस्तार गरिनेछ । (२) रोजगारमूलक उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । (३) संघीय सरकारसँगको सहकार्यमा रोजगार र उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गर्न शैक्षिक प्रमाण-पत्र धितो राखी न्यून ब्याजदरमा ऋण प्रवाहको व्यवस्थालाई गाउँपालिकासम्म ल्याइनेछ। (४) गाउँपालिकाबाट गरिने पुँजीगत विकास खर्चलाई स्थानीय रोजगारी सिर्जनासँग आबद्ध गरिनेछ।
(३) वैदेशिक रोजगारी व्यवस्थित गर्ने।	(१) संघीय सरकारसँग समन्वय गरी वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरूलाई वित्तीय साक्षरता एवम् सीपमूलक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। (२) संघीय सरकारसँगको सहकार्यमा वैदेशिक रोजगारीमा जान चाहने श्रमशक्तिलाई आधारभूत सूचना उपलब्ध गराउनका साथै पूर्व-अभिमुखीकरण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। (३) वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त विप्रेषण आयलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी गरी स्वरोजगार र रोजगारी सृजना गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । (४) संघ, प्रदेश र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा विप्रेषणबाट प्राप्त आम्दानीलाई स्थानीय उद्योग र व्यवसायमा लगानी गर्न सहजीकरण गरिनेछ। (५) संघीय सरकारसँग सहकार्य गरी वैदेशिक रोजगारीमा गएका श्रमिकको परिवारको लागि मनो-सामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ। (६) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिहरूको सामाजिक पुनःएकीकरण गर्ने कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। (७) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिहरूको समाजमा सहज पुनर्स्थापना हुने वातावरण बनाइनेछ।

९. कार्यक्रम

(क) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने

१. रोजगार सूचना केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम

२. प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम

३. सुरक्षित आप्रवासन कार्यक्रम

४. वित्तीय साक्षरता र विप्रेषणको उत्पादनमूलक उपयोग सम्बन्धी कार्यक्रम

५. सामाजिक पुनर्स्थापना कार्यक्रम

६. सचेतना कार्यक्रम

(ख) प्रदेश तहबाट सञ्चालन हुने

विभिन्न सीप विकास तालिम

(ग) सङ्घीय तहबाट सञ्चालन हुने

- रोजगार प्रवर्द्धन कोष
- सामाजिक सुरक्षा र कल्याण
- सीप विकास
- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम

१०. अपेक्षित उपलब्धि

हालको आप्रवासनको दर २९ प्रतिशतबाट घटी २० प्रतिशत पुगेको हुनेछ। वैदेशिक रोजगारीमा रहेको हालको जनसंख्या ८.१३ प्रतिशत बाट घटी ६ प्रतिशत पुगेको हुनेछ। हालको पूर्ण बेरोजगारीको दर २५.२४ प्रतिशतबाट घटी २० प्रतिशत पुगेको हुनेछ। कुनै न कुनै रूपको बेरोजगारीको हालको दर ६० प्रतिशतबाट घटी ४० प्रतिशत भएको हुनेछ। गाउँपालिकामा रोजगार सूचना केन्द्र डिजिटलाइज भई व्यवस्थित भएको हुनेछ। वैदेशिक रोजगारीमा जाने अधिकांश नागरिकहरू आकर्षक गन्तव्यमा गएको हुनेछन्। विप्रेषण आय रु. १२० करोड भएको हुनेछ। विप्रेषण आयको उपभोगमा हुने खर्चको हिस्सा घटेको हुनेछ। विप्रेषण आयको कम्तीमा १५ प्रतिशत देखिने गरी उत्पादन क्षेत्रमा लगानी भएको हुनेछ।

परिच्छेद- ६
सामाजिक विकास

६.१ शिक्षा

१. पृष्ठभूमि

शिक्षा मानव विकासको आधारका साथै समाज परिवर्तनको महत्वपूर्ण संवाहक पनि हो । नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने व्यवस्था मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । साथै शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमुखी बनाउँदै शिक्षा क्षेत्रमा राज्यको लगानी अभिवृद्धि गर्दै शिक्षामा भएको निजी क्षेत्रको लगानीलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामूलक तथा गुणस्तरीय शिक्षाको विकास गर्ने सरकारको नीति रहेको छ।

१५ औ योजनाको राष्ट्रिय रणनीतिकै मुख्य पक्षको रूपमा शिक्षा क्षेत्र समावेश गर्दै सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणको प्रमुख माध्यमको रूपमा अङ्गिकार गरेको छ। बागमती प्रदेशले पनि यही सोचको निरन्तरता प्रदान गरेको छ भने समावेशी तथा न्यायोचित र गुणात्मक शिक्षाको सुनिश्चित गर्ने दिगो विकास लक्ष्य रहेको छ।

२. वर्तमान शैक्षिक अवस्था

यस गाउँपालिकाको १५ वर्ष माथिको साक्षरता दर ८०.८२ प्रतिशत छ । पुरुष साक्षर ८६.२१ प्रतिशत रहेकामा महिला साक्षरता ७५.११ प्रतिशत रहको छ । विद्यालयको पहुँचभन्दा बाहिर रहेका वालबालिका ४.५८ प्रतिशत छन् । युवा साक्षरता ४२.७४ प्रतिशत रहेको छ । आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर ९२.३ प्रतिशत रहेको छ भने माध्यमिक तहमा ४३.९ प्रतिशत रहेको छ । आधारभुत तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात २३ र माध्यमिक तहमा ३३ रहेको पाइन्छ । आधारभूत तहमा विद्यालय छाड्ने दर १३ प्रतिशत रहेको छ भने माध्यमिकतहका विद्यालय छाड्ने ८ प्रतिशत रहको छ । यस गाउँपालिकामा कुल २४ वटा विद्यालयमध्ये २२ वटा सामुदायिक विद्यालय, २ वटा संस्थागत विद्यालय रहेका छन् । यसको अतिरिक्त एउटा क्याम्पस र ५ वटा सामुदायिक अध्ययन केन्द्र रहेका छन् । कुल २२ वटा सामुदायिक विद्यालयमध्ये ५ वटा विद्यालयमा कम्प्युटर प्रयोगशाला, ३ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला र ६ वटा विद्यालयमा इमेल, इन्टरनेट सुविधा रहेको छ । यसका साथै ९ वटा विद्यालयमा बालक्लबहरू गठन भएका छन । १९ वटा विद्यालय अपाङ्ग मैत्री छन् भने ११ वटा विद्यालयमा महिला शौचालयको सुविधा रहको छ । कुल १२७ शिक्षक दरबन्दीमध्ये स्थायीतर्फ २३ पुरुष र २८ महिला शिक्षक कार्यरत रहेका छन् भने बाँकी ७६ शिक्षक करारमा कार्यरत रहेका छन् । कुल कार्यरत शिक्षकमध्ये ३८ प्रतिशत महिला शिक्षक रहेका छन् । विभिन्न तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको कुल संख्या ३६३६ रहेको छ । यसमध्ये क्रमशः बाल कक्षामा ५३३, आधारभूत तहमा (१ देखि ८) २३२३, माध्यमिक तह (९ देखि १०) ५१६ जना र उच्च माध्यमिक तह (११ देखि १२) तहमा २६४

जना विद्यार्थीहरू संस्थागत/सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गरिरहेका छन् । कुल विद्यार्थीमध्ये ५२.७८ प्रतिशत (१९१९) छात्रा अध्ययन रहेका छन् ।

३. सबल पक्ष

आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा स्थानीय तहको एकल अधिकारमा रहनु, भूकम्प पुनर्निर्माणपश्चात् बनेका प्रायः सबै विद्यालय भौतिक संरचना राम्रो अवस्थामा रहनु, उपयुक्त शिक्षक विद्यार्थी अनुपात रहनु, कम्प्युटर आधारित शिक्षा प्रणाली प्रारम्भ हुनु, १ देखि ३ कक्षा सम्म स्थानीय भाषामा पाठ्यक्रम लागू हुनु, महिला शिक्षक अनुपात उल्लेख्य रहनु, शिक्षक विद्यार्थी अनुपात राम्रो रहनु आदि जस्ता यस क्षेत्रका सबल पक्ष देखिएका छन् ।

४. समस्या र चुनौती

(क) समस्या

आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा विद्यालय छाड्ने दर बढी, ४.५८ प्रतिशत (५ देखि १५ वर्षसम्मका) बालबालिकाहरू विद्यालय बाहिर रहेका, सबै विद्यालयमा महिला शौचालय नहुनु, आवश्यकता अनुसारका शैक्षिक सामग्रीको कमी, स्थायी पदपूर्ति न्यून (७६ जना शिक्षक करारमा) रहनु, तालिम प्राप्त विषयगत शिक्षकहरूको कमी, महिलाको साक्षरता दर तुलनात्मक रूपमा न्यून हुन, कोभिड १९ को कारणले लामो समयसम्म विद्यालय बन्द रहनु, सबै विद्यालयमा कम्प्युटर प्रणलीमा आधारित शिक्षाको अभावमा विद्यार्थीको पठनपाठन प्रभावित हुनु आदि जस्ता यस क्षेत्रका मुख्य मुख्य समस्याहरू रहेका छन् ।

(ख) चुनौती

जीवनोपयोगी र प्राविधिक शिक्षाको विस्तार गर्नु, विद्यालय शिक्षालाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाउनु, सबै माध्यमिक विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशालाको व्यवस्था गर्नु, विद्यालय छोड्ने दर घटाउनु, सिकाइ दरमा सुधार गर्नु, बाल, अपाङ्ग, बालिकामैत्री विद्यालय निर्माण, विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन, महिला तथा युवा साक्षरता बढाउनु, विद्यालयमा खेलकुल पूर्वाधारको विकास, विद्यालयमा कक्षा कोठा विस्तार गर्नु, विषयगत (गणित, विज्ञान, अंग्रेजी आदि) दक्ष शिक्षकको व्यवस्था गर्नु, महामारी फैलिएको समयमा विद्यार्थीहरूका लागि सूचना प्रविधिको उपयोग गरी वैकल्पिक भर्चुअल कक्षा सञ्चालन गर्नु, विद्यार्थी संख्या कम भएका विद्यालयको समायोजन व्यवस्था, कोभिड १९ लगायतका महामारीको अवस्थामा वैकल्पिक पठनपाठनको व्यवस्था गर्नु जस्ता यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन् ।

५. अवसर

आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क भएको संवैधानिक व्यवस्था, आधारभूत तथा माध्यमिकसम्मको शिक्षा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहनु, शिक्षालाई दिगो विकास लक्ष्यका साथै राष्ट्रिय प्राथमिकतामा राखिनु, प्रत्येक स्थानीय तहमा एक प्राविधिक विद्यालय स्थापना गर्ने सरकारी नीति हुनु, शिक्षामा नेपाल सरकारबाट अनुदान प्राप्त हुनु, विभिन्न तहका सरकारहरूले विद्यालय भर्ना अभियान जस्ता विभिन्न जागरुकतामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, शिक्षामा अभिभावक

र निजी क्षेत्रको लगानी हुनु, अभिभावक स्वयं र जनप्रतिनिधिहरू शैक्षिक विकासप्रति जागरुक रहनु, विभिन्न किसिमका छात्रवृत्ति कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहनु, बागमती प्रदेशको समेत शिक्षाका अवसरमा सबैका पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्य रहनु जस्ता विषयलाई मुख्य अवसरका रूपमा राखिएको छ ।

६. लक्ष्य

आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्म गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच भएको हुने ।

७. उद्देश्य

विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नु ।

८. रणनीति र कार्यनीति

उपरोक्त उद्देश्य परिपूर्तिका लागि निम्न रणनीति र कार्यनीति लिइएका छन्-

(क) रणनीति

१. विद्यालयलाई आधुनिक प्रविधियुक्त बनाउने ।

२. शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

३. विद्यालय शैक्षिक तथा भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

४. विद्ययालयको संरचना तथा क्रियाकलाप अपाङ्गता मैत्री, बालबालिकामैत्री बनाउने ।

५. विद्यालय जाने सबै उमेरसमूहका बालबालिकालाई विद्यालय ल्याउने, टिकाउने र सिकाउने वातावरण सृजना गर्ने ।

(ख) रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. विद्यालयलाई आधुनिक प्रविधियुक्त बनाउने ।	• विद्यालयमा कम्प्युटर, प्रिन्टर, प्रोजेक्टर सहितको ICT कक्षा सञ्चालनको व्यवस्था गरिनेछ । • इन्टरनेट सहितको कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधिको विकास गरिनेछ । • विद्यालयमा विद्युतीय हाजिरी अनिवार्य गरी CC-Camera को व्यवस्था गरिनेछ । • सबै माध्यमिक विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, गणित प्रयोगशाला पुस्तकालय, विषयगत प्रयोगशाला स्थापना गरिनेछ । • शिशु तथा बालकक्षामा खेल सामग्री, स्मार्ट टि.भी. सहितको बालमैत्री वातावरण निर्माण गरिनेछ । • एक विद्यालय एक विषय प्रयोगशाला हब वा विषयगत सामग्री हब बनाइनेछ । • प्रत्येक विद्यालयमा सूचना प्रविधिमा दक्ष भएको ICT focal teacher को व्यवस्था गरिनेछ ।
२. शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।	• वैकल्पिक शिक्षा प्रदान गर्न शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरिनेछ । • विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

	• अभिभावक शिक्षक भेला नियमित रूपमा गरिनुका साथै विद्यालयको सामाजिक परीक्षण कार्य समेत नियमित रूपमा गरिनेछ । • विद्यालयका शिक्षकका लागि आधारभूत, विषयसँग सम्बन्धित पुनर्ताजगी तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । • विद्यालयको नक्सांकन गरी शिक्षक विद्यार्थीको उचित अनुपात कायम गरिनेछ । • शिक्षक मूल्याङ्कनका मान्य पारदर्शी सूचक शिक्षक अभिभावक भेलाबाट तय गरी वार्षिक रूपमा शिक्षकको मूल्यांकन गरिनुका साथै उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गरिनेछ । • विद्यालयलाई महिला, बालबालिका एवं अपाङ्गमैत्री रूपमा विकास गरी विद्यालय शिक्षा पूरा गर्न आकर्षित गरिनेछ । • आधारभूत तहमा स्थानीय पहिचान सहितको स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरी शिक्षण प्रारम्भ गरिनेछ । • विद्यालय नजाने बालबालिकाको संख्या शून्य बनाइनेछ । • प्राथमिक तहको शैक्षिक गुणस्तर सुधारको लागि शिक्षण सिकाइको नमुना विद्यालयको विकास गरिनेछ । • माध्यमिक विद्यालयमा व्यावसायिक एवं जीवनोपयोगी सीपमूलक शिक्षाको विस्तार गरिनेछ । • विद्यालय व्यवस्थापन तथा प्रधानाध्यापकसँग कार्य सम्पादन सम्झौता गरिनेछ । • कार्यसम्पादनको आधारमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, प्रधानाध्यापक, शिक्षक एवं कर्मचारीहरूलाई पुरस्कार तथा दण्डको व्यवस्था गरिनेछ । • शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण लेखाजोखा केन्द्रको व्यवस्था गरिनेछ । • शिक्षकलाई प्राविधिक शिक्षा र सूचना प्रविधिको बारेमा आवश्यकता पहिचान गरी तालिम प्रदान गरिनेछ । • महिला, दलित, विपन्न तथा पछाडि परेका वा पारिएका समूहको गुणस्तरीय, प्राविधिक एवं विशेष शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न छात्रवृत्ति, खाजा लगायत अन्य प्रोत्साहनको व्यवस्था गरिनेछ । • भिन्न क्षमता भएका बालबालिकालाई सीपमूलक विशेष शिक्षा प्रदान गर्न अन्तर सरकार, अन्तर स्थानीय तह, गैसस र निजी क्षेत्र समेतसँग समन्वय गरी उपयुक्त विद्यालयमा छात्रवृत्ति सहित पठनपाठनको व्यवस्था गरिनेछ । • विद्यालय शिक्षा पूरा नगरेका किशोरकिशोरीहरूलाई विद्यालय केन्द्रित व्यावसायिक शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • प्रधानाध्यापक, शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकासका लागि अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन तालिम सञ्चालन गरिनेछ । • गाउँपालिकास्तरीय शैक्षिक सामग्री प्रदर्शनी मेला आयोजना

	गरिनेछ । • कोभिड १९ को महामारीले विद्यालय शिक्षण सिकाइमा पारेको प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न वैकल्पिक पद्धतिमार्फत शिक्षण सिकाइलाई नै निरन्तरता दिइनेछ । • शिक्षा क्षेत्रका शिक्षा नीति, ऐन, नियमावली, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू निर्माण गरी लागू गरिनेछन् ।
३. विद्यालयको शैक्षिक तथा भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।	• वस्तुगत आधार सहितको (SIP) विद्यालय सुधार योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ । • प्रत्येक विद्यालयमा स्यानेटरी प्याडहरूको व्यवस्था एवं फेर्ने उचित सुविधा सहितको बालिका शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ । • मापदण्ड अनुसार विद्यार्थीको अनुपातका आधारमा कक्षा कोठाहरूको संख्या वृद्धि गरिनेछ । हाल निर्माण गरिएका विद्यालय भवनको नियमित मर्मत सम्भारको व्यवस्था गरिनेछ। • प्रत्येक विद्यालयमा न्यूनतम शैक्षिक सामग्री तथा आवश्यक उपकरणको व्यवस्था गरिनेछ । • थप एक वटा बहुप्राविधिक विद्यालय स्थापना गरी सञ्चालन गरिनेछ । • विद्यालयको हाताभित्र हरियाली वातावरण निर्माणका लागि एक विद्यालय एक बगैंचा, एक विद्यार्थी एक बिरुवा कार्यक्रमको सुरुवात गरी उत्कृष्ट बगैंचा भएको विद्यालयलाई पुरस्कृत गरिनेछ । • तीन वटा प्राविधिक धारका विद्यालयको निर्माण गरिनेछ । • नेपाल सरकारबाट जारी भएको सिक्दै काम गर्दै अवधारणानुसार विद्यार्थीहरूलाई काम गर्ने उचित वातावरण सृजना गरिनेछ ।
४. विद्यालयका संरचना तथा क्रियाकलाप अपाङ्गता मैत्री, बालबालिकामैत्री बनाउने ।	• सबै विद्यालयलाई बालमैत्री, अपाङ्ग मैत्री तथा महिला मैत्री बनाइनुका साथै शौचालयको व्यवस्था समेत तदनुसार हुने गरी निर्माण गरिनेछ । • बालिका शिक्षालाई प्रोत्साहित गर्न अध्ययनरत किशोरीहरूलाई स्वच्छ महिनावारीको लागि सबै विद्यालयमा निःशुल्क प्याड वितरण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ । • विद्यालयको भवन, कक्षा कोठा, फर्निचर, बोर्ड, खेल तथा पठनपाठन सामग्री लगायत अपाङ्गता मैत्री, शिशु, बालबालिका तथा छात्रामैत्री बनाइनेछ ।
५. विद्यालय जाने सबै उमेरका बालबालिकालाई विद्यालय ल्याउने, टिकाउने र सिकाउने वातावरण सृजना गर्ने ।	• सबै विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकालाई अनिवार्य विद्यालय भर्ना घरदैलो अभियान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • दिवा खाजा अभियानलाई निरन्तरता दिई हाल नमुनाको रूपमा ३ वटा विद्यालयमा दिवा खाजा कार्यक्रममा आमाको सहभागितालाई सम्पूर्ण सामुदायिक विद्यालयमा विस्तार गरिनेछ । • दिवा खाजा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन निजी क्षेत्र तथा

	स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्था र निकाय संघ समन्वय र साझेदारीलाई निरन्तरता दिइनेछ । • पालिकाभित्रका अध्ययनरत सम्पूर्ण विद्यार्थीका अभिभावकहरूलाई महामारी सचेतना, बालबालिका हेरचाह, बाल अधिकार, सुरक्षित मातृत्व, मनोपरामर्श सेवा लगायतका विषयलाई समेटेर अभिभावक शिक्षा शुरु गरिनेछ । • सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा ल्याउन र टिकाउन आमा समूह, सामुदायिक संस्था, बाल क्लब तथा स्थानीय गैससलाई परिचालन गरिनेछ । • अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षालाई कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि अभिभावक शैक्षिक चेतना विस्तार तथा अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • विपन्न र पछाडि परेका वा पारिएका वर्ग, लिङ्ग र समूहलाई विद्यालय भित्र्याई टिकाउन छात्रवृत्ति, खाजा, पोशाक लगायत विशेष प्रोत्साहनजनक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछन् । • विभिन्न क्षमता भएका बालबालिकालाई सीपमूलक विशेष शिक्षा प्रदान गर्न अन्तर सरकार, अन्तर स्थानीय तह, गैसस र निजी क्षेत्र समेतसँग समन्वय गरी उपयुक्त विद्यालयमा छात्रवृत्ति सहित पठनपाठनको व्यवस्था गरिने । • सामुदायिक विद्यालयलाई आकर्षणको केन्द्र बनाउन अभिभावक भेलाबाट गरिएको सामाजिक परीक्षणको सुझाव अनुसार सुधार गरी बढीभन्दा बढी विद्यार्थी भर्ना र निरन्तरता दर बढाउन प्रोत्साहन गरिनेछ । • विद्यालय, अन्तरविद्यालय खेलकुद, वक्तृत्वकला, हिज्जे, क्विज, योग अभ्यास प्रतियोगिता जस्ता अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन नियमित रूपमा आयोजना गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रमहरू

(क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने

- विद्यालय सुधार योजना ।
- विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम ।
- शैक्षिक सामग्री व्यवस्थापन ।
- विद्यालय सूचना प्रविधि विकास र विस्तार ।
- विशेष भर्ना अभियान ।
- छात्रवृत्ति कार्यक्रम ।
- समुदाय लक्षित विशेष शैक्षिक कार्यक्रम ।
- शैक्षिक नीति तथा योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण ।
- गाउँपालिका तथा अन्तर विद्यालयस्तरीय खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप प्रतियोगिता ।
- आधारभूत तहको परिक्षा तथा प्रशासनिक व्यवस्थापन ।

- शिक्षक क्षमता विकास तथा शिक्षक प्रोत्साहन ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम विकास ।
- सामाजिक परीक्षण ।

(ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- शैक्षिक प्रोत्साहन (छात्रवृत्ति, पोशाक, खाजा तथा आवासीय सुविधा) ।
- विशेष शिक्षा ।
- पाठ्यपुस्तक व्यवस्थापन तथा निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण ।
- शिक्षक तालिम ।
- विद्यालय कम्प्युटर शिक्षा ।
- प्रयोगशाला, पुस्तकालय, अतिरिक्त क्रियाकलाप ।
- खेल मैदान निर्माण ।
- विज्ञान प्रयोगशाला ई–पुस्तकालय कम्प्युटर ल्याब ।
- पाठ्यक्रम सुधार ।
- शिक्षक दरबन्दी र आपूर्ति ।
- माध्यमिक, उच्च माध्यमिक तहको परीक्षा सञ्चालन ।

(ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- विशेष शिक्षा ।
- विद्यालय पुनर्निर्माण ।
- पाठ्यपुस्तक व्यवस्थापन र वितरण ।
- शिक्षक तालिम ।
- दूर शिक्षा ।
- बहुप्राविधिक विद्यालयको स्थापना ।
- आवासीय विद्यालयको स्थापना ।
- विशेष शिक्षा ।
- शैक्षिक मूल्यांकन ।
- माध्यमिक तहको परीक्षा सञ्चालन ।

१०. अपेक्षित उपलब्धि

योजना सम्पन्न भएपश्चात् विद्यालय बाहिर रहेका (५ देखि १५ वर्ष उमेरका) सबै बालबालिका विद्यालयमा शिक्षामा आबद्ध भएको हुने, साक्षरता १०० प्रतिशत पुगेको हुने, खुद भर्नादर १०० प्रतिशत पुगेको हुने, प्राविधिक धारका ५ वटा विद्यालय सञ्चालनमा आउने, कम्तीमा २५ वटा नमुना बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहने, ३० वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र हुने, सबै विद्यालयमा बालक्लब गठन भएको हुने, आधारभूत र माध्यमिक तहमा स्थानीय पहिचान सहितको पाठ्यक्रम तयार भई पठनपाठन भएको हुने, छात्रवृत्ति पाउने विद्यार्थी संख्या १५०० पुगेका हुने, सिकाइ उपलब्धि ७५ प्रतिशत पुगेको हुने, कम्तीमा ८ वटा बस्तीले समुदाय केन्द्रित अनौपचारिक र डिजिटल साक्षरता प्रदान भएको हुने, हरेक विद्यालयमा कक्षागत रूपमा सबै विद्यालयका शिक्षकहरूको पूर्ण दरबन्दी भएको हुनेछ, खानेपानी, चर्पी, ल्याबसहितका पूर्वाधार सम्पन्न विद्यालयको संख्या शत प्रतिशत पुग्नेछ, क्षमता विकास योजना तयार भई कम्तीमा ३५ वटा तालिम कार्यक्रम सञ्चालन भएका हुनेछन् ।

६.२ आधारभूत स्वास्थ्य र पोषण

१. पृष्ठभूमि

स्वस्थ जीवन विकासको एक प्रमुख सूचक हो ।नेपालको संविधानले आधारभूत स्वास्थ्यलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ न आधारभूत स्वास्थ्यको स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत पर्दछ । 'समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली' को दीर्घकालीन सोच सहितको पन्ध्रौं योजनाले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा जोड दिएको छ । वर्तमान स्वास्थ्य नीतिले प्रत्येक वडामा स्वास्थ्य केन्द्र र प्रत्येक गाउँपालिकामा ५ देखि १५ शैयाको अस्पताल स्थापना गर्ने नीति अवलम्बन गरेको छ । बागमती प्रदेशले स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहंच र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको लक्ष्य लिएको छ। दिगो विकासका लक्ष्यहरूमध्ये लक्ष्य नं '३ स्वस्थ र राम्रो जीवन' रहेको छ भने यस अन्तर्गत ६ वटा मुख्य सूचकहरू रहेका छन् ।

२. वस्तुस्थिति

यस म्यागङ गाउँपालिकामा ६ वटा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् । वडा नं ३ मा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ शैयाको अस्पतालमा परिणत गरिँदैछ । स्वास्थ्य संस्थामा ६ वटा बर्थिङ्ग सेन्टर रहेका छन् । जम्मा ५० जना स्वास्थ्यकर्मीहरू स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत छन् । त्यस्तै यस पालिकामा ६६ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू रहेका छन् । स्वास्थ्य संरचना बारे तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्वास्थय संरचना	संख्या	स्वास्थय संरचना	संख्या
१५ शय्या अस्पताल	१ (वडा नं ३)	बर्थिङ सेन्टर	६
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	१	गाउँघर क्लिनिक	१६
स्वास्थ्य चौकी	६	खोप क्लिनिक	१०
सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ	०		

यस गाउँपालिकामा वि.सं.२०७७/७८ मा परिवार नियोजनको प्रयोग दर ११%, चार पटक गर्भवती जाँच गराउने महिला ३०.५%, सुत्केरीपश्चात् ३ पटक जाँच गराउने महिला जम्मा ५.६%, तालिम प्राप्त स्वास्थ्य कर्मीहरूबाट सुत्केरी गराउने महिलाहरू १५.२% रहेका छन् । त्यस्तै संस्थागत सुत्केरी ६२%, मातृ मृत्यु दर र नवजात शिशु तथा ५ वर्ष मुनिका बालबालिका मृत्यु दर शून्य रहेको छ । हेपाटाइटिस बी सहितको पेन्टाभ्यालेन्ट तीनवटै खोप लगाएका बालबालिका ६९.६% र सम्पूर्ण खोप लगाएका बालबालिका ५४.३% छन् । लक्षित जनसंख्या बढी भएका कारणले पूर्ण खोपको प्रतिशत कम देखिएको र खोप शत प्रतिशतले लगाएको जनाइएको छ । एच.आई.भी. एड्सको संख्या शून्य रहेको छ भने ट्राकोमाको २ बिरामी रहेका छन् । २ जना क्यान्सरका बिरामी, ३४ जना मधुमेहका बिरामी र ३१ जना दीर्घ श्वासप्रश्वासका बिरामी रहेका छन् तर मृत्युदर भने खुलाइएको छैन । जम्मा २५% घरपरिवारले मात्र तीस मिनेटभित्र स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न सक्ने देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा कोभिड १९ बाट सङ्क्रमण हुनेको संख्या १६२ पुगेको छ । त्यसमध्ये १६० जना निको भए भने २ जनाको मृत्यु भएको छ । यस पालिकाको स्वास्थ्य संस्थामा कोभिड १९

का बिरामीका लागि जम्मा ८ शैया छुट्याइएको छ । त्यस्तै गरी ३ वटा क्वारेन्टाइन केन्द्रमा १२ वटा शैयाको व्यवस्था गरिएको छ । वैदेशिक रोजगारमा धेरै व्यक्तिहरू विदेश जाने र स्वदेश फर्कने साथै काठमाडौंतिर पनि आवतजावत हुने गरेका हुनाले कोभिड जस्ता अरु पनि सरुवा रोगहरू यस जिल्लामा भित्रिन सक्ने सम्भावना रहेको छ । कोभिडका व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तथा अन्य कोषबाट प्राप्त दुई वर्षमा रु. १५ लाख संघ र प्रदेशबाट प्राप्त भएको देखिन्छ ।

३. प्रमुख समस्या

स्वास्थ्य संस्थामा दिइराखेको सेवा तथा सुविधा पर्याप्त नहुनु,, सुविधाको गुणस्तर सुधार गर्न नसकिनु, चिकित्सक लगायत स्वास्थ्य क्षेत्रका जनशक्तिको कमी हुनु, कार्यरत जनशक्तिहरूलाई आवश्यक तालिमको व्यवस्था नहुन, एम्बुलेन्स सुविधा नहुनु, बजेटमा सशर्त अनुदानमा उच्च निर्भर रहनु, निःशुल्क प्रदान गर्नुपर्ने औषधि समयमा प्राप्त नहुनु र अपर्याप्त हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

यस गाउँपालिकामा रहेका १० प्रमुख रोगहरू निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं	प्रमुख रोगहरू	क्र.सं	प्रमुख रोगहरू
१	उच्च रक्तचाप	६	क्षयरोग
२	मुटु रोग	७	ज्वरो
३	मधुमेह	८	निमोनिया
४	श्वासप्रश्वास सम्बन्धी दीर्घ रोग	९	झाडापखाला
५	मृगौला रोगी	१०	पाठेघर खस्ने र क्यान्सर

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

यस गाउँपालिकामा आमा तथा पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणका सूचकहरू प्रगतिशील हुनु, विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरूबाट सहयोग प्राप्त हुनु, सबै वडामा स्वास्थ्य संस्था हुनु, ६ वटा बर्थिङ सेन्टरहरू सञ्चालनमा रहनु,का साथै १५ शैयाको अस्पताल स्थापना भइसक्नु तथा वडा नं १ र २ मा वडा विपद् व्यवस्थापन समिति समेत गठन हुनु कोभिड १९ का कारणले स्वास्थ पूर्वाधारका साथै उपकरण खरिद र आपूर्ति तथा खोप कार्यक्रम उपलब्ध भई संघीय सरकारबाट सहयोग प्राप्तिमा निरन्तरता रहनु आदि स्वास्थ क्षेत्रका अवसर हुन् ।

(ख) चुनौती

प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकीहरुमा ल्याब,, एक्स रे, मेशिन, इसिजी सुविधाको व्यवस्था र विस्तार गर्नु,, सबै गर्भवती महिलालाई चारै पटक जाँच गर्न स्वास्थ संस्था तथा प्रसूति केन्द्रमा ल्याउनु र स्वास्थ्य सस्थामा सुत्केरी गराउनु, सबै नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सुविधाको पहुँच पुरयाउनु, रिफरल स्वास्थ्य सेवाको सहज व्यवस्था गर्नु, अस्पतालको संरचना सुधार तथा डाक्टर लगायत अन्य स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी पूर्ति गर्नु,, दीर्घ रोगको पहिचान र उपचार गर्नु, एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन हुन नसक्नु, किशोरकिशोरीहरूमा देखिएको दुर्व्यसन नियन्त्रण गर्नु, किशोरावस्थामा गर्भवती हुनबाट रोक्नु आदि प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

५. **लक्ष्य**

आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच भएको हुने

६. **उद्देश्य**

स्वास्थ्य सुविधाको विस्तार गर्नु

७. **रणनीतिहरू**

क) गुणस्तरीय स्वास्थ सुविधा विस्तार गर्ने ।

ख) वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्ने।

ग) मातृशिशु तथा पोषण सुरक्षा कायम गर्ने ।

८. **रणनीति रकार्यनीतिहरू**

रणनीति	कार्यनीति
१. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सुविधा विस्तार गर्ने	१) अस्पताल तथा स्वास्थ चौकीमा ल्याब,, एक्सरे, इसिजी जस्ता सेवा तथा आधारभूत उपकरण लगायतका आवश्यक अन्य सुविधाको व्यवस्था गरिने छ । २) प्रत्येक गर्भवती महिलालाई स्वास्थ्य संस्थामा जाँच तथा सुत्केरी गराउन प्रोत्साहन गरिनेछ । ३) सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्तर अनुसार एक्स रे, ल्याब लगायतका न्यूनतम उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ । ४) कोभिड लगायत अन्य संक्रामक सरुवा रोग विरुद्ध रोकथामका लागि सबै वडामा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरिनेछ । महामारी लगायतका रोग रोकथाममा सक्रिय गराइनेछ । ५) संक्रामक सरुवा रोगको रोकथामका लागि आवश्यक पर्दा क्वारेन्टाइनको लागि प्रयोगमा आउन सक्ने भवनहरूको पहिचान र ब्यवस्था गरिनेछ । ६) स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यक कर्मचारी व्यवस्थाका साथै निःशुल्क प्रदान गर्नुपर्ने औषधि समयमै पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध गराई त्यस्को व्यवस्थापन र नियमन गरिनेछ । ७) स्वास्थ्य जनशक्तिलाई रिफ्रेसर तालिमका साथै महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूलाई आवश्यक तालिम दिइनेछ । ८) स्वास्थ्य बिमाको पहुँच विस्तार गरिनेछ । ९) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाका लागि उत्प्रेरणा हुने खालको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

	१०) त्रिशुली अस्पताललाई रिफरल अस्पतालको रूपमा विकास गर्न प्रदेश सरकार र अन्य सम्बन्धित निकायसँग सहकार्य गरिनेछ । ११) स्त्री रोग विज्ञ (डाक्टर) द्वारा महिलाहरूको पाठेघर तथा स्तन क्यान्सरको पहिचान र उपचारको लागि स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ । १२) कम्तीमा दुईवटा एम्बुलेन्सबाट सेवा शुरु गरिनेछ । १३) तत्काल उपचार नहुँदा ज्यानको जोखिममा पर्ने प्रकृतिको सुत्केरी, दुर्घटनामा परेका व्यक्ति आदिको उपचारका लागि संघीय सरकारसँग समन्वय गरी हेली- एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध गराउन सहजीकरण गरिनेछ । १४) समय समयमा अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थामा विविध विशेषज्ञ सेवा सहितको घुम्ती शिविर सञ्चालन गरिनेछ। १५) नसर्ने जटिल प्रकृतिका रोगीलाई रिफर गर्दा विशिष्टिकृत अस्पतालसँग समन्वय गरिनेछ।
२. वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्ने	१) आयुर्वेद, होमियोपेथी, प्राकृतिक चिकित्सा उपचार पद्धति प्रभावकारी देखिएका रोगीहरूलाई सो उपचार पद्धति उपयोग गर्न सहजीकरण गरिनेछ । २) परम्परागत उपचारमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास गरिनेछ । ३) योगाभ्यासलाई नियमित जीवन पद्धतिसँग आबद्ध गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ, साथै योग शिक्षालाई विद्यालय शिक्षामा आबद्ध गरिनेछ ।
३. मातृशिशु तथा पोषण सुरक्षा कायम गर्ने	१) खाद्य व्यवहारमा सुधार गर्न स्थानीय पौष्टिक खानेकुराको उपयोगमा जोड दिइनेछ । २) गर्भवती महिलाको गर्भावस्थामा ४ पटक जाँच र सुत्केरी महिलाको ३ पटक जाँचलाई प्रोत्साहन गर्न मासिक रूपमा स्वास्थ्य संस्थाबाट जनचेतनामूलक नाटक प्रदर्शन गरिनेछ । ३) पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका, गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाको स्वास्थ्यलाई ध्यानमा राखी मासिक रूपमा अण्डा तथा गेडागुडी वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । अत्यावश्यक देखिएमा आइरन तथा फोलिक चक्की समेत उपलब्ध गराइने छ।

	४) बाल विवाहले गर्दा किशोरावस्थामै गर्भधारण हुने र यसले ल्याउन सक्ने जटिलताबारे जनचेतना जगाउन विद्यालयमार्फत वर्षको तीन पटक विशेष सचेतना कार्यक्रम आयोजना गरिनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रमहरू

क) गाउँपालिकाले गर्ने

१) आधारभूत स्वास्थ्य नीति तर्जुमा

२) अस्पताल सञ्चालन

३) स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास

४) स्वास्थ्य विज्ञहरूद्वारा स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन

५) एम्बुलेन्स सेवा

६) स्वास्थ्य बिमाको पहुँच विस्तार

७) सुरक्षित सुत्केरी सेवा

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

१) स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास

२) त्रिशुली अस्पताललाई रिफरल अस्पतालको रूपमा विकास गर्न प्रदेश सरकारसँग समन्वय

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने

१) स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास

२) स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन

१०. अपेक्षित उपलब्धि

योजना अवधिको अन्तसम्ममा स्थानीय स्वास्थ्य नीति तर्जुमा भएको हुने, गाउँपालिकामा आवश्यक औजार, उपकरणसहित १५ बेडको अस्पताल सञ्चालनमा आएको हुने, रिफरल अस्पतालसँग सम्बन्ध स्थापित भएको हुने, ७५ प्रतिशत महिलाहरू स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी भएको हुने, सुत्केरी पश्चात् ३ पटक जाँच गराउने महिला १५% पुऱ्याउने, ४ पटक गर्भवती जाँच गराउने महिला ६०% पुगेको हुनेछ ।

६.३ लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित वर्ग

१. पृष्ठभूमि

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) वर्तमान अवस्थामा अत्यन्त महत्वपूर्ण सवाल हो । संविधानले समानुपातिक समावेशी र सहभागिताको सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माणका लागि वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक विभेद हिंसा तथा सबै प्रकारको जातीय छुवाछूत एवं विभेदको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि, सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्ने संकल्प गरिएको छ । यसैगरी संविधानले महिलाको हक, बालबालिकाको हक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि सामाजिक सुरक्षाको हक, असहाय एकल महिला, अपाङ्गता भएका बालबालिका, आफ्नो हेरचाह आफै गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षाको हक, ज्येष्ठ नागरिकको हकका साथै त्यस्ता वर्गसमेतलाई राज्यबाट विशेष संरक्षण तथा सामाजिक सुरक्षा प्रत्याभूति जस्ता मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । १५औं योजनाले पनि महिलाको समान तथा अर्थपूर्ण सहभागितासहित सारभूत समानता कायम गर्ने लक्ष्य राखेको छ । "कोहिपनि छुट्नु हुँदैन" भन्ने मान्यताका साथ दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य ५ मा लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकालाई सशक्त बनाउने भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

२. वस्तुगत स्थिति

यस म्यागङ गाउँपालिकामा रहेका जम्मा १९,३६२ जनसंख्या (स्थलगत सर्वेक्षण) मध्ये महिलाको ५१.४१% (९९५४) रहेको छ । यसै गरी जनजाति ९०.७५%, बालबालिका तथा किशोर किशोरी १९.२४% (जन्मदेखि १९ वर्षसम्मका समूह), ज्येष्ठ नागरिक ३.१६%, अपाङ्गता भएका व्यक्ति १.१२%, तथा एकल महिला ३.६५% रहेको छ । यसैगरी गाउँपालिकाको औसत साक्षरता ४४% रहेकोमा महिला साक्षरता ४६.५१%, सामाजिक सुरक्षा भत्तामा आबद्ध जनसंख्या ३१.०८%, कुल रोजगारीमा महिलाको हिस्सा २४.७%, महिलाको स्वामित्वमा रहेका ११.१०% ,संयुक्त स्वामित्वमा २.२६%, रहेको देखिन्छ । कृषि पेशामा संलग्न महिला ५८%, (पुरुष २९६३ र महिला ३६६८) रहेको छ । यस पालिकामा निर्वाचित जनप्रतिनिधिको संख्या, महिला ४०.६३% (१३), दलित तथा अल्पसंख्यक समुदायबाट १८.७%(६) रहेको छ ।

३. प्रमुख समस्या

शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका सेवामा महिलाको पहुँच कमजोर हुनु, महिला लक्षित कार्यक्रमको कमी, हुनु, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बालमैत्री पूर्वाधारको कमी, हुनु, ज्येष्ठ नागरिकको हेरचाहमा कमी हुदै जानु, जातिय विभेद, महिला हिंसा रोकिन नसकिनु, महिला तथा तेस्रोलिङ्गी माथि विभिन्न खालका विभेद कायमै हुनु, अपाङ्गता भएका व्यक्ति एवं ज्येष्ठ नागरिकका समस्या संवोधन हुन नसक्नु, नेतृत्व तहमा महिलाको सहभागिता कम हुनु, नेतृत्व क्षमता विकासको कमी हुनु, खण्डीकृत तथ्याङ्कको अभाव हुनु आदि प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

लैससास सम्बन्धी सुस्पष्ट संबैधानिक व्यवस्था हुनु, संविधानको मौलिक हकमा समावेशीकरणलाई प्राथमिकता दिई सो अनुसार विभिन्न हक सुरक्षित हुनु, समावेशी प्रतिनिधित्वको संवैधानिक एवं कानूनी व्यवस्था हुनु अधिकारमा आधारित विकास, पालिकाको निर्णय प्रक्रियामा महिला दलित तथा अल्पसंख्यकको सहभागितालाई सबै तहका सरकारहरूले आत्मसात् गर्नु, स्थानीय जनजाति समुदायको घरायसी निर्णय प्रक्रियामा महिलाको भूमिका प्रभावकारी हुनु, संविधानले बालबालिकाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा अंगीकार गर्नु, ज्येष्ठ नागरिकको व्यवस्थापन स्थानीय अधिकार क्षेत्रभित्र रहनु, ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई उपयोग गर्ने वातावरण सृजना हुँदै जानु, संविधानमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि सेवा-सुविधा र सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था हुनुलाई गाउँपालिकाको अवसरको रूपमा लिन, बढ्दो सामाजिक चेतनाले महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूप्रतिको दृष्टिकोणमा सुधार हुँदै जानु, आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

(ख) चुनौती

महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका र ज्येष्ठ नागरिकमैत्री पूर्वाधारको विकास गर्नु, आर्थिक तथा सामाजिक जिवनमा लैङ्गिक समानता कायम गर्नु, महिलामाथि हुने सबै किसिमका हिंसा, विभेद र शोषणको अन्त्य गर्नु, महिलाको घरायसी कामको आर्थिक मूल्यांकन गर्नु, विपन्न, सीमान्तकृत महिलाहरूको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउनु, बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरूको आधारभूत अधिकार उपभोग गर्न सक्ने वातावरण सृजना गर्नु, पालिका भित्रका विभिन्न निकाय एवं समितिमा महिला, अपाङ्गता भएका तथा पिछडिएका वर्ग र समुदायको प्रतिनिधित्व, अर्थपूर्ण सहभागिता र निर्णयमा पहुँच स्थापित गर्नु, बालमैत्री स्थानीय शासन स्थापना गर्नु, रोजगारीमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पहुँचका लागि विशेष परिस्थिति एवं प्राविधिक व्यवस्थापन गर्नु, ज्येष्ठ नागरिकलाई आनन्दमय जीवन जिउने वातावरण सृजना गर्नु, अपाङ्गतामैत्री शिक्षा र उनीहरूको लागि आवश्यक सहायक सामग्रीको उपलब्धता गर्नु, सबै विषयक्षेत्र तथा उपक्षेत्रमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समवेशीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नु, गाउँपालिकामा लैङ्गिक संवेदनशील बजेट तथा परीक्षण कार्यक्रम लागू गर्नु आदि चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

५. लक्ष्य

विकास प्रक्रिया र अवसरको उपयोगमा समतामूलक समावेशी भएको हुने ।

६. उद्देश्य

लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशिता अभिवृद्धि गर्नु ।

७. रणनीति

१. वञ्चितिमा परेका लिङ्ग, वर्ग र समुदायको सशक्तिकरण, मूलप्रवाहीकरण एवं हिंसा विभेदको अन्त गर्ने,

२. विकासका अवसरहरूमा समावेशी, समतामूलक सहभागिताद्वारा प्राप्त लाभको वितरण गर्ने,

३. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक संरक्षण तथा सुरक्षा सुनिश्चित गर्दै विकास तथा सशक्तिकरण गर्ने,

४. बालबालिकाकाहरूको हकको सुरक्षा (बाँच्न पाउने, विकास, सहभागिता एवं संरक्षण) तथा बालमैत्री वातावरण तयार गर्ने,

५. ज्येष्ठ नागरिकहरूको सम्मान तथा संरक्षण गर्ने,

६. लैससास सम्बेदनशील बजेटको व्यवस्था तथा परीक्षण गर्ने ।

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. वञ्चितिमा परेका लिङ्ग, बर्ग र समुदायको सशक्तिकरण, मूलप्रवाहीकरण एवं हिंसा विभेदको अन्त गर्ने	१. गाउँपालिका तहमा लैससास रणनीति तयार गरी स्थानीयस्तरमा रहेका सघं संस्थाहरूसँग समेत समन्वय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। २. वञ्चितिमा परेका वर्ग, लिङ्ग र समुदायको औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षा तथा तालिमको व्यवस्था गरी चेतनास्तर अभिवृद्धि गरिनेछ । ३. वञ्चितीकरण, विभेद र हिंसामा परेका जाति, वर्ग र समुदायका महिलाको क्षमता वृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरी सशक्तिकरण गरिनेछ । ४. लैससासमुखी विकास प्राप्तिको लागि पुरुष तथा अन्य बर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ । ५. सम्बद्ध नागरिकहरूमा न्यायिक समिति प्रभाकारिता अभिवृद्धि गरी न्यायिक समितिप्रति सबै नागरिकको विश्वास अभिवृद्धि गरिनेछ । ६. लैङ्गिक हिंसाको अन्त्यको लागि पालिकास्तरीय पुनःस्थापना कोषको स्थापना तथा सञ्चालन गरिनुका साथै पुनःस्थापना केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन गरिनेछ ७. मानव बेचबिखन तथा लैङ्गिक हिंसाबाट पीडित र प्रभावितहरूलाई आत्मनिर्भर बनाउन व्यवसायमूलक तालिम तथा रोजगारीका अवसरहरूमा सहभागिताका लागि व्यवस्था गरिनेछ । ८. लैङ्गिक हिंसा, मानव बेचबिखन, बालविवाह न्यूनीकरण गर्न स्थानीयस्तरमा ब्यापक रूपमा सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने छन् ।
२. विकासका अवसरहरूमा समावेशी, समतामूलक सहभागिताद्वारा प्राप्त	१. वञ्चितिमा परेका वर्ग, लिङ्ग र समुदायको रोजगार, पेशा र व्यवसायमा समतामूलक सहभागिता गराई अवसरको

लाभको वितरण गर्ने	उचित व्यवस्था मिलाइनेछ । २. महिलाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी महिला पुरुषको भूमिका परिवर्तन गर्दै आर्थिक क्रियाकलापमा उनीहरूको संलग्नतामा वृद्धि गरिनेछ । ३. विकासका सबै चरण र प्रक्रियामा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता बढाउँदै सेवा सुविधा र अवसरमा पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ । ४. गाउँपालिकामा सञ्चालन हुने सबै विषयक्षेत्र, उपक्षेत्रका सबै कार्यक्रमहरुमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समवेशीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गरिनुका साथै, लैङ्गिक संवेदनशील बजेट तथा परीक्षण कार्यक्रम लागू गरिनेछ। ५. गाउँपालिकामा सञ्चालन हुने सबै कार्यक्रम, (सबै विषयगत शाखा, उपशाखाका विषयक्षेत्र र उपक्षेत्रगत समेत) कार्यक्रम र बजेट चक्रमा लैससास विषयलाई मूलप्रवाहीकरण गरी लैससास संवेदनशील कार्यक्रम र बजेट सञ्चालन गरिनेछ । ६. महिला, एकल महिला, दलित र अल्पसंख्यक जनप्रतिनिधिहरूको नेतृत्व क्षमता विकास गरी उनीहरूको भूमिका सशक्त बनाइनेछ । ७. बैंकमा जान नसक्ने उमेर समूह र अशक्तता आधारमा जेष्ठ नागरिक, एकल महिला तथा अशक्त एकल महिलाको हकमा एकल महिला भत्ता वडा एवं टोल वा घरदैलोस्तरमा समेत वितरण गर्ने आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ । ८. महिलामैत्री पूर्वाधार एवं संरचना प्राथमिकताका साथ निर्माण गरिनेछ ।
३. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक संरक्षण तथा सुरक्षा सुनिश्चित गर्दै विकास तथा सशक्तिकरण गर्ने	१. राज्यले प्रदान गर्ने शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा लगायतका सम्पूर्ण सेवा सुविधाहरूमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता एवं पहुँच सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । २. अपाङ्गताको किसिम अनुसार शिक्षा र सीपसँग आबद्ध गराउन बिशेष शिक्षा र छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ वा त्यस्ता शैक्षिक संस्थामा अध्ययन गराउन

	सम्बन्ध स्थापित गरी आवश्यक छात्रवृत्ति लगायतका सुविधा उपलब्ध गराइनेछ। ३. विकासका हरेक तह र चरणमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता बढाउँदै उनीहरूको सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था मिलाइनेछ । ४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउन वडा एवं टोलस्तरमा वितरण गर्न समेत आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ । ५. अपाङ्गता मैत्री भौतिक संरचना निर्माण गरिनेछ ।
४. बालबालिकाकाहरूको हकको सुरक्षा (बाँच्न पाउने, विकास, सहभागिता एवं संरक्षण) तथा बालमैत्री वातावरण तयार गर्ने	१. बालमैत्री सम्बन्धी नीति, रणनीति र कार्यक्रमहरूको निर्माण गर्दै उनीहरूको हक हित संरक्षणको व्यवस्था मिलाइनेछ । २. बालबालिका मैत्री गाउँपालिका घोषणा गरी बालबालिकाको हकको संरक्षण गरिनेछ । ३. बालअधिकारका क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाहरूसँग सहकार्य गरी बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्धको सबै प्रकारका विभेद, दुर्व्यवहार, शोषण, उपेक्षा एव हिंसा, लगायतका विषयमा सचेतना अभिवृद्धि एवं सम्बन्धित कानूनी प्रावधानका साथै नैतिक शिक्षाको विषय विद्यालयको पाठ्यक्रममा समावेश गराइनेछ । ४. बालबालिका तथा किशोरकिशोरिको शारीरिक र मानसिक स्थिति एवं जीवन निर्वाहको अवस्था अनुरूप शिक्षा प्राप्तिको वातावरण तयार गर्न आवश्यक सूचना संकलन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । ५. बालबालिका तथा किशोरकिशोरी मैत्री शिक्षा प्रणालीको विकास र प्रयोग गराइनेछ । ६. बालबालिका मैत्री पूर्वाधारको निर्माणमा विशेष ध्यान दिइनेछ।
५.ज्येष्ठ नागरिकहरूको सम्मान तथा संरक्षण गर्ने	१. पूर्ण जीवनयापनको अनुभूति दिलाउन उनीहरूको अनुभव एवं सिपको संरक्षण गर्दै, योगदानको आधारमा सम्मान र आदर गरिनेछ । २. ८० वर्षभन्दा माथिका ज्येष्ठ नागरिक तथा अशक्त नागरिकका लागि वडा टोलस्तर वा घर घरमा वितरणको व्यवस्थाको सुनिश्चितता गरिनेछ ।

	३. ज्येष्ठ नागरिक मैत्री भौतिक संरचना निर्माण गरिनेछ ।
६. लैससास बजेटको व्यवस्था तथा परीक्षण गर्ने	१. गाउँपालिका तहको योजना, बजेट र प्राप्त उपलब्धिहरूको नीति शीर्षकहरूमा बजेट व्यवस्था भए अनुरूप लैससास परीक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । २. महिला, दलित, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, बालबालिका, विपन्न वर्ग, लोपोन्मुख र सीमान्तकृत समुदाय सम्बन्धी खण्डीकृत तथ्याङ्क र प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने

- लैससास (लैङ्गिक, ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका, विपन्न वर्ग, लोपोन्मुख र सीमान्तकृत समुदाय महिला) नीति तर्जुमा
- खण्डीकृत तथ्याङ्क
- महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम, नेतृत्व विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम, अभिमुखीकरण
- आयआर्जन तथा रोजगारीमूलक कार्यक्रम तथा सम्बन्धित तालिम
- न्यायिक समितिको क्षमता विकास
- लैंङ्गिक विभेद, हिंसा तथा शोषण अन्त्य सम्वन्धी अभिमुखीकरण
- बालमैत्री नीति तथा कार्यक्रम
- अपाङ्गमैत्री सहायक सहयोग सामग्री वितरण
- ज्येष्ठ नागरिक सम्वन्धी निति, समायोजन, निर्माण तथा संशोधन
- ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम
- ज्येष्ठ नागरिकका अनुभव एवं सीपको हस्तान्तरण कार्यक्रम
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण
- लैससास उत्तरदायी बजेट विनियोजन, लैससास बजेट परीक्षण ।

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम, नेतृत्व विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम, अभिमुखीकरण
- बालमैत्री निति तथा कार्यक्रम निर्माण, समायोजना तथा संशोधन
- ज्येष्ठ नागरिक सम्वन्धी नीति, समायोजना, निर्माण तथा संशोधन
- अपाङ्गमैत्री, बालबालिकामैत्री, महिलामैत्री भौतिक संरचना निर्माण (विद्यालय, सरकारी कार्यालय, मन्त्रालय, गाउँपालिका भवन, सार्वजनिक भवनहरू, सडक)
- अपाङ्गमैत्री सहायक सहयोग सामग्री वितरण

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- अपाङ्गमैत्री, बालबालिकामैत्री, महिलामैत्री भौतिक संरचना निर्माण (विद्यालय, सरकारी कार्यालय, मन्त्रालय, गाउँपालिका भवन, सार्वजनिक भवनहरू, सडक)

१०. अपेक्षित उपलब्धि

लैससास नीति तर्जुमा भएको हुने, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणाली अवलम्बन भएको हुने, ३०० जनालाई क्षमता विकास तालिम दिइएको हुने, गाउँपालिकाबाट गठन हुने समितिहरूमा समावेशीता सुनिश्चित भएको हुने, लैससास अन्तरक्षेत्रीय खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलनको अभ्यास शुरु भएको हुने, लैससास बजेट परीक्षण नियमित भएको हुनेछ ।

६.४ युवा तथा खेलकुद

१. पृष्ठभूमि

उत्पादनशील युवा मुलुकको विकासका संवाहक हुन् । यसैगरी खेलकुद शारीरिक तथा मानसिक विकासको महत्वपूर्ण माध्यम हो । संविधानले राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनितिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोग गर्ने वातावरण तयार गरी युवाको सर्वाङ्गीण विकास, सशक्तिकरण र युवा उद्यमशीलताका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामा १५ वर्षदेखि ५९ उमेर सम्मको आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या करिब ४७.६५ प्रतिशत रहेको छ भने करिब ८.१३ प्रतिशत युवाहरू वैदेशिक रोजगारमा संलग्न देखिन्छन् ।

पन्ध्रौं योजनामा खेलकुदको विकास र विस्तार गरी स्वस्थ, सक्षम र अनुशासित नागरिक तयार पार्दै अन्तर्राष्ट्रिय जगतामा राष्ट्रको सम्मान अभिवृद्धि गर्दै पहिचान स्थापित गर्ने भनी व्यवस्था भएको पाईन्छ । खेलकुदको विकास गरी गाउँपालिकामा युवाको सशक्त भविष्य निर्माणमा सयोग पुग्ने भएकाले युवाको मनोवल उच्च राख्न र राष्ट्रिय गौरव र गरिमाको संरक्षण गर्न खेलकुदलाई व्यावसायिक ढंगले विकास गर्दै लगेमा रोजगारको सृजना भई दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न सहज हुन सक्छ ।

२. विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामा १५ वर्षदेखि ५९ उमेरसम्मको जनसंख्या करिब ४७.६५ प्रतिशत भने करिब ८.१३ प्रतिशत युवाहरू वैदेशिक रोजगारमा संलग्न देखिन्छन् ।

३. प्रमुख समस्या

देशका युवाहरूको मनोभावना अनुरूप र समयानुकूल प्रविधियुक्त रोजगारको कमी, युवा शक्तिको क्षमता विकास हुन नसक्नु, युवा लक्षित गरी कार्यक्रमको कमी, युवाको सीप र तालिमलाई रोजगार र स्वरोजगारमा आबद्ध गर्न नसकिनु, व्यावसायिक तालिममा सबैको पहुँच नहुनु, युवाशक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्न नसकिनु, युवा पलायन हुनु, खेलकुदको विकासका लागि पूर्वाधारको कमी, खेलकुद क्षेत्रमा न्यून लगानी, व्यावसायिक खेलकुदको कमी हुनु, खेलकुद प्रशिक्षणको कमी हुनु, क्लव तथा खेलकुदसँग सम्वन्धित संस्थाको आयस्रोतमा कमी हुनु, आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

४. अवसर र चुनौती

क) अवसर

युवा परिचालन गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा रहनु, युवा संलग्न स्थानीय संरचना/संयन्त्र रहनु, गाउँपालिकामा विभिन्न तहमा साथै महिला तथा विशेष समूहका खेलाडीहरूको लागि खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्नु, युवा विकासका लागि संवैधानिक व्यवस्था हुनु, स्थानीय तहमा रोजगार र स्वरोजगारका अवसरका लागि सरकारको उच्च प्राथमिकता रहनु, खेलकुद पूर्वाधारहरूको क्रमश विकास हुँदै जानु, साहसिक र पर्यटकीय खेलकुदको प्रचुर सम्भावना रहनु, आदि प्रमुख अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

ख) चुनौती

युवा रोजगार र स्वरोजगारीको वृद्धि गर्नु, युवामा उद्यमशीलता विकास गर्नु, युवा प्रतिभा पलायन रोक्नु, युवाहरूलाई विपद् व्यवस्थापन तथा स्वयंसेवी कार्यक्रमहरूमा परिचालन गर्न, युवाहरूको चाहना अनुसार व्यावसायिक सीप उपलब्ध गराउनु, कुलतमा लाग्नबाट रोक्नु, युवा क्षमताको विकास गर्नु, खेलकुद पूर्वाधारको निर्माण गर्नु, युवाहरूलाई खेलकुदप्रति प्रोत्साहित गराउनु, व्यावसायिक खेलकुदको विकास गर्न खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गर्नु, खेलकुदबाट जीविकोपार्जन हुने अवस्था नरहनु, स्वदेशमा रोजगारीका अवसरहरूको वृद्धि गर्नु, युवामैत्री लगानीको अवसर बढाउनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

५. लक्ष्य

युवा शक्तिको सृजनात्मक उपयोग गरिएको हुने ।

६. उद्देश्य

१. युवा रोजगारीको अभिवृद्धि गर्नु

२. खेलकुदको विकास गरी स्वस्थ, सृजनशील र अनुशासित युवाहरूको निर्माण गर्नु

७. रणनीति

१. युवाहरूको क्षमता विकास गरी रोजगारी बढाउने ।

२. खेलकुद पूर्वाधार निर्माण र विस्तार गर्ने ।

३. व्यावसायिक खेलकुदको विकासलाई संस्थागत गर्ने ।

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. युवाहरूको क्षमता विकास गरी रोजगारी बढाउन	१. विद्यालय अध्ययन सम्पन्न गरेका युवाहरूलाई व्यावसायिक तालिमको अवसर प्रदान गरिनेछ । २. युवाहरूलाई व्यवसायका लागि सहुलियतपूर्ण कर्जा उपलब्ध गराउन वित्तीय संस्थाहरूसँग सहजीकरण गरिनेछ । ३. युवाहरूलाई जीवनोपयोगी तथा प्राविधिक शिक्षा र सीपमूलक तालिम प्रदान गरिनेछ । ४. विदेशबाट सीप सिकेका युवाहरूलाई तिनको सीप र ज्ञानको प्रयोग गर्न पाउने वातावरण सृजना गरी उद्योग, व्यवासाय दर्ता, सञ्चालनमा सहजता आउने गरी नीतिगत निर्णय गरिनुका साथै वित्तीय संस्थाबाट सहज कर्जा उपलब्ध हुने ब्यवस्ता गरिनेछ। ५. स्थानीय तहमा युवा रोजगारमुखी विकास कार्यक्रम बनाउन प्रोत्साहन गरिनेछ । ६. निजी क्षेत्र, गैसस र विकास साझेदारहरूसँग समन्वय गरी युवा रोजगारीलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ । ७. युवाको तालिम, उद्यमशीलता, विकास र रोजगारीमूलक कार्यमा लगानी अभिवृद्धि गरिनेछ । ८. युवालाई स्वरोजगारमूलक कार्यमा सहुलियत लगानी र व्याजमा अनुदान प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । ९. परम्परागत पेशा व्यवसायीकरणमा लगानी अभिवृद्धि गरिनेछ ।

२. खेलकुद पूर्वाधार निर्माण र विस्तार गर्ने ।	१. विद्यालय र गाउँपालिकाको तहमा बहुउद्देश्यीय खेलकुद स्थल निर्माण गर्न पहल गरिनेछ । २. गुणस्तरयुक्त खेलकुद पूर्वाधारहरूको विकास गरिनेछ । ३. अन्तर विद्यालयस्तरीय, पालिकास्तरीय खेलकुदको आयोजन गरी उत्कृष्ट खेलाडीलाई शिल्ड, पुरस्कारको आयोजन गरिनेछ । ४. वडामा वडास्तरीय खेल मैदान र गाउँपालिकाको उपयुक्त स्थानमा कभर्डहलको व्यवस्था गरिनेछ । ५. उत्कृष्ट खेलाडीलाई प्रदेश स्तर तथा राष्ट्रियस्तरको खेल प्रतियोगितामा भाग लिन खेलकुद कोषको व्यवस्था गरिनेछ र प्रशिक्षणको लागि छात्रवृत्ति समेत प्रदान गरिनेछ ।
३. व्यावसायिक खेलकुदको विकासलाई संस्थागत गर्ने ।	१. व्यावसायिक खेलकुद क्लवहरूको स्थापना एवं विकास गर्न प्रोत्साहन गर्ने । २. फरक क्षमता भएकाहरूको विशिष्टीकृत खेलकुद प्रतियोगिताहरूको आयोजना गरी उनीहरूलाई खेलकुदप्रति आकर्षित गरिनेछ । ३. खेलकुद क्षेत्रलाई निजी क्षेत्रसँग सहकार्य र समन्वय गरिनेछ । ४. युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय स्तरका प्रतियोगिताहरूका लागि सक्षम बनाइनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने

- युवामुखी क्षमता विकास कर्यक्रम
- लगानी अभिवृद्धि योजना
- युवालाई जीविकोपार्जन तथा प्राविधिक शिक्षा र सीपमूलक तालिम
- विकासको प्रक्रियामा युवा परिचालन
- खेलकुदको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान
- विद्यालय तहमा प्रतिभावान खेलाडीको पहिचान
- खेलकुद स्थल र कभर्डहलको निर्माण
- व्यावसायिक खेलकुद क्लव निर्माण
- खेलकुद विकास कोष स्थापना

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- युवालाई जीविकोपार्जन तथा प्राविधिक शिक्षा र सीपमूलक तालिम
- खेलकुदको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान
- खेलकुद मैदान र कभर्ड हलको निर्माण
- प्रदेश एवं राष्ट्रियस्तरको खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- खेलकुदको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान
- संघीय खेलकुद प्रतियोगिता

१०. अपेक्षित उपलब्धि

युवाहरूको क्षमता तथा दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने, विकासका विभिन्न क्षेत्रमा युवाहरूको संलग्नता बढेको हुने, विपदजन्य अवस्थामा युवाहरू परिचालन भएको हुने, व्यावसायिक खेलकुदहरू शुरु भएको हुने, प्रत्येक वर्ष स्थानीय, प्रादेशिक, जिल्लास्तरीय एवं राष्ट्रिय प्रतियोगिताको आयोजना गरेको हुने, विद्यालय तहमा खेलकुद मैदान निर्माण भएको हुने, गाउँपालिकास्तरीय खेलकुद मैदान, कभर्डहल निर्माण भएको हुने, वार्षिक रूपमा अन्तर विद्यालय खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना भएको हुने, युवा खेलकुद सम्बन्धी स्थानीय नीति निर्माण भएको हुने ।

परिच्छेद- ७
पूर्वाधार विकास

७.१ यातायात

१. पृष्ठभूमि

विकास कार्यलाई समय एवं लागत प्रभावी र गुणस्तरीय बनाउन यातायात पूर्वाधारको विकास नितान्त आवश्यक हुन्छ। यातायात पूर्वाधारलाई विकासको संवाहकको रूपमा पनि लिइन्छ । नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार संचालन ऐनले संघीय र प्रादेशिक नीति र कानूनको अनुकूल हुने गरी स्थानीयस्तरमा निर्माण हुने यातायात प्रणालीको नीति, कार्यविधि, मापदण्ड, गुरुयोजना, कार्यक्रम आदिको निर्माण, मर्मत सम्भार, सञ्चालन, व्यवस्थापन आदिको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई दिएको छ ।

२. सडक यातायातको हालको स्थिति

यस पालिकामा हाल सर्वयाम सडकसम्म पुग्न अधिकतम २ घण्टा समय लाग्दछ । म्यागङ गाउँपालिकामा सर्वयाम सडक ५३ किमि, ग्राभेल सडक२७ किमि, धुले सडक ३५१ किमि छ भने २ वटा पक्की सडक पुल र १४ वटा झोलुङ्गे पुल (झोपु) अवस्थित छन् । पालिकामा ४७ किमि लम्बाइ भएको १३ वटा घोडेटो बाटाहरू सञ्चालित छन् । साथै रुवि भन्ज्याङ निर्कु भूमि जस्ता ४ वटा मुख्य पदमार्ग छन् ।

पालिका केन्द्रबाट सबै वडाहरू धुले सडकबाट सडक सञ्जालसँग जोडिएका छन् । यस पालिकामा प्रदेशअन्तर्गत ३९ किमि लम्बाइको ३ वटा सडकहरू निर्माणाधीन रहेका छन् । लोकमार्ग संघीय सरकारबाट निर्माणाधीन मध्यपहाडी लोकमार्ग (रणनीतिक सडक) को १७.५ किमि लम्बाइ यस पालिकाको वडा नं ५ र ६ भएर गएको छ। पालिकाको केन्द्रबाट म्यागङ डाँडा हुँदै सामरीमा रहेको लोकमार्गसम्म धुले सडकबाट जोडिएको छ ।

३. प्रमुख समस्याहरू

गाउँपालिका केन्द्रसम्म पुग्ने सडकलगायत अधिकांश सडक कच्ची तथा मौसमी हुनु, प्राविधिक अध्ययन र डिजाइन नगरी सडक निर्माण गर्ने प्रवृत्ति बढ्नु, गोरेटो, घोडेटोहरू मापदण्ड अनुसार निर्माण नहुनु, आवश्यक झोपु र सडक पुल निर्माण गर्न नसकिनु, निर्मित सडकहरूको नियमित मर्मत सम्भार नहुनु, सडक निर्माण गर्दा वातावरणीय पक्षलाई ध्यान नदिइनु आदि प्रमुख समस्या देखिएका छन्।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

गाउँपालिकाको वडा नं ५ र ६ भएर मध्य पहाडी लोकमार्ग निर्माण हुनु, पालिकाका ३ वटा महत्वपूर्ण सडकहरू प्रदेश अन्तर्गत निर्माणाधिन रहनु, पालिकालाई स्थानीय सडक निर्माण र व्यवस्थापनको अधिकार हुनु, सडक निर्माण तीन वटै सरकारको प्राथमिकतामा पर्नु, सडक

निर्माणप्रति पालिका तथा आम नागरिकको चासो हुनु, पालिकाको सबै वडा केन्द्रसम्म सडक ट्र्याक निर्माण हुनु, पर्यटकीय पदमार्गहरू रहनु । पालिकामा झोपु निर्माणमा संघीय, प्रदेश सरकार तथा गैससहरूको सहकार्य हुनु, पालिकामा निर्माण गर्नुपर्ने सडक पुलहरू प्रदेश र केन्द्र सरकारको प्राथमिकतामा पर्नु आदि अवसर हुन् ।

(ख) चुनौती

सञ्चालित धुले सडकहरूको स्तरोन्नति गरी सर्वयाम सडकमा रुपान्तरित गर्नु, महत्वपूर्ण बजार केन्द्र र पर्यटकीय स्थानहरू सर्वयाम सडक सञ्जालसँग जोड्नु, एक घण्टाको फेरोमा झोपुको निर्माण गर्नु, प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरूसम्म पर्यटकीय पदमार्गहरू निर्माण गर्नु, सडकको बीचमा पर्ने खोलाहरूमा सडक पुल निर्माण गर्नु, आधा घण्टाको फेरोमा सर्वयाम सडकको पहुँच पुऱ्याउनु, सडक जोमेट्री सुधार गर्नु, आयोजनाको तयारी चरणहरू पूरा गरेर सडक निर्माण गर्ने प्रणालीको स्थापना गर्न, पर्याप्त मात्रामा प्राविधिकको निगरानी बिना सडक निर्माण कार्यमा ठूला-ठूला मेशिन तथा उपकरणको प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्नु, वातावरण मैत्री सडक निर्माण गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

५. लक्ष्य

आधा घण्टाको दूरीमा सर्वयाम सडकको पहुँच पुगेको हुने।

६. उद्देश्य

यातायात पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्नु ।

७. रणनीति

१. पालिका केन्द्र, वडा केन्द्र र महत्वपूर्ण स्थानहरूसम्म सर्वयाम सडक निर्माण गर्ने

२. सञ्चालित सडकहरूको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति गरी सर्वयाम यातायात सञ्चालनयोग्य बनाउने

३. पालिकामा रहेका पर्यटकीय पदमार्गहरू निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्ने

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. पालिका केन्द्र, वडा केन्द्र र महत्वपूर्ण स्थानहरूसम्म सर्वयाम सडक निर्माण गर्ने	१. यातायात गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । २. सडकहरूको वर्गीकरण गरी मापदण्ड तोकिनेछ । ३. विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) स्वीकृत भए पश्चात् मात्र सडक निर्माण गरिनेछ र यसरी DPR तयार गर्दा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट जारी गरिएको नमुना निर्देशिकाबमोजिम वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन हुने गरी गरिनेछ। ४. सडक निर्माण गर्दा बातावरणमैत्री तथा सहभागितात्मक अवधारणा अनुरूप गरिनेछ । ५. सडक तथा अन्य पूर्वाधार निर्माणमा ठूला मेसिन उपकरणहरूको प्रयोग ब्यवस्थित ढंगबाट गरिनेछ। ६. स्थानीय सीप, साधन, स्रोतको अधिकतम प्रयोग गरी रोजगारी सृजना गरिनेछ । ७. पालिका केन्द्र, वडा केन्द्र र महत्वपूर्ण स्थानहरूसम्म जोड्ने सडक स्तरोन्नति गरिनेछ ।

	८. सडकको सीमा रेखा (Right of way) निर्धारण गरी सीमा रेखाभित्रको जग्गाको स्वामित्व सडकको नाममा गरी स्थानीय राजपत्रमा जग्गाको कित्ता प्रकाशन गरिनेछ। ९. सडक सुरक्षाका सबै मापदण्डको पालना गरिनेछ र बढ्दो दुर्घटनाको रोकथामका लागि नागरिक निगरानी समूह समेत तयार गरिनेछ ।
२.सञ्चालित सडकहरूको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति गरी सर्वयाम यातायात सञ्चालन योग्य बनाउने	१. हरेक वर्ष मर्मत सम्भार कार्य गर्नु पूर्व सडकको अवस्था थाहा पाउन सडक सतह तथा संरचनाहरूको इन्भेन्ट्री सर्वेक्षण गरिनेछ । २. मर्मत कोष खडा गरी सडकहरूको नियमित मर्मत सम्भार गरिनेछ। ३. सडकलाई सर्वयाम सञ्चालन गर्न सरोकारवाला उपभोक्ताहरूलाइ सहभागी र जिम्मेवार बनाइनेछ। ४. सडक सतहभन्दा माथिको तथा तलको भागमा बायो इन्जिनियरिङ गर्दा स्थानीय बासिन्दाहरूलाई प्रयोगमा आउने बायो इन्जिनियरिङ घाँस, बिरुवाहरूको रोपण गरिनेछ । ५. एक घण्टाको फेरोमा सडक पुल वा झो.पु को निर्माण गरी आवागमनलाई सहज र सुलभ तुल्याइनेछ ।
३. पालिकामा रहेका पर्यटकीय पदमार्गहरू निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्ने	१. प्रसिद्ध धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थानसम्म पुग्ने पदमार्गहरूको अध्ययन गरी आवश्यकता अनुसार निर्माण वा स्तरोन्नति गरिनेछ । २. आवश्यकता अनुसार पर्यटकीय पदमार्गहरू नियमित मर्मत सम्भार गरी सर्वयाम सञ्चालन गरिनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रमहरू

क) पालिका आफैले सम्पादन गर्ने

१. यातायात पूर्वाधार सम्बन्धी नीति नियम तथा यातायात गुरुयोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन
२. सडक सञ्जालको विस्तार
३. सडक पुल तथा झो पु निर्माण
४. मर्मत सम्भार कोष स्थापना र व्यवस्थापन
५ पर्यटकीय पदमार्ग एवं वैकल्पिक पदमार्ग निर्माण

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने

१ प्रादेशिक सडक निर्माण
२. पर्यटकीय पदमार्ग निर्माण
३. प्रादेशिक सडक तथा स्थानीय सडकमा पर्ने सडक पुल निर्माण
४. लामो स्पानको झो.पु. हरूको निर्माण

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्य गरी सम्पादन गर्ने

१. पालिकामा रणनैतिक सडक निर्माण
२. २५ मि. भन्दा ठूलो स्पानको सडक पुल तथा लामो स्पानको झो.पु निर्माण
३. पर्यटकीय पदमार्ग निर्माण

४. अन्तर सरकार समन्वय

१०. अपेक्षित उपलब्धि

गुरुयोजना तर्जुमा भई कार्यान्वयन भएको हुनेछ, पालिकामा बढीमा आधा घण्टाको दूरीमा सर्वयाम यातायातको पहुँच भएको हुने, सर्वयाम सडक ९२ किमि र ५२ किमि प्रादेशिक सडक बनेको हुने, पुको हुने, ४ वटा सडक पुल र १६ वटा झोलुङ्गे पुल पुगेको हुने, मापदण्ड तयार भई सडकहरूको वर्गीकरण भएको हुने, ९२ किमि सडकहरूको स्तरोन्नति भई सर्वयाम सडकमा रुपान्तरण भएको हुने, पर्यटकीय पदमार्गहरूको निर्माण भएको हुनेछ ।

७.२ आवास, भवन तथा बस्ती विकास

१. पृष्ठभूमि

भवन मानिसको लागि नभई नहुने आधारभूत आवश्यकतामा पर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले सुरक्षित बस्ती विकास र भवन निर्माण सम्बन्धी नीति, योजना कार्यक्रम तर्जुमा कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन, मूल्यांकन गर्ने; सरकारी भवन, विद्यालय, सामुदायिक भवन, सभागृह तथा अन्य सार्वजनिक भवन तथा संरचनाहरूको निर्माण, मर्मत सम्भार र सञ्चालन, व्यवस्थापनको जिम्मा स्थानीय सरकारलाई दिएको छ । मानव बस्तीहरूलाई समावेशी, उत्थानशील र दिगो बनाउने दिगो विकास लक्ष्य रहेको छ ।

२. विद्यमान स्थिति

म्यागङ गाउँपालिकाका ६ वटा वडामा जम्मा ४५१३ निजी घरधुरी रहेका छन् । पालिकामा १० वटा सरकारी ३ वटा सामुदायिक भवन छन् भने २२ वटा सामुदायिक विद्यालयमा ३९ वटा भवनहरू रहेका छन्। पालिकामा १६ वटा मन्दिर, २४ वटा गुम्बा तथा ३ वटा चर्च छन्, साथै पालिकामा १५ बेडको एउटा अस्पताल र गाउँपालिकाको प्रशासकीय भवन निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन्। दुईवटा वडा कार्यालयका आफ्ना भवनहरू रहेका छन् ।पालिकाका ३१६ घरधुरीहरू ग्राभेल सडकसँग जोडिएका छन्, ४१७२ घरधुरीहरू धुले सडकसँग जोडिएका छन् भने २५ वटा घर धुरीहरू गोरेटो/घोडेटोसँग मात्र जोडिएका छन् । २०७२ को भूकम्पमा क्षति भएका ४३०९ घरहरूमध्ये हालसम्म ४२६३ घरहरू निर्माण सम्पन्न भएका छन् र बाँकी निर्माण प्रकृयामा छन् । पालिकामा हाल २४ घरधुरी भएको एउटा एकीकृत बस्ती छ ।

३. प्रमुख समस्याहरू

आफ्नै पालिका कार्यालय भवन नहुनु, चारवटा वडा कार्यालयहरूको आफ्नो भवन नहुनु, ब्यवस्थित बस्ती विकास हुन नसक्नु, नयाँ निर्माण भएका घरहरूमा स्थानीय मौलिकता लोप हुँदै जानु, बस्ती विकास योजना तयार नहुनु, भवन आचार संहिता पूर्ण रूपमा लागू हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

आवास (भवन) संघ, प्रदेश, स्थानीय तीनै सरकारहरूको प्राथमिकताको विषय हुनु, भूकम्पमा क्षतिग्रस्त भवन तथा संरचनाहरू राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणद्वारा अधिकांश पुनर्निर्माण भई सक्नु, भवन निर्माण तथा बस्ती विकासका लागि स्थानीय सीप, स्रोत र साधन उपलब्ध हुनु भवन मापदण्ड पालन सम्बन्धी धारणा विकास हुँदै जानु, एकीकृत बस्ती विकास पालिकाको प्राथमिकतामा पर्नु आदि अवसरहरू हुन् ।

(ख) चुनौती

सुरक्षित र व्यवस्थित बस्ती विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु, भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त भवन तथा संरचनाहरू निर्माण सम्पन्न गर्नु, बालक, महिला तथा अपाङ्ग मैत्री भवन निर्माण गर्नु,

भवन आचार संहिता पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्नु, नयाँ निर्माण हुने भवनहरूमा स्थानीय मौलिकता कायम गर्नु एकीकृत तथा व्यवस्थित बस्ती विकास गर्न गर्नु आदि चुनौतीहरू हुन् ।

५. विषयगत लक्ष्य

सुरक्षित भवन, आवास निर्माण तथा बस्ती विकास भएको हुने।

६. उद्देश्य

मापदण्ड अनुसारका भवन, आवास तथा सुरक्षित एवं व्यवस्थित बस्ती विकास गर्नु ।

७. रणनीति

(१) सुविधायुक्त, सुरक्षित आवास तथा भवन निर्माण गर्ने

(२) पूर्वाधारसहितको एकीकृत बस्ती विकास गर्ने

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. सुविधायुक्त, सुरक्षित आवास तथा भवन निर्माण गर्ने	१. भवन आचार संहिता पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्ने गर्न लगाइनेछ । २. पालिकाभित्रका सरकारी, सार्वजनिक, सामुदायिक तथा निजी भवनहरू नक्सा पास गराएर मात्र निर्माण गरिने छन् । ३. भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति पालिकामा नै तयार गरिनेछ । ४. सरकारी भवनहरू अपाङ्गमैत्री हुनेछन् र सम्भव भएसम्म एकै स्थानमा बनाइने छन् । ५. निर्माणधीन भवनलाई समयमै सम्पन्न गराई सेवा सुचारु गरिनेछ र बाँकी वडा कार्यालयका भवनहरू निर्माण गरिने छन
२. पूर्वाधारसहितको एकीकृत बस्ती विकास गर्ने	१. बस्ती विकास योजना बनाई लागू गरिनेछ । २. जोखिमयुक्त स्थानहरू पहिचान गरी नक्सांकन गरिनेछ । ३. एकीकृत बस्तीहरूमा न्यूनतम पूर्वाधारहरू सहितको सुविधाको निर्माण गरिनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रमहरू

क) गाउँपालिका आफैले गर्ने

१. बस्ती विकास योजना तर्जुमा

२. भवन आचार संहिता र मापदण्ड पालना

३. सरकारी तथा सार्वजनिक भवन निर्माण

ख) प्रदेश सरकारको सहकार्यमा गर्ने

१. अन्तरसरकार तथा अन्य निकायसँग समन्वय

२. बस्ती विकास तथा सेवा विस्तारमा सहकार्य

ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

१. नीति र मापदण्ड निर्धारण

२. पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापना

३. विपन्न वर्ग आवास

४. अन्तरतह समन्वय

११. अपेक्षित उपलब्धिहरू

भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त निजी, सार्वजनिक, सरकारी भवन तथा पूर्वाधारका संरचनाहरू पूर्ण रूपले निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछन्, २ वटा न्यूनतम पूर्वाधार एकीकृत बस्तीहरू निर्माण भएको हुने, भवन आचार संहिता पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन भएको हुने, सार्वजनिक, सरकारी भवनहरू बाल, महिला तथा अपाङ्गमैत्री निर्माण भएको हुनेछ ।

७.३ सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण

१. पृष्ठभूमि

कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउनको लागि सिंचाइ अति महत्वपूर्ण पूर्वाधार हो। साना सिंचाइ निर्माण तथा नदी जन्य प्रकोप नक्साङ्कन, तटबन्ध, नदी र पहिरोको नियन्त्रण तथा नदीको व्यवस्थापन र नियमन स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीमा पर्दछन्।

२. हालको स्थिति

म्यागङ गाउँपालिका मा कृषियोग्य जमिन कुल क्षेत्रफलको ४७.२६% अर्थात ४६.२३ ब. किमि (४६२३ हेक्टर) छ जसमध्ये सिंचाइ योग्य जमिन कुल क्षेत्रफलको २६.२५%, अर्थात २५.६८ ब. किमि (२५६८ हे) रहेको छ । पालिकामा १३ खोलाहरू र एक वटा पोखरीबाट सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुन सक्ने देखिन्छ ।पालिकामा हालसम्म लगभग ७.५० ब. किमि (७५० हे जमिनमा सिंचाइ सुविधा उपलब्ध छ ।यस पालिकामा सतह सिंचाइ बाहेक थोपा सिंचाइ, प्लाष्टिक पोखरी, पाइप सिंचाइ प्रणाली स्प्रीङ्कल सिंचाइ जस्ता नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ प्रणाली सञ्चालनमा रहेका छन् । हाल ३३ वटा साना सिंचाइ योजनाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

यस पालिकामा जमिनको भिरालोपन अत्यधिक भएकोले नदीजन्य प्रकोपबाट निकै क्षति हुने गरेको, यहाँ रहेका १३ वटा खोलाहरूले किनारतर्फको जमिन कटान गर्ने गरेको साथै वर्षायाममा पहिरो समेत आउँदा जमिनको अधिक क्षति पुगेको देखिन्छ । यसका साथै पालिकामा निर्माण हुने पूर्वाधारका योजनाहरूमा प्रयोग हुने ठुल्ठुला मेसिनहरूले पनि पहिरोलाई निम्त्याइराखेको देखिन्छ।

३. प्रमुख समस्या

सिंचाइ योग्य सबै जमिनमा सिंचाइ सुविधा पुग्न नसक्नु, नदीजन्य प्रकोप बढ्दै जानु, सिंचाइ योजनामा नयाँ प्रविधिको प्रयोग न्यून हुनु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

४. अवसर तथा चुनौती

क) अवसर

गाउँपालिकाको नदी लगायत प्राकृतिक स्रोत प्रयोगको मापदण्ड बनाई प्रयोग गर्न सक्ने अधिकार स्थानीय सरकारमा रहनु, पालिकामा यथेष्ट पानीको स्रोतहरू हुनु, थोरै पानीले पनि सिंचाइ गर्न पुग्ने माटोको प्रकृति हुनु, सिंचाइका वैकल्पिक प्रविधिहरू विकास हुनु, कृषि र सिंचाइ पालिकाको प्राथमिकतामा पर्नु आदि अवसरहरू हुन् ।

ख) चुनौती

सिंचाइ योग्य झण्डै १८०० हे. थप जमिनमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्नु, सिंचाइमा वैकल्पिक तथा नयाँ नयाँ प्रविधिहरूको विकास गर्नु, जल उपयोग गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु, सञ्चालित सिंचाइ प्रणालीहरूको पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्नु, पानीको बहुउपयोग प्रविधिहरू कार्यान्वयनमा ल्याउनु, नदीजन्य प्रकोप नियन्त्रण र न्यूनीकरण गर्नु आदि प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

५. लक्ष्य

सिंचाइ योग्य जमिनमा सर्वयाम सिंचाइ विस्तार भएको हुने।

६. **उद्देश्य**

सिंचाइ सुविधा विकास र विस्तारका साथै नदीजन्य प्रकोपलाई न्यूनीकरण गर्नु ।

७. **रणनीति**

१. सिंचाइ योग्य भूमिमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्ने

२. नदीजन्य प्रकोप न्यूनीकरण गरी धनजनको क्षति न्यूनीकरण गर्ने

८. **कार्यनीति**

रणनीति	कार्यनीति
१. सिंचाइ योग्य भूमिमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्ने	१. सतह सिंचाइ संरचनाहरूको क्रमशः विकास र विस्तार गरी सिंचाइ योग्य त भूमिमा सिंचाइ सुविधा बढाउँदै लगिनेछ । २. सम्भाव्य भएको स्थानहरूमा प्लाष्टिक पोखरी, थोपा सिंचाइ, स्प्रिङ्कल आदि वैकल्पिक सिंचाइ प्रणालीको विकास गर्दै लगिनेछ । ३. सिंचाइ आयोजना निर्माणमा स्थानीय साधन स्रोत र सीपको अधिकतम प्रयोग गरिनेछ । ४. सिंचाइ प्रणाली निर्माण, सञ्चालन तथा मर्मतसम्भारमा उपभोक्ता समितिलाई प्रोत्साहित गर्न तालिम आदि दिई जिम्मेवार बनाइनेछ । ५. भूकम्प आदिबाट क्षतिग्रस्त भई सञ्चालनमा नरहेका सिंचाइ आयोजनाहरूको पुनः निर्माण, मर्मत गरी पुनः सञ्चालनमा ल्याइनेछ । साथै परम्परागत कुलोहरूको नियमित मर्मत संभार गरी सुचारु गरिनेछ। ६. पानीको बहुउपयोग गरिने नीति अवलम्बन गरी सिंचित क्षेत्र विस्तार गरिनेछ। ७. जल उपयोग गुरुयोजना तयार गरिनेछ।
२. नदीजन्य प्रकोप न्यूनीकरण गरी धन जनको क्षति न्यूनीकरण गर्ने	१. जोखिमयुक्त स्थानहरूको नक्साङ्कन गरिनेछ । २. जोखिमबाट प्रभावित क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिई व्यवस्थापन गरिनेछ । ३. नदीजन्य प्रकोप र पहिरो नियन्त्रणको विस्तृत अध्ययन गर्न र व्यवस्थापन गर्न पालिका जल उपयोग गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । ४. पहिरो तथा नदी नियन्त्रण कार्यमा बायो इन्जिनियरिङ गर्ने र उक्त कार्यमा सरोकार समूहलाई सहभागी गराइनेछ ।

९. **प्रमुख कार्यक्रम**

क) **पालिका आफैले गर्ने**

१. सिंचाइ योजनाहरू निर्माण तथा मर्मत सम्भार

२. जल उपयोग गुरुयोजना तर्जुमा

३. बायो इन्जिनियरिङ कार्य

४. नदी नियन्त्रण

ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

१. प्रदेशस्तरीय सिंचाइ प्रणालीको निर्माण

२. मझौला खाले नदी नियन्त्रण

३. अन्तर तह समन्वय

ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

१. गुरुयोजना तयारीमा सहकार्य

२. नदी तथा पहिरो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन

३. पुनर्निर्माण

४. अन्तर तह समन्वय

१०. अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यसम्ममा १८०० हे. थप जमिनमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गरी २५५० हे. मा सिंचाइ सुविधा पुगेको हुने, क्षतिग्रस्त सिंचाइ योजनाहरूको पुनर्स्थापना भएको हुने, जल उपयोग गुरुयोजना तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुने र नदीजन्य प्रकोपको नक्साङ्कन भएको हुनेछ ।

७.४ विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा

१. पृष्ठभूमि

विद्युत् तथा ऊर्जा मानव जीवन प्रणालीको अभिन्न आधार एवं विकास र समृद्धिको पूर्वाधार हो। संविधानले लघु जलविद्युत् र वैकल्पिक ऊर्जालाई स्थानीय सरकारको अधिकार सूचीमा राखेको छ भने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले एक मेगावाटसम्मको जलविद्युत् आयोजना एवं स्थानीय तहमा वैकल्पिक ऊर्जा नीति, कानून, योजना, मापदण्ड वनाई कार्यान्वयन गर्ने, अनुगमन तथा नियमन गर्ने,स्थानीय तहमा विद्युत् वितरण प्रणाली र सेवाको व्यवस्थापन सञ्चालन अनुगमन र नियमन समेतका कार्याधिकार दिएको छ। ऊर्जा दिगो विकासको लक्ष्यमा समेत समाहित भएको र राष्ट्रिय र प्रदेश योजनाको पनि प्राथमिकताको विषय हो।

२. हालको स्थिति

यस पालिकाको ६ वटै वडाहरू राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडिएका छन् । गाउँपालिकामा बत्तीको लागि बिजुली प्रयोग गर्ने घरधुरी ४३९१ (९७.३%) छन, (बाकी २.७%) घरधुरी मट्टितेल र सोलार प्रयोग गर्दछन् ।

३. पालिकामा ऊर्जाको स्थिति

पालिकामा इन्धनको लागि ३२९३ (७३%) घरधुरीले इन्धनको लागि दाउराको प्रयोग गर्दछन् भने ११९७ (२४%) घरधुरीले एलपी ग्यास तथा बायोग्यास र बाँकीले अन्य स्रोत प्रयोग गर्दछन् । पालिकामा आफ्नो कुनै माइक्रो हाइड्रो छैन।

४. प्रमुख समस्या

विद्युत् आपूर्तिमा नियमितताको नहुनु, आर्थिक क्रियाकलापमा विद्युतलाई जोड्न नसक्नु, ऊर्जाको लागि दाउराको प्रयोगले वनमा दबाब बढ्दै जानु आदि प्रमुख समस्या हुन्।

५. अवसर र चुनौती

क) अवसर

राष्ट्रिय विद्युत् प्रसारणमा जोडिनु, एक मेगावाटसम्मको जलविद्युत् र वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी अधिकार स्थानीय तहलाई हुनु, ससाना जल विद्युत् विकासका लगि प्रसस्त पानीको स्रोत हुनु, वैकल्पिक ऊर्जामा स्थानीय चासो बढ्दै जानु, सडक यातायातको विस्तारले थप विद्युत् योजनाहरू बन्ने सम्भावना बढ्दै जानु, विद्युतको प्रयोगबाट आर्थिक गतिविधितर्फ बढ्दै जानु, सोलार, गोबरग्यास आदि वैकल्पिक ऊर्जाको विकासले दाउराको निर्भरतामा क्रमशः कमी आउँदै जानु आदि अवसर हुन् ।

ख) चुनौती

वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोग बढाई दाउराको प्रतिस्थापन गर्नु, वैकल्पिक ऊर्जाको विकास गर्नु, विद्युतलाई अन्य आर्थिक कृयाकलापमा आबद्ध गर्नु आदि प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

६. विषयगत लक्ष्य

सबै नागरिकलाई स्वच्छ, दिगो र भरपर्दो ऊर्जाको पहुँच सुनिश्चित भएको हुने ।

७. उद्देश्य

पालिकामा रहेका सबै घरधुरीमा विद्युत् तथा अन्य नवीकरणीय ऊर्जाको पुऱ्याउनु।

८. रणनीति

१. भरपर्दो र विश्वसनीय विद्युत् सेवाको विस्तार गर्ने
२. वैकल्पिक ऊर्जाको विकास र विस्तार गर्ने

९. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१.भरपर्दो र विश्वसनीय विद्युत् सेवाको विस्तार गर्ने	१. पालिकाभित्र एक मेगावाटसम्मको जलविद्युत् उत्पादन गर्न नयाँ योजनाहरूको पहिचान गरिनेछ । २. केन्द्रीय प्रसारण लाइनको मर्मत सम्भार र स्तरोन्नति गर्न नेपाल विद्युत् प्राधिकरणसँग समन्वय गरिनेछ। ३. सबै घरधुरीमा विद्युत् लाइन जडान गर्न विद्युत् प्राधिकरणसँग समन्वय गरिनेछ। ४. कृषिको व्यवसायीकरण र औद्योगिकरणतर्फ विद्युत् खपत बढाउन ने.वि.प्रा. सँग सहकार्य गरिनेछ । ५. विद्युतको खपत आयमूलक क्षेत्रमा प्रयोगमा ल्याउन उद्यमीहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।
२. वैकल्पिक ऊर्जाको विकास र विस्तार गर्ने	१. खाना पकाउने इन्धनको रूपमा विद्युतको प्रयोग गरी दाउराको खपत क्रमशः विद्युतबाट प्रतिस्थापन गर्दै लगिनेछ । २. वैकल्पिक ऊर्जाको विकास र विस्तार गर्न वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरिनेछ । ३. वैकल्पिक ऊर्जामा अनुदान तथा मेचिङ फण्डको व्यवस्था गरिनेछ । ४. सम्भाव्य स्थानमा गोबरग्यास, धुवाँरहित आधुनिक चुलो आदिको प्रयोगबाट समेत दाउराको खपत कम गरिनेछ।

१०. प्रमुख कार्यक्रम

क) पालिका आफैले गर्ने

१. विद्युत् योजनाको पहिचान र प्रवर्द्धन
२. वैकल्पिक ऊर्जा अनुदान
३. सुरक्षित विद्युत् प्रयोग गर्न चेतना वृद्धि

ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

१. मझौला जलविद्युत् योजना निर्माण
२. विद्युत् प्रसारण लाइन विस्तार र सुदृढीकरण
३. अन्तर तह समन्वय

ग) संघीय सरकारसँगको समन्वयमा गर्ने

१. प्रसारण लाइनको सुदृढीकरण
२. विद्युत् आयोजना निर्माण
३. अन्तरतह समन्वय

११. अपेक्षित उपलब्धि

योजना अवधिमा शत प्रतिशत घरधुरीमा राष्ट्रिय प्रसारण लाइनको विद्युत् जडान भएको हुनेछ, नयाँ जलविद्युत् आयोजनाहरूको पहिचान भई सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुनेछ, पालिकाको २५% घरधुरीमा बायोग्यास उत्पादन गरी प्रयोग गरेको हुनेछ ।

७.५ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

१. पृष्ठभूमि

आधुनिक प्रविधिको विकास गर्न र विकासको उपभोग गर्न सूचना तथा सञ्चारको प्रविधिको निकै महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ ।वर्तमानमा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग अत्यधिक मात्रामा भई सबै व्यक्तिलाई यसले कुनै न कुनै रूपमा सञ्चारसँग जोडेको छ । नेपालको संविधानले सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ ।स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले सूचना प्रविधिको प्रयोग, विद्युतीय शासन, एफएम सञ्चालन, स्थानीयपत्र पत्रिका आदि जस्ता विषयहरू स्थानीय सरकारको कार्य जिम्मेवारीभित्र राखेको छ ।

२. हालको स्थिति

यस गाउँपालिकाका ३७०५ घरधुरीले मोबाइल सेवाको र २०८४ घरधुरीले डिस होम टि.भी. को प्रयोग गर्ने गरेका छन् । यस पालिकामा रेडियो प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या १०७२ छ । इन्टरनेटको नेटवर्क कमजोर भए पनि २१५ घरधुरीले इन्टरनेट प्रयोग गरेको पाइन्छ। गाउँपालिकामा १०६ घरधुरीले कम्प्युटरको प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ ।

३. प्रमुख समस्या

लैण्डलाइन टेलिफोन सेवा नहुनु, इन्टरनेट सेवा भरपर्दो नहुनु, स्थानीय एफएम सेवा सञ्चालनमा नहुनु, स्थानीय पत्रपत्रिका प्रकाशित नहुनु, पालिकाको कार्य सम्पादन आंशिक मात्रामा मात्र विद्युत् प्रणालीमा आबद्ध हुनुजस्ता प्रमुख समस्या हुन् ।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

सडक सुविधाले वायरलेस नेटवर्क र अप्टिकल फाइबरको विस्तारको सम्भावना, सबै पालिका, विद्यालय, स्वास्थ चौकी/केन्द्रसम्म इन्टरनेट सेवा विस्तारको सरकारी नीति रहनु, सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको उपयोग बढाउने नीति रहनु, आम मानिसहरूको सूचना प्रणालीप्रति बढ्दो आकर्षण हुनु, निजी इन्टरनेट सेवा प्रदायकहरू उपस्थिति रहनु, विद्यालयहरूमा नवीन सूचना प्रविधिसहित कम्प्युटर शिक्षाको विस्तार, टेलिफोन मोबाइल टावर निर्माण हुनु, मोबाइल फोनको व्यापक उपयोग हुनु, पालिकाको आफ्नै वेबसाइट हुनु, पालिकामा विभिन्न एप्सहरूको प्रयोग बढ्दै जानु आदि अवसर हुन्।

(ख) चुनौती

सबै नागरिकसम्म सूचनाको पहुँच पुऱ्याउनु, पालिकाबाट पुऱ्याइने आधारभूत सेवाहरूमा सञ्चार प्रविधिसँग आबद्ध गर्नु, नागरिकमा विद्युतीय सुशासनको प्रत्याभूति गराउनु, सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग रोक्नु, अन्तरसरकार समन्वय प्रभावकारी बनाउनु, इन्टरनेट र वाइफाइको पहुँच बढाउनु, पालिकाको सूचना विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गर्नु आदि चुनौती हुन् ।

५. विषयगत लक्ष्य

पालिकामा भरपर्दो सूचना तथा सञ्चारको विकास र विस्तार भएको हुने ।

६. उद्देश्य

गुणस्तरीय सूचना तथा सञ्चार सेवामा नागरिकको सहज पहुँच विस्तार गर्नु ।

७. रणनीति

१. टेलिफोन, इन्टरनेट मोबाइलजस्ता सेवाहरूको विस्तार गर्ने ।

२. सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रणालीको विकास गर्ने ।

८. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सहज पहुँच विस्तार गर्ने	१. टेलिफोन टावर निर्माण र विस्तार गर्न पहल गरिनेछ । २. स्थानीयस्तरमा एफएम सेवा स्टेसन सञ्चालन गर्न सहजीकरण गरिनेछ । ३. स्थानीय पत्रपत्रिका प्रकाशन गर्न आवश्यक सहयोग गरिनेछ। ४. सबै विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, वित्तीय संस्था र गाउँपालिकाको वडा कार्यालयसम्म भरपर्दो इन्टरनेट सेवा विस्तार गरिनेछ। ५. इन्टरनेट/मोबाइल प्रदायक संस्थाहरूसँग समन्वय गरी भरपर्दो सेवा सुचारु गरिनेछ। ६. वाइफाइ सेवा विस्तार गरी अत्यावश्यक सार्वजनिक स्थानमा फ्री वाइफाइ जोन विकास गरिनेछ । ७. कृषकहरूलाई मोबाइल एपको माध्यमबाट कृषि प्रविधि र मूल्य सूचना उपलब्ध गराइनेछ । ८. महत्वपूर्ण सचेतना सम्बन्धी सूचनाहरूलाई मोबाइल एपको माध्यमबाट सबै नागरिकमा प्रसारित गरिनेछ । ९. विशेषज्ञ अस्पताल वा डाक्टरहरूको सेवालाई अस्पतालसँग आबद्ध गरी रोग निदान र उपचारमा सूचना प्रविधिको उपयोग गरिनेछ ।
२. सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रणालीको विकास गर्ने	१. गाउँपालिका र सबै वडा कार्यालयमा विद्युतीय सूचना पूर्वाधारको विकास गरी सञ्जालीकरण (networking) गरिनेछ ।

	२. विद्यालय केन्द्रित ई-लाइब्रेरीको विकास र विस्तार गरिनेछ। ३. विद्यालयमा कम्प्युटर शिक्षा विस्तार गरिँदै लगिनेछ। ४. सूचनाको हक र अधिकार सम्बन्धमा जन चेतनामा अभिवृद्धि गरिनेछ। ५. नागरिकको सेवा पहुँचमा समय र लागत घटाउन विद्युतीय सूचना प्रविधि सेवामा व्यापकता दिइनेछ। ६. घटना दर्ता, वडा तथा पालिकाबाट दिइने सिफारिशलाई अनलाइन सेवा मार्फत दिइने व्यवस्था गरिनेछ। ७. कागजरहित सुशासनलाई बढावा दिन संघीय सरकार र प्रदेश सरकारसँग समन्वय स्थापित गरिनेछ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

(क) स्थानीय तह आफैले गर्ने

१. एफएम रेडियो प्रसारणमा सहयोग र सहजीकरण
२. स्थानीय पत्रपत्रिका प्रकाशन
३. विद्युतीय सूचना पूर्वाधार निर्माण
४. ई-लाइब्रेरी स्थापना
५. वाइफाइ टावर निर्माण सहजीकरण

(ख) प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी सम्पादन गर्ने

१. टेलिफोन टावर निर्माण
२. विद्युत् सूचना पूर्वाधार निर्माण
३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विद्युतीय सूचना प्रणालीको आबद्धता

(ग) संघीय सरकारसँग समन्वय गरी सम्पादन गर्ने

१. सूचना हाइवे
२. टेलिफोन टावर निर्माण
३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विद्युतीय सूचना प्रणालीको आबद्धता
४. नीति नियम निर्माण
५. अन्तर सरकार समन्वय

१०. अपेक्षित उपलब्धि

पालिकाको शत प्रतिशत परिवारमा कुनै न कुनै माध्यमबाट सूचनाको प्रवाह पुगेको हुनेछ, विद्यालयहरूमा ई-लाइब्रेरी स्थापना भइसकेको हुनेछ, ९५% भू क्षेत्र टेलिफोन टावरको दायरामा आइसकेको हुनेछ, टेलिफोन नेटवर्कसँग आबद्ध परिवार संख्याको ७५% सम्म पहुँच पुगेको हुनेछ, इन्टरनेट प्रयोग गर्ने परिवार शंख्या ३०% पुगेको हुनेछ, एफएम स्थापना भइसकेको र रेडियो सुन्ने घरधुरी ५०% पुगेको हुनेछ साथै कम्प्युटर प्रयोग कर्ता घरधुरी १०% पुगेको हुनेछ।पालिका सबै आधारभूत सेवा विद्युतीय सूचना प्रणालीसँग आबद्ध भएको हुनेछ ।

७.६ खानेपानी तथा सरसफाइ

१. पृष्ठभूमि

पानी जीवनको आधार हो, खानेपानी बिना मानिस बाँच्न सक्दैन । त्यसैले खानेपानी मानिसको आधारभूत आवश्यकताभित्र पर्दछ । संविधानले खानेपानी र सरसफाइलाई मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गर्दै स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रमा सूचीकृत गरेको छ । सबैको निमित्त खानेपानी र सरसफाइको उपलव्धताका साथै यसको दिगो व्यवस्थापन दिगो विकासको लक्ष्य रहेको छ । पन्ध्रौ योजनाले सबैलाई आधारभूत स्तरको खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको पहुँच सुनिश्चित गर्दै गुणस्तरीय सेवा अभिवृद्धि गर्ने लक्ष्य लिएको छ । प्रदेश आवधिक योजनाले स्वच्छ खानेपानी आपूर्ति र सरसफाई सेवामा शतप्रतिशत घरधुरीको पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

२. विद्यमान अवस्था

गाउँपालिकामा १३ वटा खोलाहरूका साथै एउटा पोखरी रहेका छन् । यस पालिकामा स-साना ३८ वटा खानेपानी स्किमहरू सञ्चालित छन्, विद्यमान स्रोतहरूबाट २३२४ घरधुरीमा निजी धारा, ७६३ घरमा सार्वजनिक धारा, ११४४ धारा, २६ वटा घरधुरीमा बोरिङबाट र २६६ घरधुरीले नदी, कुवा, पँधेरो आदि स्रोतबाट खानेपानीको प्रयोग गरिराखेका पाइएको छ।यस पालिकामा ढल निकासको कुनै योजना सञ्चालनमा रहेको छैन। भिरालो स्थान भएकोले ढलको धेरै आवश्यकता नदेखिए पनि बजार क्षेत्रको वडा नं ५ र ६ मा ढल निर्माण गर्ने माग भइराखेको छ । पालिकामा फोहर व्यवस्थापनमा ५/६ संस्थाहरू कार्यरत रहेका छन् । हालसम्म घरको फोहरलाई घरमै व्यवस्थापन गर्ने गरेको पाइन्छ । वडा नं २ र ३ मा अस्थायी रूपमा फोहर विसर्जन गरिराखेका छन् । कुहिने फोहरलाई बारीमा व्यवस्थापन गर्ने गरेका छन् । पालिकामा साधारण चर्पी प्रयोग गर्ने २५५४ घरधुरी छन् भने १७८२ घरधुरीले सेफ्टिक टैंक भएको चर्पीको प्रयोग गर्ने गर्दछन् ।यसरी पालिकामा जम्मा ४३९१ घरधुरीमा चर्पीको प्रयोग गर्ने गरेको पाइएको छ। खुला दिसापिसाबमुक्त क्षेत्र गाउँपालिका घोषणा गरिएको भए तापनि १२३ घरधुरीले हालसम्म पनि चर्पी बनाएको पाइएको छैन।

३. प्रमुख समस्या

पालिकाको सबै परिवारमा स्वच्छ खानेपानी वितरण गर्न नसक्नु, खानेपानीको स्रोत न्यून हुनु, सञ्चालित खानेपानी योजनाहरूको मर्मत सम्भार पद्धतिको विकास नहुनु, पालिकामा खानेपानी सम्बन्धी काम गर्ने दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, नागरिकको व्यापक योगदान र सहभागिता जुटाउनु, सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतनाको कमी हुनु आदि मुख्य समस्या देखिएका छन् ।

४. अवसर र चुनौती

क) अवसर

पालिकामा खानेपानी योजनाको निर्माणमा ६ वटा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी एवं विकास साझेदार संस्थाहरू र सरोकारवाला निकायहरूको चासो र सहकार्य हुनु, खानेपानी तथा सरसफाइ केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय पालिकाको प्राथमिकतामा रहनु, नेपाल सरकारबाट एक धारा एक चर्पीको राष्ट्रिय लक्ष्य निर्धारण गरिनु, खानेपानी तथा सरसफाइप्रति चेतनाको अभिवृद्धि हुँदै जानु आदि अवसरहरू हुन् ।

ख) चुनौती

खानेपानीको गुणस्तरमा वृद्धि गरी स्वच्छ तथा सफा खानेपानीको वितरण गर्नु, खानेपानीलाई शुद्धीकरण गर्नु, निर्माणाधीन खानेपानी योजनाहरूको समयमै निर्माण सम्पन्न गर्नु, एक घर एक धारा र एक चर्पीको राष्ट्रिय लक्ष्य पूरा गर्नु, सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतना जगाउनु, फोहरको उचित व्यवस्थापन गर्नु आदि चुनौती रहेका छन् ।

५. विषयगत लक्ष्य

नागरिकहरूलाई स्वच्छ तथा सफा खानेपानी उपलब्ध हुनुका साथै पूर्ण सरसफाइयुक्त पालिका भएको हुने ।

६. उद्देश्य

सबै घरधुरीमा सफा-स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउनु र सरसफाइ सम्बन्धी उचित व्यवस्थापन गर्नु ।

७. रणनीति

१. सबै नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वच्छ सफा खानेपानीको पहुँच स्थापित गर्ने

२, सरसफाइको दिगो व्यवस्था गर्ने

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. सबै नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वच्छ सफा खानेपानीको पहुँच स्थापित गर्ने	१. खानेपानी र सरसफाइलाई उचित तवरले व्यवस्थित गर्न खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना तयार गरी लागू गरिनेछ । २. पानीको बहुउपयोग गरिनेछ। ३. एक घर एक धाराको राष्ट्रिय लक्ष्य पूर्तिलाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। ४. खानेपानीको स्रोत संरक्षणमा विशेष ध्यान दिइनेछ र खोलाको स्रोत प्रयोग भएकोमा प्रशोधन गरेर मात्र वितरण गरिनेछ।

	५. प्रयोग गर्ने खानेपानीको समय समयमा परीक्षण गर्न पालिकामा जनशक्तिसहितको प्रयोगशालाको व्यवस्था गरिनेछ। ६. स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउन सबै खानेपानी प्रणालीहरूलाई प्रशोधनको व्यवस्था गरिनेछ । ७. खानेपानीको वितरणलाई नियमित गर्न खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यकर्ता नियुक्त गरी समय समयमा तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । ८. खानेपानी उपभोक्ताहरूलाई सञ्चालन तथा मर्मतको लागि जिम्मेवार बनाउनुको साथै खानेपानी मिटर जडान गरी न्यूनतम शुल्क लागू गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । ९. उपभोक्ता समूहमा नै यसरी उठेको शुल्कको कोष स्थापना गरी पालिकाबाट पनि उक्त कोषमा रकम पठाइने व्यवस्था गरिनेछ र उक्त कोषको रकम मर्मतसम्भारमा खर्च गरिनेछ। १०. निर्माणाधीन योजनाहरूलाई समयमै सम्पन्न गरिनेछ ।
२. सरसफाइको दिगो व्यवस्था गर्ने	१. चर्पी निर्माण नभएको घरधुरीमा चर्पी निर्माण गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । २. एक घर एक चर्पीको राष्ट्रिय लक्ष्य पूर्तिलाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। ३. चर्पीलाई गोबरग्यासँग एकीकरण गरी खाना पकाउने इन्धनको रूपमा प्रयोग गरिनेछ। ४. भान्छाघरको सरसफाइ र व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिइनेछ। ५. धुवाँरहित चुलोको प्रयोगबाट धुवाँरहित घर हुने गरी जनचेतना फैलाइनेछ। ६. विद्यालयमा छात्रछात्राका लागि छुट्टाछुट्टै, सार्वजनिक स्थानमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ। ७. सरसफाइ सम्बन्धी जन चेतना जगाउन विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ८. वैयक्तिक सरसफाइलाई विद्यालय, सामुदायिक समूह, संस्थासम्म जनचेतना जगाइनेछ।

	९. फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि घरको फोहरलाई घरमै व्यवस्थित गर्ने प्रणालीको विकास गर्नुका साथै बजारको फोहरलाई थान्को लगाउन लैण्डफिल साइटको पहिचान गरी निर्माण गरिनेछ, यस कार्यमा अन्य पालिकासँग पनि समन्वय गरिनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

क) पालिका आफैले गर्ने

- गुरुयोजना तर्जुमा कार्यान्वयन
- प्रयोगशाला स्थापना, व्यवस्थापन तथा सञ्चालन
- खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यकर्ताको व्यवस्था र वितरण व्यवस्था
- खानेपानी संरचनाहरूको निर्माण तथा मर्मतसम्भार

ख) प्रदेश सरकारको सहकार्यमा गर्ने

- स्रोत संरक्षण तथा खानेपानी प्रसोधन
- प्रदेश स्तरीय खापा योजना निर्माण
- प्रयोगशाला स्थापना तथा तालिम

ग) संघीय सरकारको सहकार्यमा

- खानेपानी प्रशोधन सम्बन्धी संरचना निर्माण
- प्रयोगशाला स्थापना र तालिम
- नीति, मापदण्ड निर्माण
- अन्तरतह समन्वय

१०. अपेक्षित उपलब्धि

योजना अवधिमा सबै घरधुरीमा गुणस्तरीय सफा-स्वच्छ खानेपानीको एक घर एक धारा उपलब्ध भएको हुनेछ, निर्माणाधीन खानेपानी योजनाहरू समयमै सम्पन्न भएका हुने छन्, खानेपानीको परीक्षण गर्न प्रयोगशाला स्थापना भई सञ्चालनमा आएको हुनेछ, खानेपानी मिटर जडान मर्मत, सम्भार, कार्यकर्ताको व्यवस्था भई खानेपानी नियमित रूपमा वितरण भएको हुनेछ, गुरुयोजना तयार भई कार्यान्वयन भएको हुनेछ, म्यागङ गाउँपालिकाको सबै घरधुरीमा चर्पी निर्माण भई पालिका पूर्ण रूपमा खुला दिसामुक्त भएको हुनेछ ।

परिच्छेद- ८
वन, वातावरण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन

८.१ वन, वातावरण जैविक विविधता तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

१. पृष्ठभूमि

वन, वातावरण, जैविक विविधता, जलवायु परिवर्तन र फोहोरमैला व्यवस्थापन दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिको लागि महत्वपूर्ण अन्तरसम्बन्धित विषयका रूपमा रहेका छन्। नेपालको संविधानमा पनि वन, वातावरण, जैविक विविधता, जलवायु परिवर्तनलाई तीनवटै तहका सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र समावेश गरिएको छ भने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण, वन्यजन्तु संरक्षणसम्बन्धी विषयलाई स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीभित्र समेटेको छ। यसरी संविधान र ऐनले स्थानीय तहलाई दिएको जिम्मेवारी अनुसार यी विषय सम्बन्धी नीति, कानून र रणनीति तय गरी लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था समेत गरिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले योजना बनाउँदा दिगो विकास, वातावरण संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्न सघाउन पुऱ्याउने विषयलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने उल्लेख गरेको छ।

वातावरणीय ह्रास र जलवायु परिवर्तनले सबैभन्दा बढी प्रभाव स्थानीय समुदायहरूमा पर्ने हुन्छ ।जलवायु परिवर्तनका कारण हावाहुरी, चट्याङ, खडेरी, असिना, हिमपहिरो जस्ता प्राकृतिक विपदबाट क्षति बढ्ने क्रम जारी रहेको छ। त्यस्तै जलवायु परिवर्तनका कारणले महत्वपूर्ण क्षेत्रहरू जस्तै कृषि, वन, जैविक विविधता, जलस्रोत ऊर्जा जस्ता क्षेत्रमा पनि निकै असर परेको छ । स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने नागरिकको मौलिक हकको संरक्षण गर्न, प्राकृतिक स्रोतको समुचित उपयोग एवं दिगो व्यवस्था गर्न, वातावरण र विकासबीच सन्तुलन कायम गर्न तथा प्राकृतिक स्रोतहरूका साथै वातावरण र जैविक विविधता संरक्षण गर्न आवश्यक हुन्छ ।

२. वर्तमान स्थिति

यस गाउँपालिकामा वन क्षेत्र कुल भूमिको २४.६० प्रतिशत रहेको छ र यसअन्तर्गत २६२३.२९ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको २४ वटा सामुदायिक वन रहेका छन् ।वन कार्यालयको अभिलेखअनुसार दर्ता भएका ५ वटा निजी वनको झन्डै ३ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको छ ।

यो गाउँपालिका समुद्र सतहबाट झन्डै ९०० मिटरमा केही बेंसी भूभाग रहनुका साथै ४००० मिटरसम्मको उचाइमा रहेको उच्च पहाडी भूभाग रहेको पाइन्छ । धरातलको उचाइ, भौगर्भिक बनावट, भूस्वरूप, पहाडी पाखा र पानी ढलोले हावापानीको अवस्थामा विविधता हुन्छ । तापक्रम, सौर्यशक्ति, वायु र वायुको चाप, वर्षा तथा ओसिलोपन आदिले हावापानीको अवस्था निर्धारण हुने गर्दछ।

गाउँपालिकामा समशीतोष्ण र लेकाली हावापानीमा पाइने प्रायः सबैजसो वनस्पति पाइन्छ जसमा मुख्य साल, खोटेसल्ला, पातले सल्ला, चिलाउने, उत्तिस, बकाइनो, बाज, गुराँस, धुपी, खर्सु, जस्ता प्रजाति पाइन्छन् भने जडीबुटीको हकमा चिराइतो (Swertia chirayita), जटामसी (Nardostachys grandiflora), लोक्ता (Daphne bholua), सतुवा (Paris polyphylla), कुरिलो (Asparagus racemosus, अमला (Emblica officinalis), मुसली (Curculigo orchoides), खोटेसल्लाको खोटो (Pinus roxburghii), चुत्रो (Berberis aristata, ओखर (Juglans regia), पाखनवेद (Bergenia

ciliata), रिठ्ठा (Sapindus mukorossi) टिमुर (Zanthoxylum armatum), लौठसल्ला (Taxus Baccata) आदि जस्ता महत्वपूर्ण वनस्पति पाइन्छन्। यस पालिकामा वार्षिक २२०० केजी खोटो उत्पादन र बिक्री हुने गरेको देखिन्छ।फोहोरमैला विसर्जन सम्बन्धमा घरघरमै व्यवस्थापन गर्ने गरिएको छ र गाउँपालिकामा फोहोरमैला बिसर्जनको कुनै संस्थागत व्यवस्था रहेको देखिएन। वर्तमानमा फोहोरको परिमाण धेरै नभएको हँदा फोहोरमैला विसर्जनको ठूलो समस्या देखिएको छैन । तर प्लाष्टिक जन्य फोहर व्यवस्थापनमा समस्या देखिएको छ। विकास हुँदै गएका बजार केन्द्रहरूमा यो समस्या बढ्दो रूपमा देखिन्छ।

३. प्रमुख समस्या

इन्धनको लागि दाउरामा अत्यधिक निर्भरता हुनु, सार्वजनिक जग्गामा वन तथा वृक्षरोपण नहुनु, दाउराको बढ्दो प्रयोग, विकास प्रक्रिया सञ्चालन आदि विविध कारणले वन क्षेत्रको अतिक्रमण हुँदै जानु, जंगलमा अत्यधिक आगलागीबाट महत्वपूर्ण वनस्पति र वन्यजन्तु र चराचुरुङ्गीको विनाश हुनु, चोरी सिकारीका कारणले महत्वपूर्ण मृग तथा चराचुरुङ्गीको संख्या घट्दै जानु, वन प्राविधिक कर्मचारीको न्यून उपस्थिति हुनु, खोटो संकलन कार्य जथाभावी हुनु, वन पैदावार चोरी निकासी बढ्नु, वातावरणीय चेतनाको कमी, विकास र वातावरण बीच उचित सन्तुलन मिलाउन नसकिनु आदि यस क्षेत्रका समस्या हुन् ।

४. अवसर र चुनौती

क) अवसर

वन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता, जलाधार, वन्यजन्तु संरक्षण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापनको विषय संविधानद्वारा नै स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र समावेश गरिनु, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले पनि वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण, वन्यजन्तु संरक्षण विषयको नीति, ऐन र निर्देशिका तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको जिम्मेवार निकायको रूपमा स्थापित गरिनु, नेपालको संविधानको अनुसूची ५ मा कार्बन सेवा सम्बन्धी विषय समाबेश भएको र तदनुसार संविधानको धारा ५७(१) र १०९ बमोजिम कार्बन व्यापारबाट आयआर्जन हुन सक्ने अवसर रहनु, संविधानको धारा ५७,२१४, २२१ तथा २२६ जलाधारको संरक्षण, वन्यजन्तु तथा खानी र खनिज पदार्थ जस्ता विषयको जिम्मेवार निकाय भएबाट यसको समुचित प्रयोगबाट स्थानीय तह राजस्व वृद्धिका साथै आर्थिक वृद्धिको अवसर रहनु, वातावरण प्रभाव मूल्यांकन (EIA) वातावरणीय प्रारम्भिक परीक्षण (IEE) को खाका र संरचना विद्यमान रहनु, सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रले विकास निर्माण कार्य गर्दा स्थानीय पर्यावरण र प्राकृतिक स्रोत साधनको उपयोगमा यी संरचनाहरुको प्रयोगबाट सफलतापूर्वक लागू गर्न सकिनु, कृषि प्रसार र प्राकृतिक श्रोतको व्यवस्थापन संविधानबाट नै स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएकोले र नवप्रवर्तन (Innovative) तथा जलवायु अनुकूलन प्रविधि मैत्री विषय कार्यान्वयनमा ल्याउन सहज हुनु, स्थानीय सरकारहरु स्थानीय तहमा भू तथा जलाधार संरक्षण योजनाबाट जलाधार क्षेत्रमा रहने माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रको व्यवस्थापनबाट पानीको स्रोतको बहुउपयोगका साथै राष्ट्रिय पार्क तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०१७ बमोजिम उपयुक्त निर्देशिका तर्जुमा गरी लागू गर्न सकिने अधिकार रहनु, सबै वडामा सामुदायिक वन हुनु, वन पैदावारजन्य उद्योग स्थापना सम्भावना

हुनु, जडीबुटी संकलन, निकासी र बजारीकरणबाट आयआर्जन हुनु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोगसम्बन्धी आफ्नो कार्यक्रमको वार्षिक योजना बनाई गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गराउनुका साथै वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त आयको दश प्रतिशत गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था हुनु, स्थानीयस्तरमा हरित क्षेत्रको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुनु, घरघरमै फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्नु, ६ वटा गैससहरूको फोहोरमैला र खानेपानी सरसफाइ व्यवस्थापनमा सहकार्य हुनु, न्यून कार्बनमुखी तथा वातावरण मैत्री विकास अवलम्बनका कार्य गर्नु, स्थानीय तहमा हरियाली कायम गर्न सार्वजनिक जमिनको उपयोग बढाउनु जस्ता अवसर रहेका छन् ।

ख) चुनौती

वन नीति २०१५, वन क्षेत्र रणनीति २०१६ तथा भुउपयोग नीति २०१५ ले नेपालको भूउपयोग योजनालाई निर्देशित गर्दछ। नीतिहरुले कार्यान्वयनका लागि ठोस प्रक्रिया तथा संस्थागत संरचना बारेमा स्पष्ट पार्नु, स्थानीय तहमा वन, वातावारण तथा जलवायु अनुकूलन सम्बन्धी स्थानीय कानूनहरूको निर्माण गर्नु, उपरोक्त नीतिहरूको आधारमा जलवायु परिवर्तन र वन व्यवस्थापन सम्बन्धी ठोस रणनीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु, स्थानीय तहमा समुदायमा आधारित जलवायु अनुकूलन कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा लागू गर्नु, वातावरण प्रभाव मूल्यांकन (EIA) वातावरणीय प्रारमभिक परिक्षण (IEE) लाई पूर्ण कार्यान्वयनमा ल्याउनु, वातावरण प्रभाव मूल्यांकन (EIA) वातावरणीय प्रारम्भिक परीक्षणलाई सहज गराउँदै सरोकारवालाहरुले समेत पालना गर्ने वातावरण निर्माण गर्नु, वन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता, जलाधार, वन्यजन्तु संरक्षण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन राष्ट्रिय, प्रादेशिक नीति, कानून, रणनीति तथा मापदण्ड तर्जुमा गरी स्थानीयकरण गर्नु, वडाहरुले सामुदायिक वनहरूबाट पर्याप्त मात्रामा साधन स्रोत नपाएको कारणले त्यसको अभावमा वन क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्नु, सामुदायिक वनको कार्ययोजनालाई स्थानीय योजना प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गरी समावेश गरिनु, सामुदायिक वनको आयलाई स्थानीय कोषमा जम्मा गर्नु, चोरी सिकारी नियन्त्रण गर्नु, आगलागी र वन पैदावार चोरी नियन्त्रण गरिनु, स्थानीय पूर्वाधार जस्तै सडक, पुल आदि निर्माण गर्दा वातावरण मैत्री नीतिको कार्यान्वयन गरिनु, विकास निर्माण कार्यगर्दा प्राविधिकको रेखदेख र नियन्त्रण विना ठूला-ठूला मेशिनको प्रयोगलाई रोक्नु, वन तथा वातावरणको विकास संरक्षणलाई स्थानीय आयआर्जनसँग आबद्ध गर्नु, इन्धनको लागि दाउराको निर्भरता घटाउनु, अन्तर तह समन्वय गर्नु आदि प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

५. लक्ष्य

वन, वातावरण तथा जलाधार संरक्षण भएको हुने।

६. उद्देश्य

विकास र वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्नु ।

७. रणनीति

१. वनको संरक्षण, संवर्द्धन, तथा व्यवस्थापन गर्ने,

२. जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने,

३. वातावरण संरक्षण, नियमन र फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने ।

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. वनको संरक्षण, संवर्द्धन तथा व्यवस्थापन गर्ने	• राष्ट्रिय वन नीति, वन क्षेत्रगत रणनीति तथा भूउपयोग नीति एवं संघीय तथा प्रादेशिक कानुनका आधारमा स्थानीय कानुन तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ । • नेपालको भूउपयोग नीतिबमोजिम गाउँपालिकामा भूउपयोग नीति तर्जुमा गरी प्रभावकारी कार्यान्वयस गरिनेछ। • वनको क्षेत्रफल राष्ट्रिय औसतभन्दा कम रहेकोले वृद्धि गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। • वडामा रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिलाई यसको क्षेत्र, वनस्पति, बुट्यान, जैविक विविधता तथा जडीबुटीको लगत संकलन गरी कार्ययोजना तयार गर्नमा सहजीकरण गरिनेछ र म्याद सकिएका कार्ययोजना नवीकरण गरिनेछ । • सामुदायिक वनको कार्ययोजनाबमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ र वडास्तरमा सामुदायिक वनबाट प्राप्त स्रोत साधन उपलब्ध गराई प्रत्येक वडामा वन क्षेत्रको विकास गरिनेछ। • कबुलियती वन, धार्मिक वन र निजी वनको समुचित रूपमा संरक्षण, संवर्द्धनमा सहजीकरण गरिनेछ। • गाउँपालिकामा स्थानीय आवश्यकतानुसार बोटबिरुवा उत्पादन गर्ने गरी वन नर्सरी स्थापना गरिनेछ । वन नर्सरी स्थापना गर्न सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । • वन उपभोक्ता समूहको क्षमता विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • स्थानीय वन उपभोक्ताहरूबाट उत्पादन हुने काठ, दाउरा, स्याउला र घाँसपात जस्ता वन पैदावारको माग र आपूर्तिबीच सन्तुलन कायम गर्न सहजीकरण गरिनेछ । • वन पैदावारमा आधारित विभिन्न आयआर्जनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी स्थानीयस्तरमा रोजगारी प्रवर्द्धन गरिनेछ । • वन व्यवस्थापन तथा सदुपयोगमा जनसहभागिता र सरोकारवालाको समानुपातिक पहुँच सुनिश्चित गरी वनस्रोत माथि स्थानीय बासिन्दाको अपनत्वको भावना विकास गरिनेछ। • निजी वन विकास र संरक्षणलाई प्रोत्साहित गरिनेछ र वन कार्यालयसँग समन्वय गरी त्यसको व्यवस्थापन तथा बजारीकरणमा सहजीकरण गरिनेछ। • वनजंगललाई आगलागीबाट जोगाउन जनचेतनाका साथै अग्नि नियन्त्रणका

	उपाय अवलम्बन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । • वन क्षेत्रका सरोकारवालाहरू, स्थानीय निकाय, गैरसरकारी संघ संस्थासँग समन्वय गरिनेछ । • गाउँपालिकाको जैविक विविधताको अभिलेखीकरणमा आवश्यक सहयोग गरिनेछ। • प्राकृतिक स्रोत साधन जस्तै ढुंगा, गिट्टी, बालुवा तथा अन्य वन पैदावारको समुचित प्रयोगमा वातावरणीय पक्षलाई ध्यान दिएर मात्र सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।
२. जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने	• १३ वटा खोलाहरूको जलाधार क्षेत्रलाई संरक्षण गर्नका लागि पहिचान गरिनुका साथै प्रादेशक सरकारसँगको समन्वयमा जलाधार संरक्षण योजना तर्जुमा गरिनेछ र स्थानीय योजना प्रक्रियामा समावेश गरी संरक्षण कार्य गरिनेछ । • खोल्साखोल्सीहरूमा चेक ड्याम बनाई नियन्त्रणको कार्य गरिनेछ । • भूक्षय हुने र पहिरो जान सक्ने सम्भावित क्षेत्रलाई संरक्षण गर्ने कार्यलाई उच्च प्राथमिकातामा राखी गरिनेछ। • खोला, पोखरी तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षणको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • सडक किनारमा नालीको व्यवस्थापन गरी वर्षातको पानीको उचित निकास गरी भूक्षय रोकथामका उपाय अवलम्बन गरिनेछ । • सडक किनारामा फलफूल तथा सौन्दर्य वृद्धि गर्ने जातका बोटबिरुवाको वृक्षरोपण र संरक्षण कार्य गर्ने विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा कृषि जैविक विविधताको संरक्षणलाई विशेष महत्व दिइनेछ। • जैविक विविधता र वातावरण जनित परम्परागत ज्ञान, सीप तथा अभ्यासहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरिनेछ। • जैविक विविधता संरक्षणमा वन उपभोक्ता समूहहरूलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराइनेछ। • निजी क्षेत्रलाई कालिज, मृग जस्ता वन्यजन्तु पालनका लागि प्रोत्साहित गरी त्यसको दर्ता, नियमन तथा बजारीकरणमा सहयोग पुऱ्याइनेछ । • महिला तथा विपन्न वर्गलाई वन, वातावरण तथा जैविक विविधता संरक्षणकर्मी संलग्न गराई स्थानीय तहमा रोजगारीसमेत सृजना गरिनेछ।
३. वातावरण संरक्षण नियमन र फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने	• वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षणसम्बन्धी कानूनी व्यवस्था गरिनेछ। • वातावरण संरक्षणमा संलग्न सबै संघ संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ । • वातावरण संरक्षण सम्बन्धी स्थानीय नीति, मापदण्ड, योजना तर्जुमा तथा

	त्यसको कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गरिनेछ । • प्लाष्टिक झोलाहरूलाई पूर्ण प्रतिबन्ध लगाइनेछ । • स्थानीय खुला तथा सार्वजनिक क्षेत्रहरू सुरक्षित गर्दै हरियाली प्रवर्द्धनका साथै संरक्षण गरिनेछ । • विद्यालय तहमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी अभिमुखीकरण र वातावरणीय सचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ । • वातावरण संवेदनशील, विशेष गरेर भौतिक पूर्वाधारका योजना र प्राकृतिक स्रोतको प्रयोग गर्दा प्रारम्भिक परीक्षण (IEE) तथा वातावरणीय मूल्यांकन अध्ययन (EIA) गरेर मात्र कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने प्रणाली अवलम्बन गरी वातावरण र विकासबीच सन्तुलन कायम गरिनेछ । • वातावरण मैत्री स्थानीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम संचालन गरिनुका साथै निर्माण कार्यमा ठूला-ठूला मेशिनको प्रयोगलाई हतोत्साहित गरिनेछ। • स्थानीयस्तरमा हरित क्षेत्रको विकास, संरक्षण र प्रवर्द्धन गरिनेछ । • वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरणका लागि जनचेतना अभिवृद्धि र संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • वडा-वडामा खुला पार्क, उद्यान तथा पिकनिक स्पटको निर्माण गरी हरियाली कायम गर्न सहजीकरण गरिनेछ । • घर, आँगन र बजार क्षेत्र सरसफाइयुक्त बनाउन फोहोरमैला व्यवस्थापनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • उत्पादन हुने फोहोरलाई कुहिने, पुनः प्रयोग हुने र फालिने गरी वर्गीकरण गरिनेछ । • बजार क्षेत्रको फोहोरलाई व्यवस्थित गर्न व्यवस्थापन समिति गठन गरी व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवारी दिइनेछ । • कुहिने फोहोरलाई कम्पोष्टको रूपमा प्रयोग गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । • पुनः प्रयोग गरिने फोहोरलाई बिक्री वितरणको संस्थागत रूपमा संकलन गरी निकासी गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरिनेछ र यसरी निकासी भएको फोहोरको आयलाई निर्देशिका तयार गरी सम्बन्धित समिति र गाउँपालिकामा रहने गरी व्यवस्था गरिनेछ । • बजार क्षेत्रमा व्यवस्थित नाली र ढलको व्यवस्था गरिनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

क) गाउँपालिका आफैले सञ्चालन गर्ने

- सामुदायिक वनको लगत तयारी र कार्ययोजना तर्जुमा र स्वीकृति
- वन, पैदावार व्यवस्थापन र बजारीकरण

- जैविक विविधता संरक्षण र बजारीकरण
- अग्नि नियन्त्रण
- अन्तर निकाय, अन्तर तह समन्वय र सहकार्य
- भू तथा जलाधार संरक्षण
- फोहोरमैला व्यवस्थापन
- क्षमता विकास

ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

- सामुदायिक, निजी, धार्मिक तथा राष्ट्रिय वनको वर्गीकरण
- राष्ट्रिय वनको संरक्षण र संवर्द्धन
- भूक्षय नियन्त्रण र जलाधार संरक्षण
- अग्नि नियन्त्रण
- चोरी सिकारी नियन्त्रण

ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- स्रोत परिचालन
- सामुदायिक वनको पैदावार, नदीजन्य प्राकृतिक स्रोतको बिक्री र नियमन
- अन्तर तह समन्वय

१०. अपेक्षित उपलब्धि

योजना अवधिको अन्त्यसम्ममा वन नर्सरीको स्थापना भएको हुने, वन क्षेत्र वृद्धि गरी ३५% बनाइने, वातावरण संरक्षणसम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, हरित क्षेत्रमा २ प्रतिशतले वृद्धि भएको हुने, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि लागू भएको हुने, विद्यालय तहमा वातावरण संरक्षणसम्बन्धी अभिमुखीकरण र वातावरणीय सचेतना अभिवृद्धिसम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको हुनेछ ।

८.२ जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन

१. पृष्ठभूमि

मानवजन्य क्रियाकलापहरूका कारण बढ्दो वन विनाश, औद्योगिकीकरण, यातायात क्षेत्रमा पारम्परिक खनिज इन्धनको व्यापक प्रयोग र अव्यवस्थित बस्ती विकास र शहरीकरणले गर्दा हरितगृह ग्यासको चिन्ताजनक उत्सर्जनबाट जलवायु परिवर्तनमा तीव्रता आएको छ । जलवायु परिवर्तनको कारकको रूपमा मानिएको हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जनमा नेपालको नगण्य भूमिका हुँदाहुँदै पनि जर्मनवाचद्वारा प्रकाशित ग्लोबल क्लाइमेट रिस्क इन्डेक्स—२०२१ को १६ संस्करणका अनुसार सन् २०००—२०१९ को अवधिमा जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित प्रमुख दस देशको सूचीमा नेपाल दशौं स्थानमा परेको छ ।

नेपाल विश्वका १९८ मुलुकमध्ये एक भूकम्पीय जोखिमको हिसाबले पनि ११ औं (यु.एन.वि.सि.पि.आर २००४), पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं (मानव विकास प्रतिवेदन २००९) स्थानमा रहेको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा धेरै नकारात्मक असर परेको विवरण राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) २०६७ ले जनाएको छ । यसको असरबाट गरिब, विपन्न, महिला, बालवालिका, वृद्धवृद्धाहरू, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरू बढी प्रभावित हुन्छन् भन्ने तथ्य समेत विभिन्न अध्ययनहरूले प्रष्ट पारिसकेका छन्।

नेपालको संविधानले जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनलाई तीनवटै तहका सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र समावेश गरी आ-आफ्नो तहमा यी विषय सम्बन्धी नीति, कानून, रणनीति र मापदण्ड तर्जुमा गरी लागू गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले पनि स्थानीय तहको आवधिक तथा वार्षिक योजनामा जलवायु परिवर्तन, अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई समावेश गरी कार्यान्वयन गरिनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ। संघीय सरकार र प्रदेश सरकारले समुदायलाई उत्थानशील बनाउन स्थानीय तहहरूलाई संस्थागत र प्राविधिक सहयोग गर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।जलवायु परिवर्तन र यसको प्रभावसँग जुझ्न तत्काल कार्य अघि बढाउने दिगो विकास लक्ष्य रहेको छ जसमा स्थानीय अनुकूलन योजना, जलवायुका दृष्टिले व्यवस्थित गाउँ बस्तीहरू, जलवायु दृष्टिले खेती प्रणाली, जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी शिक्षा जस्ता विषयहरू दिगो विकासको स्थानीयकरणका लक्ष्य सूचकमा समाविष्ट छन्।

२. वर्तमान स्थिति

यस गाउँपालिकाको छुट्टै जलवायुसम्बन्धी तथ्यांक नभएकोले जिल्लाको औसत तथ्यांकलाई आधार मान्दा गर्मी मौसममा अधिकतम तापक्रम ३२ डिग्री र न्यूनतम तापक्रम १५ डिग्री सेल्सियस वरिपरि पुग्छ। आषाढ महिनाबाट मनसुनी वर्षा हुने हुँदा जिल्लाको अन्य भागमा जस्तै यस पालिकामा पनि पानी पर्न थाल्दछ र तापक्रममा कमी भएको महसुस हुन्छ । यस गाउँपालिका तुलनात्मक रूपमा उच्च भेगमा अवस्थित रहेकोले हिउँदमा अत्यन्त चिसो हुँदा हिउँसमेत पर्ने गर्दछ र जनजीवन

कष्टकरसमेत हुन सक्ने देखिन्छ। असार र साउनमा अधिकतम ६९१.७ मिलिमिटरसम्म वर्षा हुन्छ भने हिउँदका महिनाहरूमा यसको मात्रा नगन्य रहन्छ । वार्षिक औसत वर्षा १८४.६४ मिलिमिटरसम्म हुने गर्दछ । सन् २०२१ मा वन तथा वातावरण मन्त्रालय तयार गरेको संकटापन्नता तथा जोखिम विश्लेषण अध्ययनले नेपालको समग्र संकटापन्न विश्लेषण अनुसार नुवाकोट जिल्ला अति उच्च जोखिममा रहेको देखाएको छ।

गाउँपालिकामा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भई कोभिड-१९, तथा अन्य स-साना आउने विपद् कार्यको व्यवस्थापन गर्ने गरिएको छ । दुई वडामा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति समेत गठन भएको छ ।

३. प्रमुख समस्या

जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून र मापदण्ड तर्जुमा हुन नसक्नु, स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्य योजना लागू गर्न प्राविधिक जनशक्ति र आर्थिक स्रोतको कमी हुनु, जीविकोपार्जनका लागि प्राकृतिक स्रोतहरू र वर्षातको पानीमा अत्यधिक निर्भर रहनु, जलवायु परिवर्तनको कारण अतिवृष्टि हुनु र खडेरी पर्नु, मौसम पूर्वानुमानसम्बन्धी सूचनामा नागरिकको सहज पहुँच हुन नसक्नु, बाढी, पहिरो, खडेरी, हावाहुरी, मानव रोगको महामारी, असिना, चट्याङ, कृषिमा रोग किरा र मिचाहा प्रजाति जस्ता प्रकोपहरूले स्थानीय स्तरमा प्रत्यक्ष रूपमा असर परेको महसुस हुनु, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्य हेर्ने सम्पर्क व्यक्ति न तोकिनु, व्यवस्थित कार्य योजना बनाई कार्यक्रम सञ्चालन हुन नसक्नु, जंगलमा आगलागी, चट्याङ आदिका घटनामा वृद्धि हुनु, खहरे खोला भएको कारणले कटान तथा भूक्षयको जोखिम रहनु, स्थानीय वातावरण समितिको क्षमता कमजोर रहनु बर्सेनि प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद्ले जीउधनका साथै, सार्वजनिक निजी सम्पत्ति, भौतिक संरचनाहरू समेत प्रभावित हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

४. अवसर र चुनौती

क) अवसर

नेपालको संविधानले जलवायु परिवर्तन र विपद व्यवस्थापनलाई महत्वपूर्ण उप-क्षेत्रको रूपमा राखी तिनवटै तहको अधिकार क्षेत्रमा समावेश गरिनु, केन्द्रीयस्तारमा जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी नीति, कानून, रणनीति तर्जुमा भएको भई कार्यान्वयनमा रहनु, नेपाल सरकारको स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र जलवायु नीति २०७६, स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६ कार्यान्वयनमा रहनु। यसै प्रकारले सबै तहका सरकारले प्राकृतिक तथा मानव जनित प्रकोप व्यवस्थापन जस्तै, उद्धार, राहत र पुनर्स्थापनको अधिकारसमेत रहेबाट स्थानीय तहमा जलवायु अनुकूलन विकास कार्रक्रम सञ्चालन गर्ने अवसर रहनु, स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा स्थानीय सरकारहरुलाई खानेपानी, सरसफाई, लघु जलविद्युत् योजना, वैकल्पिक ऊर्जा तथा विपद् व्यवस्थापन जस्ता योजना परियोजना सञ्चालन र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी रहनु, वातावरण र सामाजिक रूपमा मान्य दिगो पूर्वाधार निर्माणमा न्यूनतम पर्यावरणीय

असर पर्ने गरी सञ्चालनमा ल्याउन वातावरण प्रभाव मूल्यांकन (EIA) वातावरणीय प्रारमभिक परीक्षण (IEE) को खाका र संरचना विद्यमान रहनु र यी खाकाहरुले सम्बद्ध सबै पेशाविद्, सरकारी, गैरसरकारी तथा इच्छुक सबैलाई विद्यमान ऐन, कानुन, नीति र निर्देशिका ती खाका अनुसार छन् छैनन् समीक्षा गरी पुनरावलोकन गर्ने अवसर प्राप्त हुनु, स्थानीयस्तरमा जलवायु अनुकुलन कार्य योजना (LAPA) साथै विपद् जोखिम न्यूनीकरणका रणनीतिमा उल्लिखित प्रावधानहरूलाई सबै कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्ने नीति लिइनु र जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरलाई न्यूनीकरण गर्न सघाउ पुग्नु, अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रियस्तरका मञ्चहरूमा नेपाल सरकारले दिगो विकासका लक्षलाई सबै तहका सरकारमा लागू गर्ने उच्च प्रतिबद्धता व्यक्त गरिनु र तदनुरुप प्रगतिको तथ्यांकीय आधार तयार गरी प्रतिवेदन समेत प्रस्तुत हुनु, सन् २०१५ देखि २०३० सम्म कार्यान्वयनमा रहने, विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि तयार गरिएको सेनडाई खाकाले पनि विपद् जोखिमलाई सम्बोधन गर्न विकेन्द्रीकरणमा जोड दिइनु, जलवायु मैत्री प्रविधिहरू जस्तै तरकारी खेती तथा कम कार्बनयुक्त पर्यावरण मैत्री क्रियाकलापहरूलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने स्थानीय तहमा उच्च सम्भावना रहनु, स्थानीयस्तरमा रहेको बाँझो र ऐलानी प्रति जग्गामा कार्बन निःसृत गर्ने जातका रूखबिरुवा रोपणबाट हरित वन जंगलयुक्त कार्बनको व्यापार गर्न र नेपाल सरकारका REED+ योजनालाई सघाउ पुऱ्याउन अवसर रहनु, स्थानीय तहलाई विपद् व्यवस्थापन गर्ने कार्यसम्बन्धी अधिकारका साथै यससँग सम्बन्धित संस्थाहरूलाई समन्वय र सहकार्य गर्न सक्ने गरी कानुनी व्यवस्था जस्ता विषयहरू यस क्षेत्रका अवसरको रूपमा रहेका छन् ।

ख) चुनौती

पेरिस सम्झौता, राष्ट्रिय निर्धारित योगदान (Nationally Determined Contributions-NDCs) राष्ट्रिय अनुकूलन कार्य योजनाहरू (National Adaption Plan of Actions-NAPs) तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरू (Sustainable Development Goals-SDGs) को सहयोगबाट स्थानीयस्तरमा रहेका स्थानीय समुदायलाई स्थानीय अनुकूलन योजनाको प्रक्रिया स्थापित गर्न र आर्थिक सहयोग पुऱ्याउनका लागि रकम प्राप्तिमा कठिनाइ हुनु, स्थानीय तहमा दिगो विकासका लक्षहरूलाई सबै क्षेत्र, उपक्षेत्र तथा कार्यक्रमहरूमा मूलप्रवाहीकरण गरी लागू गर्न तथ्यांकीय आधार तथा प्रतिवेदन गर्ने प्रणाली स्थापित गर्नु, स्थानीय तहको संस्थागत तथा योजना तर्जुमा तथा बजेट प्रणालीको कमजोर क्षमताका कारणले स्थानीय योजना तथा बजेट प्रणालीमा सहभागितामूलक एवं लैङ्गिक मैत्री जलवायु अनुकूलन संवेदनशील योजना लागू गर्नु, जलवायु अनुकूलन योजना र नीतिले विकास खर्चको लागत बढ्दछ भन्ने गलत बुझाइका कारणले पनि जलवायु अनुकूलन नीति प्रवर्द्धन गर्न कठिनाइ हुनु, भरपर्दो तथ्यांकीय आधारको कमीले स्थानीयस्तरमा जलवायु अनुकूलन कार्य योजना (LAPA) तर्जुमा र कार्यान्वयनको दस्तावेज तयारीमा कठिनाइ हुनु, जलवायु परिवर्तनबाट पुग्न गएको क्षतिको अभिलेखको कमीका साथै यसको मान्य परिभाषाको स्पष्टताको कमीका कारण यसको बारेमा स्थानीय तहमा जलवायु परिवर्तनका कारणले पर्न सक्ने असरबारेमा नागरिकलाई व्यापक ज्ञान र सचेतना जगाउनु, जलवायु मैत्री तथा परिवर्तन

अनुकूलन सम्बन्धमा स्थानीय नागरिकमा रहेको परम्परागत ज्ञान र व्यवहारकोबारे खोज अध्ययन र ज्ञानको संस्थागत अभिलेखको कमीको कारणले परम्परागत ज्ञान र व्यवहारलाई व्यवस्थित गर्नु, स्थानीय बस्तीस्तरमा सञ्चालन हुने विकासका कार्यक्रमले जलाधार क्षेत्रको माथिल्लो प्रवाहको अध्ययन गर्ने प्रणाली स्थापित हुन नसकेको कारणले माथिल्लो तटीय र तल्लो तटीय दृष्टिकोणका आधारमा जलाधार व्यवस्थापन योजना प्रवर्द्धन गर्नु, पर्यावरणीय सेवा प्रणालीका आधारमा भुक्तानी प्रणाली कार्यान्वयन गर्नु, कमजोर तथ्यांकीय आधार रहेबाट जलवायु परिवर्तनका कारणले क्षतिको मूल्यांकन गर्ने वैज्ञानिक आधार कायम गर्नका साथै विपदमा परेका समुदाय विशेष गरेर महिला, बालबालिका तथा विपन्न वर्गलाई वास्तविक क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन कठिनाइ हुनु, स्थानीयस्तरमा जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी आधिकारिक तथ्यांक कायम गर्नु, स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना लागू गर्नु, जलवायु अनुकूलनसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन संरचना निर्माण गर्नु, कृषि तथा वन क्षेत्रमा जलवायु अनुकूलन प्रविधिको उपयोग बढाउनु, जलवायु परिवर्तनबाट हुने क्षति कम गर्नु, खेतबारीमा रासायनिक मलको प्रयोग निरुत्साहित गरी जैविक प्रविधिको उपयोग बढाउनु जस्ता चुनौती देखिएका छन् ।

५. लक्ष्य

जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिमबाट भएको प्रभाव न्यूनीकरण भएको हुने।

६. उद्देश्य

जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिमको क्षति कम गर्नु ।

७. रणनीति

१. स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाअनुसारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

२. विपदबाट हुने क्षतिको मात्रा कम गर्ने ।

३. विपद् जोखिम न्यूनीकरणको अवधारणाबमोजिमका कार्यक्रमहरूलाई विकास व्यवस्थापनको क्षेत्रमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

रणनीति	कार्यनीति
१. स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना अनुसारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	• स्थानीयस्तरमा जलवायु परिवर्तनबाट सृजित जोखिम र संकटापन्नताको पहिचान, अभिलेखीकरण र प्राथमिकीकरण गर्न तथ्यांकीय आधार समेत तयार गर्न सहयोग पुऱ्याइनेछ। • दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई सबै क्षेत्र—उपक्षेत्र तथा सबै संस्थाहरूद्वारा सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूमा मूलप्रवाहीकरण र स्थानीयकरण गरिनुका साथै यसका लागि चाहिने तथ्यांकीय आधारका साथै प्रतिवेदन प्रणालीलाई समेत गाउँपालिकामा स्थापित गरिनेछ। • स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाका साथै स्थानीयकरण गरी सम्बन्धित विषय क्षेत्रगत योजना तथा कार्यक्रममा स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

	• स्थानीयस्तरमा कार्यान्वयन गरिने विकास निर्माण र स्रोत व्यवस्थापनको समग्र योजना प्रक्रियालाई लैङ्गिक मैत्री र सहभागितामूलक जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणसँग सम्बन्धित विषय मूलप्रवाहीकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। • स्थानीयस्तरमा निर्माण गरिने भौतिक पूर्वाधारहरूका साथै शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी र स्थानीय प्रविधिलाई जलवायु उत्थानशील विपद जोखिम न्यूनीकरण हुने गरी तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गरिनेछ। • जलवायु मैत्री स्थानीय ज्ञान र व्यवहारहरूलाई लागू गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ र गाउँपालिकामा विद्यमान त्यस्ता ज्ञान र व्यवहारहरूको बारेमा अध्ययन गरी अभिलेखीकरणसमेत गरिनेछ। • हरित ग्यास उत्सर्जनका कारक तत्वबारे अध्ययन गरी त्यसलाई न्यूनीकरण हुने गरी विकासका कृयाकलाप सञ्चालन गरिनेछ। • जोखिममा रहेका तथा संकटापन्न व्यक्ति, घरधुरी, समूह र समुदायको अनुकूलन क्षमतामा बढोत्तरी गर्न र जलवायु उत्थानशील क्रियाकलापहरू पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गरिनेछ। • जलवायु परिवर्तन अनुकूलनसम्बन्धी संस्थागत संयन्त्र स्थापना र बजेट व्यवस्था गरिनेछ । • वन तथा वातावरण, जलवायु परिवर्तन, वन्यजन्तु र जलाधारहरूको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्दै उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र कर्बोन संचितीकरण बढाउनमा नीतिगत र कार्यगत सहयोग पुऱ्याइनेछ । • प्राकृतिक स्रोत र साधनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी वन तथा प्राकृतिक स्रोतहरूलाई वैकल्पिक आयआर्जन, पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन र रोजगार प्रदान गर्ने क्षेत्रको रूपमा विकास गरिनेछ । • हरियाली र वातावरणीय सन्तुलन कायम गरी जलस्रोत र जमिनको संरक्षण गर्न विशेष ध्यान दिइनेछ। • संरक्षण र विकासमा दिगोपन र जनसहभागिता बढाई संरक्षण र विकासमा अपनत्वपन विकास गर्ने । • स्थानीय खेती प्रणालीमा, जलवायु परिवर्तनले परेको असर न्यूनीकरण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

	• न्यून पानी उपयोग हुने आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ । • पानीको बहुउपयोग गरिनेछ ।
२. विपदबाट हुने क्षतिको मात्रा कम गर्ने ।	• गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । • विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सिकाइ केन्द्रको स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ। प्रकोप एवं पूर्व तयारीयुक्त योजना तयार गरिनुका साथै समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ । • विपद् जोखिम क्षेत्रको नक्सांकन गरिनेछ । • माथिल्लो तटीय क्षेत्रको संरक्षणबाट बस्तीमा पर्ने प्रभावलाई ध्यानमा राखी विकासकार्यक्रम संचालन गरिने छन् र माथिल्लो तटीय तथा तल्लो तटीयको संरक्षणका दृष्टिगत गरी जलाधारको ब्यवस्थापन गरिनेछ। • विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना र कार्यविधि बनाई सञ्चालन गरिनेछ । • मौसम पूर्वानुमानको भरपर्दो सूचनामा नागरिक पहुँच बढाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण गरिनेछ। • गाउँपालिकामा आपतकालीन अवस्थाका लागि आवश्यक न्यूनतम सामग्री भण्डारणको व्यवस्था गरिनेछ । • स्थानीय युवाहरूलाई विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम दिई स्वयंसेवकको रूपमा परिचालन गरिनेछ । • स्थानीयस्तरमा रेडक्रसको स्थापना र क्रियाशील बनाउन सहकार्य गरिनेछ । • समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यक्रम पहिचान गरी सञ्चालन गरिनेछन् । • विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका कारणले भएको क्षतिको भरपर्दो तथ्यांकीय आधार तयार गरिनेछ र यसकै आधारमा पीडित परिवार विशेष गरेर, बालबालिका, महिला तथा विपन्न वर्गलाई सहयोग तथा क्षतिपूर्ति वितरण गरिनेछ जुन वास्तविक नोक्सानी र क्षतिका आधारमा मात्र गणना हुने परिपाटीको विकासबाट दुरुपयोग कम हुनेछ। • विपद् व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश तथा सरोकार निकायबीच समन्वय कायम गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • महिला समूहहरूलाई जलवायु अनुकूलन क्रियाकलाप सञ्चालन

	गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ।
३.विपद् जोखिम न्यूनीकरणको अवधारणाबमोजिमका कार्यक्रमहरूलाई विकास व्यवस्थापनको क्षेत्रमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने	• गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने विकास क्रियाकलापमा विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनअनुकूलन अवधारणाअनुसार समावेश गरी सञ्चालन गरिनेछ। • गाउँपालिकाको क्षमता विकास गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका क्रियाकलापलाई वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमा समावेश हुने गरी तर्जुमा गरिनेछ। • विपद् न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका प्रयासहरूलाई गाउँपालिकाको योजना प्रक्रियामा समावेश गरिनेछ। • विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनको विषयलाई अनिवार्य रूपमा समाबेश गरी सञ्चालन र परिचालन गर्न गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ। • जोखिम रोकथाम, विपदको पूर्व तयारी तथा जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन कार्यक्रमहरूलाई गैरसरकारी संस्था, नागरिक समाज समुदायमा आधारित संस्था तथा सञ्चार माध्यमसँगको सहकार्यमा प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिनेछ । • जलवायु परिवर्तन र विपदको कारणले पीडित हुन पुगेका परिवारलाई पुनरुत्थान र उद्धार कार्यका लागि सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

क) गाउँपालिका आफैले सञ्चालन गर्ने

- कानूनी पूर्वाधार निर्माण,
- तथ्यांकीय आधार तयार
- क्षतिको मूल्यांकन तथा जलवायु अनुकूलन योजना
- आपतकालीन भण्डारण
- वडा तहसम्म संस्थागत आधार
- विपद् जोखिम नक्साङ्कन
- विपद् राहत तथा उद्धार, पुनःस्थापना
- समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समिति
- विपद् व्यवस्थापन क्षमता विकास
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) तर्जुमा

ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

- आपतकालीन भण्डारण

- विपद् जोखिम नक्साङ्कन
- विपद् राहत तथा उद्धार, पुनःस्थापना
- विपद् व्यवस्थापन क्षमता विकास
- आपतकालीन उपचार
- प्राविधिक तथा दक्ष मानव स्रोत साधनका साथै जलवायु अनुकूलन योजना तर्जुमामा र कार्यान्वयन

ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- नमूना कानून
- आपतकालीन भण्डारण
- विपद् जोखिम नक्साङ्कन
- विपद् राहत तथा उद्धार, पुनःस्थापना
- स्रोत व्यवस्थापन
- आपतकालीन उपचार
- प्राविधिक तथा दक्ष मानव स्रोत साधनका साथै जलवायु अनुकूलन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन

१०. अपेक्षित उपलब्धि

योजना कार्यान्वयनबाट जलवायु अनुकूलन योजना तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको हुने, गाउँपालिकास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समित क्रियाशील भएको हुने, विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना भई सञ्चालनमा आएको हुने, विपद् आपतकालीन भण्डारण व्यवस्था भएको हुने, विपद् नक्साङ्कन भएको हुने, सबै वडामा समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएको हुने, विपद्जन्य क्षति आधाले कम भएको हुनेछ।

परिच्छेद - ९
सुशासन तथा संस्थागत विकास

९.१ सुशासन तथा संस्थागत विकास

१. पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकार नागरिकका निकटका सरकार हुन् । राज्यबाट प्रदान गरिने आधारभूत सेवाहरूलाई प्रवाह गर्ने मुख्य जिम्मेवारी स्थानीय तहको रहेको छ । नागरिकले परिवर्तन र लोकतन्त्रको अनुभूति तबमात्रै गर्न सक्दछ जब स्थानीय तहमा सुशासन स्थापना हुन्छ । यसका लागि स्थानीय तहहरू सक्षम, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, उत्तरदायी र सहभागितामूलक हुन आवश्यक छ ।

२. सुशासन तथा संस्थागत विकासको वर्तमान अवस्था

यस म्यागङ गाउँ कार्यपालिकामा १४ जना निर्वाचित प्रतिनिधि रहनुका साथै गाउँसभामा ३४ जना जनप्रतिनिधि रहेका छन् । यस पालिकामा योजना तर्जुमा सम्बद्ध समितिहरू, अनुगमन समिति, राजश्व परामर्श समिति तथा विधायन समिति समेत गरी कुल १० वटा समितिहरू क्रियाशील रहेका छन् । कुल ६ वटा वडामध्ये ४ वटा वडामा मात्रै वडा सचिव कार्यरत रहेका छन् । २ वटा वडा कार्यालयको मात्र भवन रहेको छ भने गाउँपालिकाको भवन निर्माणाधीन अवस्थामा रहेको छ । यस पालिकाको कुल ३१ वटा स्वीकृत दरबन्दीमध्ये २२ वटा पदमा मात्रै कर्मचारीको पदपूर्ति भई कार्यरत रहेका छन् । ८८ वटा स्थानीय मेलमिलापकर्ताहरू सूचीकृत रहेकोमा हाल सबै क्रियाशील छैनन् । यस पालिकाले स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्व–मूल्याकन कार्यविधि २०७७ अनुसार कुल अंकभार ३४.२५ प्राप्त गरेको छ । यस गाउँपालिकाभित्र हाल ३ विकास साझेदार र ८ वटा गैरसरकारी संस्था कृयाशिल रहेका छन् ।

यस गाउँपालिकाले हालसम्म कुल २८ वटा ऐन, निर्देशिका, कार्यविधि/मापदण्ड र नीति तथा मार्गदर्शन स्वीकृत गरेको छ । यसैगरी स्थानीय सञ्चित कोष स्थापना भई सूत्रमा आधारित वित्तीय कारोवार सञ्चालन भएको छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा, वस्तुगत विवरण आदि कार्यमा स्पटवेयरको प्रयोग गरिंदै आएको छ । गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा नागरिक वडा पत्र राखिएका छन् । स्थानीय भौतिक पूर्वाधारका कार्यक्रमहरू ठेक्कापट्टा र उपभोक्ता समितिमार्फत कार्यान्वयन हुने गरेको छ । साथै सार्वजनिक परीक्षण र सार्वजनिक सुनुवाइ गर्ने गरिएको छ ।

३. सबल पक्ष

विभिन्न क्षेत्रका २८ वटा ऐन कानुन, निर्देशिका, कार्यविधि/मापदण्ड र नीति तथा मार्गदर्शन स्वीकृत गरी लागू गरिएको, निर्वाचित जनप्रतिनिधि हुनु, पालिकाको जनशक्ति/संगठन संरचना हुनु, सूत्रमा आधारित लेखा प्रणाली सञ्चालनमा हुनु, पालिकाको शाखा उपशाखामा कम्प्युटर, इन्टरनेट सुविधा हुनु, विभिन्न समितिहरू सक्रिय हुनु, पालिकाबाट सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन प्रणाली हुनु, राजश्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा आउनु, आन्तरिक आयमा वृद्धि हुँदै जानु, वडा कार्यालयबाट राजश्व

सहितका सेवा प्रवाहको व्यवस्था हुनु, ठूला योजनाहरू सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने प्रयास आरम्भ हुनु, योजनाहरूको सार्वजनिक सुनुवाइ तथा सार्वजनिक परीक्षण हनु, गुनासो सुनुवाइको व्यवस्था हुनु, पालिका तथा वडा कार्यालयमा नागरिक बडापत्रको हुनु, पाँच लाखभन्दा बढी बजेट लागतका योजनाहरूको योजनास्थलमा होर्डिङ बोर्ड राख्ने प्रणाली रहनु आदि यस पालिकाका प्रमुख सबल पक्षहरू हुन् ।

४. समस्या र चुनौती

क) प्रमुख समस्या

स्वीकृत दरबन्दी अनुसारका सबै कर्मचारीको पदपूर्ति हुन नसक्नु, कर्मचारीको कमीले सेवा प्रवाह र बजेट कार्यान्वयनमा कठिनाइ हुनु, आफ्नो कार्यालय भवन नहुनु, चारवटा वडा कार्यालयको आफ्नो भवन नहुनु, कानून परामर्श सम्बन्धी कर्मचारीको अभाव, सेवा प्रवाहमा एकद्धार प्रणालीको कमी, सबै वडामा बैङ्क सुविधा नहुनु, बजेटमा आन्तरिक स्रोतको हिस्सा अत्यन्त न्यून हुनु, सभाका समिति गठन हुन नसक्नु (सुशासन र लेखा समिति), उपभोक्ता समितिलाई लेखा व्यवस्थापन व्यवस्थित गर्न अभिमुखीकरण नहुनु, अन्तर सरकार र अन्तर पालिका समन्वय कमजोर हुनु, स्थानीय आवश्यकताका आधारमा संगठन व्यवस्थापन पुनरावलोकन हुन नसक्नु, नतिजा सूचकमा आधारित अनुगमन हुन नसक्नु, सुशासनका औजारहरूको पूर्ण रूपले प्रयोगमा ल्याई नसक्नु, पदाधिकारी तथा कर्मचारीका लागि क्षमता विकासका कार्यक्रम उल्लेख्य रूपमा नहुनु, सामुदायिक वन, स्थानीय गैसस र अन्य सहकारी संस्था गाउँपालिकाको योजना तर्जुमाको राजस्व परिचालनको दायरामा आउन नसक्नु, पालिकाको तथ्यांक तथा जानकारीहरू पर्याप्त संकलन तथा सार्वजनिक नहुनु यस पालिकाका प्रमुख समस्या देखिएका छन् ।

ख) चुनौती

स्थानीय सेवा सञ्चालन सम्बन्धी कानून तर्जुमा गर्नु, पालिका र वडाबीच विद्युतीय सञ्जालको स्थापना गर्नु, पालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित (गैसस, सामुदायिक वन, सहकारी संस्था, निजी क्षेत्र, अन्तर्राष्ट्रिय गैसस र अन्य संघ संस्थाहरू) सबै कार्यक्रमहरू पालिकाको वार्षिक योजनामा समेट्नु, वडास्तरबाट एकीकृत सेवा प्रवाहको व्यवस्था गर्नु, राजश्व सुधार गरी आन्तरिक आय वृद्धि गर्नु, आर्थिक अनुशासन कायम गरी वित्तीय जोखिम न्यूनीकरण गर्नु, साविकका गाउँ विकास समिति, जिल्ला विकास समितिबाट सम्पत्ति हस्तान्तरण गरी लिनु, संघीय कर्मचारीको अस्थिरता रोक्नु आदि यस पालिकाका चुनौती देखिएका छन् ।

५. अवसर पक्ष

स्थानीय कानून तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने अधिकार हुनु, स्थानीय तहका कर्मचारीको पदपूर्ति गर्ने अधिकार गाउँपालिकामा रहनु, नयाँ ऊर्जावान कर्मचारीको प्रवेश बढ्दै जानु, नागरिकका आधारभूत सेवा प्रवाह सम्बन्धी अधिकार गाउँपालिकामा हुनु, पालिकाको क्षेत्रभित्र कृषि तथा पशु समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, महिला सञ्जाल, आमा समूह जस्ता नागरिक उत्तरदायी संरचनाहरू रहनु, अधिकांश समूहहरूमा बचत कायम रहनु, संघ, प्रदेश तथा अन्य स्रोतबाट वित्तीय हस्तान्तरण

प्राप्त हुन, पूर्णिमा कार्यक्रम जस्ता बाह्य संस्थाबाट प्राविधिक र आर्थिक सहयोग लामो समयसम्म प्राप्त रहिरहनु जस्ता अवसर रहेका छन् ।

६. लक्ष्य

सुशासन प्रत्याभूति भएको हुने ।

७. उद्देश्य

१. सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्नु,

२. सामाजिक उत्तरदायित्वलाई संस्थागत गर्नु ।

८. रणनीति र कार्यनीति

उपरोक्त उद्देश्य परिपूर्तिका लागि निम्न रणनीति र नीति लिइएका छन्-

क) रणनीति

१. संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।

२. सहज, सरल, सुनिश्चित, भरपर्दो र गुणस्तरीय सेवा प्रभावकारी रूपमा प्रवाह गर्ने ।

३. न्यायिक समितिबाट सम्पादन गरिने कार्यलाई सेवाग्राहीमैत्री बनाउने ।

४. सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरूलाई सामाजिक सचेतीकरण तथा आर्थिक समृद्धि प्राप्तिका लागि परिचालन गर्ने ।

५. सामाजिक उत्तरदायित्वको अभिवृद्धि गर्ने ।

ख) रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने	१. पालिकाको संगठन संरचना लाई स्थानीय आवश्यकता अनुसार संगठन तथा ब्यवस्थापन सर्वेक्षण (O&M) का माध्यमबाट पुनरावलोकन गरी संगठनलाई कार्यमूलक बनाइनेछ । २. कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिको आवश्यकता पहिचान गरी तदनुरुप क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन । ३. गाउँपालिकाको संस्थाको स्व–मूल्यांकन प्रणालीलाई निरन्तरता दिई ३ वर्षमा कम्तीमा ८५ प्रतिशत अंकभार प्राप्त गरिनेछ । ४. सभाका लेखा तथा सुशासन समिति गठन गरी बेरुजु तथा सार्वजनिक सामाजिक नागरिक सुनुवाइ र गुनासा व्यवस्थापन प्रतिवेदनहरू छलफल गर्ने पद्धति अवलम्बन गरी क्रियाशील गराइनेछ । ५. समिति तथा शाखाहरूको संस्थागत क्षमता विकास गरिनेछ । ६. गाउँपालिकालाई आवश्यक ठहरिएका नीति, ऐन, कानून, कार्यविधि, मापदण्ड, नर्मस तयार गरी राजपत्रमा प्रकाशन गरिनुका साथै वेबसाइटमा पनि राखिनेछ ।

	७. योजना, जिन्सी र राजस्व सम्बन्धी कार्यहरू सफ्टवेयर प्रणालीमा आबद्ध गरिनेछन् । ८. अनुगमन मूल्यांकन प्रणाली सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गरी नतिजा सूचकका आधारमा अनुगमन मूल्यांकन गरिनेछ । ९. गाउँपालिकामा लगानी हुने सबै ठूला योजना योजना बैंकमा समावेश गरिनेछ । १०. गाउँपालिकाले वार्षिक खरिद योजना बनाई लागू गरिनेछ । ११. कार्यालयको लेखा, प्रशासन, योजना, कार्यक्रम जस्ता महत्वपूर्ण सूचनाहरूको अभिलेख संरक्षणका लागि अभिलेखहरूलाई डिजिटाइजेसन (Digitization) गरिनेछ । १२. साझेदार संस्थाहरू समेतको सहकार्य र समन्वयमा गाउँपालिकाको आवधिक योजना, प्रोफाइल, राजस्व सुधार कार्ययोजना आदि जस्ता कार्यहरू समय-समयमा अद्यावधिक गरिनेछन् । १३. आम जनता र व्यवसायीको राजस्वको महत्वबारे जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने र कर शिक्षा अभियान सञ्चालन गरि करको दायरा बढाइनेछ ।
२. सहज, सरल, सुनिश्चित, भरपर्दो र गुणस्तरीय सेवा प्रभावकारी रूपमा प्रवाह गर्ने	१. व्यक्तिगत घटना दर्ताका कार्यहरू अनलाइन प्रणालीबाट सञ्चालन गरी राष्ट्रिय सञ्जालमा सञ्जालीकरण गरिनेछ । २. गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयबाट दुर्गम बस्तीमा वर्षको तिन पटक एकीकृत घुम्ती सेवा उपलब्ध गराइनेछ । ३. कोभिड १९ का कारण व्यवसाय तथा अन्य करदाताको समस्याको अध्ययन गरी आवश्यक सहुलियत दिइनेछ । ४. पालिकाको आय व्यय तथा कार्यक्रमको कार्यप्रगतिहरूको मासिक, चौमासिक, अर्धवार्षिक तथा वार्षिक रूपमा सार्वजनिक गरिनेछ । ५. लेखा समितिमा बेरुजु विवरण सहितको वार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गरी समयभित्र पेस्की तथा बेरुजु फछर्योटलाई प्राथमिकता दिइनेछ । ६. भ्रष्टाचारमा शून्य सहनशीलता अपनाइनेछ । ७. सार्वजनिक निर्माण भवन संहिता पूर्ण रूपमा लागू गरी सबै संरचनाहरूलाई मापदण्ड बमोजिम भूकम्प प्रतिरोधी र अपाङ्गता मैत्री बनाइनेछ । ८. गाउँपालिकाको विकास सम्बन्धी सकारात्मक समाचार सम्प्रेषण गर्ने पत्रकार छनौट गरी विकास पत्रकारिता पुरस्कार प्रदान गरिनेछ ।
३. मेलमिलापका माध्यमबाट गाउँपालिकाका बासिन्दामा सदभाव	१. न्यायिक समितिलाई कानूनी परामर्श दिन कानूनी परामर्शदाताको व्यवस्था गरिनेछ । २. न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरूलाई कार्यदक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछन् ।

कायम गर्न न्यायिक समितिबाट सम्पादन गरिने कार्यलाई सेवाग्राहीमैत्री बनाउने	३. न्यायिक समितिको कार्यसम्पादन वेन्चको स्थापना गरिनेछ । ४. न्याय निरुपण तथा मेलमिलापका लागि दर्ता तथा फछ्र्योट भएका उजुरीको अभिलेखीकरण गरिनेछ । ५. वडा कार्यालयमा मेलमिलाप कक्षको व्यवस्था गरी वडा वडामा तालिम प्राप्त मेलमिलाप सहजकर्ताको व्यवस्था गरिनेछ ।
४. सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरूलाई सामाजिक सचेतीकरण तथा आर्थिक समृद्धि प्राप्तिका लागि परिचालन गर्ने	१. महिला समूह, आमा समूह, बाल क्लब, किशोरकिशोरी समूह, अपाङ्गता भएकाहरू लगायतका सेवाग्राहीहरूको सञ्जालीकरण गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गरिनेछ । २. अन्तर्राष्ट्रिय/राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था र स्थानीय गैससहरूको कार्यक्रम र बजेटलाई पालिकाको योजना तथा बजेट प्रणालीमा समावेश गराइनेछ । ३. सहकारी, गैसस, नागरिक समाज, स्थानीय क्लब, संघ सस्था दर्ता, नबिकरण, अनुगमन र नियमनको लागि सम्पर्क व्यक्ति तोकिनेछ । ४. अन्तर सरकार तथा अन्तर निकाय समन्वय प्रभावकारी बनाइनेछ । ५. निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यलाई सुदृढ गरी पालिकामा उद्योग व्यवसाय र उद्यमशीलता विकासमा सहजीकरण गरिनेछ।
५. सामाजिक उत्तरदायित्वको अभिवृद्धि गर्ने	१. सार्वजनिक सुनुवाइ, सार्वजनिक/सामाजिक परीक्षण कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । २. डिजिटल नागरिक बडापत्र तयार गरी कार्यान्वयमा ल्याइनेछ । ३. पालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा विद्युतीय हाजिरी, कम्प्युटर र इन्टरनेटको प्रयोगलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । ४. स्थानीय गुनासो सुन्ने पृष्ठपोषण लिने र व्यवस्थापन गर्ने संयन्त्रको विकास गरिनेछ । ५. सहभागितात्मक योजना तर्जुमा तथा अनुगमन मूल्यांकन प्रणालीलाई सुदृढ गरी नियमित समीक्षा गरिनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रमहरू

क) स्थानीय सरकारबाट सम्पन्न हुने कार्यक्रम क्रियालाप

१. कार्यालयको संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन ।

२. सहभागितात्मक योजना तर्जुमा तथा अनुगमन मूल्याकन व्यवस्थापन ।

३. क्षमता विकास व्यवस्थापन ।

४. राजश्व परिचालन तथा वित्तीय व्यवस्थापन ।

५. सेवा प्रवाह व्यवस्थापन ।

६. सूचना तथा अभिलेख व्यवस्थापन ।

७. पारदर्शी एंव जवाफदेहिता व्यवस्थापन ।

८. निजी, सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थासँगको सहकार्य व्यवस्थापन ।

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

१. O&M मा सहजीकरण ।

२. भवन निर्माण ।

३. क्षमता विकास ।

४. सफट वेयर ।

५. विद्युतीय प्रतिवेदन प्रणाली ।

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

१. नमुना कानून मापदण्ड ।

२. विशेषज्ञ सेवा ।

३. क्षमता विकास ।

४. सफ्टवेयर ।

५. विद्युतीय प्रतिवेदन प्रणाली ।

१०. अपेक्षित प्रतिफल

योजना अवधिको अन्तमा गाउँपालिका र वडा कार्यालयबीच इन्टरनेट सुविधा स्थापित भएको हुने, गाउँपालिका र चारवटा वडा कार्यालयको आफ्नै सुविधायुक्त भवन निर्माण भई सेवा सुचारु रुपमा सञ्चालन हुने, वेबसाइड अद्यावधिक भएको हुनेछ, ४५ वटा नीति, ऐन, कानून, कार्यविधि, मापदण्ड तर्जुमा भएका हुने, वर्षमा २ पटक आयोजनागत सार्वजनिक परीक्षण र २ पटक सार्वजनिक सुनुवाइ भएको हुने, संगठन तथा व्यवस्थापनको पुनरावलोकन भई सबै कर्मचारीको पदपूर्ति भएको हुने, नागरिक सेवाको स्तर ७५ प्रतिशत पुगेको हुने, सस्थागत स्व मूल्यांकन पद्धतिलाई निरन्तरता दिँदै ८५ प्रतिशत अंकभार कायम गर्ने, बेरुजुको आकार कुल खर्च रकमको २ प्रतिशतभन्दा कम भएको हुने, वर्षमा दुई पटक प्रभावकारी रूपमा एकीकृत घुम्ती सेवा सञ्चालन भएको हुने, कम्तीमा ६५ प्रतिशत जनताले अनलाइन सेवाको प्रयोग गरेको हुने, सामाजिक सुरक्षाका सेवाहरूमा वृद्धि हुनेछ, विशिष्टीकृत सेवामार्फत गैसस क्षेत्रको लगानी पारदर्शी, प्रभावकारी र नतिजामुखी बन्नेछ, लक्षित वर्ग तथा समुदायको सशक्तिकरण र मूलप्रवाहीकरणमा विशेष सहयोग पुग्नेछ, आन्तरिक राजश्वको स्रोत योजना अवधिमा कम्तीमा २० प्रतिशत पुर्याउने, नियमित सूचना प्रवाहको संयन्त्र क्रियाशील हुनेछ, वित्तीय व्यवस्थापन योजना तयार भई कार्यान्वयमा हुनेछ, सार्वजनिक सुनुवाइ, सार्वजनिक परीक्षण तथा नियमित अनुगमन भएको हुनेछ, भ्रष्टाचार तथा स्थानीय समस्या गुनासो सम्बन्धी दर न्यून हुनेछ, हिंसा हत्यासँग सम्बन्धी घटनाहरू न्यूनीकरण भएका हुनेछन्, गाउँपालिकामा आएका मुद्दाहरू छिटो छरितो र न्यायिक प्रणालीअनुसार सम्पादन हुनेछन् ।

९.२ तथ्याङ्क तथा योजना

१. पृष्ठभूमि

संविधानले निर्धारण गरेको अधिकारको सूचीअनुसारका जिम्मेवारीलाई व्यवस्थित रूपमा सम्पादन गर्न योजनाबद्ध प्रयास आवश्यक हुन्छ। योजनाबद्ध कार्यप्रणालीले मात्र निर्धारित समयमा पूर्व अनुमानिक स्रोत र साधनको अधिकतम प्रयोगद्वारा नियोजित कार्य सम्पादन र लक्ष्य हासिल गर्न सकिन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूले आफ्नो अधिकारक्षेत्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषयक्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ। योजना तर्जुमामा यथार्थ बस्तुगत अवस्थाबारे जानकारी दिन तथ्याङ्कको अवश्यकता पदर्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीयस्तरको तथ्याङ्क सङ्कलन र प्रशोधन गरी पार्श्वचित्र तथा स्रोत नक्साको अद्यावधिक अभिलेखन गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ। यस्ता तथ्याङ्क र सूचनाहरूले योजना प्रक्रियालाई बस्तुगत बनाउनका साथै स्थानीय तहको निणर्य प्रक्रियालाई समेत तथ्य तथ्याङ्क र सूचना आधारित (Evidence-based decision Making) बनाउन सहयोग पुऱ्याउँदछ।

२. वर्तमान अवस्था

गाउँपालिका स्थापनापश्चात् राष्ट्रिय जनगणनामा २०६८ मा जनसांख्यिक विवरण, स्वास्थ्य सूचना प्रणाली र शिक्षा सूचना प्रणालीमा आधारित विवरण तथा विषयगत शाखाहरूले स्थानीय स्तरमा संकलन गरेका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू प्रयोगमा ल्याइएको छ। २०७२ सालको भूकम्पपश्चात प्रभावित घरधुरीको सर्वेक्षण सम्पन्न भएको छ। वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा लगायतका कार्यहरूमा यिनै तथ्याङ्हरूको प्रयोग गरिदै आइएको छ। २०७८ सालमा घरधुरी तथा संस्थागत सर्वेक्षणको माध्यमबाट पहिलोपटक वस्तुगत विवरण तयार गरिएको छ भने पहिलो आवधिक योजनाको रूपमा यो योजना तर्जुमा गरिएको छ।

३. मुख्य समस्या

स्थानीय अभिलेख सम्बन्धी वस्तुगत विवरण नहुनु, साथै नियमित रूपमा तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र प्रकाशन नहुनु, स्थानीय तहमा रहेको सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेख नरहनु, विभिन्न निकायहरूको तथ्याङ्कमा एकरूपता नहुनु, तथ्याङ्क एकीकृत गरी व्यवस्थित राख्ने संस्थागत व्यवस्था नहुनु, सहभागितामूलक योजना प्रणाली प्रभावकारी रूपमा स्थापित हुन नसक्नु, बजेट तर्जुमा सिमितिहरू पूर्णतया क्रियाशिल नहुनु, आयोजनाको प्राथमिकीकरण गरी कार्यक्रम विनियोजन नहुनु, आयोजना सम्भाव्यता अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्ने अभ्यासको कमी, अवण्डा दामासाही र टुक्रे तथा वितरणकारी योजनाको बाहुल्यता आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन्।

४. अवसर र चुनौती

(क) अवसर

स्थानीय तथ्याङ्क संकलन तथा अभिलेख व्यवस्थापन, योजना प्रणाली सम्बन्धी अधिकार हुनु, निर्वाचित पदाधिकारीको नेतृत्वमा स्थानीय तहको सञ्चालन हुनु, घरधुरी सर्वेक्षण तथा संस्थागत

सर्वेक्षणबाट तयार गरिएको बस्तुगत विवरणले योजना तर्जुमा तथा अन्य विकास आयोजनाहरूबाट प्राप्त आधारभूत तथ्याङ्क उपलब्ध हुनु, स्थानीय तहमा विभिन्न योजना तथा बजेट तर्जुमा समितिहरू गठन हुनु, बजेटलाई सूत्रमा आधारित गराउनु, निकट भविष्यमा हुने राष्ट्रिय जनगणनाले थप उच्च स्तरीय तथ्याङ्क प्राप्त हुनु, विकास आयोजना सम्बन्धमा सामाजिक चेतना वृद्धि हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसर हुन्।

(ख) चुनौती

तथ्याङ्कको महत्वबारे जानकार बनाउँदै योजना तर्जुमा र निर्णय प्रक्रियामा तथ्य-तथ्याङ्कको प्रयोग गर्ने परिपाटीको विकास गर्नु, बस्ती स्तरबाट सहभागितमूलक योजना तर्जुमा प्रणालीलाई संस्थागत गर्नु, सबै विकास साझेदार, अन्तरराष्ट्रिय, राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाका आयोजना कार्यक्रमहरूलाई वार्षिक विकास कार्यक्रममा समावेश गरी समन्वयात्मक ढङ्गले कार्यान्वयन गर्नु, ठोस र परिवर्तनकारी आयोजनाको बिस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी प्राथिमकताका साथ कार्यान्वयन गर्नु, परियोजना बैंक स्थापित गर्नु, विकास प्रक्रिया र अवसरमा सबैको समावेशी पहुँच कायम गर्नु, योजनाको अभिलेख अद्यावधिक गर्नु, निश्चित समयमा पूर्वनिर्धारित गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

५. लक्ष्य

तथ्यमा आधारित योजना प्रणाली स्थापित भएको हुने ।

६. उद्देश्य

विश्वसनीय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना र योजना प्रणालीलाई संस्थागत गर्नु।

७. रणनीति

१. तथ्याङ्क एवं अभिलेख प्रणालीको स्थापना गर्ने,

२. सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रणाली स्थापित गर्ने,

३. आयोजना तर्जुमा र कार्यानवयन प्रक्रियालाई व्यवस्थित र संस्थागत गर्ने,

४. स्थानीय विकास-साझेदार र अन्तर निकाय समन्वय प्रभावकारी बनाउने ।

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. तथ्याङ्क एवं अभिलेख प्रणालीको स्थापना गर्ने,	१. पालिकाको आधारभूत तथा संस्थागत तथ्यांकलाई स्थापित गरी तथ्याङ्कसहितको वस्तुगत विवरण तयार गरी वार्षिक रूपमा आवधिक गरिनेछ । २. स्रोत नक्सा तयार गरी प्रकाशन गरिनेछ । ३. तथ्याङ्क तथा अभिलेख शाखाको स्थापना गरी पालिकास्तको सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिनेछ । ४. गाउँपालिकाको तथ्याङ्कलाई सूचना प्रणालीमा आबद्ध गरी सर्वसुलभ गराइनेछ । ५. सूचना तथा तथ्याङ्क सम्बन्धी क्षमता विकास गरिनेछ।

	६. वस्तुगत विवरण, स्रोत नक्सा तथा अन्य विवरण गाउँपालिकाको वेबसाइटमा रहने व्यवस्था गर्नका साथै वेबसाइटलाई इन्टरएक्टिभ बनाइनेछ।
२. सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रणालीको स्थापित गर्ने	१. बजेट पुर्वानुमान प्रणालीलाई भरपर्दो बनाइने छ र समयमानै उपलब्ध गराइनेछ। २. बस्ती स्तरबाट नै चरणबद्ध सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्बन गरिनेछ । ३. विकास प्रक्रियमा कोही नछुटुन् भन्ने अवधारणा अनुसार बस्ती तहदेखि नै सबै सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहभागिता बढाइनेछ । ४. योजना तर्जुमा समिति र विषयक्षेत्रगत समितिहरूको क्रियाशीलता अभिवृद्धि गरिनेछ । ५. वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम सभामा विस्तृत छलफल हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३. आयोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रियालाई व्यवस्थित र संस्थागत गर्ने	१. परियोजना बैङ्कको स्थापना गरिनेछ । २. योजना तर्जुमा गर्दा आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारमा छनौट गरी वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरिनेछ। ३. रु. १० लाखभन्दा माथिका आयोजना सम्भाव्यता अध्ययनका आधारमा मात्र समावेश गरिनेछ । ४. सार्वजनिक परीक्षण र सामाजिक परीक्षण जस्ता नागिरक उत्तरदायी प्रणालीको अनिवार्य पालन गराइनेछ । ५. हाल पहिचान गरिएका प्राथमिकता प्राप्त योजनाहरूलाई (अनुसूची ८) परियोजना बैंक मा समावेश गर्न विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी राखिनेछ । ५. लाभग्राहीहरूलाई प्रारम्भदेखि नै संलग्न गराई सम्पन्न आयोजनाको मर्मतसम्भार तथा दिगोपनाका लागि जिम्मेवारी र क्षमतावान बनाइनेछ । ६. गाउँपालिकाको (अनुसूची ८ र १० मा उल्लेखित) प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रगत योजना (spatial plan) लाई अध्यावधिक गरी संस्थागत गरिनेछ ।
४. स्थानीय विकास-साझेदार र अन्तर निकाय समन्वय प्रभावकारी बनाउने।	१. स्थानीयस्तरका आयोजना दोहोरो नपर्ने गरी अन्तरतह समन्वय गरिनेछ । २ अन्तरतह र अन्तरसरकार साझेदारीमूलक आयोजनाहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ। ३. योजना तर्जुमा प्रक्रियामा गाउँपालिका क्षेत्रमा काम गर्ने विभिन्न निकाय र स्थानीय विकास साझेदारहरूलाई समेत संलग्न गराई त्यस्ता आयोजना गाउँपालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश गरिनेछ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

(क) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने

१. वस्तुगत विवरण निर्माण, अद्यावधिक र प्रकाशन,

२. स्रोत नक्साको निर्माण र प्रकाशन,

३. सहभागितामूलक योजना तर्जुमा,

४. दिगो विकासको स्थानीयकरण,

५. पूर्व सम्भाव्यता, सम्भाव्यता अध्ययन र विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन निर्माण,

६. मासिक चैमासिक तथा वार्षिक समीक्षा र प्रतिवेदन,

७. यातायात गुरुयोजना, खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना लगायतका क्षेत्रगत गुरुयोजनाको निर्माण र कार्यान्वयन,

८. योजना प्रणाली सम्बन्धी क्षमता विकास,

९. मध्यमकालीन खर्च संरचनाको निर्माण,

१०. नियमित अनुगमन,

११. अनुगमन समितिको क्रियाशीलता,

१२. सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक परीक्षण।

१३. परियोजना बैंक स्थापना

(ख) प्रदेश तहबाट सञ्चालन हुने

समयमा बजेट पूर्वानुमानका साथै योजना तर्जुमा सुदृढीकरण

(ग) सङ्घीय तहबाट सञ्चालन हुने

१. सहभागितामूलक तर्जुमा पद्धति सुदृढीकरण

२. वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन नियमलगायत योजना तर्जुमा सम्बन्धित योजना सञ्चालनलाई सुदृढीकरण

परियोजना बैंक स्थापना

९. अपेक्षित उपलब्धि

आधारभूत तथ्याङ्क नियमित रूपमा उपलब्ध भएको हुने, वस्तुगत विवरण तयार भई अध्याविधक भएको हुने, सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रणाली कार्यान्वयनमा आएको हुने, गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना कार्यान्वयनमा आएको हुने, सबै विकास साझेदारहरूको कार्यक्रम पालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश भई सार्वजनिक भएको हुने, मध्यमकालीन खर्च संरचना निर्माण भएको हुने, गाउँपालिकाको यातायात गुरुयोजना तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको हुने, परियोजना बैंक स्थापित भएको हुने,वार्षिक अनुगमन कार्यतालिका तयार गरी कार्यान्वयनमा आएको हुने, विकास समीक्षा प्रणाली संस्थागत हुने, अन्तर तह प्रतिवेदन प्रणाली नियमित र विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध भएको हुने, विकास आयोजनाको वार्षिक प्रगति ९० प्रतिशतभन्दा माथि पुगेको हुनेछ।

९.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१. पृष्ठभूमि

स्थानीयतहको विकासको मेरुदण्डको रूपमा रहेका विकास नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन चरणको समयमा नै आयोजनाहरूमा भएको लगानी तथा साधनको प्रवाह समूचित ढङ्गले भएको छ वा छैन, कार्यतालिका अनुसार क्रियाकलापहरू सुचारु भएका छन् वा छैनन् साथै प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय कमजोरीहरू के के छन् भन्ने जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ, सम्पादित काम तोकिएको लागत र गुणस्तरमा भए नभएको सुनिश्चित गर्नुपर्ने हुन्छ। गाउँपालिकाले आफ्नो स्वीकृत कार्यक्रम अनुसारका आयोजना अलावा आफ्नो भूगोलभित्र सञ्चालित अन्य विकास कार्यक्रमहरूको समेत अनुगमन गरी तत् तत् निकायमा जानकारी पठाउने गर्दछ।

२. वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकामा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण/मुल्यांकन समिति गठन भएको भएतापनि अनुगमनको वार्षिक योजना कार्यान्वयन कार्यतालिका बनाएर कार्यान्वयन हुन सकेको छैन, अनुगमन मूल्यांकन कार्यविधि तर्जुमा हुन नसक्नु, वार्षिक अनुगमन योजना पनि तयार गरि स्वीकृत भएको पाइएको छैन। अनुगमन गर्दा पूर्वनिर्धारित सूचकहरूको आधारमा हुने गरेको देखिँदैन । अनुगमनलाई सामान्य प्राविधिक निरीक्षणको विषयको रूपमा ग्रहण गर्ने गरेको वा लिने गरिएको पाइन्छ, जनप्रतिनिधिहरूबाट समयबद्ध रूपमा नभई कहिलेकाहीं कुनै कुनै योजनामात्र अनुगमन हुने गरेको। विषयगत शाखा तथावडास्तरमा अनुगमन गरिने योजना तथा कार्यक्रमको सूची र सूचक निर्धारण गरिएको छैन, यदाकदा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू सहितको संयुक्त अनुगमनको अभ्यास पनि भएको पाइन्छ। यसैगरी चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षामा प्रगतिको स्थितिको समीक्षा पनि हुने गरेको भएतापनि नियमित र ब्यवस्थित हुने नगरेको, अनुगमनलाई योजना चक्रको अभिन्न हंगको रूपमा पनि स्वीकार गरेको पाइएको छैन। निरीक्षण, सुपरिवेक्षण र अनुगमनलाई खासै भिन्नता छ भन्ने एकै रूपमा महसुस गरिएको देखिन्छ। अनुगमनलाई योजना चक्रको हिस्साको रूपमा पर्याप्त बजेट विनियोजन समेत हुने भएको देखिँदैन। अनुगमनको परम्परागत प्रणाली समस्या समाधानको दृष्टिले त्यति प्रभावकारी हुन सकेको देखिँदैन। योजनाबद्ध विकासको प्रयासमा अनुगमनलाई योजना चक्रको अभिन्न हिस्सा र प्रगति सिंहावलोकन गर्ने प्रमुख आधार मान्ने गरिन्छ। स्थानीय योजना तथा कार्यक्रमहरूको नियमित र व्यवस्थित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापना गरी विकास योजनाको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक भएको छ ।

३. प्रमुख समस्या

अनुगमन सिमित गठन भए तापनि नियमित र प्रणालीगत अनुगमन हुन नसक्नु, अनुगमनलाई प्राथमिकतामा नराखिनु, कम समय दिनु, ससाना टुक्रे आयोजनाको वर्चश्व र अत्यधिक छरिएर रहेका आयोजनाले गर्दा सबै आयोजना अनुगमन गर्न सम्भव नहुनु, अनुगमनको लागि प्राविधिक कर्मचारीको सीमितता हुनु, अनुगमनका लागि भिन्दै बजेटको विनियोजन नहुनु, अनुगमनका नतिजा सूचकहरू निर्धारण हुन नसक्नु, अनुगमनको प्रतिवेदन प्रणाली नियमित र व्यवस्थित नहुनु, अनुगमन प्रतिवेदन

कार्यपालिकाको बैठकमा छलफलको नियमित प्रक्रियामा समावेश नहुनु, समयबद्ध समीक्षा नहुनु, प्राविधिक मूल्याङ्कनलाई अन्तिम भुक्तानीको आधारको रूपमा मात्र लिइनु, योजना मूल्यांकन नहुनु, जनप्रतिनिधिहरूलाई सूचकमा आधारित अनुगमनबारे जानकारीको कमी, प्रतिनिधिहरूलाई अनुगमनको महत्वबोध गराउन नसकिँदा अनुगमनले उचित प्राथमिकता प्राप्त गर्न नसक्नु, अनुगमन कर्मकाण्डी बन्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्।

४. अवसर र चुनौती

क) अवसर

गाउँपालिकास्तरमा उपाध्यक्ष र वडा तहमा वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरी सोको प्रतिवेदन बैठकमा पेस गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहनु, स्थानीय तहको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले अध्यक्ष वा समयोजकको निर्देशनमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने कानुनी व्यवस्था रहनु, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले गाउँपालिकालाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विकास योजनाको अनुगमनसम्बन्धी कानुनी संस्थागत तथा कार्यविधिगत जिम्मेवारी समेत किटानी व्यवस्था हुनु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढीकरण विकास साझेदारको प्राथमिकतामा समेत रहनुलाई प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्ने अवसरको रूपमा लिनुपर्ने हुन्छ ।

ख) चुनौती

अनुगमन मूल्याङ्कन सम्बन्धी संस्थागत विकास गर्नु, कार्यक्रमअनुसारका चरणगत अनुगमन गरी पूर्वनिर्धारित समय, गुणस्तर, लागतमा कार्य भए नभएको यकिन गर्न कार्यान्वयन चरणदेखि नै प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापित गरी नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना गर्नु, आयोजना कार्यक्रमको अनुगमनलाई नियमित गराउनु, अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई योजनाचक्रको हिस्साको रूपमा व्यवस्थित गर्नु, आयोजनाको स्वतन्त्र तेस्रोपक्ष मूल्याङ्कन गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीको रूपमा रहेका छन्।

५. लक्ष्य

योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्ति र त्यसको उपयोगमा वृद्धि भएको हुने ।

६. उद्देश्य

१. नतिजामुखी अनुगमन प्रणाली स्थापित गर्नु ।

२. योजनाको मूल्याङ्कन पद्धतिलाई स्थापित गर्नु।

७. रणनीति

१. आवधिक योजनाको कार्यान्वयनको निरन्तर अनुगमन गर्ने।

२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने।

३. समीक्षा र प्रतिवेदन प्रणाली प्रभावकारी बनाउने।

८. कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. आवधिक योजनाको कार्यान्वयनको निरन्तर अनुगमन गर्ने	१. आवधिक योजनाका आधारमा, मध्यावधि खर्च संरचना र वार्षिक योजना तर्जुमा गरी आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्यहरू प्राप्त उन्मुख भए नभएको अनुगमन गरिनेछ। २. आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य, उद्देश्य हाँसिल भए नभएको उपलब्धि र नतिजा सूचकहरूको विकास गरी मध्यावधि मूल्याङ्कन गरिनेछ। ३. आवधिक विकास योजनाको तेश्रो वर्षमा मध्यावधि मूल्याङ्कन र अन्तिम मूल्याङ्कन आवधिक योजनाको समाप्ति पछि गरिनेछ।
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने	१. अनुगमन समितिको क्षमता विकास गर्दै अनुगमन प्रणालीलाई संस्थागत र क्रियाशील गराइनेछ। २. वार्षिक अनुगमन तालिका तर्जुमा गरी तदअनुसार क्षमता विकासका साथै बजेटको व्यवस्था समेत गरी अनुगमन गरिनेछ। ३. विषयगत कार्यक्रमहरूको कार्यक्रमगत सूचकहरूको निर्माण गरी तदअनुसार अनुगमन गरिनेछ। ४. आयोजनाको नियमित अनुगमनको जिम्मेवारी तोकिनेछ । ५. अनुगमन पश्चात अनुगमनकर्ताबाट लिखित रूपमा अनुगमन प्रतिवेदन लिने, यसलाई कार्यपालिकाको नियमित बैठकमा छलफल गरी देखिएका बाधा अड्चन फुकाइनेछ। ६. अनुगमन समितिको प्रतिवेदनहरू कार्यपालिकाको नियमित बैठकमा प्रस्तुत र छलफल हुने व्यवस्था गरिनेछ। ७. अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वेबसाइटमा राखिनुका साथै सार्वजनिक समेत गरिनेछ ।
३. आवधिक तथा वार्षिक योजना र कार्यक्रम आयोजनाको समीक्षा र प्रतिवेदन प्रणाली प्रभावकारी बनाउने	१. चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा र स्थानीय समस्या समाधान सीमितको बैठक राखी वार्षिक विकास योजना तथा कार्यक्रमको नियमित प्रगति समीक्षा गरिनेछ । २. समीक्षा बैठकमा अनुगमन समितिबाट समष्टिगत अनुगमन प्रतिवेदनमा छलफल गरी समस्याको समाधान गर्ने प्रणालीको स्थापना गरिनेछ। ३. चौमासिक र वार्षिक समीक्षामा नियमित रूपमा गाउँपालिकामा सबै सरोकारवालाहरूको संलगनतामा गरिनेछ र तत्काल समस्याको समाधान गरी योजना समयमा नै सम्पन्न गर्न तदारुकता लिइनेछ। ४. योजनाको आर्थिक तथा भौतिक प्रगतिको प्रतिवेदन सम्बन्धित तह, निकायमा तोकिएको समयमा पठाइनेछ। यसका लागि संघ र प्रदेशसँग

	समन्वय गरी कम्प्युटरमा आधारित एकीकृत सूचना प्रणालीका फर्मेटहरू विकास गरी आबद्ध गरिनेछ । ५. विकास आयोजनाको प्रगति नियमित रूपमा सम्बन्धित निकायहरूमा पठाइनेछ ।

९. प्रमुख कार्यक्रम

१. अनुगमन समितिको संस्थागत विकास र क्षमता अभिवृद्धि,

२. अनुगमन प्रणाली, कार्ययोजना र आयोजनागत सूचकहरूको निर्माण

३. वार्षिक अनुगमन कार्ययोजना (सूचक सहित) तयार गर्ने,

४. अनुगमन कार्यक्रम,

५. समीक्षा तथा स्थानीय समस्या समाधान समिति,

६. छानिएका आयोजनाको तेस्रो पक्ष अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,

७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन (monitoring and evaluation guidelines) निर्देशिका निर्माण,

८. आवधिक विकास योजनाको मध्यावधि समीक्षा ।

१०. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी

(क) आवधिक गाउँ विकास योजना

आवधिक योजनाको असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा सञ्चालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ। प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्य अध्यक्षको मार्गनिर्देशनमा रही गाउँपालिका बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति परिचालन गरिनेछ।

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया देहाय बमोजिम हुनेछ-

तालिका नं आवधिक योजनाका अनुगमन र मूल्याङ्कन			
आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया			
विवरण	जिम्मेवारी	अनुगमनका समय	अनुगमनको तरिका
१.मध्यकालीन खर्च संरचना एवं आवधिक योजनाको अन्तरसम्बन्ध	गाउँ कार्यपालिका	१. वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको मस्यौदा निर्माणका चरणमा ।	१. आवधिक योजनाको प्राथमिकता र लक्ष्य सूचकसँग तादात्म्यता भए नभएका तुलनात्मक विश्लेषणमा आधारित, २. आवधिक योजनाका नीति र सिद्धान्त कार्यरूपमा/ आयोजनामा रूपान्तरण भए नभएको
२. वार्षिक कार्यक्रम र	गाउँ कार्यपालिका	१. वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको	१. मध्यमकालीन खर्च संरचनामा आधारित वार्षिक कार्यक्रम भए

मध्यकालीन खर्च संरचनाको अन्तरसम्बन्ध		तर्जुमाका चरणमा २. वार्षिक समीक्षामा आवधिक योजनाको परिमाण ३. वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनका चरणमा नतिजा सूचकमा आधारित भई नतिजालाई परिमाणात्मक (Qunatative) र गुणात्मक (Qualitative) रूपमा अनुगमन गरी समीक्षा गर्ने	नभएका मूल्याङ्कन गर्ने । २. आयोजनाका लागि मध्यमकालीन खर्च संरचनामा सुनिश्चित गरिएको रकम वार्षिक कार्यक्रममा विनियोजन भए नभएको
२. आवधिक योजनाका मध्यावधि समीक्षा	गाउँ कार्यपालिका	कार्यान्वयनको दुई वर्षपश्चात् अर्थात् आ.व. २०८०/८१	सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा (तेस्रो पक्षबाट स्वतन्त्र मूल्याङ्कन) बाट समष्टि योजनाको अपेक्षित उपलव्धिको अवस्था र यसका समूचित वितरणको अवस्था समीक्षा गरी पृष्ठपोषण गर्ने
३.आविधक योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन	गाउँकार्यपालिका	आ.व २०८२/८३ पछि	योजनाको अपेक्षित उपलव्धि र यसका प्रभाव मूल्याङ्कन हुने गरी सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेस्रो पक्षबाट स्वतन्त्र मूल्याङ्कन)

(ख) वार्षिक योजनामा संलग्न कार्यक्रम तथा आयोजना

वार्षिक योजनामा समावेश कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयनको क्रममा समयमा गुणस्तर कायम गर्न र जाँच वा निरीक्षण गरी कार्यसम्पादन सुनिश्चित गर्न अनुगमनको कार्य सञ्चालन गरिनेछ । अनुगमनका क्रममा कार्यान्वयनमा भएका गल्ती कमजोरी तत्काल सुधार गरी समयमा नै आयोजना सम्पन्न गर्नका साथै गाउँपालिकाको कोषको अपव्यय हुनबाट रोकिनेछ।

(अ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली

- **नियमित अनुगमनः** सम्बन्धित शाखा प्रमुख वा प्राविधिक वा तोकिएको कर्मचारीबाट कार्यक्रम/आयोजनाको नियमित सुपरीवेक्षण, निश्चित कार्यसम्पादन भएपछि भुक्तानी अगावै सम्पन्न भएका कार्यको प्रावधिक र गुणस्तर मूल्याइकन र कार्यसम्पन्न भएपछि कार्यसम्पनन प्रतिवेदनद्वारा गरिने अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य ।

- **अनुगमन समितिबाट हुने अनुगमनः** स्वीकृत अनुगमन कार्ययोजना अनुसार अनुगमन समितिबाट गरिने कार्यक्रम/आयोजनाको अनुगमन।
- **कायर्पालिकाबाट अनुगमनः** कार्यपालिकाबाट आवश्यकता अनुसार वार्षिक कार्यक्रम तथा आयोजना र पालिकाको भूगोलभित्र सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन। गाउँपालिका भित्र अन्य निकायबाट सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमनपश्चात् सो सम्बन्धमा केही गर्नुपर्ने देखिएमा सम्बन्धित निकायमा समेत जानकारी गराइनेछ।

(आ) गाउँपालिकाले अनुगमन गर्ने आयोजना

गाउँपालिकाले देहायका आयोजनाहरूको अनुगमन गर्नेछ-

१. गाउँपालिकाबाट स्वीकृत कार्यक्रम वा आयोजनाहरू ।

२. गाउँपालिकाबाट लगानी भएको आयोजनाहरू ।

३. नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त स्रोत साधनमार्फत सञ्चालित आयोजनाहरू।

४. गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र गैरसरकारी संस्थामार्फत सञ्चालित आयोजनाहरू ।

५. गाउँपालिकाले आबश्यक ठानेका अन्य आयोजनाहरू ।

(इ) अनुगमनमा मूलभूत रूपमा निम्न विषयहरू हेरिनेछन्ः

१. कार्यतालिका अनुसार काम भए नभएको,

२. तोकिएको कामको समय, लागत र गुणस्तर भए नभएको,

३. सार्वजनिक परीक्षण भए नभएको,

४. कार्यसम्पादनको क्रममा कुनै त्रुटि भए नभएको,

५. डिजायनमा वा कार्यान्वयनमा कुनै गल्ती वा कमी कमजोरी भए नभएको,

६. आयोजना कार्यन्वयनमा प्राप्त गुनासाको सम्बोधन भए नभएको ।

(ई) अनुगमन समिति

गाउँपालिकाका वार्षिक योजना तथा समावेश भएका कार्यक्रम/आयोजनाको अनुगमनका लागि उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा अनुगमन समिति गठन गरिने कानुनी ब्यवस्था अनुसार गठन गरिएको छ छ । यस अलावा वडास्तरीय र विषयगत शाखाका कार्यक्रम/आयोजनाको अनुगमन वडास्तरीय अनुगमन समितिबाट र विषयगत शाखाबाट समेत हुने ब्यवस्था रहेको छ।

अनुगमन समितिले अनुगमन योजना स्वीकृत गराई त्यसैमा जिम्मेवारी तालिका समेत तोकी तदनुसार नियमित अनुगमनको व्यवस्था मिलाउनेछ। समितिले योजना कार्यक्रमको सूचकका आधारमा अनुगमन गरी प्रतिवेदन पेश गर्ने गराउनेछ। आफूले गरेको अनुगमनका आधारमा तत्काल समाधान गर्नुपर्ने विषयको हकमा तत्कालै प्रतिवेदन गर्ने र अन्यको हकमा मासिक रूपमा कार्यपालिकाको बैठकमा प्रस्तुत गरिनेछ। कार्यपालिकाको बैठकमा अनुगमन प्रतिवेदन नियमित एजेण्डाको रूपमा छलफलमा ल्याइनेछ र समीक्षा वैठकमा समेत अनुगमन सम्बन्धी अवस्थाका बारेमा छलफल गरिनेछ।

अनुगमनमा देहायका मध्ये कुनै तरिकाहरू अपनाइनेछः

१. नियमित प्रतिवेदन लिएर ।

२. स्थलगत अवलोकन गरेर ।

३. सरोकारवालाहरूसँग छलफल गरेर ।

४. नागरिक समाजका संस्थाहरू परिचालन गरेर (मिडिया आदि) ।

५. सार्वजनिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक परीक्षण जस्ता विधिहरू अपनाएर ।

(उ) मूल्याङ्कन

गाउँपालिकाले सम्पन्न गरेका कार्यक्रम/आयोजनाले अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त भयो भएन ? त्यसको असर तथा प्रभावको लेखाजोखा गरी नतिजाप्रति जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नका साथै यसको अनुभवबाट पाठ सिकेर भावी कार्यक्रम/आयोजनामा सुधार गर्न पालिकाले आवस्यक देखेका प्राथमिकता प्राप्त योजना (एकभन्दा बढी वर्षमा कार्यान्वयन हुने समेत) आयोजना र तोकिएका लक्षित वर्गउन्मुख कार्यक्रम/आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गरिनेछ। यसरी मूल्याङ्कन गर्दा आन्तरिक वा स्वमूल्याङ्कन वा स्वतन्त्र वा तेस्रो पक्षमार्फत समेत गराइनेछ । आयोजनाको मूल्याङ्कनपश्चात् प्राप्त नतिजा कार्यपालिकाको बैठकमा प्रस्तुत गरी सरोकारवालालाई समेत जानकारी गराइनेछ ।

१०. अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजना कार्यान्वयन सम्पन्न हुँदासम्म कार्यविधि तर्जुमाका साथै वार्षिक अनुगमन कार्यतालिका तयार गरी कार्यान्वयनमा आएको हुने, सबै आयोजनाको कार्यान्वयन चरणमा कम्तीमा तीन पटक अनुगमन भएको हुने, प्रत्येक वर्ष एक आयोजनाको तेस्रोपक्ष मूल्याङ्कन नभएको हुने, ९० प्रतिशत कार्यक्रम/ आयोजना समयमानै सम्पन्न भएको हुने, ठूला पूर्वाधार तथा लक्षित कार्यक्रमहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन प्रारम्भ भएको हुने विकास समीक्षा प्रणाली संस्थागत हुने, अन्तर तह प्रतिवेदन प्रणाली नियमित र विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध भएको हुनेछ।

९.४ आन्तरिक राजस्व परिचालन

१. पृष्ठभूमि

म्यागङ गाउँपालिकाको सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन अन्तर्गत सार्वजनिक क्षेत्रमा गरिने खर्चहरू जुटाउन प्राप्तिका विभिन्न स्रोतहरूको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने हुन्छ। यस्का लागि आन्तरिक तथा बाह्य राजस्व परिचालनको महत्वपूर्ण योगदान रहनेछ । समग्र रूपमा राजस्व परिचालन प्रभावकारी हुन सकेमानै आवधिक योजनाको लागि चाहिने खर्च जुटाउन सहज हुनेछ । आन्तरिक स्रोतहरू बढी अनुपातमा परिचालन गरी खर्च गर्दा गाउँपालिकाले बाह्य शर्तहरू पालना गर्नु नपर्ने भई गाउँबासीले बढीमात्रामा स्वायत्तताको अनुभूति गर्नेछन्।तर म्यागङ गाउँपालिकाको वार्षिक बजेटमा आन्तरिक राजस्वको अनुपात न्यून रहेको विद्यमान स्थितिमा संघीय तथा प्रदेश सरकारको अनुदानमा निर्भर रहनुपर्ने बाध्यता रहेको छ। आन्तरिक राजस्व बढी अनुपातमा उठाउन विद्यमान कठिनाईहरूमा, नागरिक सचेतना जागृत गराउन नसकिनु, गाउँपालिकामा उद्यमशीलताको अभावले व्यावसायिक उत्पादन तथा उत्पादकत्व न्यून रहनु, अधिकांश गाउँवासीको आर्थिक स्थिति कमजोर रहनु, करको दायरा एवं आधार सीमित रहनु र सम्भाव्य कर तथा गैर करका थप अवसरहरूको उपयोग हुन नसक्नु जस्ता कारणहरू रहेका छन् । विद्यमान सीमिततालाई समाधान गर्दै थप आन्तरिक राजस्व परिचालन गर्नका निमित्त गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रभित्र उपलब्ध विद्यमान एवं सम्भाव्य स्रोतहरूबाट राजस्व परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

२. आन्तरिक राजस्वको विद्यमान स्थिति

म्यागङ गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका प्रमुख स्रोतहरूमा सम्पत्ति कर, मालपोत कर, व्यवसाय कर, सिफारिस तथा अन्य दस्तुर, सेवा शुल्क दस्तुर, बहाल कर, बआल बिटौरी कर, प्राकृतिक स्रोत उपयोग कर, दर्ता नवीकरण आदि रहेका छन् । आन्तरिक राजस्व अन्तर्गत संघ र प्रदेशसँग हुने राजस्व तथा रोयल्टी बाँडफाँटलाई लिइएको छैन। आन्तरिक राजस्वका विद्यमान विविध स्रोतहरूमा यस गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व संकलनको अनुपात भने एकदमै न्यून रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गाउँपालिकाको कूल प्राप्तिमा आन्तरिक राजस्वको योगदान करिव १ प्रतिशतभन्दा पनि कम रहेको आँकडाले यस तथ्यलाई प्रष्टयाउँदछ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यथार्थ राजस्व संकलन रु. २४ लाखमा सीमित रहेको छ । कोभिड–१९ को कारण हुने बन्दाबन्दी तथा अन्य प्रतिकूलताको कारणहरूले गर्दा गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधिहरू सीमित हुन गई राजस्व संकलनमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न सक्ने सम्भावनाहरू देखिएका छन्। तथापी आ.ब. २०७८/७९ मा गाउँपालिकाको कुल आयमा आन्तरिक राजश्वको योगदान ४% पुग्ने अनुमान गरिएको छ। विद्यमान स्थितिमा बाह्य स्रोतहरूमाथिको अत्यधिक निर्भरतालाई क्रमिक रूपमा घटाउँदै लैजान आन्तरिक राजस्व संकलनको विद्यमान स्थितिमा व्यापक सुधारको खाँचो छ।

३. आन्तरिक राजस्व परिचालनका सम्भावनाहरू

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले गाउँपालिकलाई दिएको अधिकारभित्र रहेर गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वका विद्यमान तथा सम्भाव्य प्रमुख स्रोतहरूमा सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत),

व्यवसाय कर, बहाल बिटौरी कर, व्यापार व्यवसाय दर्ता/नवीकरण, अन्य बिक्री (प्राकृतिक स्रोत), घर जग्गा बहाल कर, नक्सापास दस्तुर, घर अभिलेखीकरण र विभिन्न सेवा शुल्कहरू पर्दछन् । आन्तरिक राजस्व संकलनको न्यून स्थितिलाई सुधार गर्न सम्भाव्य आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरूलाई परिचालन गरिनु पर्दछ । यसका लागि आन्तरिक राजस्व सम्बद्ध उपयुक्त नीति तथा कार्यनीतिहरूको आवश्यकता छ। आन्तरिक राजस्वलाई बढी अनुपातमा परिचालन गर्नका लागि करदाता तथा सेवाग्राही मैत्री हुने गरी तिर्न सक्ने क्षमता र तिर्ने तत्परता समेतलाई विचार गरी आन्तरिक राजस्वका दरहरू निर्धारण एवं सोको दायरा विस्तार गरिएमा गाउँपालिकको आन्तरिक राजस्व परिचालनलाई बढाउन सम्भव हुनेछ । यस पृष्ठभूमिमा गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना, २०७७ मा उल्लेख भए बमोजिम आन्तरिक राजस्व परिचालनका लागि सम्भावनाका क्षेत्रहरू निम्न बमोजिम उल्लेख गरिएका छन् :

३.१ आन्तरिक राजस्व परिचालनका लागि सम्भावनाका क्षेत्रहरू

३.१.१ कर राजस्व

(क) सम्पत्ति कर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र सो घरले चर्चेको क्षेत्रफल बराबरसम्मको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । हाल सम्पत्ति कर अभ्यासमा नरहेकोले घर जग्गा भएका व्यक्तिलाई सम्पत्ति करको दायरामा ल्याउन सकेमा यसबाट नियमित रूपमा राजस्व प्राप्त गर्न सकिनेछ । गाउँपालिकामा हाल करिब ४,५१३ घरपरिवार संख्या रहेकोले सोबाट सम्पत्ति कर उठ्न सक्ने सम्भावना रहेको छ । यसका लागि गाउँपालिकाले हरेक घरधुरीको तथ्यांक, घरजग्गाको वास्तविक मूल्यांकन अनुसारको तथ्यांकमा आधारित करदाताका लगत तयारी, स्पष्ट दर निर्धारण तथा गाउँसभाबाट स्वीकृति र स्वीकृत नीति गाउँपालिका तथा वडास्तरबाट कार्यान्वयन, अनुगमन र समीक्षा गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(ख) भूमिकर (मालपोत)

सिँचाइ पुगेको र नपुगेको स्थानमा वर्गीकरण गरी भूमिकर (मालपोत) लगाउन सकिनेछ । गाउँपालिकामा ४६.२१ वर्ग किमि (करिव ९०,८३३ रोपनी) जमिन खेतीपातीका लागि उपयोग भएको आँकडालाई विचार गर्दा भूमिकर (मालपोत) लगाउन सकिने सम्भावना रहेको छ । घरघडेरीलाई सम्पत्ति करको स्रोतका रूपमा लिएपछि बाँकी रहने जमिनमा मालपोत वा भूमिकर लगाउन सकिनेछ ।यस्का लागि गाउँपालिकाले हरेक वडामा रहेको जमिन मध्ये सम्पत्ति कर लगाएको बाहेकको जमिनलाई मालपोत र भूमिकर प्रयोजनका लागि वर्गीकरण अनुसारको वडागत अनुसार लगत तयार गर्नु पर्दछ । नयाँ भूउपयोग ऐन अनुसार आफनो गाउँपालिका क्षेत्रभित्रको जग्गाजमिनको नक्सांकन गरी वर्गीकरणका अधारमा दररेट कायम गरिनुपर्ने देखिन्छ। भूमिकर (मालपोत) लगाउँदा प्रगतिशील र व्यावहारिक मालपोतको दर निर्धारण र असुलीका आधारहरू अनुसार लगाउनुपर्दछ ।

(ग) घर बहाल कर (वार्षिक १० प्रतिशत)

गाउँपालिकामा करिव आठ सयको संख्यामा उद्योग, व्यापार, व्यवसायहरू सञ्चालनमा रहेका र ती व्यवसायहरूमध्ये २५% बहालमा रहेको अनुमानका आधारमा दुई सयभन्दा बढीको संख्याबाट घरजग्गा बहाल कर उठ्ने सम्भावना देखिन्छ ।यस्का लागि व्यावसायिक तथा आवासीय प्रयोजनका लागि बहालमा प्रयोग भएका घर तथा जग्गाको परिमाण र मासिक बहालको दर अनुसारको लगत तयार गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ ।

(घ) व्यवसाय कर

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र करिब आठ सय उद्यम तथा व्यवसायहरू रहेकोले गाउँपालिका अन्तर्गतका उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायहरूलाई दर्ता प्रक्रियामा ल्याई तिनीहरूको पूँजीगत लगानी, आम्दानी, मुनाफा, सेवा आदि पक्षहरूलाई मध्यनजर गरी व्यवसाय कर संकलन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघसँगको सहकार्यमा व्यवसाय कर प्राप्त गर्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ । ययसका लागि वडागत रूपमा मुख्य बजार केन्द्रहरूमा सचांलीत व्यवसायहरूको लगत तयार गर्नु पर्नेछ।

(ङ) जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यावसायिक उपयोग कर

गाउँपालिकावाट चिराइतो लगायत अन्य जडिबुटी निर्यातको सम्भावना छ। बजार विस्तारसँगै कवाडी सामानमा कर उठाउन सकिनेछ । यस्का लागि सामुदायिक वन तथा निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा जडिबुटीको परिमाण अनुमान गर्ने र तोकिएका दरहमा राजस्व असुल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(च) विज्ञापन कर

गाउँपालिकाले विज्ञापनको दर निर्धारण गरेको भए तापनि विज्ञापन कर शीर्षक अन्तर्गत राजस्व प्राप्त गरेको अवस्था देखिँदैन । यहाँका बजार केन्द्रहरूमा विभिन्न व्यावसायिक निकायहरूले व्यापारिक प्रयोजनका लागि विज्ञापन राखेमा सोको लगत राखी करको दायरामा ल्याउन सकिनेछ ।

३.३.२ गैरकर राजस्व

(क) बहाल बिटौरी शुल्क

हाट, बजार तथा सार्वजनिक, ऐलानी एवं गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका जग्गामा बनेका संरचनाहरूको पहिचान गरेर बहाल बिटौरी शुल्क दर निर्धारण गरी राजस्व परिचालन गर्न सकिनेछ ।

(ख) अन्य बिक्रीबाट प्राप्त (प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तु)

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटोजन्य वस्तु र सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको बिक्री गर्न सकिनेछ । लोकमार्गको साथै अन्य गाउँपालिका स्तर सडक निर्माण कार्य भइरहेको, नयाँ बजार केन्द्रहरू विकास हुँदै गइरहेको अवस्था हुनाले निर्माण सामग्रीको माग बढ्न सक्ने हुनाले प्राकृतिक तथा खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा उपयोगको सम्भावना रहेको छ ।

(ग) नक्सा पास दस्तुर

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र निर्माण हुने भवन तथा संरचनालाई नक्सापास अनिवार्य रूपमा गर्नुपर्नेछ । भवनको प्रकृति, आकार अनुसार नक्सा पास दस्तुर निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु जरुरी देखिन्छ ।

(घ) व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्क

गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका सबै व्यवसायहरूलाई गाउँपालिकको अभिलेखभित्र समेटने गरी दर्ता/नवीकरण गरी गाउँपालिकालाई राजस्व प्राप्त हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ । यस्का लागि गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका व्यापार तथा व्यवसायको दर्ता तथा नवीकरण प्रक्रियालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि वडागत रूपमा व्यवसायहरूको लगत तयार गरी उद्यम/व्यवसायको पूँजी लगानी वार्षिक कारोबार रकमका आधारमा वर्गीकरण गरिनु पर्दछ ।

(ङ) सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुर

प्रकृतिका आधारमा सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरको दर पुनरावलोकन गर्नुपर्ने छ । जस्तैः जन्म दर्ता सच्याउने, दलित जनजातिको प्रमाणित र छात्रवृत्ति सिफारिस ।

(च) सेवा शुल्क

पर्यटकीय स्थल शुल्क, स्थानीय सडक पूर्वाधार, सिँचाइ आयोजना शुल्क, मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवा शुल्क अन्य सेवा शुल्कको सम्भावना रहेको छ ।यस्का लागि शुल्क दर निर्धारण गर्ने, निजी क्षेत्रसँग साझेदारी वा व्यवस्थापन करार गरी कार्यान्वयन गर्दै जाने जस्ता विधिहरू अँगाल्न सकिनेछ ।

(छ) सामुदायिक वनबाट प्राप्त आय

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गर्नुपर्ने र त्यसबाट भएको आम्दानीको १०% सम्बन्धित गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाभित्र हाल २४ वटा सामुदायिक वन रहेका हुनाले वनको दिगो उपयोगका लागि कार्ययोजना स्वीकृत गरी प्राप्त रकमको १०% रकम गाउँपालिकाका लागि महत्वपूर्ण स्रोत हुन सक्नेछ । वन ऐन, २०७६ दफा २२ (१) अनुसार सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले कार्ययोजना बमोजिम आर्जन गरेको वार्षिक आयबाट कम्तीमा ५० प्रतिशत रकम सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी गरिबी न्यूनीकरण, महिला सशक्तिकरण तथा उद्यम विकास कार्यमा खर्च गर्नुपर्ने प्रावधान रहेकोले पनि यो एउटा राम्रो स्रोत हुन सक्नेछ ।

(ज) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गाको स्वामित्व हस्तान्तरण गर्दा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा तोकिए बमोजिम असूल गरिएको राजस्वको ६० प्रतिशत प्राप्त गर्ने गर्दछ । यो एउटा विश्वसनिय स्रोत हुन सक्नेछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा यस्तो स्वामित्व हस्तान्तरणको कार्य गाउँपालिकाले नै गर्ने उल्लेख गरे तापनि हाल गाउँपालिकामा क्षमता पर्याप्त नरहेको र संघीय सरकार मातहत रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख समेत

हस्तान्तरण भइनसकेकोले जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै प्रदेश कानूनमा तोकिए बमोजिम दस्तुर असुल उपर गर्ने गरेको छ र असूल भएको रकम प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला हुने गरी पठाउने गरेको छ ।

३.२ आन्तरिक राजस्व परिचालनको रणनीति तथा कार्यनीति

गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना, २०७७ मा उल्लेख भए बमोजिम आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा देहाय अनुसारका रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछन् । उल्लिखित रणनीतिहरू कार्यान्वयनका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजनामा विभिन्न कार्यनीतिहरू समेत उल्लेख गरिएका छन् ।

(१) गाउँपालिकामा तयार गरिएका राजस्वसँग सम्बन्धित ऐन तथा नियमहरूलाई अझ बढी व्यावहारिक बनाउन सुधार गरिनेछ । साथै ऐन, नियममा अपर्याप्त भएका पक्षहरूलाई समेटिने छ ।

(२) गाउँपालिकाको समग्र राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्न राजस्व शाखाको गठन तथा सुदृढीकरण गरी क्षमतावान बनाइनेछ ।

(३) राजस्वलाई वृद्धि गर्न करका दायरालाई फराकिलो गर्दै लगिनेछ ।

(४) कर तथा सेवा शुल्कलाई सम्बन्धित करदाता एवं विषय क्षेत्रसँग आबद्ध गराउँदै लगानी गरिनेछ ।

(५) कर, शुल्क, सेवा शुल्क आदिको दर तथा दायरा निर्धारण गर्दा निजी क्षेत्र तथा सरोकारवालाहरूको सहभागिता जुटाइनेछ । यसैगरी कर संकलनमा यथासम्भव निजी क्षेत्र, उपभोक्ता समिति एवं सहकारी संस्थासँग सहकार्य गरिनेछ ।

(६) राजस्व परिचालनलाई समावेशी एवं प्रगतिशील बनाइनेछ ।

(७) कर प्रशासनलाई पारदर्शी गराउन कर सम्बन्धी सूचनाहरूमा नागरिकहरूको पहुँच पुऱ्याइनेछ ।

(८) राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश सरकार तथा जिल्ला समन्वय समितिसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा जोड दिइनेछ ।

४. आन्तरिक राजस्वको प्रक्षेपण

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रक्षेपण गर्दा विद्यमान न्यून अवस्थामा सुधार गर्नका लागि कर दाता एवं सेवाग्राहीको तिर्न सक्ने क्षमता र कर तिर्ने बानी बसाल्दै आन्तरिक राजस्वको दायरालाई क्रमिक रूपमा बढाउँदै लैजाने मान्यता राखिएको छ । आवधिक योजना अन्तर्गत गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत अन्तर्गत नगद मौज्दात बाहेकको राजस्व परिचालनबाट रु. १०.५७ करोड (कूल प्राप्ति अनुमानको ४ प्रतिशत) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका नं ९.१
आन्तरिक राजश्व प्रक्षेपण
(आ.व. २०७७/७८ को मूल्यमा)

रु. लाखमा

विवरण	०७७/७८ यथार्थ	०७८/७९ अनुमान	०७९/८० प्रक्षेपण	०८०/८१ प्रक्षेपण	०८१/८२ प्रक्षेपण	०८२/८३ प्रक्षेपण	आवधिक योजनाको जम्मा
सम्पत्ति कर	३.००	५.००	७.००	९.००	११.००	१३.००	४५.००
घरजग्गा कर तथा रजिष्ट्रेसन	–	–	९.००	१०.००	११.००	१२.००	४२.००
भूमिकर मालपोत	११.८०	५४.००	५५.००	५६.००	५७.००	५८.००	२८०.००
घरजग्गा बहाल तथा बिटौरी कर	०.५०	१०.००	१२.००	१३.००	१४.००	१५.००	६४.००
व्यवसाय कर	२.५०	३५.३०	३६.००	३७.००	३८.००	३९.००	१८५.३०
अन्य कर	–	–	५.००	६.००	७.००	८.००	२६.००
कर आय जम्मा	**१७.८०**	**१,०४.३०**	**१२४.००**	**१३१.००**	**१३८.००**	**१४५.००**	**६४२.३०**
प्रशासनिक तथा न्यायिक शुल्क	–	७.४०	१०.००	१२.००	१४.००	१६.००	५९.४०
नक्सा पास दस्तुर	१.८०	१२.००	१३.००	१४.००	१५.००	१६.००	७०.००
अन्य दस्तुर	०.११	१०.००	११.००	१२.००	१३.००	१४.००	६०.००
बिक्रीबाट प्राप्त रकम (प्राकृतिक स्रोत)	४.००	३७.५०	३९.००	४२.००	४५.००	४८.००	२११.५०
अन्य गैरकर राजस्व	–	–	२.००	३.००	४.००	५.००	१४.००

गैरकर राजस्व जम्मा	५.९१	६६.९०	७५.००	८३.००	९१.००	९९.००	४१४.९०
कुल जम्मा	२३.७१	१,७१.२०	१,९९.००	२१,४.००	२,२९.००	२४४.००	१०,५७.२०

स्रोतः गाउँपालिकाको आ.व २०७८/७९ को राजस्व अनुमान , राजस्व सुधार कार्य योजना (RIAP), नेपाल सरकारको आ.व २०७८/७९ को अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, बागमती प्रदेशको आ.व २०७८/७९ अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको जानकारी पुस्तिका, पालिकाको वित्तीय विवरण र SUTRA को तथ्यांक

परिच्छेद - १०
नतिजा खाका

तर्कबद्ध खाका (Logical Framework)

१०.१ पृष्ठभूमि

योजना प्रक्रियालाई नतिजामुखी बनाउन यस आवधिक योजनाको लक्ष्यदेखि कार्यक्रमसम्मको कारण र असरहरूबीचको अन्तरसम्बन्ध एवं नतिजाका तहहरूको अन्तरसम्बन्ध कायम हुने गरी नतिजा खाकाको रूपमा तर्कबद्ध खाका (Logical Framework) तयार गरिएको छ।

यो तर्कबद्ध खाका तयार गर्दा विषयगत क्षेत्रका आधारमा तहगत नतिजा सूचक (Key result indicators) निर्धारण गरी सबै विषयगत क्षेत्र तथा उपक्षेत्रको लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान स्थापित गराउन प्रयास गरिएको छ। यसका साथै सबै विषयगत क्षेत्रको नतिजा एउटै तालिकामा हेर्न सकियोस् भनी एकीकृत नतिजा खाका समेत तयार गरिएको छ। एकीकृत नतिजा खाका निर्माण गर्दा गाउँपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिलाई क्रमशः प्रभाव र असरस्तरको नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ।

तर्कबद्ध खाकामा प्रयोग गरिएका सूचकहरू वार्षिक भनी उल्लेख भएकोमा बाहेक अन्य वार्षिक सूचकहरू समष्टिगत (Cumulative) रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ। प्रयुक्त तथ्यांकहरू गा.पा. को वस्तुगत विवरण, कार्यशाला गोष्ठीबाट प्राप्त विवरण, गा.पा. सम्बन्धी अन्य दस्तावेजहरूबाट संकलित गरिएका छन्।

१०.२ विषयगत तर्कबद्ध खाका

१. म्यागङ- एकीकृत तर्कबद्ध खाका

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९०/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	रु करोडमा	१८०.७९	१९१.६४	२०५.२४	२२२.६९	२४४.९६	२७०.१९	बजेट वक्तब्य गाउँपालिका	गाउँपालिका	
	आर्थिक वृद्धि दर	प्रतिशत	२.५	६.०	७.१	८.५	१०.०	१०.३	बजेट वक्तब्य गाउँपालिका	गाउँपालिका	
असर-१	प्रतिब्यक्ति आय	रु हजारमा	९३.३८	९५.५	१००.२	१०८.६	११८.३	११९.२७	गा.पा.को प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	प्रदेश र संघ सरकार, निजीक्षेत्र को सहयोग र साझेदारी हुने।
	गरिवीको रेखामुनीको जनसंख्या	प्रतिशत	२५.१७	२४.५	२३.	२१.	१८.	१५.			
असर-२	साक्षरता दर	प्रतिशत	८०	८५	८७	९०	९२	९५			
	अपेक्षित आयु	प्रतिशत	७०.९	७१	७१.५	७१.५	७२.०	७२.०			
	खानेपानी तथा शौचालयको सुविधा भएका परिवार	प्रतिशत	९५	९६	९७	९८	९९	१००			
असर- ३	सर्बयाम सडकसम्म पुग्न लाग्ने अधिकतमा समय	घण्टा:मिनेट	२:००	२:००	१:४५	१:३०	१:००	०:३०			
	विद्युत पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	९७.३	९८	९९	१००	१००	१००			
	कम्तीमा एक सञ्चारको साधन उपयोग गर्ने नागरिक	प्रतिशत	७७.६	८०	८२	८५	९०	९५			
असर- ४	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	२६२३	२६२३	२८००	२८००	३०००	३०००			
	विपदवाट वार्षिक मानव क्षति	मृत्यु संख्या	१००	७५	५०	२५	१०	५			
असर-५	सेवा सन्तुष्टि	प्रतिशत	२०	३०	३५	५०	६०	७०			

२. समष्टिगत आर्थिक क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	सूचनाका स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
प्रभाव	**क) कुल गार्हस्थ उत्पादन (०७७/७८ को मूल्यमा)**	**रु करोडमा**	**१८०.७९**	**१९१.६४**	**२०५.२४**	**२२२.६९**	**२४४.९६**	**२७०.१९**	गाउँपालिकाको तथ्यांक	**गाउँपालिका**	
	ख) वार्षिक आर्थिक वृद्धि दर	**प्रतिशत**	na	**६.०**	**७.१**	**८.५**	**१०.०**	**१०.३**	गाउँपालिकाको तथ्यांक	**गाउँपालिका**	**संघीय र प्रदेश सरकार र निजी क्षेत्रसँग समन्वय भएको हुने। नयाँ आउने जनप्रतिनिधि योजना कार्यान्वयनमा तदारुक हुने।**
असर १	क) कृषि क्षेत्रको वृद्धि दर	प्रतिशत	na	५.	६.	७.५	९.०	९.			
	ख) उद्योग क्षेत्रको वृद्धि दर	प्रतिशत	na	६.	8.5	११.	१५.	१८.०			
	ग) सेवा क्षेत्रको वृद्धि दर	प्रतिशत	na	७.	८.०	९.	१०.	१०.०			
असर २	क) आयमा आधारित असमानता जनाउने सूचकांक (० देखि १)	(Gini Coefficient	०.४८०	०.४७१	०.४६१	०.४५२	०.४४३	०.४३५			
	ख) माथिल्लो १० र तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको आम्दानीको अनुपात (PALMA Ratio)	अनुपात	३.३६	३.२०२	३.०४९	२.९०४	२.७६६	२.६३४			
असर १	**आर्थिक वृद्धि दर अन्तर्गतका प्रतिफल सूचकहरू**										
प्रतिफल १	कृषि क्षेत्रको उत्पादन (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु करोडमा	८५.५	८९.७७	९५.१६	१०२.३	१११.५	१२१.५४	गाउँपालिकाको तथ्यांक	**गाउँपालिका**	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र निजी क्षेत्रसँग समन्वय भएको हुने ।
प्रतिफल २	उद्योग क्षेत्रको उत्पादन (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु करोडमा	१६.३६	१७.३४	१८.८२	२०.८९	२४.०२	२८.३४			
प्रतिफल ३	सेवा क्षेत्रको उत्पादन (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु करोडमा	७८.९३	८४.४६	९१.२२	९९.४३	१०९.३७	१२०.३१			
प्रतिफल ४	बैंकमा खाता भएका परिवार	प्रतिशत	६१	६५	७०	८०	९०	१००	गाउँपालिकाको तथ्यांक		संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा बैंकहरूको सहयोग भएको हुने

प्रतिफल ५	गाउँपालिकाको बजेट खर्च (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु करोडमा	३०.०८	३९.१७	४२.३९	४५.१८	४८.००	५१.३७			
प्रतिफल ६	आन्तरिक राजस्व (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु लाखमा	१८.६३	१७३.००	१९०.००	२०९.००	२३०.००	२५३.००			
प्रतिफल ७	योजनाको कुल लगानी (०७७/७८ को मूल्यमा)	रु करोडमा		५२.११	६३.५३	८०.७१	१०३.०८	११७.९७	गाउँपालिकाको तथ्यांक		सरकारी, निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रहरूको सहकार्य भएको हुने
असर २	**आयमा असमानता अन्तर्गतका प्रतिफल सूचकहरू**										
प्रतिफल १	तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको आम्दानीमा हिस्सा	प्रतिशत	११.५	१२.३६	१३.२९	१४.२९	१५.३६	१६.५१	गाउँपालिकाको तथ्यांक	गाउँपालिका	संघीय तथा प्रदेश सरकार, सहकारी, निजी र सामुदायिक क्षेत्रसँग समन्वय भएको हुने
प्रतिफल २	बहुआयामिक गरिवी	प्रतिशत	५४.	५०.२३	४६.५१	४२.२८	३८.४४	३४.९४	गाउँपालिकाको तथ्यांक	गाउँपालिका	
प्रतिफल ३	गरिवीको रेखामुनि रहेका जनसंख्या	प्रतिशत	२५.१७	२४.५	२३.	२१.	१८.	१५.	गाउँपालिकाको तथ्यांक		

३. कृषि, पशुपक्षी

नतिजा सूचक	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	सूचनाका स्रोत	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
प्रभाव	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषिको योगदान (०७७/७८ को मूल्यमा)	प्रतिशत	४७.२९	४६.८६	४६.३८	४५.९५	४५.५३	४४.९८	गाउँपालिकाको तथ्यांक	गाउँपालिका	वित्तीय संघसस्था, सहकारी लगायत सबै कृषि सम्वन्धि काम गर्ने निकायहरूको सहकार्य भएको हुने
		रु करोड	८५.५	८९.७७	९५.१६	१०२.३	१११.५	१२१.५४			
असर १	कृषिजन्य उत्पादन	मे. टन	१९५८	२०८७	२३४०	२७६०	३२७०	३९००	गाउँपालिकाको तथ्यांक		
असर २	कृषि उपजको निर्यात (०७७/७८को मूल्यमा)	रु.लाखमा	224	263.7	321.7	405.45	536.75	680			
असर ३	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन (०७७/७८को मूल्यमा)	रु लाखमा	१६०	१८०	२१०	२६०	३२०	४००			
असर १	कृषिजन्य उत्पादन अन्तर्गतका प्रतिफल सूचकहरू										
प्रतिफल १.१	खाद्यान्न उत्पादन	मे. टन	१३७०	१४३७	१६००	१८५०	२१५०	२५००	गाउँपालिकाको तथ्यांक	गाउँपालिका	वित्तीय संघसस्था, सहकारी लगायत सबै कृषि सम्वन्धी काम गर्ने निकायहरूको सहकार्य भएको हुने
१.२	तरकारी उत्पादन	मे.टन	२७६	३००	३४०	४१०	५००	६००			
१.३	फलफुल उत्पादन	मे.टन	३१२	३५०	४००	५००	६२०	८००			
असर २	कृषि उपजको निर्यात अन्तर्गतका प्रतिफल सूचकहरू										
प्रतिफल २.१	धानको निर्यात	रु.लाखमा	०	०	१	१०	२५	५०	गाउँपालिकाको तथ्यांक	गाउँपालिका	
२.२	मकैको निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.५	२	५	१०			
२.३	गँहुको निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.२	१	२.५	५			
२.४	कोदोको निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.०५	०.२५	१	२			
२.५	आलुको निर्यात	रु.लाखमा	१९	२२	२७	३३	४०	५०			
२.६	टमाटरको निर्यात	रु.लाखमा	१५०	१८०	२२०	२५०	३००	४००			
२.७	मटर कोसाको निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.१	०.२५	०.७५	१५			
२.८	हरियो सिमीको निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.५	२०	५०	१			
२.९	बन्दा, काउलीको निर्यात	रु.लाखमा	३२	३६	४२	५२	६५	८०			
२.१०	किविको निर्यात	रु.लाखमा	१	१.२	२	३	५	८			
२.११	सुन्तलाको निर्यात	रु.लाखमा	१५	१७	२०	२४	३०	४०			
२.१२	अलैंची निर्यात	रु.लाखमा	७	७.५	८.२	९.५	११	१५			

२.१३	अम्रिसो निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.१	०.२५	०.८	२			
२.१४	मह निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.०५	०.२	०.७	२			
असर ३	**पशुपक्षीजन्य उत्पादन अन्तर्गतका प्रतिफल सूचकहरू**										
प्रतिफल ३.१	मासुको निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.५	१.५	५	१०	गाउँपालिकाको तथ्यांक	गाउँपालिका	वित्तीय संघसस्था, सहकारी लगायत सबै कृषि सम्वन्धि काम गर्ने निकायहरूको सहकार्य भएको हुने
३.२	बनेलको बच्चा निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.४	१.५	५	१०			
३.३	बाखा लगायत जिउँदो पशुको निर्यात	रु.लाखमा	१२०	१३०	१५०	१८०	२२०	३००			
३.४	लोकल कुखुराको निर्यात	रु.लाखमा	०	०	०.१	०.५	१.५	३			
३.५	दुध उत्पादन	लिटर	४६७८०	४९११९	५१५७५	५४१५४	५६८६१	५९७०४			
३.६	मासु उत्पादन	मे.टन	११४	११९.७	१२५.६९	१३१.९७	१३८.५७	१४५.५			

४. पर्यटन तथा संस्कृति

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	सूचनाका स्रोत	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
प्रभाव	**सेवा क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको हिस्सा**	**प्रतिशत**	**०.**	**०.**	**१.**	**२.५**	**५.**	**१०**	**गाउँ पालिकाको तथ्यांक**	**गाउँ पालिका**	
असर १	**पर्यटक आगमन**	**संख्या**	**५००००**	**५५०००**	**६०५००**	**११०१००**	**१२०२००**	**१५०५००**	**गाउँ पालिकाको तथ्यांक**	**गाउँ पालिका**	**संघीय सरकार, पर्यटन वोर्ड, प्रदेश सरकार र निजीक्षेत्र वीच सहकार्य भएको हुने**
असर १ पर्यटक आगमन अन्तर्गतका प्रतिफल सूचकहरू											
प्रतिफल १	पर्यटन बिकास गुरुयोजना निर्माण	संख्या	०	०	१	१	१	१	गाउँ पालिकाको तथ्यांक	गाउँ पालिका	संघीय सरकार, पर्यटन वोर्ड, प्रदेश सरकार र निजीक्षेत्र वीच सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल २	होम स्टे सञ्चालन (तामाङ सन्स्क्रतिको)	संख्या	०	०	०	१	१	१			
प्रतिशत ३	पर्यटकीय स्थल	संख्या	१	१	१	२	३	३			
प्रतिशत ४	आन्तरिक पर्यटक आगमन	संख्या	५००००	५५०००	६०५००	११०००००	१२०००००	१५०००००			
प्रतिशत	बाह्य पर्यटक आगमन	संख्या	०	०	०	१००	२००	५००			

५											

५. उद्योग

नतिजा सूचक	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	सूचनाका स्रोत	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
प्रभाव	**गाउँपालिकाको कुल गर्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान**	**प्रतिशत**	९.०५	९.०५	९.१७	९.३८	९.८१	१०.४९	**गाउँपालिकाको तथ्यांक**	**गाउँपालिका**	
असर १	उद्योग क्षेत्रको आर्थिक वृद्धी दर	प्रतिशत		६	८.५	११	१५	१८	गाउँपालिकाको तथ्यांक	गाउँपालिका	निजी, सरकारी तथा सहकारी क्षेत्र बीच सहकार्य भएको हुने
असर १	**उद्योग क्षेत्रको आर्थिक वृद्धि दर अन्तर्गतका प्रतिफल सूचकहरू**										
प्रतिफल १	साना उद्योग	संख्या	२.००	२.००	२.००	३.००	४.००	६.००	गाउँपालिकाको तथ्यांक	गाउँपालिका	निजी, सरकारी तथा सहकारी क्षेत्र बीच सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल २	लघु उद्योग	संख्या		१०.	२५.	५०.	१५०.	३००.			
प्रतिफल ३	निकासीजन्य उद्योग	संख्या	२	२	३	४	६	१०	गाउँपालिकाको तथ्यांक		
प्रतिफल ४	स्थानीय उद्योग बाणिज्य संघ	संख्या	०	१	१	१	१	१			

६. सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	सूचनाका स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
प्रभाव	**योजना कार्यान्वयनमा गरिने लगानीमा सहकारी क्षेत्रको लगानी**	**प्रतिशत**			**५**	**७**	**७**	**७**	**गाउँपालिकाको अभिलेख**	**गाउँपालिका**	
असर १	**सहकारी संस्था**	**संख्या**	**१९**	**२०**	**२१**	**२३**	**२६**	**३०**	गाउँपालिकाको अभिलेख	गाउँपालिका	स्थानीय तह, सहकारी सस्थाहरू र निजीक्षेत्रको सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल १	कृषि सामग्री वितरण गर्ने सहकारी	संख्या	०	०	१	२	४	६			
प्रतिफल २	सहकारीमा आधारित प्रांगारिक खेती	संख्या	०	०	०	१	१	१			
प्रतिफल ३	सहकारीमा आधारित बिस्तारित खेती		०	०	०	१	१	१			
प्रतिफल ४	बचत ऋण सहकारी संस्था	संख्या	०	०	१	२	३	५			

७. श्रम तथा रोजगार

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	सूचनाका स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
प्रभाव	**बेरोजगारी दर**	**प्रतिशत**	२५.२४	२५.१०	२४.००	२३.००	२२.००	२०.००	गाउँपलिअक्को तथ्यांक	गाउँपालिका	
असर १	कुल जनसंख्याको बैदेशिक रोजगारीमा रहेको हिस्सा	प्रतिशत	८.१३	८.१०	८.००	७.५०	७.००	६.००	गाउँपलिअक्को तथ्यांक	गाउँपालिका	संघ र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य भएको
प्रतिफल १	सीप/उद्यम विकास तालिम	जना	५४९.	६५०	८००	११००	१५००	२०००	गाउँपलिअक्को तथ्यांक	गाउँपालिका	अन्तर सरकार तथा निजी क्षेत्र बीच सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल २	विप्रेषण आय	रु.करोड	६३	६५	७०	८०	९५	१२०			
प्रतिफल 3	विप्रेषण आयको उत्पादन क्षेत्रमा लगानी	प्रतिशत	०	१	३	५	८	१५			

८. शिक्षा विकास क्षेत्रको तर्कबद्ध खाका (Logical Framework) म्यागङ

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					सूचनाका स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३			
प्रभाव तह	**१. साक्षरता दर**	**प्रतिशत**	**८०**	**८५**	**८७**	**९०**	**९२**	**९५**	गापा प्रगति प्रतिवेदन	गापा शिक्षा शाखा	
	२. खुद भर्नादर (आधारभूत तह)	प्रतिशत	९३	९४	९५	९६	९८	१००	"	"	
असर-१	क) सिकाई उपलब्धि दर		५०.५६	५५	६०	६५	७०	७५	गापा प्रगति प्रतिवेदन	गापा शिक्षा शाखा	अन्तर सरकारको समन्वय हुने, सामुदायिक र निजीकृत सहयोग हुने
	ख) निरन्तर दर (आधारभूत तह)	प्रतिशत	६६.७८	६८	७०	७२	७५	८०			
	ग) निरन्तर दर (माध्यमिक तह)	प्रतिशत	५१.५४	५३	५५	५७	६०	६५			
प्रतिफल											
१	छात्रछात्रा अनुपात	अनुपात	९४:१००	९५:१००	९६:१००	९७:१००	९८:१००	९८:१००			

२	बालक्लब गठन भएका विद्यालय	संख्या	९	१०	१२	१२	१२	१४			
३	विद्यालय केन्द्रित साक्षरता कक्षा संचालन गर्ने विद्यालय	संख्या									
४	समुदाय केन्द्रित अनौपचारिक र डिजिटल साक्षरता प्रदान गरिने बस्ती	प्रतिशत	०	०	१	२	६	८			
५	अपाङ्ग महिला मैत्री विद्यालय	संख्या	१९	२०	२१	२२	२४	२४			
६	बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बन गर्ने विद्यालय	प्रतिशत	१२	१५	१८	२१	२४	२७			
७	महिला शिक्षकको अनुपात	प्रतिशत	४४	४५	४६	४८	५०	५२			
८	अनौपचारिक शिक्षा कक्षा संचालन गरेका विद्यालय	संख्या	१	१	३	६	६	६			
९	छात्रवृत्ति पाउने विद्यार्थीको संख्या	संख्या	११४८	१२००	१३००	१४००	१५००	१६००	IEMIS		
१०	विद्यालय परित्याग दर (आधारभूत तह)	प्रतिशत	१३	१२	१०	८	६	४			प्रस्ट हुने
११	विद्यालय परित्याग दर (माध्यमिक तह)	प्रतिशत	८	६	५	३	१	१			प्रस्ट हुने
१२	बाल कक्षा/पूर्व प्राथमिक तहको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना दर	प्रतिशत	६३	७०	७५	८०	८५	९०			
१३	प्राविधिक धारको विद्यालय संचालन	संख्या	०	०	१	१	१	१			
१४	प्राविधिक विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	०	०	१००	१५०	२००	२५०			
१५	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र	संख्या	५	१०	१५	२०	२५	३०			प्रस्ट हुने
१६	अनौपचारिक शिक्षा कक्षा	संख्या	१	१	३	६	६	६			
१७	खेलमैदान सहित भौतिक पूर्वाधार (खानेपानी, शौचालय) भएका विद्यालय	संख्या	१४	१६	१८	२०	२२	२४			
१८	कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	५	६	८	१०	१२	१४			
१९	विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	३	४	५	६	७	९			
२०	कम्प्युटर इन्टरनेट तथा ई- शिक्षा सुविधा भएका विद्यालय	संख्या	६	१०	१५	२०	२४	२४			

९. तर्कबद्ध खाका- स्वास्थ्य

स्वास्थ्य तथा पोषण

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	योजनाको अन्तिम वर्ष २०८2/८3	सूचनाका स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान	दिगो विकास लक्ष्य सूचक
प्रभाव	**अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको बखत)**	**वर्ष**	७७.०९	७८.०	७८.५	७९.५	८०.०	८०.०	Local HDI report 2019			**३.१**
असर १	**आधा घण्टाको दूरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच**	**प्रतिशत**	२५	३०	३५	४५	४७	४८	घरधुरी सर्वेक्षण		अन्तर सरकारको समनवय हुने, सामुदाकि र निजीकत्त सहयोग हुने	**३.८**
असर २	**मातृ मृत्युदर**	**प्रति लाख जीवित जन्ममा**	०	०	०	०	०	०	HMIS 2077		,,	**३.१**
असर ३	**पाँच वर्षमुनिको बाल मृत्युदर**	**प्रतिशत**	०	०	०	०	०	०	HMIS 2077		,,	**३.२**
असर १	**आधा घण्टाको दूरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अन्तर्गतका प्रतिफल सूचक**											
प्रतिफल १	अस्पताल संख्या	संख्या	१	१	१	२	२	२	पालिकाको स्वास्थ्य प्रतिवेदन			
प्रतिफल २	चिकित्सक संख्या	संख्या	०	१	१	२	२	२				
असर २	**मातृ मृत्युदर अन्तर्गतका प्रतिफल सूचकहरू**											
प्रतिफल १	प्रोटोकोल अनुसार (४ पटक) को संस्थागत गर्भ जाँच	प्रतिशत	३०.५	३५	४०	६५	६७	७०	पालिकाको स्वास्थ्य प्रतिवेदन			**३.८**
प्रतिफल २	संस्थागत प्रसूति सेवा	प्रतिशत	६२	६५	६८	७२	७४	७५				**३.८**
प्रतिफल ३	प्रोटोकोल अनुसार (३ पटक) को संस्थागत सुत्केरी जाँच (PNC)	प्रतिशत	५.६	१०	१५	२५	२७	२८				**३.८**
प्रतिफल ४	बर्थिंग सेन्टर	संख्या	६	६	७	७	७	७				
प्रतिफल ५	दक्ष प्रसूतिकर्मीबाट प्रसूति	प्रतिशत	१५.२	२०	२२	३०	३२	३२				**३.८**
असर ३	**पाँच वर्षमुनिको बाल मृत्युदरलाई असर गर्ने प्रतिफल सूचक**											
प्रतिफल १	नवजात शिशु मृत्युदर	प्रतिहजार जीवित जन्ममा	१	०	०	०	०	०	HMIS 2077			**३.२**
प्रतिफल ३	पूर्ण खोप कभरेज	प्रतिशत	५४.३	६०	६२	७०	७५	७५	HMIS 2077			

१०. लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित वर्ग क्षेत्रको तर्कबद्ध खाका (लैससास)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					सूचनाका स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३			
प्रभाव	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	सूचकांक	०.९३१	०.९३५	०.९४०	०.९४५	०.९५०	०.९६०	बाप्रअओ	गापा	
असर	घर जमिनमा महिला स्वामित्व	प्रतिशत	११.१०	१५	२५	५०	५५		गापाको प्रतिवेदन	गापा	संघीय तथा प्रदेश सरकार र निजी तथा गैससको समन्वयमा हुने
असर	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	३१.०८	३५	४०	४५	५०	५५	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	संघीय तथा प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्नु
असर १ का प्रतिफल सूचकहरू											
प्रतिफल-१	घरपरिवारमा महिला नेतृत्व	प्रतिशत	२१.६५	२५	२८	३०	३५	४०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-२	घरमा महिलाको एकल स्वामित्व	प्रतिशत	११.१०	१५	२०	२५	३५	५०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-३	जमिनमा महिलाको एकल स्वामित्व	प्रतिशत	११	१५	२०	२५	३५	५०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-४	बैंक वा सहकारीमा खाता भएका महिला	प्रतिशत	६१.०३	६५	७०	७५	८०	८५	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-५	सहकारीमा आबद्ध भएका महिला	प्रतिशत	४६.४७	५०	५३	५५	५८	६०	पालिका प्रतिवेदन	गापा	

									२०७८		
प्रतिफल-६	रोजगारीमा आबद्ध भएका महिला	प्रतिशत	२४.०७	३०	३५	४०	४५	५०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-७	घर व्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णयमा महिला सहभागीता	प्रतिशत	७.३१	१०	१३	१५	१८	२०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-८	व्यावसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	प्रतिशत/ संख्या	२८५	३८५	४८५	६००	८००	१०००	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-९	नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिम प्राप्त महिला	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०		गापा	
प्रतिफल-१०	सामुदायिक स्थानमा महिला मैत्री शौचालय	प्रतिशत/ संख्या	०	२	३	५	८	१०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-११	खेलकुदमा महिला सहभागिता	प्रतिशत	०	५	७	१०	१३	२०		गापा	
प्रतिफल-१२	स्थानीय तहमा महिला प्रतिनिधिको सहभागिता	प्रतिशत	४०.६३	४२	४४	४६	४८	५०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-१३	स्थानीय समिति/संरचनाको नेतृत्वदायी पदमा महिलाको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	०	१५	२०	२५	३५	४५		गापा	
प्रतिफल-१४	स्थानीय समिति/संरचनाको नेतृत्वदायी पदमा सिमान्तकृत वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	०	५	१०	१५	१८	२०		गापा	
प्रतिफल-१५	स्थानीय तहमा दलित तथा अन्य सीमान्तकृत समुदायको सहभागिता	प्रतिशत	१८.७	२१	२२	२३	२४	२५	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-१६	बालिका मैत्री विद्यालय	प्रतिशत	१९	२०	२१	२२	२३	२४	पालिका प्रतिवेदन	गापा	

									२०७८		
प्रतिफल-१७	बाल क्लब गठन	प्रतिशत	९	११	१२	१५	२०	२४	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-१८	महिला हिंसा सम्बन्धी घटना न्यूनीकरण	प्रतिशत	०.४२	०.३२	०.३०	०.२५	०.१५	०.५	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-१९	बालबालिका हिंसा सम्बन्धी घटना न्यूनीकरण	प्रतिशत	०	१०	९	७	५	३		गापा	
प्रतिफल-२०	बाल विवाह सम्बन्धी घटना न्यूनीकरण	प्रतिशत	८३.४७	७५	६०	५०	४०	३०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-२१	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन	प्रतिशत	०	१०	१५	२०	२५	३०		गापा	
असर २ का प्रतिफल सूचकहरू											
प्रतिफल-१	ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्र पाएका	प्रतिशत	३.१६	५	१०	१५	२०	२५	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-२	नागरिकता पाएका महिला तथा पुरुष	प्रतिशत	६९.१६	७५	७७	८०	८५	९०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-३	एकल महिला परिचयपत्र पाएका	प्रतिशत	१.२४	१०	१५	२०	३५	५०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-४	सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित लक्षित वर्ग	प्रतिशत	३१.०८	३५	४०	४५	५०	५५	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-	ज्येष्ठ नागरिक मैत्री सार्वजनिक स्थान	संख्या	०	१	२	३	४	५		गापा	

५											
प्रतिफल-६	वर्गीकृत अपाङ्ग	प्रतिशत	१.१२						पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-७	अपाङ्गताको परिचय पत्र भएका व्यक्ति	प्रतिशत	५९.४४	६५	७०	७५	८०	८५	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	
प्रतिफल-८	अपाङ्गताको परिचय पत्र भएका महिला	प्रतिशत	०	२०	३०	४०	५०	६०		गापा	
प्रतिफल-९	तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका महिला	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०		गापा	
प्रतिफल-१०	अपाङ्गता मैत्री सार्वजनिक स्थान	संख्या	०	५	७	९	१०	१२		गापा	
प्रतिफल-११	खेलकुदमा सहभागी अपाङ्ग	प्रतिशत	०	२.५	३.५	४.५	७	१०	पालिका प्रतिवेदन २०७८	गापा	

११. युवा तथा खेलकुद तर्कबद्ध खाका

नतिजाको स्तर	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
असर	युवा रोजगार	प्रतिशत	०	२०	३०	४०	५०	६०		गापा	संघीय तथा प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्नु
प्रतिफल १	युवा लक्षित कार्यक्रमहरू	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०		गापा	
प्रतिफल	वैदेशिक रोजगारमा	प्रतिशत	८.१३	८	७.५	७	६	५	पालिका	गापा	

२	संलग्न युवा								प्रतिवेदन २०७८		
प्रतिफल ३	वैदेशिक रोजगारमा संलग्न महिला	प्रतिशत	०	७	६	५	४	३		गापा	
प्रतिफल ४	सहुलियत दरमा ऋण प्राप्त गर्ने युवा	प्रतिशत	०	२०	२५	३०	४०	५०		गापा	
प्रतिफल ५	सहुलियत दरमा ऋण प्राप्त गर्ने अपाङ्गता भएका युवा	प्रतिशत	०	५	१२	१५	१८	२०		गापा	
प्रतिफल ६	जीवनोपयोगी शिक्षा, तालिम, सीप प्राप्त युवा	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०		गापा	
प्रतिफल ७	जीवनोपयोगी शिक्षा, तालिम, सीप प्राप्त अपाङ्गता भएका	प्रतिशत	०	५	१०	१५	२०	३०		गापा	
असर	खेलकुदमा संलग्न युवा	प्रतिशत	०	१५	२०	२५	३०	५०		गापा	संघीय तथा प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्नु
प्रतिफल १	युवा क्लब, सञ्जाल तथा संस्था	प्रतिशत	०	१०	१३	१६	२०	३०		गापा	
प्रतिफल २	खेलकुद मैदान	प्रतिशत	०	१	१	१	१	१		गापा	
प्रतिफल ३	कभर्डहल	प्रतिशत	०	१		१		१		गापा	
प्रतिफल ४	पालिका स्तरीय प्रतियोगिता	प्रतिशत	०	२	३	४	५	६		गापा	
प्रतिफल ५	राष्ट्रिय स्तरका खेलाडी	प्रतिशत	०	२	४	६	८	१०		गापा	
प्रतिफल ६	राष्ट्रिय स्तरका महिला खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	४	५		गापा	

प्रतिफल ७	राष्ट्रिय स्तरका अपाङ्गता भएका खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	४	५		गापा	
प्रतिफल ८	खेलकुद सम्बन्धी तालिम, सीप प्राप्त युवा खेलाडी	प्रतिशत	०	५	७	१०	१५	२०		गापा	
प्रतिफल ९	खेलकुद सम्बन्धी तालिम, सीप प्राप्त अपाङ्गता भएका खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	४	५		गापा	
प्रतिफल १०	व्यावसायिक खेलकुद क्लब	संख्या	०	१	१	१	१	१		गापा	

१२. तर्कबद्ध खाका- यातायात क्षेत्र

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	सर्वयाम सडकसम्म पुग्न लाग्ने अधिकतम दूरी	घण्टा							गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका तथा प्रदेश	
असर	सर्वयाम सडकमा पहुँच भएको घर परिवार	प्रतिशत	२१.५८	२२.८७	२३।९	२५.७	२७	३०	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउपालिका तथा प्रदेश सरकार	प्रदेश सरकारसँग समन्वय भएको हुने
प्रतिफल-१	कालोपत्रे सडक	किमि	-	२९	३२	३५	४०	४५	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउपालिका तथा प्रदेश सरकार	
प्रतिफल-२	ग्राभेल	किमि	२७	३५	४०	४८	५२	६५	गापाको प्रगति प्रतिवेदन	गापा	
प्रतिफल-३	कच्ची सडक	किमि	२५४	३५१	३५५	३५५	२५७	३६०	गापाको प्रगति प्रतिवेदन	गापा	
प्रतिफल-४	पक्की पुल	संख्या	२	२	३	३	३	४			

प्रतिफल-५	झोलुङ्गे पुल	संख्या	१४	१४	१५	१५	१६	१६			

१३. तर्कबद्ध खाका- आवास तथा बस्ती विकास

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	सुरक्षित आवास तथा एकीकृत बस्ती विकासमा बस्ने जनसंख्या	प्रतिशत							गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	
असर	सुरक्षित आवास तथा एकीकृत बस्ती विकास	संख्या	१	१	१	२	२	२	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	
प्रतिफल-१	आर सी सी घर	संख्या	५३९	५५०	५७०	५८५	५९०	६००	गाउंपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	संघ, प्रदेश र निजी क्षेत्रको सहयोग प्राप्त भएको हुने
प्रतिफल-२	भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार बनेका भवन	प्रतिशत	९२.८	९३	९५.५	९६.९	९९	१००	गापाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	व्यवस्थापन\स्रोत
प्रतिफल-४	आफ्नै घर भएका परिवार	प्रतिशत	९२८५	९३	९५	९६	९९	१००	गापाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	
प्रतिफल-५	टिनका छानो भएका घर	प्रतिशत	८६.८	८६.८	८६.९	८७	८७.३	८७.५	गापाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	

१४. तर्कबद्ध खाका- सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	सर्वयाम सिञ्चित भूमि (सिंचाइयोग्य जमिन मध्य)		३०	३५	४५	५०	५५	६०	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	
असर	जमिन १. सिञ्चित जमिन	हेक्टर	९००	१२००	१४००	१६००	१८००	२०००	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाउँपालिका	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने
	२. नदी नियन्त्रण	संख्या	०	०	१	२	३	४			
प्रतिफल १	कुलो वा नहर प्रणालीबाट सिञ्चित जमिन	हे.	८५०	११००	१२५०	१५२५	१०००	१७५०	पालिका	पालिका\प्रदेश	
प्रतिफल-२	नयां अन्य प्रविधिवाट सिञ्चित जमिन	हे.	५०	१००	१५०	१७५	२००	२५०	पालिका	पालिका\प्रदेश	
प्रतिफल-३	स्पर निर्माण	संख्या	०	०	२	५	७	१०			
प्रतिफल ४	बायो इञ्जिनियरिङ	संख्या	०	०	२	५	७	१०			

१५. तर्कबद्ध खाका- विद्युत् तथा ऊर्जा विकास क्षेत्र

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	विद्युत् उपयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९७.३	९८	९९	१००	१००	१००	गापाको प्रगति प्रतिवेदन	पालिका\वि. प्रा	
असर	विद्युत् उपयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९७.३	९८	९९	१००	१००	१००	गापाको प्रगति प्रतिवेदन	गापा	स्रोत\ब्यवस्थापन नेविप्रा, वैकल्पिक ऊर्जा तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय भएको हुने
	वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२.७	३	५	८	१०	१४			
प्रतिफल-१	स्थानीय स्तरमा विद्युत् उत्पाद स्किम	संख्या	०	०	१	२	२	३	गापाको प्रगति प्रतिवेदन	गापा गापा	निजी क्षेत्रसँग सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल-२	सोलार जडान गर्ने परिवार	प्रतिशत	२	.३	५	१०	१५	२०			
प्रतिफल-३	स्थानीयस्तरमा विद्युत् उत्पादन	मे.वा.	०	०	१	२	२	३			

१६. तर्कबद्ध खाका- सञ्चार क्षेत्र

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	सञ्चारमा पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	७७.६	८०	८२	८५	९०	९५	गाउँपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	पालिका\प्रदायक संस्था	
असर	इन्टरनेट प्रयोग	प्रतिशत	५	१०	२०	२५	२७	३०	पालिका	पालिका\प्रदायक संस्था	निजी क्षेत्र र सेवा प्रदायक संस्थासँग सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल सूचकहरू											
१	ल्याण्डलाइन / मोबाइल प्रयोग (१६ वर्ष माथि)	प्रतिशत	-	५	१०	२०	२२	२५	गाउँपालिका	पालिका\प्रदायक संस्था	निजी क्षेत्र र सेवा प्रदायक सस्थासँग सहकार्य भएको हुने
२	रेडियो प्रयोग	प्रतिशत	३३	३५	३८	४०	४५	५०	पालिका	पालिका\प्रदायक संस्था	निजी क्षेत्र र सेवा प्रदायक सस्थासँग सहकार्य भएको हुने

१७. तर्कबद्ध खाका- खानेपानी तथा सरसफाइ

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	खानेपानी र सरसफाइ सुविधा भएका घरधुरी	परिवार	९५	९६	९७	९८	९९	१००			
असर	पाइपद्वारा वितरीत पानी उपभोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	९३	९५	९७	९८	९९	१००	पालिका	पालिका/प्रदेश	स्रोत जनचेतना व्यवस्थापन
प्रतिफल सूचकहरू											
१	निजी धारा जडित परिवार	प्रतिशत	५१.२	६०	७५	८०	९०	१००	पालिका	पालिका/प्रदेश	स्रोत जनचेतना व्यवस्थापन
२	१. ट्युबवेलको पानी तथा अन्य पानी उपभोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	६.५	५	३	२	०	०	पालिका	पालिका/प्रदेश	स्रोत जनचेतना व्यवस्थापन
३	२. शौचालय भएको घरधुरी	प्रतिशत	९७	९८	९९	१००	१००	१००	पालिका	पालिका	स्रोत जनचेतना व्यवस्थापन
४	फ्लस तथा सेफ्टिट्यांकी सहितको शौचालय प्रयोग	प्रतिशत	४०.७	५५	६७	७८	९१	१००	पालिका	पालिका	स्रोत जनचेतना व्यवस्थापन

१८. तर्कबद्ध खाका- वन, वातावरण जैविक विविधता तथा फोहरमैला व्यवस्थापन											
नतिजाको तह	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष	आ.व.					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान जोखिम
			२०७७/७८	२०७८/७९	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२			
प्रभाव	सामुदायिक वन क्षेत्र	हे.	२६२३.२९	२६२३.२९	२८००	२८००	३०००	३०००	गाउँपालिका का अभिलेख र डिभिजन वन कार्यालयको प्रकाशन	गापा	
	विपदवाट बार्षिक मानव क्षति	बार्षिक मत्यु	१००	७५	५०	२५	१०	५	गापाको अभिलेख	गापा	
असर १	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	संख्या	२४	२४	२६	२६	२८	२८	गाउँपालिका का अभिलेख र डिभिजन वन कार्यालयको प्रकाशन	गापा	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने, निजी क्षेत्र, सामुदायिक वन र सामुदायिक संघसंस्थाको सहयोग भएको हुने
असर २	कार्यान्वित आयोजनामा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अनुपात	प्रतिशत	२०	३०	४०	५०	६०	८०	गाउँपालिका का अभिलेख कार्यालयको प्रकाशन	गापा	

असर ३	लापा कार्यान्वयन भएका वडा	संख्या	१	२	४	६	६	६	गाउँपालिका का अभिलेख र डिभिजन बन कार्यालयको प्रकाशन	गापा	
असर ४	वडा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएका वडा	संख्या	२	४	५	६	६	६	गाउँपालिका का अभिलेख र डिभिजन वन कार्यालयको प्रकाशन	गापा	
असर १ को प्रतिफल सूचकहरू											
१	सामुदायिक वनको वन व्यवस्थापन योजना निर्माण र अध्यावधिक	गोटा	२२	२४	२४	२५	२६	२८	गापा अभिलेख	गापा	
२	सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिमा महिला सदस्यको अनुपात	प्रतिशत	३५	३८	४२	४५	४८	५०	गापा अभिलेख	गापा	सामुदायिक वन वन उपभोक्ता समिति तथा नागरिक समाजले सहयोग गरेको हुने

असर २ कार्यान्वित आयोजनामा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अनुपातका प्रतिफलहरू											
१	वातावरण वारे जनचेतना अभिवृद्धि गरिएका बस्ती	प्रतिशत	२०	४०	६०	८०	१००		गापा अभिलेख	गापा	
2	IEE वारे क्षमता विकास तालिम	जना	२	४	६	८	१०				
असर ३ को लापा कार्यान्वयन सम्बन्धी प्रतिफल सूचकहरू											
१	लापावारे जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालित वडा	वडा संख्या	१	२	३	४	६		गापा अभिलेख	गापा	
२	लापाबारे क्षमता विकास तालिम	जना	३	४	५	७	८		गापा अभिलेख	गापा	
असर ४ वडा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन अन्तर्गतका प्रतिफलहरू											
१	विपद तथा जलवायु परिवर्तनबाट वार्षिक क्षति	रु हजारमा	१०००	९००	८००	७००	६००	५००			१
२	समिति गठन गरिएका वडा	संख्या	१	२	४	५	६	६	गापा अभिलेख	गापा	२

३	विपद् व्यवस्थापन बारे जनचेतना अभिवृद्धि गरिएका वडा	संख्या	२	४	६	६	६	६	गापा अभिलेख	गापा	३
४	विपद जोखिम न्युनिकरण तथा जलवायु परिवर्तनबारे स्वयंसेवक तालिम	जना	२००	२५०	३००	३००	३५०	५००	गापा अभिलेख	गापा	४

१९. संस्थागत क्षेत्रको ५ वर्षे नतिजा सूचक अनुसूची म्यागङ

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान जोखिम
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७८/७९			
प्रभाव तह	नागरिकको लागि सेवा सन्तुष्टि	प्रतिशत	२०	३०	३५	५०	६०	७०	गाउँपालिका को वार्षिक प्रतिवेदन	गापा	
असर	स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन	प्राप्त अंक	३४.२५	३८	४०	५०	६०	७५	गाउँपालिका को वार्षिक प्रतिवेदन	गापा	अन्तर सरकार समन्वयका साथै नागरिक समाज आदिको सहयोग भएको हुने

प्रतिफल सूचकहरू											
१	क) अनलाइन सेवा	प्रतिशत	१०	२५	३५	४५	५५	६५			
	ख) सेवा प्रदान गर्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	५	४	३	२	१	१			
	ग) सार्वजनिक सुनुवाइ	पटक	१	४	४	४	४	४			
	घ) चौमासिक रुपमा खर्च विवरण सार्वजनिक		०	३	३	३	३	३			
२	बेरुजु फछ्र्योट	प्रतिशत	१५	३५	५५	७०	८५	१००			
३	कुल बजेटमा आन्तरिक राजश्वको हिस्सा	प्रतिशत	२.१०	२.४६	२.९५	३	३.१०	३.२५			
४	सुशासन प्रवर्द्धन बारे जनप्रतिनिधि र कर्मचारीलाई तालिम दिने	संख्या	२०	५५	७५	८५	९०	१२०			
५	आयोजना अनुसारका उपभोक्ता सिमितिलाई तालिम/अभिमुखीकरण	संख्या	३५०	५००	६५०	७००	७५०	१०००			
	क) चौमासिक समीक्षा	पटक	३	३	३	३	३	३			
	ख) वार्षिक समीक्षा	पटक	१	१	१	१	१	१			
६	गाउँपालिकाले स्वीकृत गरेका कानून तथा नीति, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या	२८	३३	३८	४३	४८	५०			
७	संस्थागत क्रियाशील नीतिगत समिति तथा संयन्त्र	संख्या	१०	१२	१४	१६	१८	२०			
८	गाउँपालिकामा क्रियाशील गैसस, अगैसस, विकास साझेदार	संख्या	८	१५	१५	२५	३०	३५			
९	स्वीकृत दरबन्दीमा पदपूर्ति	प्रतिशत	२२	१७							
१०	संगठन संरचना पुनरावलोकन	पटक	०	१	स्वीकृत O&M लागू गर्ने						
११	गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	२	२	२	६					

खण्ड २
सामाजिक आर्थिक पुनर्स्थापना योजना

१. पृष्ठभूमि
१.१ कोभिड-१९ महामारीको सन्दर्भ

नेपालमा कोभिड-१९ले जनस्वास्थ्य, अर्थतन्त्र, शिक्षा लगायत जन जीवनमा परेको असर सम्बन्धी सूचना एवम् तथ्याङ्क पर्याप्त मात्रामा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध छैन । यस कारण यहाँ राष्ट्रियस्तरको सूचनाहरु समावेश गरिएकोछ । कोभिड-१९ को बिश्वब्यापी महामारीबाट नेपालमा सबैभन्दा पहिले पर्यटन क्षेत्र र त्यसपछि क्रमशः उद्योग र ब्यापारमा असर परेको छ । कोभिड-१९ महामारीको नियन्त्रण गर्न नेपाल सरकारले २०७६ चैत्र ८ गते देखि देश ब्यापी बन्दाबन्दीको घोषणा गरेको थियो । बन्दाबन्दीको असर औद्योगिक तथा कृषि उत्पादन र सेवा क्षेत्रमा समेत गम्भीर रुपमा देखियो । उदाहरणका लागि औद्योगिक क्षेत्रको क्षमता उपयोग २५ प्रतिशतले घट्न पुग्यो भने निजि क्षेत्रलाई उपलब्ध ऋण सुविधा ६४.७ प्रतिशतले खुम्चिनुका साथै २०७६ चैत्र महिनामा बाह्य पर्यटकको आगमन शुन्य प्रायः हुन पुग्यो ।

बन्दाबन्दीको समयमा जनताको दैनिकीमा नराम्रो असर परयो, गरि खाने बर्गले शारीरिक श्रम गर्ने वातावरण भएन साथै सार्वजनिक सेवा प्रवाह समेत सीमित सीमितहुन गए । अत्यावश्यक सेवाहरु जस्तै स्वास्थ्य सेवा, यातायात, बस्तु तथा अन्य सेवाको ओसार प्रसारका साथै भौतिक पूर्वाधार निर्माण क्षेत्र पनि नराम्रो सँग प्रभावित हुन गयो ।

कोभिड-१९ को महामारीका कारणले आर्थिक बर्ष २०७६/७७ मा अघिलो बर्षको तुलनामा कुल गार्हस्थ उत्पादन ७.३ प्रतिशतले खुम्चिन पुग्यो । नेपाल सरकारले स्रोतको अभाव पुरा गर्न विकास साझेदारहरुबाट सहुलियत सुविधाऋणका साथै आन्तरिक ऋणबाट समेत श्रोत जुटाउने प्रयास गरेको थियो । आ.ब. २०७५/७६ मा ६.६६% रहेको कुल गार्हस्थ उत्पादन २०७६/७७ मा २.०९ प्रतिशतले ऋणात्मक हुनुका साथै २०७७/७८ मा पुनः १.९% ले बृद्धि भएको पाइएको थियो ।

समष्टिमा हेर्दा, कोभिड-१९ महामारीबाटप्रायः सबैक्षेत्र तथा उपक्षेत्र जस्तै यातायात, उद्योग, व्यापार व्यवसाय, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य, पूर्वाधार विकास, रोजगारी र सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा नराम्रो असर पर्न गएको छ । यस महामारीको कारण ११,७०० भन्दा बढी नेपालीहरुको मृत्यु भएकोछ (February, 01, 2022, COVID-19 Tracker) ।

कोभिड-१९ महामारीमा रोजगारी गुमाएका र बैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएकाहरुका लागि पुनः रोजगारी सिर्जना गर्नु ठुलो चुनौतीको रुपमा देखा परेकोछ ।

शुरुमा, नेपाल सरकारको खोप सम्बन्धी कार्यक्रम अति नै कमजोर थियो तर हाल उत्साहजनक रुपमा अघि बढिरहेको छ । नेपाल सरकार स्वास्थ्य मन्त्रालयबाट प्रकाशित सूचना अनुसार ७१% नागरिकले

कोभिड-१९को दुवै मात्रा खोप लिई सकेका छन् भने आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को अन्त सम्ममा शत प्रतिशत नागरिकहरुलाई वुष्टर सहित पूर्ण खोप लगाई सक्ने लक्ष्य रहेकोछ । हाल सम्म सरकारले २,९६,६४,६०७ डोज कोभिड-१९ बिरुद्धको खोपको व्यवस्था गरिसकेको छ । यसको साथै विश्व स्वास्थ्य संगठन र नेपालका संक्रामक रोग विज्ञहरुले आगामी बर्षमा कोभिड-१९ महामारी संक्रमण कम हुने अनुमान गरेका छन् ।

१.२ हाल सम्म गरिएका उपायहरू

क) नेपाल सरकारले कोभिड-१९ परीक्षण केन्द्रको विस्तार र क्वारेन्टाइन सुविधाको व्यवस्था लगायत आकस्मिक सुविधाहरुको व्यवस्था गर्नुका साथै कोभिड-१९ सँग सम्बन्धित स्वास्थ्य सामग्रीहरु खासगरी मास्क, स्यानिटाईजर र सर्जिकल ग्लोब आदिमा लाग्ने भन्सार छुट **गरे**कोछ ।

ख) सरकारले खाद्य सामग्री वितरण कार्यक्रम लागु गर्ने एवं प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रममा सहभागी हुन पाउने प्रावधानलाइ सहज बनाउने कार्यक्रम लगायत खानेपानी, र बत्ती जस्ता अत्यावश्यक सेवाको कर विजक (बिल) मा छुटको व्यवस्था समेत गरेको थियो ।

ग) सरकारले उद्योग व्यवसायीहरुलाई कर तिर्ने अवधि बढाउने, अति प्रभावित व्यवसायलाई बैंक सहुलियतपुर्ण ऋण उपलब्ध गराउने जस्ता आर्थिक सहयोगको कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो । यी कार्यक्रमहरुको सम्पूर्ण लागत देशको कुल गार्हस्थ उत्पादनको ५% हुने आंकलन रहेकोछ ।

घ) नेपाल राष्ट्र बैंकले खास गरी ब्याजको क्षेत्रमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको लागि नियमन व्यवस्था केही हद सम्म खुकुलो बनायो ।

नेपालमा कार्यरत विकास साझेदारहरुले समेत नेपाल सरकारको उल्लिखित प्रयासमा सहयोग पुरयाउनुका साथै अन्य थप सहयोग गरेकाछन ।

१.३ आर्थिक परिदृश्य तथा चुनौती

कोभिड-१९ को कारण भएको आर्थिक गिरावटलाई न्यूनीकरण गर्न नेपाल सरकारले गरेको बिभिन्न प्रयासका बाबजुद पनि स्थानीय जीवनस्तर र अर्थतन्त्रमा यसको असर गहिरिँदो हुने देखिन्छ । विश्वमा संक्रमण घट्न थालेको र आर्थिक अवस्था सहज हुन थालेको अवस्थामा आ.ब. २०७७/७८ मा नेपालको बार्षिक आर्थिक वृद्धि २.१% हुने संशोधित प्रक्षेपण गरिएको छ । क्रमिक रुपमा आर्थिक पुनर्स्थापन हुने अपेक्षा गरिएता पनि पर्यटन तथा विप्रेषण आयको चुनौतीपूर्ण परिदृश्य र आपूर्ति श्रृंखलामा देखिएको अवरोधका साथै औद्योगिक तथा कृषि उत्पादनमा आएको कमीले प्रक्षेपित आर्थिक वृद्धि हाँसिल गर्नु चुनौतीपूर्ण नै रहेको छ । आ.ब. २०७७/७८ को बजेटमा घोषणा गरिएको आर्थिक उपायहरु जस्तै भन्सार दरमा गरिएको हेरफरले पनि सो लक्ष्य प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यी सवै प्रयासहरूको फलस्वरूप आ.ब. २०७७/७८ मा बजेट घाटालाई कुल गार्हस्थ उत्पादनको ६.६% मा सीमित गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

सरकारका तीनवटै तह, संघ, प्रदेश, र स्थानीय तहबाट हुने अति नै न्यून पुँजीगत खर्चको कारण बजारमा तरलता माथि दबाब पर्न गएको छ ।

बिगतमा अनुभव नगरिएको कोभिड-१९ को बिश्वब्यापी आर्थिक अनिश्चितता अझै पनि कायम छ । नेपालमा अनौपचारिक अर्थतन्त्रले ठुलो हिस्सा ओगटेका कारण आर्थिक संकुचन भै गरिवी, असमानता र खाद्य असुरक्षा बढाउन सक्ने जोखिम रहेको छ ।

आ.ब. २०७७/७८ को बजेटले महामारीको संकटका कारण, सामाजिक तथा आर्थिकस्तरमा पुग्ने सक्ने क्षतिलाई व्यवस्थापन गर्ने क्रममा राजस्वमा हुन सक्ने सम्भावित गिरावटलाई कम गर्नुका साथै खर्चमा हुने संभाव्य वृद्धिलाई सघाउन उपायहरु प्रस्तावित गरिएका छन ।

जोखिम सम्बोधन गर्नका बिगतमा गरिएका प्रयासका अतिरिक्त थप रणनीतिक तथा प्रणालीगत उपाय अबलम्बन गर्नु आवश्यक देखिएकोछ । उल्लिखित बमोजिमका मध्यम तथा दिर्घकालीन विकास अवधारणामा हरित तथा समावेशी आर्थिक वृद्धिमा सहयोग गर्ने समुचित सुधारका उपायहरू समावेश गर्नु पर्दछ ।
संक्रमणकालीन अर्थतन्त्रका रणनीतिक उपायहरुमा राहत, पुनर्संरचना, पुनरोत्थान तथा अनुकूलनका चरणमा आवस्यक पर्ने तत्वहरु समावेश हुनु पर्दछ ।

१.४ म्यागङ गाउँपालिकाको सन्दर्भ

म्यागङ गाउँपालिकामा १६२ जनालाई कोभिड-१९को संक्रमण भएको थियो जसमध्ये २ जनाको दुखद मृत्यु हुनुका साथै १६० जना संक्रमण मुक्त भएका थिए । यो गाउँपालिकामा कोभिड-१९ को बिरामीका लागि अस्पतालमा ८ शैयाको व्यवस्था गरिएको थियो भने ३ वटा क्वारेन्टाइन केन्द्रमा १२ वटा बेडको व्यवस्था गरिएको थियो । यो गाउँपालिकाले कोभिड-१९को नियन्त्रण, निदान र उपचारका लागि संघीय र प्रदेश सरकारबाट रु. १५ लाख रकम प्राप्त गरेको गाउँपालिकाको अभिलेखमा देखिन्छ ।

२. म्यागङ गाउँपालिकाको अवस्था

कोभिड-१९ महामारीमा गरिएको बन्दाबन्दीको कारणले म्यागङ गाउँपालिकाका सम्पूर्ण सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापहरुमा असर परेको देखियो । बन्दाबन्दीलेकृषि र औद्योगिक उत्पादनका साथै अति आवश्यक बस्तुको बिक्री वितरण र आपूर्तिमा समेत असर गरेको थियो । यसका साथै गाउँपालिका अन्तर्गतका तथा अन्य निकायबाट गरिने विकास निर्माणका कामहरु समयमा सम्पन्न हुन सकेनन् । एकातिर स्वीकृत बमोजिमका योजनामा पुँजीगत खर्च हुन सकेन भने अर्कोतिर राजस्व संकलनमा समेत ह्रास देखियो । बिकासका क्रियाकलापका लागि छुट्याईएको बजेट पनि कोभिड-१९ को नियन्त्रण र संक्रमितहरुको उपचारमा खर्च गर्नु पर्ने बाध्यताको सृजना भयो । धेरै मानिसहरुले रोजगारी गुमाउनुका साथै अधिकांस गरिव र संकटापन्न समूहले आर्थिक संकटको सामना समेत गर्नु परयो। कोभिड-१९ को कारणले लामो समय विद्यालय बन्द हुँदा सयौं विद्यार्थीको पठनपाठन र शिक्षा आर्जनमा असर पर्न गयो ।

कोभिड-१९ महामारीका कारणले स्वास्थ्य सेवामा पनि नराम्रो असर पर्न गयो । यो गाउँपालिकामा सामान्य अवस्थामा समेत अपुग स्वास्थ्य कार्यकर्ता रहने भएकाले कोभिड-१९ महामारीको समयमा स्वास्थ्य कार्यकर्ता र स्वास्थ्य सुविधाहरु अझ कम भएको महशुस हुन गयो । स्वास्थ्य कार्यकर्ता, प्रयोगशाला र स्वास्थ्य उपकरणको अभावका कारण, नागरिकहरु सामान्य उपचारको लागि पनि जिल्लाको सदरमुकाम जान बाध्य भए साथै गाउँ घरमा सामान्य क्लिनिक पनि संचालन गर्न सकिएन ।

कोभिड-१९ले सामाजिक क्षेत्र, उत्पादन क्षेत्र, भौतिक निर्माण र अन्य साझा क्षेत्रमा पर्न गएको असरको आवश्यक पर्ने भरपर्दो तथा बिस्तृत तथ्याङ्क तथा सूचना नभएकै कारणले पनि गाउँपालिका तहमा सामाजिक आर्थिक पुनरोत्थान योजना तर्जुमा गर्नको लागि कठिनाई महसुस हुन गयो । तसर्थ पुनरोत्थान योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्नका पनि सामाजिक-आर्थिक असरको बिस्तृत अध्ययन गर्नु आवश्यक देखिएकोछ ।

म्यागङ गाउँपालिकाकामा कृषि, उद्योग र पर्यटन लगायतका क्षेत्रमा गिरावट आएको आंकलन गरिएकोछ । स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा विश्व स्वास्थ्य संगठनको सूचना अनुसार ओमिक्रोनको संक्रमणदर कम हुदै गएको, भ्याक्सिन लगाउनेको संख्या बढेको र सामुहिक रोग प्रतिरोधात्मक क्षमतामा बृद्धि भएबाट यस गाँउपालिका पनि क्रमशः साधारण अवस्थामा फर्किन लागेको अनुमान गर्न सकिन्छ । । यस पृष्ठभूमिमा म्यागङ गाउँपालिकाले स्थानीय अर्थतन्त्रलाई समावेशी बनाई सामाजिक तथा आर्थिक पुनरोत्थानका लागि यो योजना निर्माण गरेको छ ।

स्वास्थ्य : केहि स्वास्थ्य सेवा जस्तै, एम्बुलेन्स, उपकरण, पिसिआर परीक्षण लगायत अन्य सामान्य स्वास्थ्य सेवामा जिल्ला अस्पतालमा भर पर्नु पर्ने भएता पनि म्यागङ गाउँपालिकाले बिगत दुई बर्षमा स्वास्थ्य सुविधामा केही हद सम्म प्रगति गरेको छ । यस गाउँपालिकाले पूर्वाधार निर्माण लगायत बिभिन्न क्षेत्रको बजेट कटौती गरेर भएपनि कोभिड-१९ नियन्त्रण गर्न थप आर्थिक स्रोतको व्यवस्था गरेको छ । यो गाउँपालिकामा पनि जनताहरु कोभिड बिरुद्धको भ्याक्सिनको दोस्रो खोप र बुस्टर डोजको प्रतिक्षामा छन् । सीमित साधन स्रोत रहेको अवस्थामा समेत संघीय र प्रदेश सरकार संगको समन्वयमा यस गाउँपालिकाले पिसिआर परीक्षण गर्न, कोभिड-१९ संक्रमितहरुलाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न र कोभिड-१९महामारीको संक्रमण नियन्त्रण गर्न सफलता प्राप्त गरेकोछ ।

स्थानीय अर्थतन्त्र : बन्दा-बन्दीको अवधिमा स्थानीय यातायात सञ्चालन नभएकाले स्थानीय आपूर्ति प्रणालीमा अवरोध पुग्नुका साथै नागरिकहरुको आवतजावत समेत ठप्प भएको थियो । बन्दाबन्दी अवधिमा निर्माण सामग्रीको आपूर्ति बन्द भएको र कामदारले योजना निर्माण स्थल छोड्नु परेका कारण पूर्वाधार विकासका काममा बिलम्ब भएको थियो । बन्दाबन्दी अवधिमा संकटापन्न अवस्थामा रहेको समूह (२५.१७ % अति गरिव नागरिक) ले (गाउँ पालिकाको बस्तुस्थिति विवरण २०७८) खाद्य अभावको अवस्था सामना गर्नु परेको थियो । साथै गरिव तथा अति विपन्न परिवार र यस अवधिमा रोजगारी गुमाएका नागरिकहरू गम्भीर रुपमा प्रभावित हुन पुगेका थिए । गाउँपालिकाले पुर्व अनुमान गरे अनुसार राजस्व संकलन गर्न सकेन । राजस्वको उठति कम भएतापनि यस गाँउपालिकाले विदेश र स्वदेशमा रोजगारी गुमाएका आफ्ना नागरिकहरुलाई रोजगारी सिर्जना गर्नु आवश्यक देखिएको छ । तसर्थ, समन्वयात्मक कार्ययोजना मार्फत् स्थानीय अर्थतन्त्रलाई पुनर्जीवित गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

शिक्षा : बन्दा-बन्दीको अवधिमा शिक्षा क्षेत्र पनि निकै नै प्रभावित भयो । व्यवस्थित सूचना प्रविधि सम्बन्धी पूर्वाधारको अभावमा सबै विद्यालयले अनलाईन पढाइ संचालन गर्न सकेनन् । शिक्षा क्षेत्रलाइ पुर्ववत अवस्थामा ल्याउन सूचना प्रविधि सम्बन्धी पूर्वाधार विकास र प्रवर्धन गर्नुका अतिरिक्त शैक्षिक संस्था तथा विद्यालयहरुलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनु आवश्यक देखिएको छ ।

१. प्रमुख समस्याहरु

स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकीहरुबाट अपर्याप्त र न्यून गुणस्तरको सेवा प्रवाह हुनु, चिकित्सक तथा स्वास्थ्य जनशक्तिको अभाव, स्वास्थ्य कार्यकर्ताहरुलाई तालिमको पर्याप्त व्यवस्था नहुनु र गाउँपालिकामा एम्बुलेन्सको व्यवस्था नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् । बजेटको हकमा, यो गाउँपालिकाको निर्भरता संघीय सशर्त अनुदानमा रहेको छ भने निशुल्क वितरण गर्नुपर्ने औषधि समेत समयमा उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

२. महत्वपूर्ण सवालहरु

गाउँपालिकामा कोभिड-१९ को महामारी नियन्त्रण तथा आर्थिक सामाजिक पुनरोत्थान सम्बन्धी महत्वपूर्ण मुद्दाहरू (issues) देहाय बमोजिम रहेकाछनः

- सामाजिक-आर्थिक पुनरोत्थान योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्न आवस्यक तथा भरपर्दो तथ्याङ्क एवम् साधन स्रोत (जनशक्ति तथा आर्थिक) को अभाव हुनु।
- पुनरोत्थान योजना कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवार ईकाईको स्थापना हुन नसक्नु ।
- गाउँपालिकाको कर्मचारीको पुनरोत्थान योजना कार्यान्वयन गर्न सक्ने क्षमताको अभाव हुनु ।
- पिसिआर परीक्षण प्रयोगशाला र तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मीको अझै पनि अभाव रहनु ।
- विगतमा कोभिड-१९ जस्ता महामारीको सामना गरेको अनुभवको अभाव हुनु ।

३. अवसर तथा चुनौती

३.१ अवसर

संघीय र प्रदेश सरकारले गाउँपालिकालाई स्वास्थ्य सुविधाको स्तरोन्नति गर्न उपकरण, जनशक्ति लगायत आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराएको छ । पुर्णिमा कार्यक्रम जस्ता विकास साझेदारले आर्थिक तथा सामाजिक पुनरोत्थान योजना निर्माण गर्न सहयोग गरेका छन । वैदेशिक रोजगारीबाट सीप प्राप्त गरेर फर्किएका युवाहरू व्यवस्थित आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न हुन उत्साहित रहेको पाइएको छ । गाउँपालिका लगायत सबै विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थामा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराउने नेपाल सरकारको नीति रहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा यस क्षेत्र सँग सम्बन्धित देहाय अनुसारका अवसरहरु रहेको पाइन्छः

१. यो गाउँपालिकामा कार्यरत बिभिन्न गैर सरकारी संस्था तथा विकास साझेदारहरुले पुनरोत्थान योजना कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने इच्छा देखाउनु ।
२. संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले समावेशी र पुनरोत्थान मुखी स्थानीय आर्थिक बिकास सँग सम्बन्धित नविन आयोजनालाई सहयोग गर्ने कार्यक्रम बनाउनु ।
३. गाउँपालिकामा रहेको स्वास्थ्य केन्द्र १५ शैयाको अस्पतालमा स्तरोंन्नती हुनु ।
४. वडा नं. १ र २ मा स्थापना भएका विपद व्यवस्थापन केन्द्रहरुलाई भविष्यमा आउने महामारीहरुले ल्याउने विपद व्यवस्थापन गर्न प्रयोग गर्न सकिने हुनु ।
५. कोभिड-१९ महामारी भन्दा अघिको तुलनामा स्वास्थ्य पूर्वाधार र सेवामा स्तरोन्नति भएको हुनु र यिनीहरुलाई अहिलेको महामारीको नियन्त्रण, रोकथाम, निदान तथा उपचारमा प्रयोग गर्न सकिने अवस्थामा रहनु ।

६. वैदेशिक रोजगारीबाट पेशागत सीप लिएर फर्किएका युवाहरूले नवीन एवम् सिर्जनात्मक व्यवसाय शुरु गर्न थाल्नु, जुन समुदायका अन्य युवाहरुलाई समेत प्रेरणाको स्रोत बन्न सक्छ र स्थानीय आर्थिक विकास र पुनरोत्थान मा योगदान पुरयाउन सक्छ र स्थिति सामान्य भए पश्चात पनि सुचारु रहन सक्ने अवस्था रहनु।

३.२ चुनौती

कोभिड-१९ महामारीले स्वास्थ्य सुविधाको स्तरोन्नति गर्ने, रोजगारी सिर्जना गर्ने, महामारीको कारण बन्द भएका व्यवसाय संचालन गर्न सहयोग गर्ने, अति गरिवहरुलाई सहयोग गर्ने तथा आर्थिक सामाजिक पुनरोत्थानकालागि थप स्रोतको परिचालन गर्ने जस्ता चुनौती ल्याएको छ । यस गाँउपालिकामा सर्ने तथा नसर्ने रोग जस्तै उच्च रक्तचाप, मुटुरोग, मधुमेह, स्वासप्रश्वस समस्या, मृगौला रोग, निमोनिया, क्षयरोग, झाडापखाला, पाठेघर खस्ने र नासूर जस्ता रोगहरुको र कोभिड-१९ को उपचार गर्नु जस्ता चुनौति रहेका छन ।

यस गाउँपालिकामा यस क्षेत्रका देहायका चुनौतिहरु देखिन्छन :

१. रोकथाम केन्द्र (Holding Center), क्वारेन्टाइन, स्वास्थ्य केन्द्र र अस्पतालमा आवश्यक स्वास्थ्य सेवामा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु,
२. महामारीको समयमा प्राथमिकतामा परेका खोप व्यवस्थापन, नियमन र प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना जस्ता स्वास्थ्य ब्यवस्थापकीय सुविधा सुनिस्चित गर्नु ,
३. आर्थिक गतिबिधिको सुचारु र पुनरोत्थानको अवस्थामा नागरिक, (विशेष गरेर विपन्न वर्ग) को स्वास्थ्य र सुरक्षा सुनिस्चित गर्नु,
४. गाउँपालिकामा हालको महामारीको समय र भविष्यमा आउने कठिनाइ व्यवस्थापन गर्न प्रभावकारी स्वास्थ्य र आर्थिक राहत वितरण गर्न पारदर्शी तथा प्रभावकारी संरचना स्थापित गर्नु ,
५. गाउँपालिकामा भविष्यमा आउन सक्ने महामारीको सामना गर्न सक्ने र भविष्यमा आइपर्ने यस्ता समस्याको सामना गर्न सक्ने भरपर्दो संस्थागत क्षमताको विकास गर्नु,
६. शैक्षिक एवम् अन्य सेवा प्रवाहमा सम्बद्ध संघ संस्थाहरुलाई भविष्यमा डिजिटाइज गर्ने र अनलाईन सेवा प्रभावकारी रुपमा उपलब्ध गराउन सक्ने प्रविधि मैत्री बनाउन सहयोग गर्नु,
७. अबको ६ महिनामा सबै नागरिकहरुलाई सबै चरणका खोप लगाई सकिएको अवस्था सुनिश्चित गर्नु।

४. लक्ष्य

म्यागङ गाउँपालिकाको आर्थिक पुनरोत्थान भई जनताहरु सामान्य अवस्थामा स्थानीय आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न भएको अवस्था हुनुका साथै अधिकांश संकटापन्न नागरिक आर्थिक तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी सहयोग प्राप्त गर्न सक्षम भएको हुनेछन ।

५. उद्देश्य

सामाजिक तथम आर्थिक पुनरोत्थान योजनाबाट स्थानीय अर्थतन्त्रको पुनर्स्थापन गर्नुका साथै म्यागङ गाउँपालिकाका जनता र संघ संस्थाहरूको अनुकूलन क्षमता बढाउनु ।

६. रणनीति

१. कोभिड-१९ बाट प्रभावित उद्योग, व्यापार, कृषि, पर्यटन र शैक्षिक संस्थाहरुलाई सामान्य अवस्थामा फर्काउन सहयोग गर्ने ।
२. राहत व्यवस्थापन, पुनर्संरचना र भविष्यमा आइपर्ने महामारी व्यवस्थापन गर्न स्थानीय अनुकूलन क्षमताको विकास गर्ने ।

सामाजिक आर्थिक पुनरोत्थानको ढांचा

अन्तर्राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र राष्ट्रिय अभ्यासको आधारमा म्यागङ गाउँपालिकाको सामाजिक- आर्थिक पुनरोत्थान योजनाको ढाँचालाई, तीनवटा चरणमा विभाजन गरि देहाय बमोजिम तर्जुमा गरिएकोछः
(क) राहत (ख) पुनर्संरचना र (ग) अनुकुलन र दिगो वृद्धि

पहिलो चरण : राहत
यस चरणमा, महामारीको तत्काल स्वास्थमा पर्नसक्ने असरबाट जनतालाइ बचाउनुका साथै जीवनयापन र संकटापन्न अवस्था न्युनिकरणमा सहयोग उपलब्ध गराउनमा प्राथमिकता दिइने छ ।
दोस्रो चरण : पुनर्संरचना
महामारी नियन्त्रणमा आएपछि र संक्रमण दर घटेपछि, यो चरणमा अर्थतन्त्र विस्तारै खुला गरिनेछ र क्षमता वृद्धि तर्फ निर्देशित गरिनेछ । यो चरणमा, स्वास्थ्य प्रणालीको सबलीकरण एवं नयाँ सामान्य अवस्थामा फर्काउन स्थानी रोजगारी सिर्जनाका माध्यमबाट हरित र डिजिटल अर्थतन्त्रको विकासमा सहयोग पुरयाइने छ।

तेस्रो चरण : अनुकुलन र दिगो वृद्धि
यस अनुकूलित पुनरोत्थानको चरणमा कार्यान्वयन गरिने रणनैतिक क्रियाकलापलाइ नयाँ लगानीका अवसरमा केन्द्रित गर्दै महामारी पछिको अवस्थामा गरिने स्थानीय आर्थिक वृध्दिलाइ दिगो, समावेशी, र अनुकूलित बनाउने ध्येयका साथ पुर्नसंरचना गर्नमा केन्द्रित गरिनेछ । यस चरणबाट माथि उठेपछि, भविष्यमा आइपर्ने महामारीको संकट ब्यवस्थापन गर्न गाँउपालिका थप सक्षम भएको हुनेछ ।

७. रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. कोभिड-१९ बाट प्रभावित उद्योग, व्यापार, कृषि, पर्यटन र शैक्षिक संस्थाहरुलाई सामान्य अवस्थामा फर्काउन सहयोग गर्ने	
१.१ नागरिकको जीवन बचाउन प्राथमिकता दिने ।	<u>राहत चरण</u> क) सार्वजनिक स्वास्थ्य सम्बन्धी आकस्मिक सेवा र आवश्यकता अनुसार सार्वजनिक स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धी अभियान (हात धुने, मास्क प्रयोग गर्ने र सामाजिक दुरी कायम गर्ने) संचालन गरिनेछ । ख) कोभिड-१९को परीक्षण, सम्पर्क पहिचान, र महामारी सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन गरिनेछ । ग) महामारीको अवस्थामा र त्यसपछि पनि प्रभावकारी रुपमा खानेपानी र सरसफाई (WATSAN) लाई व्यवस्थापन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	पुनर्संरचना चरण : स्वास्थ्य प्रणाली क) निजि क्षेत्रको सहभागिता सुदृढ बनाइनेछ । ख) खोप कार्यक्रम विस्तार गरिनेछ र बिशेषगरी गरिव र संकटापन्न परिवारलाई प्राथमिकता दिइनुका साथै कसैलाई पनि सेवाबाट बन्चित गरिने छैन । ग) बिकट क्षेत्रका बस्तिहरुमा टेली—मेडिसिनको शुरुवात गरिनेछ ।
	दिगो अनुकुलन क्षमता वृद्धि चरणः महामारीको असर बहन गर्न सक्ने स्वास्थ्य प्रणाली **स्था**पित गर्न आकस्मिक र आवश्यक दुवै खाले स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाइ ब्यवस्थित गर्नका लागि standard operating procedures (SOPs) लागु गरिनेछ ।
१.२ संघीय र प्रदेश सरकार तथा विकास साझेदार एवं गैरसरकारी संस्था संगको समन्वयमा गरिव तथा संकटापन्न परिवारको संरक्षण गर्ने ।	**राहत चरणः आकस्मिक सामाजिक उद्धार** (क) बन्दा-बन्दीको समयमा र विपद परेको बेला खाद्य सुरक्षाका लागि गरिव र संकटापन्न समूहहरुलाई नगद तथा खाद्य सामाग्री हस्तान्तरण गरिनेछ । (ख) महामारीमा रोजगारी गुमाएका र संकटापन्न नागरिकहरु (गरिब, जेष्ठ नागरिक, जग्गा जमिन र घरबास बिहीन, विपन्न र बञ्चितिमा परेका र अपाङ्गता भएका) लाई छिटो रोजगारी सिर्जना गर्न प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रममा आबद्ध गरिनेछ ।
	पुनर्संरचनाः मानव पुँजी विकास क) थप रोजगारी सिर्जना गर्न सार्वजनिक भौतिक निर्माणका आयोजनालाई श्रममूलक बिधिबाट कार्यान्वयन गरिनेछ । ख) स्थानीय अर्थतन्त्रलाइ चलायमान बनाउनका लागि नयाँ व्यवसाय शुरु गर्न एवम साविकमा रहेको ब्यवसाय संचालन गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय तहतहबाट सरकारी अनुदान उपलब्ध गराउने र बाणिज्य बैंक, तथा लघु वित्तीय एवं सहकारी संस्था मार्फत सहुलियतपूर्ण ऋण परिचालन गरिनेछ । ग) सेवा प्रवाहमा डिजिटल संरचनाको विकास र प्रयोग गरिनेछ । घ) सवै वडामा रहेका संकटापन्न र गरिवलाई लक्षित गरी रोजगारी र श्रम शक्तिको उपलब्धताको अवस्था सम्बन्धी अध्यावधिक अभिलेख तयार गरिनेछ ।
	अनुकूलन दिगो क्षमता वृद्धि चरणः क) रोजगारी सिर्जना गर्ने कार्यक्रममा समता र समावेशिता लागु गरिनेछ । ख) सार्वजनिक विद्यालयका लागि इ-सेवा र दुर शिक्षाको लागि आवश्यक पुर्वाधार र संरचना विकास गरिनेछ र गरिव र संकटापन्न बाल बालिकाको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।
२. राहत व्यवस्थापन, पुनर्संरचना र भविष्यमा आइपर्ने महामारी व्यवस्थापन गर्न स्थानीय अनुकूलन क्षमताको विकास गर्ने ।	

रणनीति	कार्यनीति
२.१ रोजगारी सिर्जना २.२ दिगो व्यवसाय वृद्धि	**राहत चरण: आकस्मिक आर्थिक प्याकेज** क) महामारीको कठीन समयमा ब्यापारिक फार्म, कृषि फार्म, उद्योग, तथा व्यक्तिगत उद्यमीलाई तरलता अभाव हुन नदिन आवस्यक नगद उपलब्ध गराइने छ । ख) संघीय सरकार र बैंक वित्तीय संस्था सँग समन्वय गरी महामारीको समयमा ऋण तिर्ने अवधि पुनःसंरचना गर्ने नीति अवलम्बन गर्न पहल गरिनेछ । ग) रोजगारीको दर कायम राख्न बिशेष गरि कृषि र पर्यटन क्षेत्रमा महामारीबाट अति प्रभावित भएका व्यवसायलाई संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयमा आर्थिक सहयोग प्याकेज ल्याउन पहल गरिनेछ ।
	पुनर्संरचना चरण : व्यवसाय पुनर्संरचना तथा ऋण व्यवस्था क) बैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवालाई आधुनिक तथा उच्च प्रविधिमा आधारित कृषि ब्यवसाय, पर्यटनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलाप तथा साना तथा मझौला व्यवसायमा आकर्षित गरिनेछ ।
	क्षमता वृद्धि तहः हरित व्यवसाय विकास तथा रोजगारी सिर्जना (क) इ-कमर्सको संरचना विकास गर्न वित्तीय पूर्वाधार सुदृढ गरिनेछ र निजि क्षेत्रलाई हरित कृषि व्यवसायमा संलग्न गराइनेछ ।

८. प्रमुख कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप

मुख्य आयामहरू	प्रमुख कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप		
	राहत तह	पुनर्संरचना तह	क्षमता वृद्धि तह
स्वास्थ्य	(क) HOLDING केन्द्र र क्वारेन्टाइन सुविधा स्तरोन्नति (ख) अति आवश्यक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा न्यूनतम कार्यान्वयनका लागि मापदण्ड सहितको प्रकृया (Standard Operating Procedures (SOPs) तर्जुमा गरी कार्यान्वयन । (ग) स्वास्थ्य कर्मीको क्षमता विकास ।	(क) सार्वजनिक स्वास्थ्य प्राथमिकता जस्तै, खोप, सुपरिवेक्षण र प्रतिवेदन प्रणालीको स्तरोन्नति (ख) कोभिड-१९ र अन्य स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा निजि क्षेत्रको प्रभावकारी सहभागिता । (ग) अर्थतन्त्र खुलेपछि निजी क्षेत्रको स्वास्थ्यमा सहभागिता र सुरक्षा सम्बन्धी रुपरेखा सहितको निर्देशिका निर्माण ।	(क) आकस्मिक र अतिआवश्यक सेवामा आकस्मिक राहत योजना र SOPs लागु । (ख) स्वास्थ्य क्षेत्रको फोहर व्यवस्थापनका लागि कार्यविधि निर्माण र कार्यान्वयन ।टेली—मेडिसिन जस्ता नयाँ सेवा प्रवाह विधिको प्रयोग । (ग) स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रबाह संरचनाको सुदृढिकरण ।

मुख्य आयामहरू	प्रमुख कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप		
	राहत तह	पुनर्संरचना तह	क्षमता वृद्धि तह
सामाजिक	(क) आकस्मिक रुपमा नगद तथा वस्तुको रुपमा स्थापित सेवाप्रवाह प्रणालीका माध्यमबाट सेवा हस्तान्तरण गरिनुका साथै सामाजिक सुरक्षाका साथै स्थानीय रोजगारी कार्यक्रम संचालन । (ख) प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम जस्ता बिध्यमान कार्यक्रमको सेवा विस्तार (ग) टिभी, रेडियो, एसएमएस, इन्टरनेट, मुद्रित सामग्री प्रयोग गर्ने सबैका लागि दूर शिक्षा कार्यक्रमहरू लागु गर्न सार्वजनिक विद्यालयहरूलाई सहयोग ।	(क) गरिब र संकटापन्न हरूलाई नगद वा वस्तुगत हस्तान्तरण गर्ने र इलेक्ट्रोनिक भुक्तानी प्रणालीहरू प्रयोग गर्ने । (ख) सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण (परियोजना) मा रोजगारी सिर्जना । (ग) लाभग्राहीहरू पहिचान गर्न का साथै कार्यक्रमहरू समन्वय गर्न मद्दत गर्नका लागि सामाजिक दर्ता र अभिलेखिकरण कार्यक्रम सुचारु गर्ने । (घ) महामारीको समयमा विद्यालय छाडेका बालबालिकालाई विद्यालयमा फर्काउनका लागि कार्यक्रम संचालन गर्ने । (ङ) कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धी छोटो अवधिको व्यावसायिक तालिमको आयोजना गर्ने ।	(क) अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्तिलाई संलग्न गराउन विद्यमान योगदान मूलक योजना तथा कार्यक्रमहरूको ढाँचा लाई सुदृढ गर्ने । (ख) सामाजिक सुरक्षा भत्तालाई प्रभावकारी रूपमा लागु गर्न सामाजिक सुरक्षा प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने । (ग) भविष्यमा आउने महामारी सामना सुनिश्चित गर्न सामाजिक अभिलेखिकरणलाई पूर्ण रूपमा प्रयोग गर्ने । (घ) जीविकोपार्जन रोजगारी गुमाएकाहरूलाई पुनः सीपमलक तालिम दिई पुनः रोजगारी प्रदान गर्ने । (e) संचार पुर्वाधारको संजालीकरण र विस्तार बढाएर, आपतकालीन शिक्षा सञ्चालन प्रक्रियाहरू अपनाई ई-शिक्षा सेवाहरूको विकास र वितरण गरेर थप महामारीहरू सामना गर्न शिक्षा प्रणालीलाई बलियो बनाउने ।

मुख्य आयामहरू	प्रमुख कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप		
	राहत तह	पुनर्संरचना तह	क्षमता वृद्धि तह
आर्थिक (क) कृषि तथा पशुपालन (ख) उद्योग तथा व्यापार (ग) सेवा क्षेत्र (पर्यटन, व्यापार, होटल, यातायात..)	(क) पर्यटन र कृषि जस्ता प्राथमिकताका क्षेत्रहरूका लागि निर्धारित समयका लागि अनुदानको रुपमा आपतकालीन वित्तीय राहत प्याकेजको व्यवस्था । (ख) सामाजिक सुरक्षा सहुलियत समयमै वितरण । (ग) करहरू र सेवा शुल्कमा तिर्ने अबधि बढाई अस्थायी राहत प्रदान, ज्यालाको लागी अनुदान प्रदान, महत्वपूर्ण सामग्रीहरूको लागि आयात शुल्क निलम्बन, र क्रेडिट स्कोरहरूमा पर्ने प्रभावबाट हटाउने । (घ) प्रभावित किसानहरूलाई वडा कार्यालयहरू बाट राहत प्याकेजहरू (बीउ र मल) को वितरण र खाद्य सुरक्षा आवश्यकताहरू पूरा गर्न कृषि उत्पादनहरू खरिद ।	(क) छनोट भएका फर्म हरुलाई निश्चित समय सम्म सम्पुरक वा सशर्त अनुदानहरू, ऋणको पुनर्संरचना र इक्विटी जस्ता थप सुविधा प्रदान गर्ने । (ख) ऊर्जा दक्षता, स्वच्छता र सरसफाइ, फोहोर व्यवस्थापन, सफा प्रविधिहरू अपनाउने र हरित लगानीका लागि वित्तीय प्रोत्साहनहरू प्रदान । (ग) लगानीको स्वीकृतिको प्रक्रियाहरूलाई व्यवस्थित र सरल बनाउने । (घ) मोबाइल बैंकिङ र डिजिटल वित्तीय सेवाहरूको पहुँच र कभरेज विस्तार तथा बिना धितोमा आधारित ऋणको प्रयोग बढाउने । (ङ) डिजिटल साक्षरता प्रवर्द्धन गर्न र इन्टरनेट र कम्प्युटरहरूमा पहुँच सहज बनाउन सूचना प्रविधि केन्द्रहरूको स्थापनामा सहयोग गर्ने ।	(क) अनौपचारिक उद्यमहरूको लागि डिजिटल वित्तीय सेवाहरू, मोबाइल बैंकिङ, र डिजिटल साक्षरता मार्फत वित्तीय पहुँच बढाउने। (ख) निश्चित जमानतभन्दा बढी ऋण दिने आधारलाई विस्तार गर्न क्रेडिट सूचना र रिपोर्टिङ ऐन र संशोधित सुरक्षित कारोबार ऐन लागू गर्ने । (ग) खाद्य भण्डारण र वितरण पूर्वाधारमा लगानी । (घ) लगानी सम्बन्धी वातावरण सुधारमा जोड दिने। ङ) पर्यटन गन्तव्यहरूमा वातावरणीय व्यवस्थापन (फोहरमैला व्यवस्थापन, शुद्ध हवा प्रवाह, सुरक्षित र गुणस्तरीय पानी) पर्यटन गन्तव्य तथा इको-पर्यटन प्रबर्द्धन गर्नका लागि निर्देशिका तर्जुमा गर्ने ।

९. अपेक्षित उपलब्धि

सामाजिक र स्वास्थ्य पुनर्स्थापन आयामः योजना अवधिको अन्त्य सम्ममा योजनामा परेको १५ शैयाको अस्पताललाई उपकरण (एम्बुलेन्स, परीक्षण प्रयोगशाला, अत्यावश्यक औषधि), स्वास्थ्यकर्मीको क्षमता अभिवृद्धि, विशेष सेवा (पीसीआर परीक्षण, कोभिड—१९) सहित पूर्ण रूपमा सञ्चालन भएको हुनेछ । कोभिड-१९ र अन्य भाइरल महामारीको उपचार सहज रूपमा उपलब्ध भएको हुनेछ । विकेन्द्रीकृत स्वास्थ्य सेवाका लागि एकैसाथ ६ स्वास्थ्य चौकीको सेवा प्रवाहमा स्तरोन्नति भएको हुनेछ ।

आर्थिक पुनरुत्थान आयामः स्थानीय तहमा वार्षिक रूपमा कम्तिमा १०० रोजगारी सिर्जना भएको हुनेछ । कम्तिमा पाँचवटा पर्यटन गन्तव्य सुचारु भएका हुने छन । कम्तीमा १० वटा स्टार्ट-अप व्यवसायलाई सहयोग गरिएको हुनेछ । वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका करिब १० युवालाई हाईटेक कृषि फार्म र पशुपालन फार्म स्थापनामा सहयोग पुगेको हुनेछ । बैङ्क, सहकारी, निजी क्षेत्र, विकास साझेदार र सङ्घीय कोषलाई परिचालन गरी रोजगारी गुमाएका सबै विपन्न, गरिब, सीमान्तकृत जनतालाई स्वरोजगार योजना स्थापना गर्न सहयोग पुगेको हुनेछ ।

खण्ड- ३

मध्यकालीन खर्च संरचना

१.१ परिचय

१. पृष्ठभूमि

आवधिक योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्न तथा सीमित स्रोत साधनलाई आदर्शतम उपयोगका लागि प्राथमिकताका क्षेत्रमा खर्च गरी उच्च प्रतिफल प्राप्त गर्न, सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा कुशलता अभिवृद्धि र पारदर्शी एवम अनुमानयोग्य बजेट प्रणालीको विकास गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना एक महत्वपूर्ण माध्यम हो। दशौं योजना (२०५९-२०६४) देखि शुरु भएको यो प्रणाली बीचको अवधिमा विविध कारणले निरन्तरता पाउन नसके पनि यसको प्रभावकारितालाई हृदयंगम गर्दै लोकतन्त्रको स्थापनापछि अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ तथा आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७४ ले तीनै तहका सरकार (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) ले प्रत्येक आर्थिक वर्ष वार्षिक आय व्ययको विवरण प्रस्तुत गर्दा अनिवार्य रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । ऐनको सो प्रावधानलाई अनुशरण गर्दै यस गाउँपालिकाको पहिलो आवधिक योजना (२०७८-०८३) का नीति र प्राथमिकता तथा स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकता बीच सामञ्जस्यता कायम गर्दै स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना दिग्दर्शन २०७८ को मार्गदर्शनको अधीनमा रही यो मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ। छ। यस गाउंपालिकामा वहुबर्षिय योजनाको रुपमा कुनै पनि योजना संचालनमा नआएकोले आयोजनागत रुपमा त्रि-वर्षीय बजेट प्रक्षेपण गरिएको छैन। बार्षिक कार्यक्रममा उल्लेख गरिएका सबै आयोजना पहिलो प्राथमिकताकै भएकोले कार्यक्रमक प्राथमिकता उल्लेख गरिरहनुपर्ने भएन। जोखिम पक्षको उल्लेख माथि तर्कबद्ध खाकामा नै उल्लेख भैसकेकोले यहाँ उल्लेख गरिएको छैन।

२. अवधारणा तथा उद्देश्य

यो सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजार हो। यसले स्रोत साधनको यथार्थमूलक आकलन गर्ने र त्यसको आदर्शतम उपयोगका लागि प्राथमिकता निर्धारण गरी मध्यमकालीन (त्रिवर्षीय) प्रक्षेपण गर्दछ । यस अन्तर्गत समष्टिगत बजेट तथा नतिजा खाका तयार गरिन्छ। यो चक्रिय हिसाबले प्रत्येक वर्ष तयार गरिन्छ। यसमा पहिलो वर्षको वास्तविक खर्च र स्रोतको अनुमान गरिएको छ भने आगामी दुई वर्षको लागि प्रक्षेपण गरिएको छ। चालु वर्षको कार्यान्वयन समीक्षाका आधारमा आगामी २ वर्षको परिमार्जन गर्दै एक वर्ष थप्दै लगिनेछ। यसका उद्देश्य निम्नानुसार छन्:

क. आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रमबीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्दै विनियोजन कुशलता कायम गर्नु।

ख. योजनाको प्राथमिकीकरण गरी प्राथमिकता प्राप्त योजनामा स्रोत सुनिश्चित गर्नु।

ग. स्थानीय तहलाई प्राप्त हुने आन्तरिक तथा वाह्यश्रोयको वस्तुनिष्ठ अनुमान गरी बजेट खाका तयार गर्नु,

घ. सार्वजनिक खर्चलाई कुशल, प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउनु।

ङ. बजेट अनुमानलाई यथार्थपरक बनाउनु।

३. संस्थागत व्यवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६६ मा गाउँपालिकाको अध्यक्षको संयोजकत्वमा वजेट अनुमान तथा स्रोत निर्धारण समितिको व्यवस्था गरिएको छ। यसै समितिले मध्यकालीन खर्च संरचना सम्बन्धमा समग्र निर्देशन दिने, आगामी ३ वर्षको समग्र खर्चको प्रक्षेपण गर्ने, प्रक्षेपित कुल स्रोत र खर्चको आधारमा विषयक्षेत्रगत खर्चको सीमा निर्धारण गर्ने कार्य गर्दछ। मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको संयोजकत्वमा गाउँपालिकाका सबै विषयगत शाखा प्रमुखहरू सदस्य र योजना शाखा प्रमुख सदस्य सचिव रहने गरी कार्यदलको व्यवस्था गरिएको छ।

४. तर्जुमा प्रक्रिया

कार्यदलबाट विभिन्न विषयगत समितिसँग समन्वय गरी आयोजनाहरूको त्रिवर्षीय प्रक्षेपण सहितको छलफल तथा विश्लेषण, विषयगत रूपमा प्राथमिकीकरण सहित बजेट अनुमान तथा स्रोत निर्धारण समितिमा पेस गरिनेछ र समितिबाट उक्त त्रिवर्षिय स्रोत र खर्चको अनुमान सहितको प्रक्षेपण कार्यपालिकामा पेस गरी स्वीकृत भएपछि कार्यान्वयन गरिनेछ।

१.२ मध्यकालीन खर्च संरचनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

(१) दीर्घकालीन सोचः "सुन्दर, सुखी, सु-संस्कृत र समृद्ध म्यागङ"

(२) आवधिक योजनाको समष्टिगत लक्ष्यः

सुशासनको प्रत्याभूति सहितको समतामूलक दिगो सामाजिक, आर्थिक विकास भएको हुने

(३) आवधिक योजनाको समष्टिगत उद्देश्य

१. म्यागङवासीको रोजगारी र आयमा वृद्धि गरी जीवनस्तर सुधार गर्नु

२. शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत सामाजिक क्षेत्रको समतामूलक विकास गर्नु

३. गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्नु,

४. वन वातावरण, जैविक विविधता को संरक्षण र प्रबर्धनका साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य प्रभावकारी रूपमा गर्नु,

५. सस्थागत सुदृढीकरण गर्दै सुशासनको प्रत्याभूत गर्नु

(४) समष्टिगत रणनीति

१. कृषिलाई व्यवसायीकरण गरी मूल्य श्रृङ्खलामा आबद्ध गर्ने,

२. उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीय उत्पादनमा आधारित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको प्रवर्धन गर्ने

३. आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा गुणस्तरीय र रोजगारीमूलक वनाउने,

४. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ बनाउने,

५. स्थानीय विकास तथा शासन प्रणालीमा समावेशीताको अभिवृद्धि गर्ने,

६. यातायात, विद्युत, सिंचाई, भवन, सञ्चार जस्ता पूर्वाधारको निर्माण तथा विस्तार गर्ने

७. विकास र वातावरण वीच सन्तुलन कायम गर्ने,

८. स्थानीय विकासलाई जलवायु परिवर्तन अनुकुलन बनाउने र विपद् व्यवस्थापन गर्ने,

९. विकास र सेवा प्रवाहमा सुशासन अभिवृद्धि गर्ने

ख (३.१) सार्वजनिक खर्चको क्षेत्रगत प्रक्षेपण (रु. लाखमा)

क्र.सं	विवरण	०७७-७८ यथार्थ (आधार वर्ष)	०७८-७९ बजेट अनुमान	०७९-८० प्रक्षेपण	०८०-८१ प्रक्षेपण
१	कूल बजेट खर्च	३००८	४४९१	४८४१	५१७१
१.१	चालु बजेट	१४४४	२१५६	२३,२४	२४,८२
१.२	पुँजीगत बजेट	१५,६४	२३,३५	२५,१७	२६,८९
२	विकास बजेट खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँड	२४,५०	३४,४९	३७,४७	४०,२२
२.१	**आर्थिक विकास**	९५	२,८०	३,२९	३,६८
२.१.१	कृषि तथा पशुपालन	४४	२,०९	२,३०	२,५३
२.१.२	उद्योग तथा व्यापार	२१	३५	४०	४४
२.१.३	श्रम तथा रोजगारी	-	-	१२	१५
२.१.४	पर्यटन तथा संस्कृति	३०	,३५	३९	४३
२.१.५	गरिबी निवारण	-	१	५	८
२.१.६	वित्तीय तथा सहकारी क्षेत्र	-	-	३	५
२.२	**सामाजिक विकास**	१२,७४	१७,६९	१८,५३	१९,५४
२.२.१	शिक्षा	६,९९	१०,९९	११,४६	१२,०३
२.२.२	युवा तथा खेलकुद	४३	४६	५१	५६
२.२.३	स्वास्थ्य तथा पोषण	३,८४	३,७१	३,९०	४,०९
२.२.४	लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	१६	१,३६	१,४३	१,५७
२.२.६	खानेपानी तथा सरसफाइ	१,३२	१,१७	१,२३	१,२९
२.३	**पूर्वाधार विकास**	१०,४४	१३,२९	१४,४९	१५,,७०
२.३.१	सडक तथा पुल	४,२४	८,४१	९,२५	१०,१८
२.३.२	भवन तथा बस्ती विकास	८७	३,२४	३,४०	३,५७
२.३.३	सम्पदा संरक्षण/पुनर्निर्माण	९	१३	१५	१७
२.३.४	जलस्रोत, सिंचाइ तथा ऊर्जा	१,५७	१,५१	१,५९	१,६६
२.३.५	अन्य सार्वजनिक निर्माण	३,६७	-	१०	१२
२.४	**वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन**	३०	३३	६४	७१
	वन तथा भूसंरक्षण	-	-	१०	१२

२.४.१	जलाधार संरक्षण	९	–	१०	११
२.४.२	वातावरण संरक्षण तथा फोहर मैला व्यवस्थापन	८	५	११	१२
२.४.३	विपद् व्यवस्थापन	१३	२८	३३	३६
२.५	**संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन**	७	३८	५२	५९
२.५.१	संस्थागत क्षमता विकास	७	२५	२७	३०
२.५.२	योजना तथा तथ्यांक	–	१३	१५	१७
२.५.३	सुशासन	–	–	१०	१२
२.६	**कार्यसञ्चालन खर्च**	५,५८	१०,४२	१०,९४	११,४९
३	"क" को जम्मा प्रक्षेपित खर्च	३०,०८	४४,९१	४८,४१	५१,७१
४	सामाजिक सुरक्षा	४,५०	५,००	५,५०	६,००
५	स्थानीय पूर्वाधार साझेदारी कार्यक्रम	५०	७५	९५	१,१५
६	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	११	१५	२०	२५
७	अन्य क्षेत्रगत प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरू:	७०	१,३०	१,८०	२,३०
	(क) आर्थिक क्षेत्र				
	(ख) सामाजिक क्षेत्र	३०	४०	५०	६०
	(ग) वातावरण क्षेत्र	२०	५०	७०	९०
	(घ) संस्थागत विकास	१०	२०	३०	४०
८	"ख" को जम्मा प्रक्षेपित खर्च	५,८१	७,२०	८,४५	९,७०
९	कूल प्रक्षेपित खर्च ("क" "ख" को जम्मा)	३५,८९	५२,११	५६,८६	६१,४१

ख (३.२)मध्यमकालीन खर्च संरचनाको त्रिवर्षीय बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. लाखमा)

क) स्थानीय संचित कोष अन्तगत गाउँपालिकाको बजेट खर्च		**आधार वर्ष २०७७/७८**	**२०७८/७९**	**२०७९/८०**	**२०८०/८१**
१	कूल बजेट खर्च	३००८	४४९१	४८४१	५१७१
१.१	चालु बजेट	१४,४४	२१५६	२३,२४	२४,८२
१.२	पुँजीगत बजेट	१५,६४	२३,३५	२५,१७	२६,८९
२	विकास बजेट खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँड	२४,५०	३४,४९	३७,४७	४०,२२
२.१	आर्थिक विकास	९५	२,८०	३,२९	३,६८
२.२	सामाजिक विकास	१२,७४	१७,६९	१८,५३	१९,५४
२.३	पूर्वाधार विकास	१०,४४	१३,२९	१४,४९	१५,,७०
२.४	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	३०	३३	६४	७१

२.५	संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन	७	३८	५२	५९
२.६	कार्यसञ्चालन खर्च	५,५८	१०,४२	१०,९४	११,४९
३	जम्मा प्रक्षेपित खर्च	५,८१	७,२०	८,४५	९,७०
४	कूल प्रक्षेपित खर्च	३५,८९	५२,११	५६,८६	६१,४१

ख (३.३) अन्तर सरकार वित्तीय हस्तान्तरणको प्रक्षेपण (रु. लाखमा)

क्र. सं.	अय विवरण	०७७/७८ यथार्थ	०७८/७९ अनुमान	०७९/८० प्रक्षेपण	०८०/८१ प्रक्षेपण
१	संघीय अनुदान	२२,६३	२५,२८	२६,५८	२७,७७
१.१	समानीकरण अनुदान	७,०८	७,२९	७,६५	८,०४
१.२	सशर्त अनुदान	१५,५५	१६,१०	१६,९१	१७,५६
१.३	विशेष अनुदान	-	१,०८	१,१३	१,१९
१.४	समपूरक अनुदान	-	८१	८९	९८
२	संघीय राजस्व बाँडफाँड	३,९४	५,४४	५,९८	६,५८
३	संघीय अन्तर सरकारी हस्तान्तरण जम्मा	२६,५७	३०,७२	३२,५६	३४,३५

ख (३.४)प्रदेश अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

(रु. लाखमा)

क्र. सं.	अय विवरण	०७७/७८ यथार्थ	०७८/७९ अनुमान	०७९/८० प्रक्षेपण	०८०/८१ प्रक्षेपण
१	प्रदेश अनुदान	५,७७	५,३०	५,५८	५,९०
१.१	समानीकरण अनुदान	९९	५५	५८	६४
१.२	सशर्त अनुदान	१,६६	१,५८	१,६६	१,७४
१.३	विशेष अनुदान	५०	२८	३१	३४
१.४	समपूरक अनुदान	२,६२	२,८९	३,०३	३,१८
२	प्रदेश राजस्व बाँडफाँड	१,७१	१,४१	१,५५	१,७१
३	प्रदेश अन्तर सरकारी हस्तान्तरण जम्मा	७,४८	६,७१	७,१३	७,६१

द्रष्टव्यः आर्थिक २०७८/७९ को बजेट पुस्तिका उपलव्ध नभएकोले अन्य आधारमा प्रक्षेपण गरिएको ।

स्रोतः बागमती प्रदेशको आ.व २०७८/७९ अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, पालिकाको आर्थिक वर्ष २०७७/७८ आयको यथार्थ अंक, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको जानकारी पुस्तिका र SuTRA Data.

ख (३.५) आन्तरिक आयको प्रक्षेपण

आन्तरिक राजश्व प्रक्षेपण
(आ.व. २०७७/७८ को मूल्यमा)

रु. लाखमा

विवरण	०७७/७८ यथार्थ	०७८/७९ अनुमान	०७९/८० प्रक्षेपण	०८०/८१ प्रक्षेपण
सम्पत्ति कर	३.००	५.००	७.००	९.००
घरजग्गा कर तथा रजिष्टेशन	–	–	९.००	१०.००
भूमिकर मालपोत	११.८०	५४.००	५५.००	५६.००
घर जग्गा बहाल तथा बिटौरी कर	०.५०	१०.००	१२.००	१३.००
व्यवसाय कर	२.५०	३५.३०	३६.००	३७.००
अन्य कर	–	–	५.००	६.००
कर आय जम्मा	**१७.८०**	**१,०४.३०**	**१२४.००**	**१३१.००**
प्रशासनिक तथा न्यायिक शुल्क	–	७.४०	१०.००	१२.००
नक्सा पास दस्तुर	१.८०	१२.००	१३.००	१४.००
अन्य दस्तुर	०.११	१०.००	११.००	१२.००
बिक्रीबाट प्राप्त रकम (प्राकृतिक स्रोत)	४.००	३७.५०	३९.००	४२.००
अन्य गैरकर राजस्व	–	–	२.००	३.००
गैरकर राजस्व जम्मा	५.९१	६६.९०	७५.००	८३.००
कुल जम्मा	**२३.७१**	**१,७१.२०**	**१,९९.००**	**२१,४.००**

१.३ विषयगत उद्देश्य

विषयगत उद्देश्य तथा रणनीति यसै दस्तावेजको खण्ड १ (आवधिक योजनाको विषयगत क्षेत्र) मा उल्लेख गरिएको छ।

१.४ विषयगत मध्यकालीन नतिजा खाकाहरू

३(१.४) कृषि तथा पशु विकास

सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य		
			आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
खाद्यमा आत्मनिर्भरता (आफ्नो उत्पामनले ६ महिनाभन्दा बढी खान पुग्न परिवार)	प्रतिशत	४६.७६	४६	४८	५३
दूध उत्पादन	लि. (हजार)	४७	५०	५५	६५
मासु उत्पादन	कि.ग्रा. (हजार)	११४	१२०	१३५	१६०
छाला उत्पादन	कि.ग्रा. (हजार)	११	११	१२	१३
व्यावसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक	जना	३७५०	४५००	४८००	५३००
आलु व्यावसायिक उत्पादन क्षेत्र	हेक्टर	५.३	५.५	६	७
तरकारी व्यावसायिक उत्पादन क्षेत्र	हेक्टर	७	८	९.	१०.५
अगुवा वा व्यावसायिक कृषक	संख्या	१४०	२००	३००	४५०
क्रियाशील ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता	संख्या	११	१५	२०	३५
स्थानीय व्यावसायिक कृषि फार्म	संख्या	३९०	४००	४४०	५००
खाद्यान्न (धान, मकै, गहुँ र जौ) उत्पादन	मे.ट.	१३७०	१४००	१५००	१७००
तरकारी उत्पादन	मे.ट.	२७६	३००	३३०	३९०
फलफूल उत्पादन	मे.ट.	३१२	३५०	४००	४८०
मह उत्पादन	मे.ट.	०.५	०.७	१	१.५
कम्पोष्ट र जैविक मल उत्पादन	मे.ट.	४९५	५१५	६००	८००
व्यावसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	५	७	१०	१८
सक्रिय व्यावसायिक कृषक समूह	संख्या	६२	७५	९०	१२०
सहकारीमा आबद्ध कृषक	जना	३१००	३२००	३३५०	३४८०
रष्टिक स्टोर	संख्या	०	०	१	१
कृषि उपज संकलन तथा बजार प्रवर्धन केन्द्र	संख्या	२	३	५	८

व्यावसायिक पशुपालन फर्म	संख्या	३९०	४००	४३०	४८०
दूध तथा दूध जन्य उत्पादन	मे. टन	४०	४१	४४	४८
भुइँ घाँसको व्यावसायिक उत्पादन क्षेत्र	हेक्टर	३	३.५	४	४.५
सक्रिय पशुपालन समूह	संख्या	२२	२४	३०	३८
नश्ल सुधार तथा उपचार केन्द्र	संख्या	३	३	४	४
पशु सेवा केन्द्र	पशु सेवा	३	३	४	४
क्रियाशील ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या	१०	१०	१२	१४
सुचारु कृत्रिम गर्भाधान केन्द्र	संख्या	१	३	४	४
दुग्ध चिस्यान केन्द्र/संकलन केन्द्र	संख्या	०	१	१	३

३(१.५) उद्योग, वाणिज्य र पर्यटन क्षेत्र

क्र. सं.	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य		
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
१	उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न व्यक्ति	जना	१४०४	१५००	१८००	२२००
२	निकासीजन्य उद्योग	संख्या	२	२	४	६
३	चालु साना उद्योग	संख्या	२	२	३	४
४	उद्यम सृजना र विकास सम्बन्धी तालिम प्राप्त उद्यमी	संख्या	०	१०	२०	३०
५	व्यवस्थित पर्यटकीय स्थान तथा स्थल	संख्या	१	१	१	२
६	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	०	०	०	१
७	पर्यटकीयस्तरको होटल तथा रेष्टुरेन्ट	संख्या	०	०	०	१
८	कृषि पर्यटन सञ्चालन स्थान	संख्या	०	०	०	१
९	स्तरोन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संस्था	०	०	१	१
१०	तालिम प्राप्त कुक तथा वेटर	संख्या	५	१०	१५	२०
११	व्यावसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त व्यक्ति	संख्या	५४९	५८०	६२०	७००
१२	भ्रमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (बाह्य)	संख्या	०	०	०	१००
१३	भ्रमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (आन्तरिक)	संख्या (हजार)	१५	१८	२५	५०
१४	आन्तरिक पर्यटकको बसाइ	दिन	०	०	०	१
१५	पर्यटन र सेवामूलक व्यवसायमा संलग्न व्यक्ति	जना	०	०	१०	३०

३(१.६) बैंक तथा वित्तीय क्षेत्र

क्र. सं.	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य		
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
१	सहकारी संस्था	संख्या	१९	२०	२१	२३
२	बैंकमा खाता हुने तथा सेवा उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	६१	६३	६६	७५
३	सुचारु बैंक तथा वित्तीय संस्था	संख्या	४	४	४	५
४	वित्तीय सहकारी	संख्या	०	०	१	२

३(१.७) शैक्षिक क्षेत्रको नतिजा खाका

क्र. सं.	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य		
				आ.व. ०७८/८९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
१	कूल साक्षरता दर	प्रतिशत	८०.८२	८३	८५	८७
२	महिला साक्षरता दर	प्रतिशत	७५.११	७८	८५	९०
३	पुरुष साक्षरता दर	प्रतिशत	८६.२१	८८	९०	९३
४	युवा साक्षरता दर (१५-२४ वर्ष)	प्रतिशत	४२.७४	४८	५८	६८
५	खुद भर्नादर (समग्र)	प्रतिशत	९३	९४	९५	९६
६	आधारभूत तह (१-८) मा खुद भर्नादर	प्रतिशत	४६	४८	५०	५५
७	विद्यालय छाड्ने विद्यार्थीको दर (Dropout Rate) समग्र	प्रतिशत	९	८	७	६
८	विद्यालय परित्याग दर (आधारभूत तह)	प्रतिशत	१३	१२	१०	८
९	विद्यालय परित्याग दर (माध्यमिक तह)	प्रतिशत	८	६	५	३
१०	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात (समग्र)	अनुपात	१:२३	१:२२	१:२१	१:२०
११	अपाङ्ग महिला मैत्री विद्यालय	संख्या	१९	२०	२१	२२
१२	महिला शौचालय भएको विद्यालय	संख्या	११	१३	१५	१७
१३	अनौपचारिक शिक्षा कक्षा	संख्या	१	१	३	६
१४	नमुना बाल विकास केन्द्र	सङ्ख्या	३	६	९	१५
१५	सामुदायिक सिकाई केन्द्र	सङ्ख्या	५	१०	१५	२०
१६	शिशु बाल कक्षा/पूर्व प्राथमिक तहको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना दर	प्रतिशत	६३	७०	७५	८०

१७	विद्यालय शिक्षा (१-१२) शिक्षक-विद्यार्थि अनुपात	अनुपात	१:३३	१:३०	१;२५	१:२२
१८	बाल क्लब गठन भएका विद्यालय	सङ्ख्या	९	१०	१२	१२
१९	कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	सङ्ख्या	५	६	८	१०
२०	विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	सङ्ख्या	३	४	५	६
२१	कम्प्युटर इन्टरनेट तथा ई- शिक्षा सुविधा भएका विद्यालय	सङ्ख्या	६	१०	१५	२०
२२	आवासीय विद्यालय (सामुदायिक)	सङ्ख्या	१	०	१	१
२३	महिला शिक्षकको अनुपात	प्रतिशत	४४	४५	४६	४८
२४	कुल छात्र छात्रा	सङ्ख्या	३६३२	४७००	६०००	७०००
२५	अध्ययनरत छात्र विद्यार्थी (आधारभूत र माध्यमिक)	संख्या	१७२९	२२००	३०००	३५००
२६	अध्ययनरत छात्रा विद्यार्थी (आधारभूत र माध्यमिक)	संख्या	१९१९	२५००	३०००	३५००
२७	छात्र छात्रा अनुपात	अनुपात	९४:१००	९५:१००	९६:१००	९७:१००
२८	सिकाइ उपलब्धि दर	प्रतिशत	५०.५६	५५	६०	६५
२९	निरन्तर दर (आधारभूत तह)	प्रतिशत	६६.७८	६८	७०	७२
३०	निरन्तर दर (माध्यमिक तह)	प्रतिशत	५१.५४	५३	५५	५७
३१	आधारभूतबाट माध्यमिक तहमा जाने विद्यार्थी	प्रतिशत	६२	६५	७०	७५
३२	विद्यार्थी कक्षा कोठा अनुपात	प्रतिशत	४२/१	४०/१	३८/१	३५/१
३३	बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बन गर्ने विद्यालय	प्रतिशत	१२	१५	१८	२१
३४	विद्यालय बाहिर रहेका (५ देखि १५ वर्ष) बालबालिका	प्रतिशत	४.५८	४	३.५	२.५
३५	प्रारम्भिक बाल कक्षामा अध्ययनरत ४-५ वर्षसम्मका बालबालिका	प्रतिशत	५५	६०	६५	७०
३६	छात्रवृत्ति पाउने विद्यार्थीको संख्या	संख्या	११४८	१२००	१३००	१४००
३७	भर्ना बढी गराउने र टिकाउने विद्यालयलाई प्रोत्साहन	संख्या				
३८	खेल मैदानसहित भौतिक पूर्वाधार भएका विद्यालय	संख्या	१४	१६	१८	२०

३(१.८) स्वास्थ्य क्षेत्रको नतिजा खाका

क्र. सं.	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य		
				आ.व. ०७८/८९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
१	कोभिड संक्रमण संख्या	संख्या	१७२	५०	२५	१०
२	कोभिडबाट मृत्यु संख्या	संख्या	२	०	०	०
३	कोभिड निको हुने संख्या	संख्या/ प्रतिशत	१६० जना	१०० %	१०० %	१०० %
४	क्वारेन्टाइन शैया संख्या	संख्या	१२	१५	१७	२०
५	आइसोलेसन बेड संख्या	संख्या	०	५	७	१०
६	स्वास्थ्य संस्थामा थप भएको बेड संख्या	संख्या	०	२	३	४
७	स्वास्थ्य संस्थामा कोभिडको लागि छुट्याएको बेड संखया	संख्या	८	८	१०	१०
८	नवजात शिशु मृत्यु दर	प्रतिहजार	१	०	०	०
९	२५०० ग्रामभन्दा कम तौल भएको शिशु	संख्या	१	०	०	०
१०	स्टन्टिङको संख्या	संख्या	०	०	०	०
११	कुपोषणको संख्या	संख्या	०	०	०	०
१२	श्वासप्रश्वासको संक्रमण (ARI) दर (प्रति हजारमा)	प्रतिहजार	५१३	८	६	५
१३	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००
१४	सबै खोप लिएका बालबालिका	प्रतिशत	५५	६०	६२	७०
१५	परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत	११	१५	२०	२५
१६	कुल प्रजनन दर (१५-४९ वर्ष उमेरका महिलाहरू प्रतिजन्म)	प्रतिशत	२.१	२.१	२	२
१७	मातृ मृत्युदर अनुपात	संख्या	०	०	०	०
१८	सुत्केरी जाँच ४ पटक गराउने महिला	प्रतिशत	३०	३५	४०	६५
२०	हृदय रोग, क्यान्सर, मधुमेह र पुरानो रोगहरूको मृत्यु दर	संख्या	०	०	०	०

२१	आत्महत्या मृत्यु दर (१०००००००)	संख्या	०	०	०	०
२२	स्वास्थ्य विमा गर्ने परिवार	संख्या	०	१०	२०	३०
२३	स्वास्थ्य सूचना, शिक्षा र सञ्चार सचेतना कार्यक्रममा सहभागी	जना	२००	३००	४००	५००
२४	स्वास्थ्य शिविर पटक	जना	१	१	१	२
२५	मासिक रुपमा फलोअपमा आएका विरामी	संख्या	३५	४०	४२	४५
२६	स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध न्यूनतम सेवा सुविधा	प्रकार	६	६	६	६
२७	क्रियाशिल महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	संख्या	६५	६७	६७	६७
२८	आयोडिनयुक्त नून प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	९०	९१	९२	९५
२९	धुवाँरहित चुल्हो वा वैकल्पिक इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार	संख्या	७०	८०	९०	१००
३०	आधारभूत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, बर्थिङ्ग वार्ड र परामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या	६	६	६	६
३१	३० मिनेटभन्दा कम समयमा नजिकको स्वास्थ्य केन्द्रमा पहुँचको घर परिवार	प्रतिशत	२५	३०	३५	४५
३२	PHC	संख्या	१	१	१	१
३३	निजी क्लिनिक	संख्या	०	१	२	३
३४	सामुदायिक स्वास्थ्य एकाइ	संख्या	०	१	१	२
३५	स्वास्थ्य संस्थामा वच्चा पाउने	प्रतिशत	६२	६५	६८	७२
३६	स्वास्थ्य चौकी	संख्या	६	६	७	७
३७	एम्वुलेन्स	संख्या	०	१	१	२
३८	स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी	जना	५०	५२	५५	६०

३(१.९) लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित वर्गक्षेत्रको मध्यकालीन नतिजा खाका

सूचक	इकाई	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु चालु आ.व. को अनुमानित उपलब्धि	आ.व. ०७८/८९ को लक्ष्य	आ.व. ०७९/८० को लक्ष्य	आ.व. ०८०/८१ को लक्ष्य
लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.९३१		०. ९३५	०.९४०	०.९४५
घर जमिनमा महिला स्वामित्व	प्रतिशत	११.१०	१५	२५	५०	५५
वित्तीय पहुँच	प्रतिशत	६१.०३	६५	७५	८५	९०
घर व्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णय प्रक्रियामा महिला सहभागिता	प्रतिशत	७.३१	१०	१५	२०	२५
लैंगिक हिंसा र छुवाछूत सम्बन्धी घटना न्यूनीकरण	प्रतिशत	०.४२	०.३२	०.३०	०.२५	०.१५
बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, शोषण, दुर्व्यवहार र हिंसा न्यूनीकरण	प्रतिशत	०	१०	९	७	५
बाल विवाह सम्बन्धी घटना न्यूनीकरण	प्रतिशत	८३.४७	७५	६०	५०	४०
स्थानीय तहमा महिला प्रतिनिधिको सहभागिता	प्रतिशत	४०.६३	४२	४४	४६	४८
महिला तथा अन्य लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धि	प्रतिशत	०	२०	३०	४०	५०
सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	३१.०८	३५	४०	४५	५०
ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्र पाएका	प्रतिशत	३.१६	५	१०	१५	२०
एकल महिला परिचयपत्र पाएका	प्रतिशत	१.२४	१०	१५	२०	३५
अपाङ्गताको परिचय पत्र भएका ब्यक्ति	प्रतिशत	५९.४४	६५	७०	७५	८०
लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन	प्रतिशत	०	१०	१५	२०	२५

३(१.१०) स्वास्थ्य

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	लक्ष्य		
		०७७/७८	०७८/७९	०८०/८१	०८१/८२
अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको बखत)	बर्ष	७०.९	७१.०	७१.५	७२.०
आधा घण्टाको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	३५.५	३६	४०	४५

मातृ मृत्युदर	प्रति हजार	०	०	०	०
पाँच वर्षमुनिको बाल मृत्युदर	प्रति हजार	०	०	०	०
पूर्ण खोप कभरेज	प्रतिशत	५५	६०	६५	७०
सस्थागत प्रसूति सेवा	प्रतिशत	१४.३	१७	२०	२२
बर्थिङ सेन्टर	संख्या	३	४	५	५

३(१.११) युवा तथा खेलकुद क्षेत्रको मध्यकालीन नतिजा खाका

सूचक	इकाई	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु चालु आ.व. को अनुमानित उपलब्धि	आ.व. ०७८/८९ को लक्ष्य	आ.व. ०७९/८० को लक्ष्य	आ.व. ०८०/८१ को लक्ष्य
युवा रोजगारी	प्रतिशत	०	२०	३०	४०	५०
युवा लक्षित कार्यक्रमहरू	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०
खेलकुदमा संलग्न युवा	प्रतिशत	०	१५	२०	२५	३०
खेलकुद मैदान	प्रतिशत	०	१	१	१	१
कभर्ड हल	प्रतिशत	०	१		१	
पालिका स्तरीय प्रतियोगिता	प्रतिशत	०	२	३	४	५
राष्ट्रियस्तरका खेलाडी	प्रतिशत	०	२	४	६	८
राष्ट्रियस्तरका महिला खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	४
राष्ट्रियस्तरका अपांगता भएका खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	४

३(१.१२) यातायात क्षेत्र मध्यकालीन नतिजा खाका

क्र. सं.	विवरण	इकाई	परिमाण आ.व. ०७७/७८	आ.व. ०७८/८९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
यातायात	सर्वयाम सडक	किमि	५३	६१	६५	६८
१	रणनैतिक सडक	किमि	३०.५	३८	४०	४१
२	कालोपत्र रणनैतिक सडक	किमि	-	२९	३२	३५

३	ग्राभेल सडक	किमि	२७	३५	४०	४८
४	धुले सडक	किमि	३५१	३५१	३५५	३५५
५	सडक पुल	गोटा	२	२	३	३
६	सञ्चालित झोलुंगे पुल	गोटा	१४	१४	१५	१५
७	घोडेटो बाटो	वटा	१३	१४	१५	१७
८	पर्यटकीय पदमार्ग	वटा	४	४	४	४

३(१.१३) सिँचाइ तथा नदी नियन्त्रण क्षेत्र मध्यकालीन नतिजा खाका

क्र. सं.	विवरण	इकाई	परिमाण आ.व. ०७७/७८	आ.व. ०७८/८९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
१	सिंचाइ योग्य	हेक्टर	२५६८	२६००	२७००	२८००
२	हाल सिञ्चित भूमि	हेक्टर	७५०	८५०	१०००	१५००

३(१.१४) आवास, भवन तथा बस्ती विकास क्षेत्र मध्यकालीन नतिजा खाका

क्र. सं.	आवास भवन	इकाई	परिमाण आ.व. ०७७/७८	आ.व. ०७८/८९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
१	स्कुल भवन	गोटा	३९	४०	४१	४२
२	निजी निवास	गोटा	४५१३	४५१३	४५२५	४५५०
३	जस्तापाताको छाना भएको घर	गोटा	३९२१	३९२१	३९२१	३९२१
४	आरसीसी ढलान	गोटा	५३९	५५०	५७०	५८५
५	काठको छाना	गोटा	६	६	६	६
६	ढुंगाको छाना	गोटा	४७	३०	१०	०
७	पालिका भवन निर्माणाधीन	गोटा	१	१	१	१
८	वडा कार्यालय भवन	गोटा	३	४	४	५
९	मापदण्डअनुसार बनेको भवन	गोटा	४१९२	४२००	४३१०	४३२०

३(१.१५) विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा क्षेत्र मध्यकालीन नतिजा खाका

सि नं	विवरण	इकाइ	परिमाण आ.व. ०७७\७८	आ.व. ०७८/८९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१
१	नेसनल ग्रिडको बिजुली जडान घर	गोटा	४३९९	४४००	४४२५	४४५०
२	सोलार तथा अन्य स्रोत	गोटा	५८	७५	१००	१५०

३(१.१६) सञ्चार क्षेत्र मध्यकालीन नतिजा खाका

सि नं	विवरण	इकाई	परिमाण आ.व ०७७\७८	आ.व ०७८\७९	आ.व ०७९\८०	आ.व ०८०\८१
१.	मोबायल प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	७७.६	८०	८२	८५
२.	रेडियो प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	३३	३५	३८	४०
३	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	५	१०	२०	२५
४	कम्प्युटर प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	२.५	३.५	४.५	६

३(१.१७) खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्र मध्यकालीन नतिजा खाका

सि नं	विवरण	इकाई	परिमाण आ.व ०७७\७८	आ.व ०७८\७९	आ.व ०७९\८०	आ.व ०८०\८१
१	शौचालय भएको घर	गोटा	४३९९	४४००	४४१०	४४२०
२	शौचालय नभएको घर	गोटा	११२	८०	७०	५०
३	सफा पाइपको पानी धारा	गोटा	४२२१	४३००	४३५०	४४००
४	अन्य स्रोत प्रयोग	गोटा	२९०	२००	१५०	१००

३(१.१८) वन, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन

क्र.सं.	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७\७८	लक्ष्य		
				०७८\७९	०८०\८१	०८२\८३
१	सामुदायिक वन क्षेत्र	हे.	२६२३.२९	२६२३.२९	२८००	२८००
२	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	संख्या	२४	२४	२६	२६

३	कार्यान्वित आयोजनामा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अनुपात	प्रतिशत	२०	३०	४०	५०
४	वडामा लापा कार्यान्वयन	संख्या	१	२	४	६
५	वडा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएका वडा	संख्या	२	४	५	६

३(१.१९) संस्थागत विकास तथा सुशासन

सूचक	इकाई	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु चालु आ.व. को अनुमानित उपलब्धि	आ.व. ०७८/८९ को लक्ष्य	आ.व. ०७९/८० को लक्ष्य	आ.व. ०८०/८१ को लक्ष्य
संस्थागत विकास तथा सुदृढीकरण						
गाउँपालिकाले स्वीकृत गरेका कानून तथा नीति, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या	२८	२८	३३	३८	४३
संस्थागत क्रियाशील नीतिगत समिति तथा संयन्त्र	संख्या	१०	१०	१२	१४	१६
गाउँपालिकामा क्रियाशील गैसस, अगैसस, विकास साझेदार	संख्या	८	८	१५	१५	२५
क्षमता विकास कार्यक्रम (तालिम)						
क्षमता विकास कार्यक्रमबाट विपन्न र पिछडिएको वर्ग लक्षित वर्ग लाभान्वित	जना	१५०	१५०	२५०	३५०	४५०
जनप्रतिनिधि र कर्मचारीलाई तालिम दिने	संख्या	२०	२५	५५	७५	८५
क्षमता विकास र जवाफदेहिता अभिवृद्धि कार्यमा सहभागी जनप्रतिनिधि र नागरिक समाज	जना	८०	८०	३००	३५०	४००
आयोजना अनुसारका उपभोक्ता समितिलाई तालिम	संख्या	३५०	३५०	५००	६५०	७००
वार्षिक रूपमा कर शिक्षा अभियानमा सञ्चालन	पटक	२	२	४	४	४
कर शिक्षा अभियानमा सहभागिता	जना	१००	१००	२५०	३००	३५०
सहभागितात्मक योजनाको चरणहरूमा लक्षित वर्गको सहभागिता (महिला, दलित, जनजाति, बालबालिका)	जना	६६०	६६०	८००	१०००	१२५०
गाउँपालिकामा उपलब्ध शिप विकास प्राविधिक मानव संशाधन (विद्युत्, पल्मवर, सिकर्मी, डकर्मी, हेयरकटिङ आदि जस्ता विषयमा तालिम)	प्रतिशत	६	६	१०	१२	१५

संस्थागत संरचना तथा मानव संसाधन विकास						
गाउँपालिकाको कुल स्विकृत दरवन्दी (विषयगत, वडा र पालिका समेत	संख्या	३१	३१	स्वीकृत O&M निर्धारण हुने		
कुल स्वीकृत दरबन्दीमध्ये पदपूर्ति (विषयगत, वडा र पालिका समेत	संख्या	२२	२२	९		
गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय भवन	संख्या	२	२	२	२	६
मेलमिलाप कर्ता संख्या (८८) जना	जना	१०	१०	१८	२४	३०
समग्र संस्थागत क्षमा स्वमूल्यांकन (लिसा)	प्रतिशत					
समग्र स्थिति	प्रतिशत	८.२५	८.२६			
प्रक्रियागत	प्रतिशत	११.५	११.६			
परिणात्मक	प्रतिशत	१४.५	१४.६			
औसत प्राप्ताङ्क	प्रतिशत	३४.२५	३४.२६	४४	५४	६५
कुल बजेटमा आन्तरिक राजस्वको हिस्सा	प्रतिशत	२.१०	२.१०	२.४६	२.९५	३
प्रभावकारी सेवा प्रवाह तथा सुशासन प्रणाली						
सेवा सुचारु सेवा तथा स्रोत केन्द्र (स्वास्थ्य, कृषि, पशु सेवा, शिक्षा, सूचना.....)	संख्या	४	४	६	८	१०
गाउँपालिकाबाट प्रवाहित सेवा तथा सुविधाका प्रकार	संख्या	७	७	१०	१२	१५
अभ्यास गरिएका सामाजिक जवाफदेहिताका औजार	संख्या	२	२	५	५	५
एकिकृत घुम्तिसेवा चौमासीक रुपमा	पटक	१	१	४	४	४
अनलाइन प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना भएका वडा	संख्या	१	१	५	६	६
पालिका तथा वडाको सार्वजनिक सुनुवाइ गरेको	पटक	१	१	२	२	२
अनलाइन सेवा	प्रतिशत	१०	१०	२५	३५	४५
नागरिक सन्तुष्टि	प्रतिशत	२०	२०	३०	३५	५०
पालिका र वडामा नागरिक बडापत्र	संख्या	१	१	६	६	६
सरकार सञ्चालन तथा सेवा प्रवाहसम्बन्धी गुनासो सुनुवाइ गर्ने गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था	जना	नभएको	नभएको	१	१	१
अन्य सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको चौमासिक रूपमा सार्वजनिक सुनुवाइ गरेको	पटक	नगरेको	नगरेको	२	२	२

अनुसूचीहरू

अनुसूची - १
गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि पूर्व तयारी गोष्ठीका उपस्थिति सहभागीहरूको विवरण

स्थानः म्यागङ गाउँपालिकाको कार्यालय (नुवाकोट)

मिति २०७७ माघ २१ गते (तदनुसार ३ फेब्रुवरी २०२१) म्यागङ गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री आशा तामाङज्यूको अध्यक्षतामा निम्न उपस्थितिमा देहायका विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

छलफलका विषयवस्तुः

- गाउँ विकास आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया समवन्धमा
- योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक समितिहरू गठन गर्ने समवन्धमा
- गाउँपालिकाको पाश्र्वचित्र निर्माणको लागि आवश्यक गणक छनौट तथा परिचालन समवन्धमा
- आवधिक योजना तर्जुमा कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धमा

उपस्थित सहभागीहरूको विवरण (२०७७ माघ २१ गते)

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यरत कार्यालय
१	श्री आशा तामाङ	अध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
२	श्री शान्ति लामा गुरुङ	उपाध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
३	श्री पवनकुमार प्याकुरेल	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
४	श्री हरि बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
५	श्री रुप वहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
६	श्री सुसन बास्तोला	इन्जिनियर	म्यागङ गाउँपालिका
७	श्री शेर सिंह राउत	शिक्षा अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
८	श्री हेमराज जोशी	सव इन्जिनियर	म्यागङ गाउँपालिका
९	श्री सजना केसी	नायब सुब्बा	म्यागङ गाउँपालिका
१०	श्री नारायणी पंगेनी	स.म.विकास निरिक्षक	म्यागङ गाउँपालिका
११	श्री फिराज तामाङ	स्वास्थ्य संयोजक	म्यागङ गाउँपालिका
१२	श्री विनोद कोइराला	प्रशासन सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
१३	श्री सृजना केसी	कम्प्युटर अपरेटर	म्यागङ गाउँपालिका
१४	श्री सजिव्व सिंह तामाङ	फिल्ड सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
१५	श्री साग्रीला थापा	योजना तथा सुशासन सल्लाहकार	पूर्णिमा कार्यक्रम
१६	श्री विष्णु प्रसाद पाठक	इन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम
१७	श्री अरवज तामाङ	गाउँ नगर प्रहरी	म्यागङ गाउँपालिका
१८	श्री गंगादत्त अवस्थी	टिम लिडर	सेमिड नेपाल
१९	श्री लक्ष्मण पाण्डेय	सहजकर्ता/स्थानीय सुशासन विज्ञ	सेमिड नेपाल
२०	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता/स्थानीय सुशासन विज्ञ	सेमिड नेपाल

अनुसूची- २

गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि विद्युतीय तथ्यांक संकलन सम्बन्धी तालिमका उपस्थित सहभागीहरूको विवरण (गणक तालिम)

स्थानः म्यागङ गाउँपालिकाको कार्यालयः (नुवाकोट)

मिति २०७७ फागुन २५ तथा २६ गते (तदनुसार ९ र १० मार्च २०२१) म्यागङ गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री आशा तामाङज्यूको अध्यक्षतामा निम्न उपस्थितिमा देहाका विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

तालिमका विषयवस्तुः

- गाउँ विकास आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया सम्बन्धमा ।
- गाउँपालिकाको पाश्र्वचित्र निर्माणको लागि गाण्कहरूलाई विद्युतीय तथ्यांक संकलन तालिम सम्बन्धमा ।
- समिति गठन तथा कार्ययोजना बारे ।

उपस्थित सहभागीहरूको विवरण (२०७७ फागुन २५ र २६ गते)

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यरत कार्यालय
१	श्री आशा तामाङ	अध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
२	श्री शान्ति लामा गुरुङ	उपाध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
३	श्री पवनकुमार प्याकुरेल	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
४	श्री दलसिंह तामाङ	वडा अध्यक्ष १	म्यागङ गाउँपालिका
५	श्री रुप बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष २	म्यागङ गाउँपालिका
६	श्री कमल बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष ४	म्यागङ गाउँपालिका
७	श्री राम बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष ५	म्यागङ गाउँपालिका
८	श्री आतम सिंह तामाङ	वडा अध्यक्ष ६	म्यागङ गाउँपालिका
९	श्री पार्वती भुजेल	कार्यपालिका सदस्य	म्यागङ गाउँपालिका
१०	श्री शेर सिंह राउत	शिक्षा अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
११	श्री हेमराज जोशी	सव ईन्जिनियर	म्यागङ गाउँपालिका
१२	श्री नकुल सापकोटा	वडा सचिव ३	म्यागङ गाउँपालिका
१३	श्री फुलमाया खजुम	वडा सचिव ६	म्यागङ गाउँपालिका
१४	श्री वीरेन्द्र तामाङ	सूचना प्रविधि अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
१५	श्री प्रतिभा तामाङ	पशुसेवा प्राविधिक	म्यागङ गाउँपालिका
१६	श्री रमान सिंह तामाङ	गापा प्राविक	म्यागङ गाउँपालिका
१७	श्री भुवन सापकोटा	गापा प्राविक	म्यागङ गाउँपालिका
१८	श्री शेरबहादुर विष्ट	ख.पा.स.टे.	म्यागङ गाउँपालिका
१९	श्री सुरज तामाङ	वार्ड २, कार्यालय सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
२०	श्री शान्ति तामाङ	गणक वडा नं. ३	म्यागङ गाउँपालिका
२१	श्री नितु तामाङ	गणक वडा नं. ३	म्यागङ गाउँपालिका
२२	श्री सुस्मिता तामाङ	गणक वडा नं. ३	म्यागङ गाउँपालिका

२३	श्री मेकमाया गुरुङ	गणक वडा नं. ४	म्यागङ गाउँपालिका
२४	श्री पुष्पा गुरुङ	गणक वडा नं. ४	म्यागङ गाउँपालिका
२५	श्री प्रताप तामाङ	गणक वडा नं. ५	म्यागङ गाउँपालिका
२६	श्री सम्झना श्रेष्ट	गणक वडा नं. ५	म्यागङ गाउँपालिका
२७	श्री सन्जीवा तामाङ	गणक वडा नं. ६	म्यागङ गाउँपालिका
२८	श्री विष्णु प्रसाद पाठक	इन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम
२९	श्री गंगादत्त अवस्थी	टिम लिडर	सेमिड नेपाल
३०	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता/स्थानीय सुशान विज्ञ	सेमिड नेपाल
३१	श्री अनिलकुमार मण्डल	जि.आइ.एस.विज्ञ	सेमिड नेपाल
३२	श्री अरवज तामाङ	गाउँ नगर प्रहरी	म्यागङ गाउँपालिका

दोस्रो दिनः उपस्थित सहभागीको विवरण (मितिः २०७७ फागुन २६ गते)

१	श्री शान्ति तामाङ	गणक वडा नं. ३	म्यागङ गाउँपालिका
२	श्री नितु तामाङ	गणक वडा नं. ३	म्यागङ गाउँपालिका
३	श्री सुस्मिता तामाङ	गणक वडा नं. ३	म्यागङ गाउँपालिका
४	श्री मेकमाया गुरुङ	गणक वडा नं. ४	म्यागङ गाउँपालिका
५	श्री पुष्पा गुरुङ	गणक वडा नं. ४	म्यागङ गाउँपालिका
६	श्री प्रताप तामाङ	गणक वडा नं. ५	म्यागङ गाउँपालिका
७	श्री सम्झना श्रेष्ठ	गणक वडा नं. ५	म्यागङ गाउँपालिका
८	श्री सन्जीवा तामाङ	गणक वडा नं. ६	म्यागङ गाउँपालिका
९	श्री सविना घले	गणक वडा नं	म्यागङ गाउँपालिका
१०	रनेज तामाङ	गणक वडा नं	म्यागङ गाउँपालिका
११	श्री सजिता तामाङ	गणक वडा नं	म्यागङ गाउँपालिका
१२	श्री शेर सिंह राउत	शिक्षा अधिकृत (फोकल पर्सन)	म्यागङ गाउँपालिका
१३	श्री वीरेन्द्र तामाङ	सूचना प्रविधि अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
१४	श्री विष्णु प्रसाद पाठक	इन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम
१५	श्री गंगादत्त अवस्थी	टिम लिडर	सेमिड नेपाल
१६	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता/स्थानीय सुशासन विज्ञ	सेमिड नेपाल
१७	श्री अनिलकुमार मण्डल	जि.आइ.एस.विज्ञ	सेमिड नेपाल

अनुसूची- ३

गाउँपालिका स्तर फोकस ग्रुप छलफल कार्यक्रमका उपस्थित सहभागीहरूको विवरण

स्थानः म्यागङ गाउँपालिकाको कार्यालयः (नुवाकोट)

मिति २०७७ चैत्र ५ तथा ६ गते (तदनुसार १८, १९ मार्च २०२१) म्यागङ गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष श्री शान्ति लामा गुरुङज्यूको अध्यक्षतामा निम्न उपस्थितिमा देहाका विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

तालिमका विषयवस्तुः

- आवधिक योजना तर्जुमा कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धमा जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- विषय विज्ञहरूलाई विषयगत क्षेत्रका तथ्यांक तथा प्रगति उपलव्ध गराउने ।
- विषय विज्ञहरूलाई वडा वडामा वस्तुगत अध्ययन, समूहगत छलफलका लागि सहजीकरण गर्ने ।

उपस्थित सहभागीहरूको विवरण (२०७७ चैत्र ५ र ६ गते)

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यरत कार्यालय
१	श्री शान्ति लामा गुरुङ	उपाध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
२	श्री दलसिंह तामाङ	वडा अध्यक्ष १	म्यागङ गाउँपालिका
३	श्री रुप बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष २	म्यागङ गाउँपालिका
४	श्री हरी बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष ३	म्यागङ गाउँपालिका
५	श्री आतम सिंह तामाङ	वडा अध्यक्ष ६	म्यागङ गाउँपालिका
६	श्री सुशन बाँस्तोला	नि. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
७	श्री दिल बहादुर गुरुङ	वडा सदस्य ३	म्यागङ गाउँपालिका
८	श्री शेर सिंह राउत	शिक्षा अधिकृत (फोकल पर्सन)	म्यागङ गाउँपालिका
९	श्री हेमराज जोशी	सव ईन्जिनियर	म्यागङ गाउँपालिका
१०	श्री भवानी थापा क्षेत्री	वडा सचिव १	म्यागङ गाउँपालिका
११	श्री नकुल सापकोटा	वडा सचिव ३	म्यागङ गाउँपालिका
१२	श्री फुलमाया खजुम	वडा सचिव ६	म्यागङ गाउँपालिका
१३	श्री सर्मिला मोक्तान	प्रशासन सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
१४	श्री विनोद कोइराला	प्रशासन सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
१५	श्री प्रतिभा तामाङ	पशुसेवा प्राविधिक	म्यागङ गाउँपालिका
१६	श्री नारायणी पंगेनी	सहायक महिला विकास	म्यागङ गाउँपालिका
१७	श्री सम्पदा न्यौपाने	आ.ले.प. सहायकक	म्यागङ गाउँपालिका
१८	श्री शेरबहादुर विष्ट	ख.पा.स.टे.	म्यागङ गाउँपालिका
१९	श्री बुद्धिमान तामाङ	रोजगार संयोजक	म्यागङ गाउँपालिका

२०	श्री सुदर्शन सापकोटा	कृषि शाखा संयोजक	म्यागङ गाउँपालिका
२१	श्री रमान सिंह तामाङ	गापा प्राविक	म्यागङ गाउँपालिका
२२	श्री सन्जीव सिंह तामाङ	फिल्ड सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
२३	श्री भुवन सापकोटा	गापा प्राविक	म्यागङ गाउँपालिका
२४	श्री वीरेन्द्र तामाङ	सूचना प्रविधि अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
२५	श्री विष्णु प्रसाद पाठक	ईन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम
२६	श्री मदनराज जोशी	पूर्वाधार विज्ञ	सेमिड नेपाल
२७	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता/स्थानीय सुशान विज्ञ	सेमिड नेपाल
२८	डा. श्री नारायण प्र. बास्कोटा	अर्थ विज्ञ/तथ्यांक विश्लेषक	सेमिड नेपाल
२९	डा. श्री मनीता भट्ट	जनस्वास्थ्य विज्ञ	सेमिड नेपाल
३०	श्री मनोज प्रसाद ओझा	वातावरण विज्ञ	सेमिड नेपाल

अनुसूची- ४

नगर विकास र गाउँ विकास योजना तथा वस्तुगत विवरण सम्वन्धी जिल्लास्तर सुझाव संकलन तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रमका उपस्थित सहभागीहरूको विवरण

स्थानः जिल्ला समन्वय समितिको सभा हल विदुर नुवाकोट

मिति २०७७ चैत्र ९ गते (तदनुसार २२ मार्च २०२१) बेलकोटगढी नगरपालिका तथा सूर्यगढी, किस्पाङ, म्यागङ गाउँपालिकाहरूको आवधिक नगर विकास र गाउँपालिका विकास योजना तथा वस्तुगत विवरण सम्वन्धी जिल्लास्तर सुझाव संकलन तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम किस्पाङ गाउँपालिका अध्यक्ष श्री छत्रबहादुर लामाज्यूको अध्यक्षतामा समपन्न गरिएको थियो । जसमा उपस्थितिमा देहाका विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

छलफलका विषयवस्तुः

- आवधिक गाउँविकास योजना तर्जुमा तथा वस्तुगत विवरण सम्वन्धी विषयगत सरकारी एंव गैरसरकारी कार्यालयहरूसँग सुझाव संकलन तथा अन्तरक्रिया गर्ने ।

उपस्थित सहभागीहरूको विवरण (२०७७ चैत्र ९ गते)

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यरत कार्यालय
१	कार्यक्रमका अध्यक्ष श्री छत्रबहादुर लामा	उपाध्यक्ष	किस्पाङ, गाउँपालिका
२	श्री प्रा.डा. रामचन्द्र ढकाल	माननीय सदस्य	बागमति प्रदेश नीति तथा योजना आयोग
३	श्री अप्सरा थापा	उप प्रमुख	जि.स.स नुवाकोट
४	श्री सुविना प्रधान	सदस्य	जिल्ला समन्वय समिति
५	श्री आशा तामाङ	अध्यक्ष	म्यागङ
६	श्री शान्ति लामा	उपाध्यक्ष	म्यागङ
७	श्री पुष्कल श्रेष्ठ	विज्ञ	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग
८	श्री ताराबहादुर कार्की	अध्यक्ष	नु.उ.वा.संघ
९	श्री घनेन्द्र प्रसाद रिजाल	कर्यक्रम संयोजक	नु.उ.वा.संघ
१०	श्री प्रेम प्रसाद सापकोटा	कार्यालय प्रमुख	डिभिजन वन कार्यालय
११	श्री शेरसिंह राउत	शिक्षा अधिकारी	म्यागङ
१२	डा. श्री रोजनी ताम्राकार	कर्यालय प्रमुख	जिल्ला आर्युवेद
१३	श्री पदम सिंह धामी		खानेपानी डिभिजन कार्यालय
१४	श्री दिपक प्रसाद खतिवडा	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	बेलकोटगढी न.पा
१५	श्री शिवराम अधिकारी	अधिकृत	बेलकोटगढी न.पा
१६	श्री सुजन डोटेल	सूचना अधिकृत	बेलकोटगढी न.पा
१७	श्री शुक्रकुमार श्रेष्ठ	अधिकृत सातौ	बेलकोटगढी न.पा
१८	श्री यज्ञराज पाण्डेय	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सूर्यगढी गापा
१९	श्री सुशील पाण्डेय	सूचना अधिकृत	सूर्यगढी गापा
२०	श्री खुम बहादुर घर्ती	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	किस्पाङ, गापा
२१	श्री हरिप्रशाद प्याकुरेल	अधिकृत	किस्पाङ, गापा
२२	श्री हरिप्रसाद गुरागाई	डिभिजन प्रमुख	जलश्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन

२३	श्री केशव खनाल	कार्यालय प्रमुख	कृषि ज्ञान केन्द्र
२४	श्री राजेन्द्र प्रसाद नेपाल	कार्यालय प्रमुख	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय
२५	श्री उत्तमराज खनाल	कार्यालय प्रमुख	स्वास्थ्य कार्यालय
२६	श्री रविन्द्र थापा	कार्यालय प्रमुख	उपोष्ण प्रदेशीय बागवानी विकास केन्द्र
२७	श्री भरत पाण्डेय	नि. कार्यालय प्रमुख	भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशुसेवा विकास केन्द्र
२८	श्री युगल किशोर राय	इन्जिनियर	खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन
२९	श्री सन्जय पाण्डेय		सहरी विकास तथा भवन कार्यालय
३०	श्री प्रकाश लामिछाने	इन्जिनियर	प्रादेशिक सडक डिभिजन
३१	श्री मदन कुमार आलेमगर		पूर्वाधार विकास कार्यालय
३२	श्री यादव प्रसाद सिलवाल	इन्जिनियर	
३३	श्री बाबुराम फयुवा	कार्यालय प्रमुख	एफ.सि.डि.ओ.÷युकेएड
३४	श्री चन्द्र आले	जिल्ला को अर्डिनेटर	पूर्णिमा कार्यक्रम विदुर
३५	श्री सरोज श्रेष्ठ	वरिष्ठ क्षमता विकास विज्ञ	पूर्णिमा कार्यक्रम विदुर
३६	श्री विकास पन्थी	वरिष्ठ क्षमता विकास विज्ञ	पूर्णिमा कार्यक्रम विदुर
३७	श्री कमल खनाल	योजना तथा सुशान सल्लाहकार	पूर्णिमा कार्यक्रम, बेलकोटगढी नपा
३८	श्री गेहेन्द्र बम	योजना तथा सुशासन सल्लाहकार	पूर्णिमा कार्यक्रम, नौकुण्ड
३९	श्री चन्द्रकिरण गुरुङ	योजना तथा सुशासन सल्लाहकार	पूर्णिमा कार्यक्रम, सुर्यगढी
४०	श्री तुलजा गुरुङ	इन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम, सुर्यगढी
४१	श्री निरक सुनार	योजना तथा सुशासन सल्लाहकार	पूर्णिमा कार्यक्रम, किस्पाङ
४२	श्री प्रमोद पोखरेल	इन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम, किस्पाङ
४३	श्री विष्णु प्रसाद पाठक	इन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम, म्यागङ
४४	श्री रामबहादुर धिमिरे	इन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम
४५	ई. श्री मदनराज जोशी	पूर्वाधार विज्ञ	सेमिड नेपाल
४६	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता/स्थानीय सुशासन विज्ञ	सेमिड नेपाल
४७	डा. श्री नारायण प्र. बास्कोटा	अर्थ विज्ञ/तथ्यांक विश्लेषक	सेमिड नेपाल
४८	डा.श्री मनीता भट्ट	जनस्वास्थ्य विज्ञ	सेमिड नेपाल
४९	श्री मनोज प्रसाद ओझा	वातावरण विज्ञ	सेमिड नेपाल
५०	श्री नरेन्द्र सिंह विष्ट	सहजकर्ता/स्थानीय सुशासन विज्ञ	सेमिड नेपाल

अनुसूची- ५

गाउँपालिका स्तरमा दुई दिने प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालीन सोच निर्धारण सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठीका उपस्थित सहभागीहरूका विवरण

स्थानः म्यागङ गाउँपालिकाको कार्यालयः (नुवाकोट)

मिति २०७८ भदौ २ र ३ गते (तदनुसार १७ देखी १८ अगस्त २०२१) का दिन म्यागङ गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री आशा तामाङज्यूको अध्यक्षततमा प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालीन सोच निर्धारण सम्वन्धी कार्यशाला गोष्ठीमा देहाय बमोजिमको उपस्थिति सहित तपशिलमा उल्लेखित विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

तालिमका विषयवस्तुः

- दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रम निर्धारण सम्वन्धी ।
- विद्युतीय पाश्र्व चित्रका तथ्याक अध्यावधिक तथा ख्बष्मिबतष्यल सम्वन्धी ।

उपस्थित सहभागीको विवरण (२०७८ भदौ २ र ३ गते)

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यरत कार्यालय
१	श्री आशा तामाङ	अध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
२	श्री शान्ति लामा गुरुङ	उपाध्यक्ष	म्यागङ गाउँपालिका
३	श्री पवन कुमार प्याकुरेल	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
४	श्री रुप बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष २	म्यागङ गाउँपालिका
५	श्री हरि बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष ३	म्यागङ गाउँपालिका
६	श्री कमल बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष ४	म्यागङ गाउँपालिका
७	श्री आतम सिंह तामाङ	वडा अध्यक्ष ६	म्यागङ गाउँपालिका
८	श्री शेर सिंह राउत	शिक्षा अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
९	श्री वीरेन्द्र तामाङ	सूचना प्रविधि अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
१०	श्री फैराज तामाङ	सि.जनस्वास्थ्य अधिकृत	म्यागङ गाउँपालिका
११	श्री भवानी थापा क्षेत्री	वडा सचिव १	म्यागङ गाउँपालिका
१२	श्री भावना कार्की	वडा सचिव २	म्यागङ गाउँपालिका
१३	श्री नकुल सापकोटा	वडा सचिव ३	म्यागङ गाउँपालिका
१४	श्री लक्ष्मी तामाङ	वडा सदस्य	म्यागङ गाउँपालिका
१५	श्री मान बहादुर तामाङ	वडा सदस्य	म्यागङ गाउँपालिका
१६	श्री विजुली सुनार	दलित महिला वडा सदस्य ४	म्यागङ गाउँपालिका
१७	श्री मिना विश्वकर्मा	दलित महिला वडा सदस्य ३	म्यागङ गाउँपालिका
१८	श्री प्रतिभा तामाङ	पशुसेवा प्राविधिक	म्यागङ गाउँपालिका
१९	श्री शेर बहादुर विष्ट	ख.पा.स.टे.	म्यागङ गाउँपालिका
२०	श्री शर्मिला मोक्तान	प्रशासन सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
२१	श्री विनोद कोइराला	प्रशासन सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
२२	श्री नारायणी पंगेनी	सहायक महिला विकास	म्यागङ गाउँपालिका
२३	श्री सन्तुमाया तामाङ	प्रा.स. शिक्षा	म्यागङ गाउँपालिका
२४	श्री अरुण चापागाई	लेखापाल	म्यागङ गाउँपालिका
२५	श्री सम्पदा न्यौपाने	आ.ले.प. सहायक	म्यागङ गाउँपालिका

२६	श्री बुद्धिमान तामाङ	रोजगार संयोजक	म्यागङ गाउँपालिका
२७	श्री सविता तामाङ	उद्यम विकास सहजकर्ता	म्यागङ गाउँपालिका
२८	श्री शर्मिला तामाङ	ना.प्रा.स. कृषि	म्यागङ गाउँपालिका
२९	श्री रमान सिंह तामाङ	प्राविधिक	म्यागङ गाउँपालिका
३०	श्री समिक्षा तामाङ	उद्यम विकास सहजकर्ता	म्यागङ गाउँपालिका
३१	श्री सृजना केसी	कम्प्युटर अपरेटर	म्यागङ गाउँपालिका
३२	श्री मनिषा वाइबा	Is Operator	म्यागङ गाउँपालिका
३३	श्री सुदर्शन सापकोटा	कृषिशाखा संयोजक	म्यागङ गाउँपालिका
३४	श्री सविता तामाङ	कानुनी सहजकर्ता	म्यागङ गाउँपालिका
३५	श्री सन्जीव सिंह तामाङ	फिल्ड सहायक	म्यागङ गाउँपालिका
३६	श्री प्रेम बहादुर कार्की	वन कार्यालय	म्यागङ गाउँपालिका
३७	श्री ताराबहादुर	अध्यक्ष	नुवाकोट उ.वा.संघ
३८	श्री घनेन्द्र प्रसाद रिजाल	कार्यक्रम संयोजक	नुवाकोट उ.वा.संघ
३९	श्री चन्द्र आले	प्रमुख	पूर्णिमा क्ष्म्ऋ कार्यक्रम
४०	श्री सन्तोष विष्ट	क्न्ः	पूर्णिमा कार्यक्रम
४१	श्री सरोज श्रेष्ठ	वरिष्ट क्षमता विकास विज्ञ	पूर्णिमा कार्यक्रम
४२	श्री विसनदेव जोशी	यो. तथा सुशासन सल्लाहकार	पूर्णिमा कार्यक्रम
४३	श्री विष्णु प्रशाद पाठक	ईन्जिनियर	पूर्णिमा कार्यक्रम
४४	श्री चक्रपाणि तिमिल्सिना	उधम विकास संयोजक	पूर्णिमा कार्यक्रम
४५	श्री गंगादत्त अवस्थी	टिम लिडर	सेमिड नेपाल
४६	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता/स्थानीय सुशासन विज्ञ	सेमिड नेपाल
४७	श्री मदनराज जोशी	पुर्वाधार विज्ञ	सेमिड नेपाल
४८	डा. श्री नारायण प्र. बास्कोटा	अर्थ विज्ञ/तथ्यांक विश्लेषक	सेमिड नेपाल
४९	श्री जगनाथ अधिकारी	लगफ्रेम विज्ञ	सेमिड नेपाल
५०	श्री अनिलकुमार मण्डल	जि.आइ.एस.विज्ञ	सेमिड नेपाल

अनुसूची- ६

आवधिक विकास योजना तर्जुमाः विषयक्षेत्रगत समूहको उपस्थित सहभागीहरूको विवरण

उपस्थित सहभागीहरूको विवरण (२०७८ भदौ २ र ३ गते)

क्र.सं.	नाम थर	समूहको पद	कार्यरत कार्यालय
१	आर्थिक विकास क्षेत्र		
२	श्री रुप बहादुर तामाङ	संयोजक	वडा अध्यक्ष
३	श्री सुदर्शन सापकोटा	सदस्य	
४	श्री प्रतिभा तामाङ	सदस्य	
५	श्री नारायणी पंगेनी	सदस्य सविच	स.म.विकास निरीक्षक
६	डा.नारायण बास्कोटा	सहजकर्ता	अर्थ विज्ञ/तथ्यांक विश्लेषक – सेमिड
७	सामाजिक विकास क्षेत्र		
८	श्री हरि बहादुर तामाङ	संयोजक	वडा अध्यक्ष
९	श्री फैराज तामाङ	सदस्य	स्वास्थ्य संयोजक
१०	श्री सन्तुमाया तामाङ	सदस्य	
११	श्री कुमारलाल श्रेष्ठ	सदस्य	
१२	श्री नारायणी पंगेनी	सदस्य	स.म.विकास निरिक्षक
१३	श्री शेर सिंह रावत	सदस्य सचिव	शिक्षा अधिकृत
१४	श्री गंगादत्त अवस्थी	सहजकर्ता	टिम लिडर – सेमिड
१५	पूर्वाधार विकास क्षेत्र		
१६	श्री मिन विश्वकर्मा	संयोजक	
१७	श्री शर्मिला मोक्तान	सदस्य	प्रशासन सहायक
१८	श्री शेर बहादुर विष्ट	सदस्य	ख.पा.स.टे.
१९	श्री रमान सिंह तामाङ	सदस्य सचिव	प्राविधिक
२०	श्री मदनराज जोशी	सहजकर्ता	पूर्वाधार विज्ञ – सेमिड
२१	वन वातावरण विकास क्षत्र		
२२	श्री आतम सिंह तामाङ	संयोजक	वडा अध्यक्ष
२३	श्री विजुली सुनार	सदस्य	
२४	श्री विशन देव जोशी	सदस्य	यो. तथा सुशासन सल्लाहकार पूर्णिमा कार्यक्रम
२५	श्री दामोदर अधिकारी	सदस्य	
२६	श्री अनिल कुमार मण्डल	सहजकर्ता	आइटी बिज्ञ – सेमिड
२७	श्री जगनाथ आधिकारी	सहजकर्ता	योजना विज्ञ – सेमिड
२८	संस्थागत विकास क्षेत्र		
२९	श्री कमल बहादुर तामाङ	संयोजक	वडा अध्यक्ष
३०	श्री भावना कार्की	सदस्य	वडा सचिव
३१	श्री भवानी थापा क्षेत्री	सदस्य	वडा सचिव
३२	श्री विष्णु प्रसाद पाठक	सदस्य	इन्जिनियर, पूर्णिमा कार्यक्रम
३३	श्री विनोद कोइराला	सदस्य सचिव	प्रशासन, शाखा प्रमुख
३४	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता	स्थानीय सुशासन विज्ञ – सेमिड

अनुसूची- ७

म्यागङ गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमाका सम्पन्न चरण/कार्ययोजना

सि.नं.	कार्ययोजना विवरण	कार्य योजना सम्पन्न मिति
१	आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि १ दिने गाउँपालिका स्तरमा पुर्व तयारी गोष्ठी	२०७७/१०/२१ गते
२	गाउँपालिकाका फोकल पर्शन, सूचना अधिकृत र योजना सल्लाहकारलाई विद्युतीय तथ्यांक संकलन सम्वन्धी ललितपुरमा २ दिने तालिम	२०७७/११/१३-१४ गते
३	आवधिक गाउँविकास योजना तर्जुमा र वस्तुगत विवरण तयारीका लागि बिद्यूतिय तथ्यांक संकलन सम्वन्धी पालिका स्तरमा गणकहरुलाई २ दिने तालिम	२०७७/११/२५-२६ गते
४	गाउँपालिकास्तरमा २ दिने फोकस ग्रुप छलफल	२०७७/१२/०५-०६ गते
५	गाउँपालिका विकास योजना निर्माणका लागि दोस्रो तहका आवश्यक तथ्यांक सूचना एवं सुझाव संकलन सम्वन्धी जिल्ला स्तरीय १ दिने अन्तरक्रिया गोष्ठी	२०७७/१२/०९ गते
६	गणकहरुबाट गाउँपालिकास्तरका तथ्याङ्क संकलन समपन्न	२०७७/१२/१-२६ गते
७	प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, निर्धारण, विद्युतीय पाश्र्व चित्रका तथ्याक अध्यावधिक तथा Validation र विषयगत क्षेत्र योजना तर्जुमा सम्वन्धी २ दिने गाउँपालिकास्तरमा कार्यशाला गोष्ठी	२०७८/५/०२-०३ गते
८	गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणको (पाश्र्वचित्र) Final दस्तावेज निर्माण सम्पन्न	२०७८/५/१५ गते
९	आवधिक विकास योजनाको मसौदा निर्माण तथा गाउँपालिकाबाट पृष्ठपोषण	२०७८/५/२० गते
१०	प्रथम आवधिक गाउँ विकास विकास योजनाको मसौदा तथा पाश्र्वचित्रको मसौदाको अन्तीम छलफल तथा गाउँपालिकालाई हस्तान्तरण	२०७८/८/०१ गते
११	कार्यपालिकाको बैठकबाट आवधिक योजना तथा पाश्र्व चित्रको दस्तावेजलाई सभाबाट स्विकृतिको लागि पेश गर्ने निर्णय	२०७८/../.. गते
१२	गाउँ सभाबाट आवधिक योजना तथा पाश्र्व चित्रको दस्तावेज स्वीकृत कार्यक्रम	२०७८/../.. गते

अनुसूची- ८
परियोजना बैंक

प्रत्येक गाउँपालिकामा परियोजना बैंक स्थापना गर्ने नेपाल सरकारको नीति भएकोले यस म्यागङ गाउँपालिकामा पनि परियोजना बैंक स्थापना गरिएको छ। योजना बैंकमा समावेश गर्ने गरी हाललाई उपक्षेत्रगत हिसाबले प्राथमिकता प्राप्त योजनाको रूपमा समावेश गर्ने गरी निम्न योजना पहिचान गरिएका छन्। यीमध्ये केही योजना सञ्चालनमा रहेका छन् भने कुनै-कुनै योजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने समेत देखिएको छ। गाउँपालिकाको प्राथमिकताको आधारमा योजना बैंकमा रहने सूची थपघट हुन सक्नेछ।

क) प्राथमिकता प्राप्त आयोजना

उपक्षेत्रगत प्राथमिकता प्राप्त योजना

क) कृषि र पशुपालन

१. फासाङ कृषि क्षेत्र विकास
२. किम्ताङ र देउराली चियाबारी
३. बुङताङ क्षेत्र १,२,३,४ सुन्तला खेती

ख) यातायात

१. कोलेनी (विदुर न.पा)-गोगने-देउराली-म्यागङ-नेत्रावती सडक
२ म्यागङ डाँडा-सामरी सडक
३. म्यागङ—माछा फर्म-किमताङ—दाङचेत सडक
४. लुङताङ ठुलेगाउँ-बीरमानेसाल सडक

ग) भवन, आवास र बस्ती विकास

१. गाउँपालिका भवन (निर्माणाधीन) ४ वटा वडा कार्यालय भवन
२. न्यूनतम आवस्यक उपकरण जडान र ल्याब सहितका १५ शय्या अस्पत्ताल भवन र सबै स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकीहरू

घ) खानेपानी

१. वडा नं ५ खानेपानी
२. खानेपानी सुदृढीकरण योजना

ङ) सिंचाई

१. छयाप्रिङ सिंचाइ योजना
२. तोमजोङ सिंचाइ योजना
३. नादङखोला सिंचाइ योजना
४. सापचेत खोला सिंचाइ योजना
५. सिरानी खोला सिंचाइ योजना

च) विद्युत

१. होङ काङसङ खोला लघु विद्युत आयोजना

छ) पर्यटन पूर्वाधार र संस्कृति

पर्यटकीय पदमार्गहरूः

१. कुमताङ-रुबीभ्याली (धादिङ)
२. तप्काकाङ पार्क पदमार्ग

३ कुङ्गार ग्याङ छुर्तेन स्तुपा (Kungar Gang Chhyurten (stupa)

४. नकुरग्याङ छुर्तेन स्तुपा (Nakur Gang Chhyurten (stupa)

५. लोक्युल डाँडा पिकनिक स्थल (Lokyul Dada Picnic Spot)

६. छाम छप्पा पिकनिक स्थल (Cham Chhappa Picnic Spot)

ज) वन तथा वातावरण

१. टुँडी स्मृति उद्यान (Tundi Memorial Park)

२. चिउरीभन्ज्याङ फोहर व्यवस्थापन केन्द्र (Chiuribhanjyang Dumping Site)

झ) सुशासन र संस्थागत विकास

१. सूचना प्रविधि मैत्री (सबै वडा, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थामा इन्टरनेट सुविधा सम्पन्न)

२. घटना दर्ता, राजस्व संकलन, योजना र अनुगमन सम्बन्धी सूचना थथा अन्य महत्वपूर्ण सूचना सफ्टवेयरमा आधारित विद्युतीय सूचना प्रणालीमा आबद्ध हुने

ख) अन्य आयोजनाहरू

१.

२.

३.

४.

५.

नोटः यससम्बन्धी बाँकी आयोजनाको नाम आवश्यकता र प्राथमिकता अनुसार गाउँपालिकाले भर्न सक्नेछ ।

अनुसूची- ९
आवधिक योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित तस्बिरहरू

गाउँपालिकास्तरमा दुईदिने प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालीन सोच निर्धारण सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठीका उपस्थित सहभागीहरूको दृश्य

मिति २०७८ भदौ २ र ३ गते (तदनुसार १७ देखि १८ अगस्त २०२१)

गाउँपालिकास्तरमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि विद्युतीय तथ्यांक संकलन सम्बन्धी तालिमका उपस्थित सहभागीहरूको विवरण

मिति २०७७ फागुन २५ तथा २६ गते (तदनुसार ९ र १० मार्च २०२१)

गाउँपालिकास्तर फोकस ग्रुप छलफल कार्यक्रम

मिति २०७७ चैत्र ५ तथा ६ गते (तदनुसार १८, १९ मार्च २०२१)

मिति २०७८ मंसिर १ गते सम्पन्न आवधिक योजना र गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण हस्तान्तरण कार्यक्रमका झलकहरू

अनुसूची १०

स्थानीय क्षेत्रगत (Spatial) योजना

१. गाउँपालिकाका हालका आयोजनाको अवस्थिति

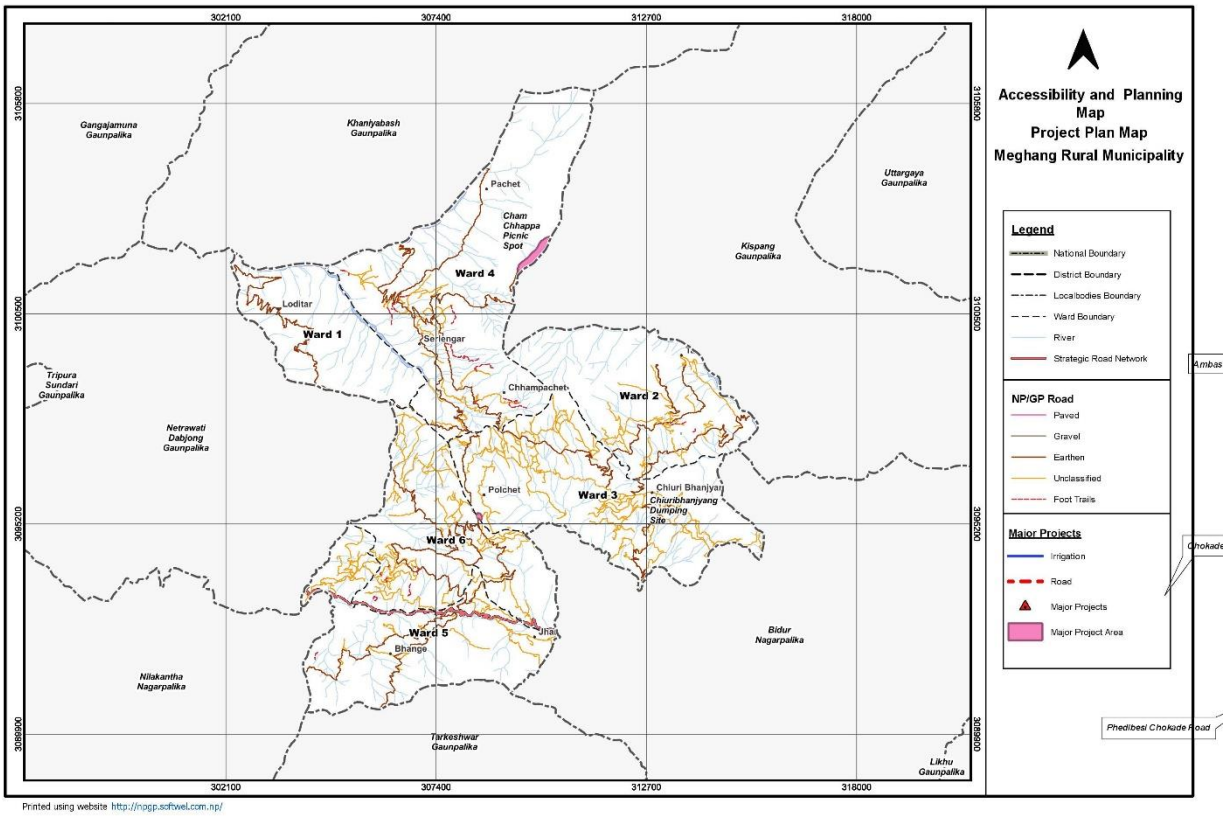

नक्सामा देखाए अनुसार यस गाउँपालिकामा प्रमुख ८ वटा आयोजनाहरू रहेका छन्। ति मध्ये २ वटा स्तुपा, २ वटा भवन, पानी ट्यांकी, पार्क, वनभोज स्थल र फोहोरमैला व्यवस्थापन क्षेत्र १-१ वटा रहेका छन्। तिनीहरूको सूची देहाय अनुसार रहेको छ।

१. गाउँपालिका भवन
२. कुङ्गरग्याङ छयुर्तेन स्तुपा
३. नकुरग्याङ छयुर्तेन स्तुपा
४. देउराली -८ खानेपानी ट्यांकी
५. देउराली अस्पताल
६. टुंडी स्मृति पार्क
७. छामछप्पा वनभोज स्थल
८. च्युरी भन्ज्याङ फोहर व्यवस्थापन क्षेत्र

२. गाउँपालिकाका सम्भावित आयोजनाको क्षेत्रगत अवस्थिति

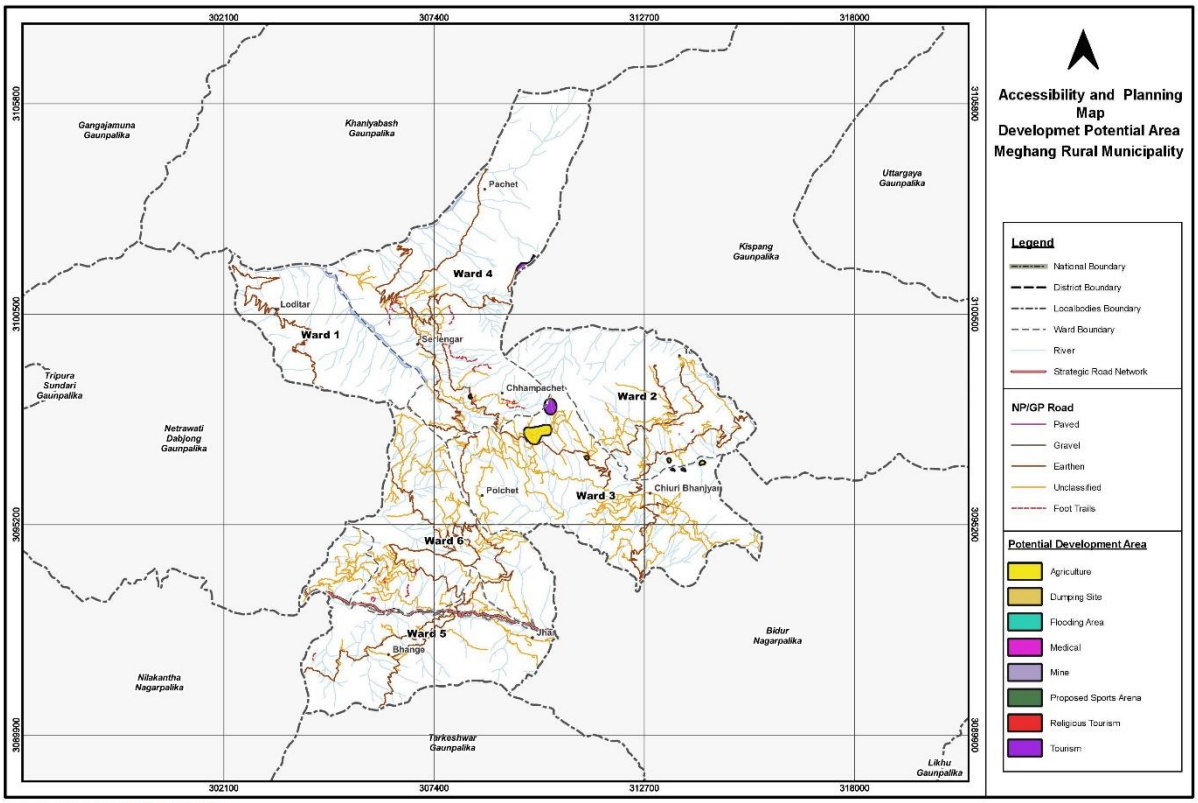

Printed using website http://nepgp.softwel.com.np/

माथिको नक्सामा देखाए अनुसार यस गाउँपालिकाभित्र रहेको सम्भावित आयोजना क्षेत्र र जोखिम क्षेत्रहरू देहाय अनुसार रहेका छन्:

१. कृषि क्षेत्र : फसाङ कृषि क्षेत्र, देउराली चियाबारी, किम्ताङ चियाबारी, बुङ्ताङ सुन्तला क्षेत्र ४ वटा

२. पर्यटकीय स्थल : लोक्युल डाँडा वनभोज स्थल